

လှိုလှိုထူသနူကသံဉ်သ့ဉ်ဂံၢ်ဝၢ်စဲ

လံၢ်စိၣ်စု

ဃၢ်နီၣ်ဘ့ဉ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘ့ဉ် (၁)

ဘၣ်တၢ်ထၢဖျိၣ်ကတၢ်ကတီၤအီၤလၢ

သရၣ်သ့ဖဲဒီးသရၣ်မုၢ်အဲၣ်မ့ၢ်

ဘၣ်တၢ်ထုးထီၣ်ရၤလီၤအီၤလၢ

ဃီၣ်လိၣ်မဲၢ်ချဲကရူၢ်, လါအီးကထိဘၢၣ် ၂၀၀၇ နံၣ်

လှိုလှိုထူထူကသံသရာဝိုင်းဝိုင်း လံာ်စိန်စု

ဗဟိုဌာနဘဏ်ထုတ်ကွေးအဖွဲ့ (၁)

ဘဏ်ထုတ်ကွေးကွေးကွေးအဖွဲ့

သရော်စီသုဗ

သရော်မုန်နီအဲဒ်မု

ဘဏ်ထုတ်ကွေးကွေးကွေးအဖွဲ့

ဗဟိုဌာနဘဏ်ထုတ်ကွေးအဖွဲ့၊ လှိုလှိုထူထူကသံသရာဝိုင်းဝိုင်း ၂၀၀၇ နံ

လှိုလှိုထူသနူကသံဉ်သုဉ်ဂံဝဉ်စဲလံာ်စိာ်စု

ဃဲာ်နီဉ်ဘုဉ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘုဉ် (၁)

ဘဉ်တၢ်ထုးထီဉ်ရုလီၤအီၤလၢ
ဃိဉ်လိာ်မဲာ်ချဲကရူာ်

ပှၤမၤသကိးတၢ်ကရူာ်လၢလံာ်တဘုဉ်အံၤအတၢ်ကဲထီဉ်လိာ်ထီဉ်အဂီၢ်

ပှၤရဲဉ်ကျဲၤတၢ်ဒီးဖးဘျးလံာ် - စီၤကွီာ်နံာ်လု

ပှၤထၢဖိဉ်ကတဲာ်ကတီၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ - သရဉ်စီၤသ့ဖဲဒီးသရဉ်မုဉ်နီၢ်အဲဉ်မ့ၤ

ပှၤမၤစၢၤတၢ်လၢတၢ်ကွဲးဖိဉ်ကတီၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ - စီၤစုာ်ကျိဉ်မုာ်ထူ

ပှၤဒိခိဉ်ဖှူထၢဉ်ဒီးအဲးဒဲးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ - စီၤရၢဂ့ၢ်ထူ

တၢ်ဂီၤ - စီၤရၢဂ့ၢ်ထူ, စီၤကွီာ်နံာ်လု, စီၤစုာ်ကျိဉ်မုာ်ထူ, စီၤလုရံ, စီၤဝဲအဲဉ်ထူ

ပှၤဒဲးကံဉ်ဒဲးဂ့ၢ်လံာ် (Artwork) - စီၤဝဲအဲဉ်ထူ

လၢတၢ်ဆဲးကျိးအဂီၢ်

ဃိဉ်လိာ်မဲာ်ချဲတၢ်မၤလီၢ်

ဃိဉ်က့ၢ်ကဝီၤ, ပာ်ပဲးကရူာ်, မုဉ်တြီၤကီၢ်ရုဉ်, ကညီကီၢ်စဲာ်

ဘဉ်တၢ်စဲးကျိးအီၤလၢ

ဝါနီဉ်ဒါလံာ်စဲးကျိးတၢ်

ဘဉ်တၢ်ထုးရုလီၤအီၤအခိဉ်ထံးကတၢ်တဘျီဖဲ

လါအိးကထိဘၢဉ် ၂၀၀၇ နံဉ် ၁,၀၀၀ ဘုဉ်

ISBN : 978-974-09-3739-5

ပုထိုးတံတံတံ ၁၂ ဂါ လာအာအိဉ်ဃိဉ်ကုဉ်, ပါကါ ဒီးထာဉ်ညဉ်အါ သဝီတဖဉ် ဖျါထိဉ်
 ဝဲလှိုလှိုထူထူသန့်သန့်သန့်တံတံတံတံတံတံတံ တံတံတံတံ ၂၀၀၇ နံဉ် လာအာဘဉ်တံတံတံတံ
 လါ သရဉ်သုဖဲဒီးသရဉ်မုဉ်အဲဉ်မံး နံဉ်လီါ.

သရဉ်သုဖဲ (မုဉ်တြိဉ်ကီဉ်ရုဉ်)

သရဉ်မုဉ်အဲဉ်မံး (တီအူကီဉ်ရုဉ်)

တၢ်ကွဲးစံးဘျး

စံးဘျးဘၣ်ပုၤကိးဂၤဒီးလၢအဟ့ၣ်လီၤအသးလၢ “လုၢ်လၢ်ထူၤသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စီၣ်စု” တဘျီအံၤကကဲထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. စံးဘျးဘၣ် ကညီတၢ်ကဟုကယၢ်ကွၢ်ထွဲထံကျီထံကွၢ် (Karen River Watch - KRW) လၢအတီၢ်ခိၣ်ရိၣ်မဲဲ ကွၢ်ထွဲယီၤလီၤမဲာ်ချဲတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. စံးဘျးဘၣ် ခုစဲၣ် (Karen Environmental and Social Action Network - KESAN) တၢ်ကရၢကရိအပူၤမၤသကိးတၢ်ခါၣ်စးတဖၣ်ဒိၣ်မးလၢ အဟ့ၣ်လီၤသးမၤစၢတၢ်လၢတၢ်တၢ်တီၣ်ခိၣ်ရိၣ်မဲဲဒီးယုၤန့ၣ်ကျဲလၢတၢ်မၤစၢဆီၣ်ထွဲယီၤလီၤမဲာ်ချဲတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးလုၢ်လၢ်ထူၤသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲတၢ်သိၣ်လိ ကကဲထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သိၣ်လိဝံၤအလီၢ်ခဲဘၣ်တၢ်ကွဲးထုးထီၣ်ဘၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စီၣ်စုအဲၤအံၤန့ၣ်လီၤ

စံးဘျးဒီးဆၢဂုၤဆၢဝါဘၣ် Samdhana instate (base in Indonesia) စၣ်တန့ၣ်အ့ၣ်စ့ၣ်တံးကွၢ်တၢ်ကရၢကရိလၢအအိၣ်လၢ ကီၢ်အ့ၣ်ဒီးနံၣ်ရါ ဒိၣ်မးလၢအဆီၣ်ထွဲမၤစၢပဲယီၤလီၤမဲာ်ချဲကရၢအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအမုၢ် ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲတၢ်မၤလိဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲကရၢဖဲယီၣ်က့ၣ်ပီၤကါပီၣ်ကဝီၤဒီးထၢၣ်ညၣ်အလုၤသၢခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤအံၤန့ၣ်လီၤ. ဒီဖျိယီၤလီၤမဲာ်ချဲကရၢဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢတၢ်မၤလိသကိး လုၢ်လၢ်ထူၤသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲတၢ်မၤလိအံၤအယိ ဒီးန့ၣ်ဘၣ်အါထီၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢတၢ်ကထုးထီၣ်ဘၣ် “လုၢ်လၢ်ထူၤသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စီၣ်စု ၵး ယဲာ်နီၣ်ဘျီဘျီတီထးလုၤတၢ်ကွဲးအဘျီ (၁)” တဘျီအံၤန့ၣ်လီၤ.

အဒိၣ်အအါစံးဘျးဘၣ် Earth Rights International - ERI, South East Asia River Network - SERIN တၢ်ကရၢကရိလၢအဆီၣ်ထွဲမၤစၢ လုၢ်လၢ်ထူၤသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စီၣ်စု တဘျီအံၤတၢ်စဲးကျဲၤရၤလီၤအတၢ်လၢၣ်ဘျီလၢၣ်စ့ၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ. ဇန့ၣ်သိးစံးဘျးဘၣ် Mr J. F Max well from Chiang Mai University လၢအဟ့ၣ်လီၤသးလၢတၢ်ယုထံၣ်န့ၣ်စၢပူၤကသံၣ်ကသီအမုၢ်အဘိသ့ၣ်တဖၣ်အမံၤလၢစဲအ့ၣ်တၢ်ကိးသ့ၣ်တဖၣ်အယိန့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ဟံးန့ၣ်မံၤလၢသၣ်ကဝီၤအပူၤ စံးဘျးဘၣ် သရၣ်စီၤသ့ၣ် (မုၢ်တြီၤကီၢ်ရၣ်ဆုၣ်ချဲဝဲကျိၤခိၣ်လီၢ်လံၤ) အဒိၣ်အအါမုၢ်လၢအနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲထၢဖျိၣ်ဟံၣ်ဖျိၣ်က့ၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢအမၤလိဘၣ်ဝဲဒီးမၤဖျါထီၣ်တၢ်လံာ်အမိၢ်လံၤမိၢ်ပုၤဒီဖျိတၢ်ကူၤစါယါဘျီ. တနီၤဒီးဟ့ၣ်နီၤလီၤက့ၤတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဆူလီၢ်ကဝီၤပူၤတဝါအပူၤဒီးသိးတၢ်ကဟံးယၢ်ပၤယၢ်က့ၤတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲအိၣ်ဒီးတၢ်တူၢ်ခိၣ်ဟံးသးလၢ အတၢ်လဲၤဒီဖျိဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤကမုၢ်ဒၣ်ဝဲတၢ်ကဲဘျးကဲဖျိၣ်လၢပူၤတဝါအဂီၢ်ဒီးဖိလံၤလၢလီၢ်ခဲသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်အယိဂုၢ်ကျဲးစၢဝဲဒ်သိးကနီၤလီၤဘၣ်က့ၤအတၢ်လဲၤဒီဖျိဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်မၤလၢကဝီၤအဂီၢ်ဘၣ်တၢ်ကွဲးထုးထီၣ်က့ၤ “လုၢ်လၢ်ထူၤသနူကသံၣ်

လုၢ်လၢ်ထူၤသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စီၣ်စု

သွင်ဂံဝင်စဲလံာ်စိစု : ယဲာ်နီၣ်ဘျဲာ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘျဉ် (၁)” တဘျဉ်အံၤလၢကကဲထီၣ် က့ၤတၢ်အိၣ်ဂံၢ်အိၣ်ခါဒီးတၢ်ကၤယၢ်ပၤယၢ်က့ၤတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့တၢ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တ ကတီၢ်ယီၤပစံးဘျးဘၣ်စ့ၢ်ကီး သရၣ်မုၢ် နီၢ်အဲၣ်မ့ၢ် အဒိၣ်အအါလၢအဝဲမ့ၢ်ပုၤတကၤလၢအိၣ်ဒီး တၢ်လဲၤခိဖျိဘၣ်ယးတၢ်ကွဲးထွဲမိၢ်အဖိဆံးစးထီၣ်လၢအသးနံၣ်အိၣ် ၁၉ နံၣ်လံာ်လံာ်တုၤလၢဆၢက တီၢ်ခဲအံၤဒေၣ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲယိာ်လိာ်မဲာ်ချံကရူၢ်ရဲၣ်ကျဲၤဝဲလၢတၢ်မၤလိသကိးက့ၤ “လုာ်လုာ်ထု သနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝင်စဲ” အခါန့ၣ် အဝဲဒေၣ်အနီၢ်ကစၢ်ဂုာ်ကျဲးစးဖဲဒီးဟ့ၣ်နီၤလီၤစ့ၢ်ကီးအ တၢ်လဲၤခိဖျိတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တဖၣ်လၢဘၣ်ယးဒီး တၢ်ကွဲးထွဲကဟုကယၢ်မိၢ်အဖိဆံး အတၢ်သ့ တၢ်ဘၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

စံးဘျးစ့ၢ်ကီး စီၤစ့ၢ်ကျိၣ်မုၢ်ထု လၢအဟ့ၣ်လီၤအတၢ်ဆၢကတီၢ်လၢတၢ်မၤစၢၤ သရၣ်စီၤသ့ ဖဲ လၢတၢ်မၤလိအကတီၢ်ဒီးတၢ်ကွဲးဖျိၣ်က့ၤတၢ်ဂုာ်တၢ်ကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. စံးဘျးဘၣ် စီၤ ရၢဂုၤထု ဒိၣ်မးလၢအဟ့ၣ်လီၤအတၢ်ဆၢကတီၢ်, တၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါခိဖျိတၢ်ဒိခိၣ်ဖျုထၢၣ်ဒီးအဲဒီးရဲၣ် ဘၣ်က့ၤတၢ်ဂုာ်တၢ်ကျိၤဒီးတၢ်ကွဲးသ့ၣ်တဖၣ်အယိန့ၣ်လီၤ. စံးဘျးယိာ်လိာ်မဲာ်ချံပုၤရဲၣ် ကျဲၤ တၢ် (စီၤကီၢ်နံၣ်လု) လၢအဂုာ်ကျဲးစးယုကျဲးသိးကဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢတၢ်မၤလိဘၣ် က့ၤလုာ်လုာ်ထုသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝင်စဲတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ်ဒီးတဘျီယီၤစံးဘျးစ့ၢ် ကီးအီၤလၢအဖးဘျု သမံသမိးတၢ်ကွဲးပဖးဒီးကျိၤပဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အယိန့ၣ်လီၤ.

စံးဘျးစ့ၢ်ကီး မုၢ်တြိၤကီၢ်ရၢၣ်ဆူၣ်ချု ဝဲၤကျိၤခိၣ် သရၣ်စီၤလါဆၢ ယုာ်ဒီးအပုၤမၤသကိး တၢ်လၢအဟ့ၣ်ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖးဟံးစုနဲၣ်ကျဲးယိာ်လိာ်မဲာ်ချံကရူၢ်ပုၤမၤသကိးတၢ်ဒဲးသိးလံာ်တဘျဉ်အံၤ ကလဲၤအသးဘၣ်ဘျီးဘၣ်ဒါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤအိၣ်ဒဲးတဘျးဂၤလၢတၢ်တကွဲးဖျါထီၣ်အမံၤသ နနီၢ်က့ၤဒီးန့ၣ်ဘၣ်တၢ်စံးဘျးအီၤခိဖျိဟ့ၣ်ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖးမၤစၢၤတၢ်အါမးဒဲးသိးလံာ်တဘျဉ်အံၤကကဲ ထီၣ်လိာ်ထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ■

တၢ်ဂ့ၢ်ဘၣ်ဃးဒီးဃိၣ်လိာ်မဲာ်ချံ (Salween Eye - SEE)

ဃိၣ်လိာ်မဲာ်ချံကရူၢ်မ့ၢ်ပုၤထူလံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢအဟံၣ်ဖျိၣ်ထီၣ်သးဒီးဂဲၤလိာ်တၢ်လၢအနီၣ်ကစၢ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်အဂီၢ် ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဟံးဃာ်ပၤဃာ်က့ၤလုၢ်လၢထူသန့တၢ်ဆဲးတၢ်လၢ, တၢ်ပၤဃာ်က့ၤလီၤအိၣ်လိာ်ဆိးတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအလီၤအကျဲးဒီးတၢ်ပၤဃာ်က့ၤခိၣ်ဃၢၤသ့ၣ်ပျၢ်တၢ်အိၣ်ယၢၤထူးတီးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲ လၢမးရှၢ်, ၂၀၀၄ နံၣ်အပူၤကညီပုၤထူလံၤဖိလၢအအိၣ်ဆိးတၢ်ဖဲဃိၣ်လိာ်ကျိၣ်ကၢ်နံၤ, ဃိၣ်က့ၣ်ဟီၣ်ကစီၤပူၤတဖၣ်ပၤဖျိၣ်ထီၣ်သးဒီးကတိၤသကိးဝဲတၢ်ဂ့ၢ်ဘၣ်ဃး (၁) ပုၤထူလံၤဖိခွဲးယၢ်, (၂) တၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအလီၤအကျဲးဒီးကျိၣ်ကျဲးလၢတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူတဖၣ်, (၃) ခိၣ်ဃၢၤတၢ်ဘၣ်တုၣ်ဂီၢ် (၄) ဃိၣ်လိာ်ကျိၣ်ထံတမၢ်အတၢ်မၤပျံၤမၤဖုးတၢ်အဂ့ၢ်အခး သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်တၢ်ပိၣ်တဲသကိးတၢ်အံၤယံာ်ဝဲသၢသီ ဝံၤအလီၤခံ တၢ်အစၢၤတဲထီၣ်ဝဲလၢတၢ်ကစုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤသကိးတၢ်ကရူၢ်တဖုလၢတၢ်ကဂဲၤလိာ်ဒီးသအက့ၤလီၤကစီၤခိၣ်ဃၢၤတၢ်ဘၣ်တုၣ်ထူးတီးအိၣ်ယၢၤတဖၣ်လၢတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအအဂီၢ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်ဒီးလၢတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအဂီၢ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်ဖဲတၢ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ကရူၢ်တဖုအံၤဘၣ်တၢ်ကိးအမံၤလၢ ဃိၣ်လိာ်မဲာ်ချံ (Salween Eye - SEE) န့ၣ်လီၤ. ကရူၢ်တဖုအံၤမ့ၢ်စ့ၢ်ကိး ကညီတၢ်ကွၢ်ထွဲကဟုကယၢ်ထံကျိၣ်ထံကွၢ် (Karen Rivers Watch - KRW) အကရူၢ်မၤသကိးတၢ်တဖုန့ၣ်လီၤ. ကရူၢ်တဖုအံၤအ တၢ်မ့ၢ်လၢကွၢ်စိမ့ၢ်ဝဲ-

ကသ့ၣ်ထီၣ်တၢ်မၤသကိးလၢအဟံၣ်ဃုာ်ဒီးပုၤလီၤကစီၤဖိလၢအတူၢ်ဘၣ်ဃိၣ်လိာ်ကျိၣ်ထံတမၢ်အတၢ်ဘၣ်ဒ်ဘၣ်ထံးတဖၣ်ဒီးပုၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်ကရၢကရိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကဂဲၤလိာ်တြီဆၢသကိးဃိၣ်လိာ်ကျိၣ်ထံတမၢ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲးအံၤသုတကဲထီၣ်တဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်တိာ်တၢ်ပညိၣ်မ့ၢ်ဝဲ-

❖ ဒ်သိးကရဲၣ်ကျဲးအိးဟီထီၣ်န့ၢ်ကျဲးလၢပုၤလီၤကစီၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကသ့ၣ်ဟ့ၣ်နီၤလိာ်သးတၢ်သ့ၣ်ညါနၢ်ဟံၢ်, တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ထူလံၤဒ်အနီၣ်ကစၢ်ဒ်ဝဲအတၢ်ထံၣ်တၢ်လဲၤခီဖျိအိၣ်ဟံၣ်စၢၤလၢမိၢ်ပၢ်ဖဲဖုအစိးလံၤလံၤသ့ၣ်တဖၣ်

❖ ဒ်သိးကဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါနၢ်ဟံၢ်ဆူပုၤလီၤကစီၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဃးဒီးပုၤဂ့ၢ်ဝီခွဲးယၢ်, ခိၣ်ဃၢၤတၢ်ဘၣ်တုၣ်ဂီၢ်ဒီးတၢ်ဘၣ်ဒ်ဘၣ်ထံးသ့ၣ်တဖၣ်လၢကဟဲအိၣ်ထီၣ်ခီဖျိထံတမၢ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲး

❖ ဒ်သိးကမၤဂ့ၢ်ထီၣ်တၢ်ဘျးဝဲလၢလီၤကစီၤပူၤ ပုၤလၢအတူၢ်ဘၣ်ထံတမၢ်တၢ်ဘၣ်ဒ်ဘၣ်ထံးတဖၣ်ဒီးကရူၢ်ကရၢလၢအဂဲၤလိာ်ဟူးဂဲၤလၢတၢ်တြီဆၢဃိၣ်လိာ်ကျိၣ်ထံတမၢ်တၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲးတဖၣ်အဘၣ်စၢၤ

❖ ဒ်သိးကသုၣ်ထီၣ်တၢ်န့ၣ်လိာ်သးဒီးကဟ့ၣ်နီၤလိာ်သးဂံၢ်ခိၣ်ထံးတၢ်ကစီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဆူကရူၢ်ကရၢလၢအဟူးဂဲၤလၢယိၣ်လိာ်ကျိၣ်ထံတမၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ် အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ပှၤအါကလုာ်, ပှၤအါကကထံၣ်ဝဲလၢထံကီၢ်အတၢ်လဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်ဒီးဂံၢ်ခိၣ်ထံးပှၤတၢ်တဖၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဘိၣ်ထီၣ်ညီထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်လိာ်ဘၣ်နီၤနီၢ်တခါလၢတၢ်တမၢ်အီၤတသ့ဝဲဒၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်လဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤတမံၤလၢလၢန့ၣ်တြးဘၣ်ဒီးသန့ထီၣ်စ့ၢ်ကိးအသးဒီးဂံၢ်ခိၣ်ထံးပှၤတၢ်တဖၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဆိကမိာ်ဆိကမးအခိၣ်သ့ၣ်သၢမံၤလၢအမ့ၢ်ဝဲ

- ဂံၢ်ခိၣ်ထံးတၢ်န့ၣ်ပၤဘၣ်တၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ် (Grass-root Ownership Development)
- တၢ်မၤယုၣ်မၤဂီၢ်တၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ် (Participatory Development)
- တူၢ်ယံာ်ခိးကျၢတၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ် (Sustainable Development) တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကယဲၢ်မ့ၢ်ပှၤလူၢ်ခိၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အါတက့ၢ်အိၣ်မူဘၣ်ထွဲဒီးသန့ထီၣ်အသးဒီးသ့ၣ်ဒိၣ်ဝၣ်ပှၤတၢ်အိၣ်ယၢလိၤလိၤန့ၣ်ပစံးသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးအတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၤအကျိၣ်အကျဲဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲလုာ်လၢတၢ်သိၣ်တၢ်သီတၢ်ဘျၢလၢပှၤကညီဒီးန့ၣ်ဆၣ်အဘၣ်စၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၤဘၣ်ပးတၢ်ပၤဆုၢ်ရဲၣ်ကျဲၤန့ၣ်ဆၣ်တၢ်အိၣ်ယၢအံၤ မၤဝဲဒၣ်လၢတၢ်ဆိၣ်လီၤသးဒီးတၢ်ယူးယိၣ်ပာ်ကဲန့ၣ်ဆၣ်ဒီးဟ့ၣ်န့ၢ်သါလီၤအဖိအလံၤလၢတစၢ်ဘၣ်တစၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အပိၣ်လုာ်လၢတၢ်သိၣ်တၢ်သီလၢအဘၣ်ပးဒီးသ့ၣ်ပှၤတၢ်အိၣ်ယၢလၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲတဖၣ်န့ၣ်, ပာ်ဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်တၢ်ကဟ့ၣ်ကယာ်ဒီးတၢ်ဟံးလုာ်ဟံးကဲ, ပာ်လုာ်ဟံးပှၤန့ၣ်ဆၣ်ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဘျးအကစၢ်အသိးန့ၣ်လီၤ. တၢ်မ့ၢ်လုာ်သ့ၣ်ခါပတၢ်လုာ်လၢထူသန့တၢ်သိၣ်တၢ်သီအံၤမ့ၢ်ဝဲဒၣ်, တၢ်လုာ်သ့ၣ်ခါပတၢ်န့ၣ်ဆၣ်တၢ်ဘျးအကစၢ်အတၢ်ဘျၢတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဒ်တၢ်ဂ့ၢ်ဘၣ်ထွဲလၢထးတဖၣ်အသိး ယိာ်လိာ်မဲာ်ချံ မ့ၢ်ဝဲလီၢ်ကဝီၤပှၤထူလံၤဖိကရူၢ်တဖုလၢအဟူးဂဲၤဘၣ်ပးဒီးခိၣ်န့ၣ်ဆၣ်ဂ့ၢ်ဝီဒီးတၢ်အံၤမ့ၢ်ဝဲကျဲတဘိလၢတၢ်ဒီသၤတြီဆၢယိာ်လိာ်ကျိၣ်ထံတမၢ်တၢ်တိာ်ကျဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ■

တၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်

ကဘျံးပၤ

တၢ်ကတီၤလၢညါ	၁၀
တၢ်ကွဲးကၤဖျိၣ်	၁၃
၁. ကသံၣ်ကလံၤအကလုၢ်ကလုၢ်	၁၆
၂. ကသံၣ်သါအံး (သါအံး) အကလုၢ်ကလုၢ် (Ephedrine)	၂၆
၃. တၢ်ဟၢဖၢလူ, တၢ်ဟၢဖၢဝံၣ် ကသံၣ်အကလုၢ်ကလုၢ်	၃၁
၄. တၢ်ဟၢဖၢလူကသံၣ်အကလုၢ်ကလုၢ်	၃၆
၅. တၢ်ကဘု ကသံၣ်အကလုၢ်ကလုၢ်	၃၈
၆. ကသံၣ်ဆံၣ်သံအကလုၢ်ကလုၢ်	၄၁
၇. ကသံၣ်သးဖျါတၢ်ဆါ	၄၃
၈. တၢ်ဆံၣ်ဆါတၢ်ဆါကသံၣ်အကလုၢ်ကလုၢ်	၄၄
၉. ကသံၣ်ဗဲၣ်ခွဲဆါအကလုၢ်ကလုၢ်	၄၆
၁၀. ကသံၣ်ဗဲဆါ (သံးအိၣ်ဗဲ) အကလုၢ်ကလုၢ်	၅၀
၁၁. ကသံၣ်ကိၣ်ယုၢ်ဆါအကလုၢ်ကလုၢ်	၅၃
၁၂. ကသံၣ် တၢ်လိၤသးဘၣ်သးအကလုၢ်ကလုၢ်	၅၄
၁၃. ကသံၣ် ခဲစၢ် (ပယိၤမၤတၢ်ဆါ) (Cancer) အကလုၢ်ကလုၢ်	၅၈
၁၄. ကသံၣ် ထံၣ်ဘၢ်တၢ်ဆါ (Tu Berculosi -TB) အကလုၢ်ကလုၢ်	၆၄
၁၅. ကသံၣ် ကဖုတၢ်ဆါအကလုၢ်ကလုၢ် (Gastrol)	၆၇
၁၆. ကသံၣ်သ့ၣ်ဒိၣ်ကမိၣ်ဒိၣ် အကလုၢ်ကလုၢ်	၇၀
၁၇. ကသံၣ် အ့ၣ်ကိၣ်လိၤတၢ်ဆါအကလုၢ်ကလုၢ်	၇၃
၁၈. ကသံၣ်တၢ်ပူၤလီၤ, တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအလီၤ တၢ်ဆါလၢကအိၣ်ပူၤ (ဒါ)	၇၆
၁၉. ကသံၣ်ထိးကလဲၣ်အကလုၢ်ကလုၢ်	၈၃
၂၀. ကသံၣ် တၢ်ညၣ်ဂီၢ်အကလုၢ်ကလုၢ် (Malaria)	၉၀
၂၁. ကသံၣ် တၢ်ဆါလိၤတကံတကးလိၤပၤယီၤပၤယီၤခိၣ်ဆါဗဲၣ်မူၤအကလုၢ်ကလုၢ်	၉၄
၂၂. ကသံၣ်တၢ်ခုၣ်ဘၣ်, တၢ်ဘၣ်သမုၣ်အကလုၢ်ကလုၢ်	၉၇
၂၃. ကသံၣ်မၤဘၣ်လီၢ်က့ၤတၢ်ကိၣ်တၢ်ခုၣ်အကလုၢ်ကလုၢ်	၁၀၀
၂၄. ကသံၣ်ခိၣ်ဆါ	၁၀၈
၂၅. ကသံၣ် တၢ်ခွဲးခံ (တၢ်ဆါဗဲၣ်ကလီၢ်)	၁၁၀
၂၆. ကသံၣ် ဖိသၣ်ဟၢဖၢဆါ အကလုၢ်ကလုၢ်	၁၁၁

၂၇. ပျားဘဏ်တော်ဆီဖိအကသံဉ်	၁၁၃
၂၈. ကသံဉ်အိဉ်ကမဉ်တော်အကလုဉ်ကလုဉ်	၁၁၇
၂၉. ကသံဉ် ကလုဉ်တော်ဆီဖိအကလုဉ်ကလုဉ်	၁၂၂
၃၀. ကသံဉ်ဂံဉ်ဘါအကလုဉ်ကလုဉ်	၁၂၄
၃၁. ကသံဉ်သးသမူထီ	၁၃၂
၃၂. ကသံဉ် ဃံဆါကွဲဆါအကလုဉ်ကလုဉ်	၁၃၃
၃၃. ကသံဉ် တော်စုဉ်တော်ပျာ်အကလုဉ်ကလုဉ်	၁၄၀
၃၄. ကသံဉ် ခိဉ်ဆူဉ်ဒီးခိဉ်ဘုဉ်အဂံဉ်ဘါအကလုဉ်ကလုဉ်	၁၄၂
၃၅. ကသံဉ် နံတအါ	၁၄၅
၃၆. ကသံဉ် သွံဉ်ဆီဉ်ဂံဉ် (သွေးတိုး) တော်ဆါ (Hypertension)	၁၄၇
၃၇. ကသံဉ် တော်ဆါယုဉ်အုဉ်	၁၅၀
၃၈. ကသံဉ် တော်ဆါပျာ်ထိး (ဝက်ယူး)	၁၅၁
၃၉. ကသံဉ် တော်ဆါအါ (Leprosy)နူနုာ	၁၅၄
၄၀. ကသံဉ် တော်သါသကူးဖးထီ	၁၅၆
၄၁. ကသံဉ် ကိဉ်ဒိဉ်	၁၅၈
၄၂. ကသံဉ် သးပုးနီဉ်တော်ဆူဉ်	၁၅၈
၄၃. ကသံဉ် ဒံဉ်ချံလီ	၁၅၉
၄၄. ပျားကတိတော်အူးထူး (ကတိတော်ဘူးတော်)	၁၆၀
၄၅. ဖိဉ်မုဉ်တော်ဆီဖိအကလုဉ်ကလုဉ်	၁၆၀
၄၆. ကသံဉ် မိဉ်ဖိဆံးအကလုဉ်ကလုဉ်	၁၆၅
၄၇. တော်ဒူးအိဉ်ဖျဉ်မိဉ်အါ, တော်ကွဉ်မိဉ်ဖိဆံးဒီးတော်ကဟုကယဉ်ဖိသဉ်	၁၆၈
၄၈. ကသံဉ် ဖိသဉ်တော်ဆါ (သုဉ်ယံနာ)	၁၇၃
၄၉. ကသံဉ် ဖိသဉ်လီကိဉ်ဒီးဆိုး	၁၇၄
၅၀. ကသံဉ်ဖိပြဲအကလုဉ်ကလုဉ်	၁၇၅
တော်ဟ့ဉ်ပလီဟ့ဉ်တော်သုဉ်ညါဘဉ်ဃးတော်ဆါပနီဉ်	၁၈၀
တော်အိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချဲတော်ဒူးသုဉ်ညါ	၁၈၃
ကသံဉ်လါအကဲထီဉ်တော်လီဘဉ်ယိဉ်ဘဉ်ဘီဒီးကဲထီဉ်တော်ကမဉ်သုတနီ	၁၈၇
တော်ဘီဘဉ်မဂုးဒီးတော်ဟ့ဉ်ကူဉ်	၁၈၈
ဝီဉ်ဩဒီးလံဉ်ဒီးသနု	၁၈၉
လံဉ်ဘူးစဲသုဉ်တဖဉ်ဒီးကသံဉ်သုဉ်ဂံဉ်ဝဉ်စဲအဂီတဖဉ်	၁၉၀

တၢ်ကတိၤလၢညါ

ဆၢကတိၤမ့ၢ်မဆါတနံၤညါအံၤထံၤကီၢ်လၢပအိၣ်ဆိးတၢ်လၢအပူၤ လၢအဘၣ်တၢ်ကိးအိၣ်လၢကီၢ်ပယီၤအံၤမ့ၢ်ဝဲကလုာ်ဖျါပုၤထူလံၤဖိအါဖုဒ်အမ့ၢ် (တလၢ, ကညီ, ကယါ, ယိၤဒိၣ်, ကခွၢ်, ခွီ, ရၢၢ်ခၢၣ်) တဖၣ်အိၣ်ဆိးတၢ်ဝဲလၢကီၢ်အံၤအပူၤယံၣ်တၢ်မးဝဲအနံၣ်လၢအကယၤတဖၣ်အကယၤလံၤန့ၣ်လီၤ. ကလုာ်ဖျါသ့ၣ်တဖၣ်အါတက့ၢ်မ့ၢ်ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအိၣ်မူဖံးအိၣ်မၤအိၣ်ဒီးသန့ၤထီၣ်အသးဒီးသ့ၣ်ဒိၣ်ဝၣ်ပုၤတၢ်အိၣ်ယၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢကလုာ်ဖျါအါဖုအကျါကညီဖိမ့ၢ်ကလုာ်ဖျါတဖုလၢနနီၣ်ဂံၢ်အါကတၢ်ဒီးအိၣ်ဆိးတၢ်ဝဲလၢထံၤကီၢ်တဘျီအံၤအပူၤယံၣ်တၢ်မးလံၤ အနံၣ်ခံကထိၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဒ်ကညီလံာ်တၢ်စံၣ်စိၤတဲာ်ဖျါဝဲအသိး ကညီဖိတဖၣ်ဟဲန့ၣ်လီၤကီၢ်ပယီၤလၢခံကတၢ်တဘျီဝဲတချးခရံၣ်နံၣ် (B.C ၇၃၉) နံၣ်န့ၣ်လီၤ. အယံၣ်ကညီဖိဟဲန့ၣ်လီၤအိၣ်ဆိးလၢကီၢ်ပယီၤပူၤလၢခံကတၢ်တဘျီန့ၣ်တၢ်မ့ၢ်ဟံၣ်ဖျါဃုာ်ဒီးခဲအံၤခရံၣ်နံၣ် (၂၀၀၇+၇၃၉=၂၇၄၆ နံၣ်) န့ၣ်အိၣ်ဝဲအနံၣ် (၂၇၄၆) နံၣ်လံၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသိးလၢတၢ်စံၣ်စိၤတဲာ်ဖျါခါနီၣ်မၤယါအပူၤကညီဖိမ့ၢ်ပံၤဖုလၢပူၤတဖၣ်မ့ၢ်ပုၤမၤကလုာ်အိၣ်ကစု, အဲၣ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ခုၣ်ဒီးအဲၣ်တၢ်တီတၢ်လိၤဒိၣ်နီၣ်မးဝဲန့ၣ်လီၤ. လၢကညီဖိကလုာ်တၢ်သးဝံၣ်အပူၤဟံၣ်ဖျါထီၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲလၢကညီဖိတဖၣ် “အဲၣ်တၢ်တီတၢ်လိၤ” န့ၣ်လီၤ. အဂၤတမံၤကညီဖိအိၣ်ဆိးအလီၢ်အကျဲအန့ၤသဝီတဖၣ်အိၣ်ဝဲတရံးလၢပျဲဝဲဒီးသ့ၣ်ဒိၣ်ဝၣ်ပုၤ, ကစၢ်ကလိထံၤကျိထံၤကွၢ်, တၢ်မံၤလၢဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိဒီးဟီၣ်လၢတၢ်ထူးတီၤအိၣ်ယၤအကလုာ်ကလုာ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ယၤတၢ်ဘၣ်တုၤလၢအအိၣ်ဝဲတရံးတဖၣ်အံၤအိၣ်ဖျါပံၤလၢဝဲဒီးလိၤထူးန့ၢ်ပုၤအါဂၤအသးဒိၣ်မးစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. အဘူးကတၢ်ယိာ်လိာ်ကျိအတြိပူၤအိၣ်လၢပျဲဝဲဒီးကစၢ်ကလိထံၤကျိထံၤကွၢ်, သ့ၣ်ဒိၣ်ဝၣ်ပုၤကသံၣ်ကသီအထူၣ်အမ့ၢ်အဘိတဖၣ်, တၢ်မံၤလၢဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိဒီးဟီၣ်လၢတၢ်ထူးတၢ်တီၤအယံၣ်အလၢသ့ၣ်တဖၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ. တၢ်မံၤလၢဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိဒီးတၢ်သးသမူအါကလုာ်အါမးလၢပဂံၢ်တလၢဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဆိးဝဲလၢထံၤကျါ, ခိၣ်ပုၤကျါဒီးဒီးသန့ၤထီၣ်အသးလၢယိာ်လိာ်ကျိအံၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသိးမ့ၢ်စ့ၢ်ကိးပုၤထူလံၤဖိလၢအအိၣ်ဆိးလၢယိာ်လိာ်ကျိအတြိပူၤသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဒီးသန့ၤထီၣ်သးအလီၢ်တခါဒီးတၢ်မူအါကလုာ်အရံၣ်ခိၣ်အန့ၣ်လီၤ.

ကညီမိၢ်ပံၤဖုလၢပူၤလံၤလံၤန့ၣ်မ့ၢ်ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်မူဒီးသန့ၤထီၣ်အသးဒီးသ့ၣ်ဒိၣ်ဝၣ်ပုၤတၢ်အိၣ်ယၤလိၤလိၤဒီးအတၢ်လုာ်အိၣ်အသးသမူအခိၣ်သ့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ တၢ်ဖဲးအိၣ်ခုးထူအိၣ်စံာ်တၢ်မၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢတၢ်စ့ၢ်တၢ်နာ်တၢ်ဘျီတၢ်ဘါတခီအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အါတက့ၢ်မ့ၢ်ဝဲပုၤမိၢ်လုာ်လၢအိၣ်ယဲၤဖိ (အိၣ်ဘျး) တဖၣ်ဒီးအိၣ်မူဝဲလၢကျဲဒီးအံၤအိၣ်ဝဲအနံၣ်လၢအကယၤတဖၣ်အကယၤန့ၣ်လီၤ. အဂၤတမံၤမိၢ်ပံၤဖုလၢပူၤတဖၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အဂီၢ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်

သုက္ခိကိာ်လၢကဖံးလိမးဒီးဘၣ်တၢ်အဂီၢ်တအိၣ်စ့ၢ်ကီးဝဲဒၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသိးလၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချုၣ်တကယၤစ့ၢ်ကီးကဘၣ်ကတီၢ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချုၣ်လဲၣ်, ကဘၣ်ပလီၢ်ဒီးသအတၢ်ဆူးတၢ်ဆါဒ်လဲၣ်န့ၣ်တနၢ်ပၢ်သ့ၣ်ညါဝဲဒီးကသံၣ်သရၣ်လၢကတဲနၢ်ပၢ်ဟ့ၣ်ပလီၢ်အဝဲသ့ၣ်တအိၣ်စ့ၢ်ကီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်မိၢ်ပၢ်ဖဲဖုလၢပျၢၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်တနၢ်ပၢ်ဒီးသအတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအကျိၤအကျဲၣ်န့ၣ်သက့ အဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ထူလံၤ, တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့လီၤဆိတဖၣ်လၢတၢ်ယါဘျါတၢ်ဆူးတၢ်ဆါ ဒ်အမ့ၢ်မိၢ်လုၢ်ပၢ်လၢကသံၣ်ကသီဒီးကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲတဖၣ်န့ၣ်အဝဲသ့ၣ် သ့ၣ်ညါနၢ်ပၢ်ဝဲအါမးဂုၤမးန့ၣ်လီၤ. လၢပစါခဲအံၤဒၣ်လဲၣ်ပုၤလၢအနၢ်ပၢ်မိၢ်လုၢ်ပၢ်လၢကသံၣ်ကသီဒီးကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲတဖၣ်အိၣ်ဒီးဝဲအါဒ်အါဂၤလၢကညီဒူသဝီတဖၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိတၢ်မ့ၢ်ယုသ့ၣ်ညါမၤလိက့ၤမိၢ်ပၢ်ဖဲဖုလၢပျၢၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂ့ၢ်အကျိၤတုၤလီၤတီၤလီၤန့ၣ် ပကထံၣ်န့ၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တဖၣ်အါမးလၢအလီၤကွၢ်လိဒီးဂုၤဖံးလိမးဒီးက့ၤအီၤလၢဆၢကတီၢ်မ့ၢ်မဆါတန့ၢ်အံၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢမိၢ်ပၢ်ဖဲဖုအစိလၢ်ထးတဖၣ်တၢ်မ့ၢ်ထီၣ်သတြီၤက့ၤဒီးဆၢကတီၢ်ခဲအံၤတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့, တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တဖၣ်န့ၣ် ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ပုၤတနီၤနီၤကထံၣ်ဝဲလၢ တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢအပူၤကွၢ်တဖၣ်န့ၣ်တမ့ၢ်လၢလုၤထီၣ်ဆၢကတီၢ်ချးစါခဲအံၤအခံတန့ၢ်လၢဝဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆိကမိၣ်မ့ၢ်အိၣ်ဒ်အံၤဘၣ်ဆၣ်တမ့ၢ်တၢ်လၢအစဲခံဒီးကမၣ်စ့ၢ်ကီးဘၣ်, ဆၢကတီၢ်စါခါခဲအံၤမ့ၢ်ဝဲတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တၢ်လဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်အစိန့ၣ်လီၤ. ခုခါစါခဲအံၤအတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်လၢသးဂ့ၢ်ဝီဝီညါမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်ဖိတၢ်လံၤတၢ်ပိးတၢ်လီၤတဖၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤကိးယီၤကွဲယီၤပဝဲန့ၤပတဖၣ်ဒီးပသါပုၤနီၣ်ကွၢ်တၢ်လၢပလီၢ်ခံတဖၣ်ကအိၣ်စ့ၢ်ကီးဝဲဒၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ. လၢက့ၢ်လဲၣ်ဂ့ၤဂ့ၤခါပူၤကွၢ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဒီးခါခဲအံၤတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ခံမဲလၢန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ဒ်သိးသိးန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ပမ့ၢ်သ့ဟ်ဖျိၣ်သကိးတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ခံမဲလၢန့ၣ်ကကဲထီၣ်စ့ၢ်ကီးချးစါအတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်လဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်တၢ်သမၤအီၤအလီၢ်တအိၣ်ဝဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ပုၤကလုာ်တကလုာ်လၢအဒီးကိးလီၤအသးလၢကလုာ်တဖုန့ၣ်ကအိၣ်ဝဲဒီးအတၢ်လီၤဆိတဖၣ်ဒ်ပစံးတၢ်အသိး “တၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အကျဲ, တၢ်ဖံးအိၣ်မၤအိၣ်အလီၢ်အကျဲ, အကျိၣ်အတၢ်စံးတၢ်ကတီၢ်, တၢ်စ့ၢ်တၢ်န့ၣ်လုၢ်ထူသန့တၢ်ဆိးတၢ်လၢ, လံာ်လံာ်တၢ်ဆိးတၢ်လၢ, တၢ်စံၣ်စါတဲစါဒီးအနီၢ်ကစၢ်တၢ်စံၣ်ညီၣ်ပၤလီၤသးဒၣ်ဝဲအကျိၤအကျဲ” သ့ၣ်တဖၣ်လၢအလီၤဆိန့ၣ်ဒီးကလုာ်အဂၤတဖၣ်န့ၣ်တၢ်ဟ်ပနီၣ်အီၤလၢအမ့ၢ်ဝဲကလုာ် တကလုာ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိပဝဲကညီဖိတဖၣ်ပအိၣ်လၢပျဲတုၢ်လံးဒီးကလုာ်တကလုာ်အက့ၢ်အဂီၢ်အအိၣ်ဖျါတုၢ်လံလၢထးတဖၣ်အသိးယံာ်ကယီၤလံန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိမပဝဲကညီဖိမဲလၢလၢမ့ၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ထီၣ်ကလံထံးကလံစံးတဖၣ်ပကစိာ်ကဖိထီၣ်သကိးပပုၤကလုာ်အသူးသ့ၣ်လၢကပီၤဒီးပၤယာ်သကိးမိၢ်

ပင်ဖဲဖုတ်ဟ့ၣ်ယုၣ်န့ၣ်သါ, ခိၣ်ယၢတၢ်ဘၣ်တုထူးတီးအိၣ်ယၢလၢအအိၣ်ဝးတရံးပုၤတဖၣ်န့ၣ်ဒ်
သီးဖိလံၤလၢခံတစၢ်ဘၣ်တစိကမုၢ်လၢသးခုဘၣ်ဝဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးတကတီၢ်ပီပကစိၣ်ခိမၤ
ဖျါထီၣ်သကိးက့ၤမိၢ်ပင်ဖဲဖုတ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ထူလံၤတဖၣ်ဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်သကိး
ချးစိတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တဖၣ်ဆူပပုၤတဝါအပူၤလၢကျဲအိၣ်ကၢအိၣ်ခိးအဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်.

သ့ၣ်ပုၤတၢ်ဟးထီၣ်ဒ်အမ့ၢ်ကသံၣ်ကသီအထူၣ်အမ့ၢ်ဘိတဖၣ်မ့ၢ်ဝဲလီၢ်ကစီၤပုၤထူလံၤဖိတ
ဖၣ်အသးသမူတၢ်ဒီးသန့အဂီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်တခါလၢအထူးဖးလိာ်အသးတသ့ဝဲဒၣ်ဘၣ်န့ၣ်
လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အပိတုၤမ့ၢ်ခိၣ်ယၢတၢ်ဘၣ်တုလၢအအိၣ်ဝးတရံးတဖၣ်မ့ၢ်လီၤဆူလီၤပလုၤ
ကွံာ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်, ကဒုးလီၤမၤစ့ၢ်ကီးဒီးကလုာ်တကလုာ်န့ၣ်အလီၢ်အိၣ်လီၢ်ဆိး, အတၢ်လုာ်
အိၣ်အသးသမူအကျိၤအကျဲ, အလုာ်လုာ်ထူသန့တၢ်ဆဲးတၢ်လၢဒီးတၢ်စံာ်စိတဖၣ်ကလီၤမၤ
ကွံာ်ဝဲဒၣ်ခဲလၢန့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ယၢတၢ်ဘၣ်တုထူးတီးအိၣ်ယၢတဖၣ်လိၣ်ဘၣ်ဝဲပုၤလုၤလၢခိၣ်ဖိ
တဖၣ်အတၢ်ကဟုကယာ်ဒီးအိၣ်မူဒီးသန့ထီၣ်လိာ်သးယၢ်ခိၣ်ယၢ်ဘးလၢအဆၢတလီၤဝဲာ်တူၣ်ဝဲ
ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ■

တၢ်ကွဲးကၢဖျိ

“လုၢ်လၢ်ထူသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စိာ်စု ၵးဃဲာ်နီၣ်ဘျဲာ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘျဲာ်(၁)”
အံၤမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ကွဲးအဆိကတၢ်တဘျဲာ်န့ၣ်လီၤ. လံာ်အံၤမ့ၢ်ဝဲဂံၢ်ခိၣ်ထံးလီၢ်ကဝီပုၤထူလံာ်ဖိ, ပုၤ
မ့ၢ်ဆ့ၣ်မ့ၢ်ဂီၤအတၢ်ကွဲးအဆိကတၢ်တဘျဲာ်လၢအဘျဲာ်ဃးဒီးတၢ်မၤလိသ့က့ၤ မိၢ်ပၢ်ဖဲဖုအလုၢ်
လၢထူသနူတၢ်သ့တၢ်ဘျဲာ်လၢပုၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ကသီတနီၤလၢတၢ်ကူစါ
ယါဘျါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဃဲာ်နီၣ်ဘျဲာ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘျဲာ် (၁) မ့ၢ်ဝဲကရူၢ်ဖိတဖုလၢအမုၢ်ဒူဖိ
သဝီဖိလၢ ဃီာ်က့ၣ်, ပီကါဖၢဟီၣ်ကဝီဒီးထၢၣ်ညၢာ်ဖၢဟီၣ်ကဝီ သ့ၣ်တဖၣ်လၢအမၤလိသကိး
ဝဲလုၢ်လၢ်ထူသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲတၢ်သ့တၢ်ဘျဲာ်ထူလံာ်လၢမိၢ်ပၢ်ဖဲဖုသ့ၣ်တဖၣ်မၤတ့ၢ်ဝဲလၢ
တၢ်ကူစါယါဘျါတၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢလုၢ်လၢ်တၢ်သ့တၢ်ဘျဲာ်အကျဲလၢပုၤတဖၣ်အတၢ်ကွဲးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကွဲးအံၤအတၢ်မ့ၢ်လၢ်ကွၢ်စိမ့ၢ်ဝဲ- ဒ်သိးပဝဲကညီဖိတဖၣ်ပကအိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၢ်တုၤ
လီၤတီၤလီၤလၢတၢ်သ့ပၤဃာ်က့ၤပခိၣ်ပဃၤတၢ်ဘျဲာ်တုၤထူးတီၤအိၣ်ယၤလၢအအိၣ်ဝးတရံးပုၤတဖၣ်
တုၤလီၤလၢဖိလံာ်တစါဘၣ်တစါအဂီၢ်ဒီးကစိာ်ခိမၤဖျါထီၣ်သကိးက့ၤမိၢ်ပၢ်ဖဲဖုတၢ်သ့တၢ်တၢ်ဘျဲာ်,
တၢ်က့ၣ်ဘၣ်က့ၣ်သ့ထူလံာ်တဖၣ်လၢ ကဒုးအိၣ်ထီၣ်သကိးချးစိအတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲာ်ဘျဲာ်ဃးဒီးက
သံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအတၢ်သ့တၢ်ဘျဲာ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ

“လုၢ်လၢ်ထူသနူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စိာ်စု ၵးဃဲာ်နီၣ်ဘျဲာ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘျဲာ် (၁)” တဘျဲာ်အံၤအတၢ်တိာ်တၢ်ပညိၣ်မ့ၢ်ဝဲ-

ဒ်သိးတၢ်ကွဲးဖျါထီၣ်ဒီးမၤနီၣ်မၤယါက့ၤမိၢ်ပၢ်ဖဲဖုအလုၢ်အလၢထူသနူတၢ်သ့တၢ်ဘျဲာ်လၢ
ထူလၢပုၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးမၤလိက့ၤအိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ပုၤထီၣ်တၢ်မၤလိဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဖဲတၢ်မၤလိဝံးအလီၢ်ခံ ကဖးက့ၤဝဲဒီးကသုဝဲလၢအတၢ်ကူစါ
ယါဘျါပုၤလၢလီၢ်ဘၣ်တၢ်မၤစၢၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်အတၢ်သ့တၢ်ဘျဲာ်အပတီၢ်အိၣ်ဝဲအသိးန့ၣ်လီၤ.

လီၢ်ကဝီပုၤမ့ၢ်ဆ့ၣ်မ့ၢ်ဂီၤဖိလၢအအဲၣ်ဒီးဖးဒီးမၤလိက့ၤလုၢ်လၢ်ထူသနူတၢ်သ့တၢ်ဘျဲာ်သ့ၣ်
တဖၣ်အံၤဒ်သိးကကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢၤဖဲကသံၣ်သရၣ်တအိၣ်ဘၣ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ကသံၣ်ကသီအဝုၢ်အကျိၤလၢဘၣ်တၢ်ကွဲးဖျိအီၤလၢလံာ်တဘျဲာ်အံၤအပုၤန့ၣ်ဘၣ်ထွဲလီၤ
ထဲဒုၣ်လုၢ်လၢ်ထူကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲန့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်တနီၤန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဒုးကဲထီၣ်အီၤခိဖျိတၢ်
ဟ်ဖျိထီၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအမုၢ်အဘိသ့ၣ်တဖၣ်လီၤလီၤလၢကကဲထီၣ်ကသံၣ်တခိၣ်အဂီၢ်,
တနီၤမ့ၢ်ဝဲတၢ်ဟ်ဖျိထီၣ်ကသံၣ်အမုၢ်အဘိဒီးတၢ်မံလၢာ်အက့ၢ်အဂီၢ်(အယံ, အဘျဲာ်, အသး) တနီၤ
လၢတၢ်ကဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်တခိၣ်အဂီၢ်ဒီးတနီၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲလုၢ်လၢ်အတၢ်စူၢ်တၢ်နၢ်လၢတၢ်ကူ
စါယါဘျါတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

လိာ်တဘျီအံၤန့ၣ်တမ့ၢ်ဝဲ ဝဲအ့ၣ်ပုၤသ့ပုၤဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ကွဲးဘၣ်, မ့ၢ်ဝဲပုၤထူလံၤ မ့ၢ်ဘီထူဒံၣ်ဖိအတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ဒီးပုၤပတီၢ်မ့ၢ်ဖိအတၢ်ကွဲးန့ၣ်လီၤ. တမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ် အိၣ်ချ့ ကသံၣ်သရၣ်ဖးဒီးသ့ၣ်တဖၣ်အလံာ်လၢအဖးကဲထီၣ်ဝဲအ့ၣ်ကသံၣ်ကသီသ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်, နီအမ့ၢ်ဝဲလီၢ်ကဝီပုၤထူလံၤဖိအတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်အသိးတၢ်လၢအဆိးကါဝဲသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မဲတၢ်မါသ့ၣ်တဖၣ်, တၢ်မံၤလၢအဖးအသံၣ်အသးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိၤ ကျဲလၢတၢ်ဖးကဲထီၣ်ကသံၣ်ကသီစ့ၢ်ကီးမ့ၢ်တၢ်ယိယိဖိန့ၣ်လီၤ. တမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးလိာ်တဘျီလၢက ဆီတလဲကဒါကျဲဝဲအ့ၣ်တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်, မ့ၢ်တခီမ့ၢ်ဝဲလိာ်တဘျီလၢကကဲထီၣ် တၢ်ဘျးတၢ်ဖျိၣ်ဖဲဝဲအ့ၣ်ကသံၣ်ကသီဒီးကသံၣ်သရၣ်တအိၣ်ဘၣ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ပုၤထူလံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်အိၣ်ဒီးအတၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ဟံၤ, တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ဒၣ်ဝဲလၢလၢပျဲပျဲလၢ တၢ်ဆိးကါန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဘၣ်တ့သ့ၣ်တဖၣ်လၢကသံၣ်ကသီအဂီၢ်ဒီးဆၢထၢၣ်ကံၤကျဲလၢတၢ်အိၣ် ဆူၣ်အိၣ်ချ့ အဂီၢ်ဒၣ်ဝဲသ့န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ကဲဘျးကဲဖျိၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်လၢအတၢ်အိၣ်မူအဂီၢ်ဒီးကမၤ ဘီၣ်စၢ်လီၤကျဲအဝဲသ့ၣ်အတၢ်လၢကတၢ်လၢကတၢ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ. တၢ်အကံၤအစီလၢအအိၣ်လၢန့ၣ် ဆၢၣ်တၢ်မဲတၢ်မါသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤအံၤန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢအိၣ်ဒီးအဘျးအဖျိၣ်နီၢ်နီၢ်လၢပုၤလၢအဆိးကါ ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တကဲထီၣ်တၢ်စ့ၢ်တၢ်ပျၢ်ဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ကီတၢ်ခဲလၢပုၤလၢအဆိး ကါအီၤအဂီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. နီန့ၣ်ဆၢၣ်ဒၣ်ဝဲအသိးမၤဘၣ်လိာ်တၢ်ကယီၤကယီၤဒီးမၤဘျီ က့ၤတၢ်ဆူးတၢ်ဆါဒ်အန့ၣ်ဆၢၣ်ဒၣ်ဝဲသ့န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မဲတၢ်မါသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ် သန့ၣ်ထီၣ်သးအလီၢ်, တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးကသံၣ်ကသီန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၢၣ်ဖဲတၢ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲတၢ် ကီၢ်တၢ်ဂီၤဒီးတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူလီၢ်အိၣ်လီၢ်ဆိးတကံၤတကျဲဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ကီၢ်ဒိၣ်မးလၢ တၢ်ကဟံးဃာ်ပၤဃာ်က့ၤလုၢ်လၢထုသန့ၣ်တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိ လုၢ်လၢထုသန့ၣ် တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢမိၢ်ပၤဖဲဖုအစီအလၢထးတဖၣ်လီၤမူလီၤမၤကွံာ်ဝဲဒီးကဲထီၣ် က့ၤတၢ်မံၤမိၢ်အိၣ်ဝဲအါမးန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိ လုၢ်လၢထုသန့ၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲဝဲအလံာ် စိာ်စု တဘျီအံၤန့ၣ်ကမ့ၢ်ဝဲတၢ်မၤနီၣ်မၤဃါကျဲမိၢ်ပၤဖဲဖုအတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢပုၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီး ကဲထီၣ်က့ၤဝဲတၢ်မၤလိအခိၣ်တဖၣ်လၢဖိလံၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်မၤလိသ့က့ၤတၢ် သ့တၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဒီးဆိးကါအီၤအသိးကဲထီၣ်တၢ်ယုၣ်ကၢအဂီၢ်န့ၣ်လိၣ်ဘၣ်စ့ၢ်ကီးတၢ် န့ၢ်ပၤဘၣ်ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်အိၣ်ယၢသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးတၢ်ပၤဃာ်ကံၤကျဲကျဲ တၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးတၢ် လုၢ်အိၣ်သးသမူအလီၢ်အကျဲအခွဲးအယာ်ဒၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

တုၤမ့ၢ်ခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မဲတၢ်မါသ့ၣ်တဖၣ်လီၤဆူလီၤပလုၤကွံာ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ပာ်ယုာ်ဝဲ ဒီးကသံၣ်ကသီအမ့ၢ်အဘိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲကသံၣ်ကသီအမ့ၢ်အဘိသ့ၣ်တဖၣ်တအိၣ် လၢဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်တၢ်ကမၤလိဒီးသူက့ၤမိၢ်ပၤဖဲဖုအလုၢ်အလၢတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢပုၤသ့ၣ် တဖၣ်အံၤကသ့လၢကျဲလဲၣ်, လၢတၢ်န့ၣ်အယိအလီၢ်အိၣ်ဝဲလၢ လီၢ်ကဝီပုၤထူလံၤဖိသ့ၣ်တ

ဖပ်ကအိၣ်ဒီးအခွဲးအယၢ်ဒၣ်ဝဲလၢတၢ်ပၤယၢ်ဂၢ်ကျၢၤက့ၤအလီၢ်အိၣ်လီၢ်ဆိးတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအလီၢ်အကျဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

“လုၢ်လၢ်ထူသန့ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စိာ်စ့” ယဲာ်နီၣ်ဘျဲာ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘျဲာ်

(၁) အိၣ်ဒီးတၢ်မုၢ်လၢ်တၢ်တိာ်ဟံးဖးဒိၣ်လၢကဒီးန့ၢ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ် လၢတၢ်မၤလိအါထီၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအဂ့ၢ်အကျိးဒီးကွဲးထုးထီၣ်ဘၣ်ဒီးလံာ်ဒ်သိးအံၤသ့ၣ်တဖၣ်ဆူညါကွၢ်ကွၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဒ်ပမ့ၢ်ပပုၢ်အတၢ်ကတိၤလုၢ်ဒိၣ်ပွၤဒိၣ်လၢအစံးဝဲ “အိၣ်ဒ့ၣ်ကတိၤလုၢ်အိၣ်ညၣ်ကတိၤကွံာ်, အိၣ်ကိာ်ကတိၤကိာ်, အိၣ်ပုၢ်ကတိၤပုၢ်, ပအိၣ်တၢ်သ့န့ၣ်ပအိၣ်ဘၣ်တၢ်ထါ” အသိးတၢ်ဆၢကတိာ်ထံရံးကိာ်ဝိတုၤယီဝဲလံလၢပဝဲကညီဖိကိးဂၤကဘၣ်ဟံးယၢ်ပၤယၢ်ဂၢ်ကျၢၤက့ၤမိာ်ပာ်ဖံဖုတၢ်ဟ့ၣ်ယုၣ်န့ၢ်သါတဖၣ်လံန့ၣ်လီၤ. ■

၁. ကသံဉ်ကလံအကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံဉ်ကလံဖးဒိဉ် (ကသံဉ်ကလံအကလုာ် ဃီးဆံ)

၁. ဖီပုာ်

၂. တမုာ်လီမံ (တမုာ်လီအိဉ်ဒီးအဆူဉ်)

၃. အိဉ်ကရံး

၄. တကွံသ့ဉ်အဖါ (ကိကွံဖါ)

၂. နီဉ်ဂုာ်ထုဉ်

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ဖီပုာ်အသံသိ အထုဉ်ဟ်ဃုာ်အဂံၢ်အလုာ်အဖီခဲလၢာ်အစီလီၤ ၁ မၤ, တမုာ်လီမံ ၁ မၤ, အုဉ်ကရံးအဘျဉ် ၁ မၤ, တကွံသ့ဉ်အဖါအထုဉ်မုာ်ဂုာ်အလုာ်မုာ်ဂုာ် ၁ မၤ, နီဉ်ဂုာ်ထုဉ်အစီလီၤ ၁ မၤ ခဲလၢာ် လိဃုအီၤလၢမုာ်ဂုာ်ကျိတုာ်အဃုတက့ၢ်. တုာ်မုာ်အဃုမုာ်မုာ်နီဉ်နီဉ်လံဒီးကုာ်အုအီၤလၢတၢ်လီၤတပူၤယီတုာ်အအူသံခဲလၢာ်အိဉ်တုာ်ထဲအကမုဉ်ဟ်အီၤတုာ်အခုဉ်လီၤဂုာ်ဖီးဟံးန့ၢ်ကုာ်အချါကမုဉ်အံးဒီးဟ်ဃုာ်အီၤလၢတၢ်ပူၤတမံမံတက့ၢ်.

မၤန့ၢ်ကိဉ်အသုသုဖးဒိဉ်လၢအိဉ်ဒီးအခိဉ်ကၢာ် ၁ ဖျါဉ်, လူလီၤကသံဉ်ကမုဉ်ထီဉ်ဖးဖီကိဉ်အဝံထၢန့ဉ်လီၤထံသံသိပျဲကိဉ်အပူၤတက့ၢ်. စုဉ်အီၤ ၁၂ န့ဉ်ရံဉ်အတီၢ်ပူၤပျဲပျဲဒီးကထီဉ်ဆံ့ပလုာ်ဝဲလီၤ. ပျဲအီၤလၢနီဉ်ပျဲဒီးဟံးန့ၢ်ထဲအထံဆံ့ဆံ့, တၢ်ကမုဉ်ကမိတဘျဉ်ဟ်ဃုာ်နီတစးဘဉ်. နဘဉ်စုဉ်အီၤလၢကိဉ်အပူၤ မုမုာ်တၢ်အလၢပုၤတုာ်အီၤလၢဖါမုာ်ဂုာ်, သီးမုာ်ဂုာ်န့ဉ် တချးလၢတၢ်ဆၢကတီၢ်ပျဲဒီးအခါ ကသံဉ်အိဉ်ဖျိကွံာ်အီၤသ့ ဒီးထးအန့ဉ် ထးထီဉ်အုဉ်စုာ်ကိးလီၤ.

ထံလၢန့ပျဲအီၤအံးန့ဉ်ထၢန့ဉ်အီၤလၢပူၤဖီကထံသပၤထးအပူၤပျဲပျဲဒီးယုဉ်ထီဉ်အီၤလၢမုဉ်အူခိဉ်ဖျိပူၤဖီကထံအသိးန့ဉ်တက့ၢ်. ယုဉ်အီၤတုာ်လၢထံလီၤသံး အိဉ်တုာ်ထဲအခံဒးတစးဖီလံန့ဉ်ထုးကွံာ်သ့ဉ်မုဉ်ခဲလၢာ်ဟ်တုာ်ထဲမုဉ်အူအုဉ်တစးတက့ၢ်. အိဉ်ခိးကွံာ်ကသံဉ်အထုးအစီလၢသပၤထးအပူၤတုာ်လၢကသံဉ်အလွဲထီဉ်ဝါလံဒီးစိဉ်လီၤကွံာ်အီၤတက့ၢ်.

ဟ်ခုဉ်လီၤအီၤတုာ်အခုဉ်လီၤတချးအချိဉ်သံးဘဉ်ဒီးမၤလီၤကလဲအီၤတက့ဖီတက့ဖီဝံဟံးထီဉ်ထၢန့ဉ်အီၤလၢပလီလၢအခိဉ်ကၢာ်လုဉ်ကလံအပူၤဒီးဟ်ဃုာ်အီၤဂုာ်တက့ၢ်. ကသံဉ်လၢန့ဖီမံယုထဲအီၤအံးန့ဉ်နမုဉ်ဟ်ဃုာ်အီၤလၢကလံကျါယံာ်ယံာ်ဒီးကလီၤကဘုးကွံာ်, ကထီဉ်ဆံ့ကဒါကုာ်ဒီးဟးဂီၤကွံာ်သ့ဝဲန့ဉ်လီၤ. မုမုာ်ကိဉ်အန့ဉ်နဟ်ဃုာ်ကသံဉ်အဝဲအံးတန့ၢ်ဘဉ်မုဉ်လၢကသံဉ်ကအိဉ်အီၤဒီးကိဉ်အကဟးဂီၤကသံဉ်ကဟးဂီၤဝဲန့ဉ်လီၤ. ပလီမုဉ်အိဉ်ဒီးအခိဉ်ကၢာ်လၢအဂုာ်န့ဉ်ကသံဉ်အဝဲအံးကကျါဝဲ ၅ န့ဉ်တုာ်လၢအနီဉ် ၁၀ န့ဉ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပုသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်ဟံးန့ၣ်ကသံဃ်အံၤထဲသၣ်မိကျၢၤအချံတဖျၢၣ်ဒီးစ့ၣ်လီၤအီၤလၢပနီၣ်ကျဲအထံမ့တမ့ၢ်သးဟီၣ်ဆံဉ်အထံကျိလၢလီၤခီသံးမံအပူၤတဝ်ဒီးဖဲန့ၣ်နကထံဉ်လၢကသံဃ်အံၤကလၢထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. အိၣ်ခိးတုၤလၢအကလၢပတုၣ်တက့ၢ်, အကလၢမ့ၢ်တပတုၣ်ဒ်ဘၣ်န့ၣ်ကသံဃ်ဝဲအံၤလီၤဘျၢၣ်တလၢဒ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်အကလၢထီၣ်ပတုၣ်လံန့ၣ်အီၤလီၤအီၤခဲလၢၢ် တဘၣ်အီၤထွဲအခံလၢထံတဂ့ၤ. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးလၢတၢ်ဆါဘျိၣ်န့ၣ်သၣ်နချၢလၢမ့ၢ်အူကလၢကလၢတက့ၢ်. မ့ၢ်ဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအီၤအီၤအကြးဒီးအသးနံဉ်တက့ၢ်. ကသံဃ်အဝဲအံၤနအီၤအီၤအါကတၢ်သၢဘျီန့ၣ်တၢ်ဆါဘျိဝဲလီၤ. ကမၣ်အလီၢ်တအိၣ်စ့ၢ်ကီးဘၣ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဘၣ်လိာ်ဒီးပုၤလၢအိၣ်တၢ်ကမၣ်, လုာ်ထံကမၣ်, ကလံပျီၢ်ထီၣ်တဘီတဘီလၢထူၣ်ပျီၢ်အလီၤလၢချၢပံမ့ၢ်ဂ့ၤဟၢဖၢမ့ၢ်ဂ့ၤဒီးဒုၤစၢထီၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤကလံလံဆိးထီၣ်တကးလၢသးတဖၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဟ့ၣ်ပလီၢ်

ပုၤလၢအိၣ်ဒီးကဖုတၢ်ဆါန့ၣ်မ့ၢ်တအီၤကသံဃ်အဝဲအံၤဘၣ်ကဂ့ၤလၢအဂီၢ်စ့ၢ်ကီးလီၤ. မ့ၢ်လၢကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဟံးဃုာ်ဒီးတၢ်ဆံဉ်အသဟီၣ်အါအယိန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံဃ်ကလံလၢခိၣ်န့ၣ်အဂီၢ်

- ၁. စမိၣ်ယံၢ်ကလလုာ် (စမုၣ်န့ၣ်ချိးငါးပါး) ၅ ဘး
- ၂. ဖီတၢ်ယီၤန့ၣ်ဘိၣ် ၁ ပီၢ်
- ၃. ထံ ၃ ပီၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ဖီတၢ်ယီၤန့ၣ်ဘိၣ်အထူၣ်အသံသိအစီၤလီၤတပီၢ်, ထံသၢပီၢ် ဖၢန့ၢ်လီၤအီၤလၢသပၤပူၤဒီးချိအီၤတုၤထံအိၣ်တုၢ်က့ၤတပီၢ်တက့ၢ်. ပျဲအီၤလၢတၢ်ပျဲထံဒီးဟံးန့ၣ်ထဲအထံဆံတက့ၢ်. မၤန့ၢ်စမိၣ်ယံၢ်ကလလုာ်အကမ့ၢ်အစီၤလီၤ ၅ ဘး (တကလုာ်တဘးစုာ်စုာ်) ဒီးဖၢန့ၢ်လီၤအီၤလၢထံလၢနပျဲန့ၢ်အီၤအပူၤတက့ၢ်. ချိထီၣ်ကဒါက့ၤအီၤဒီးအိၣ်ခိးတဖၣ်ဖီတုၤအကလၢထီၣ်ဘးဒီးကသံဃ်ကျဲကျိလိာ်အသးဘၣ်လိာ်လံန့ၣ်စိာ်ဟံးခုၣ်လီၤအီၤတက့ၢ်. ဟံးဃုာ်အီၤလၢပလီၢ်ပူၤမ့ၢ်မ့ၢ်နီၢ်နီၢ်ဒီးသုအီၤနလီၢ်ဘၣ်အီၤအသးသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သုကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်အီၤတၢ်တၢ်နီၤတၢ်လၢဖးထံတဘျီ, အီၤအီၤတၢ်တၢ်ဟီၤတၢ်တၢ်ကိးနံၤဒဲးတက့ၢ်. ကသံၣ်အဝဲအံၤခၢၣ်ဖဲကြးအယီၤနအီၤဝံၤနကီၢ်ပှၤမ့ၢ်ခၢၣ်ကံၢ်ဆိးန့ၣ်အီၤလီၤထွဲအခံလၢထံဘျီမ့ၢ်တမ့ၢ်အီၣ်လီၤတၢ်ဆၢတဖဲဖိသ့ဝဲလီၤ. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်နကဘၣ်အီၤအီၤအစ့ၤကတၢ်တလၢဒီးနကသ့ၣ်ညါကသံၣ်အဘျးအဖျိၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဘၣ်လီၢ်ဒီးနတၢ်ဆါန့ၣ်ဆဲးအီၤအီၤတုၤလၢနတၢ်ဆါဘျီတစုဒီးဆိကတီၢ်ကွံၣ်အီၤတက့ၢ်. ဖိသ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွံၣ်ဒုးအီၤအီၤအကြးဒီးအသးနံၣ်သ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လီၢ်တၢ်ဆါအဝဲ

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါဝဲဒၣ်သဒိးခိၣ်န့ၣ်အတၢ်မၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤမၤဘၣ်လီၢ်က့ၤဝဲ ပှၤတနီၤလၢအကတီၢ်တၢ်တဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးခီဖျိကလံၤအကလုာ်ကလုာ်အတၢ်ဆိၣ်သနံးအယီၤဒီးကဲထီၣ်ပှၤပျံၤတၢ်, ပှၤလၢအသ့ၣ်အ့န့ၣ်သးအ့န့ၣ်ဒီးဖူတၢ် သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ပလီၢ်

ဖိသ့ၣ်လၢအထိးကလဲၣ်အိၣ်တဖၣ်န့ၣ်တချးဒုးအီၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးဘၣ်ဒီးဒုးအီၤဆိအီၤကသံၣ်ထိးကလဲၣ်ဝံၤမးဒုးအီၤအီၤတက့ၢ်.

စမိၣ်ယံၢ်ကလုာ် (စမုၣ်န့ၣ်ဒီးငါးပါး)

- ၁. စမိၣ်နံၣ် (စမုၣ်န့ၣ်နီၤ)
- ၂. စမိၣ်ဖျါ (စမုၣ်န့ၣ်ဖြူ)
- ၃. စမိၣ်စပါး (စမုၣ်န့ၣ်စပါး)
- ၄. စမိၣ်နဲး (စမုၣ်န့ၣ်နက)
- ၅. စမိၣ်စဖွဲ (စမုၣ်န့ၣ်စဖွဲ)

တၢ်နီၣ် - တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဒီးအထုၣ်ခဲလၢန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံဉ်ကလံးဆဲးဆါလီၤကျဲ. (ကလံးဖျးလီၤကျဲ.-Nervous Disease)

၁. ကွဲစီ

၂. သပွဲမုဉ်

၃. ညဉ်အုဉ်ထံသံသိ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကွဲစီနီတၢ်လၢ်ဖးထံတဘျဉ်, သပွဲမုဉ်နီတၢ်လၢ်ဖးထံတဘျဉ်, ဒီးညဉ်အုဉ်ထံသံသိအထံဆဲးနီတၢ်လၢ်ဖးထံတဘျဉ် ကျဲကျိၤဃုဉ်အီၤတပူၤဃီဝံၤဟံၤဃာ်အီၤလၢပလီၤပူၤလၢအလုဉ်ကလံးတက့ၢ်. ဖဲနလိာ်ဘဉ်အသိးနမၤအါထီဉ်မၤစ့ၤလီၤကသံဉ်အနီဉ်ဂံၢ်သ့ဝဲလီၤ. ကသံဉ်အဝဲအံၤန့ၢ်တၢ်ဟံၤဃာ်အီၤအလီၤအကျဲမ့ၢ်ဂ့ၤဒီးလုဉ်ကလံးဂ့ၤန့ၢ်ကျဲဝဲတနံဉ်ဃဉ်ဃဉ်န့ၢ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

သးပုၤအဂီၢ်န့ၢ်အီၤအီၤတဘျီနီတၢ်လၢ်ဖးထံတဘျဉ် တနံၤခံဘျီဂီၤဟါကိးနံၤဒဲးတုၤအပျဲထီဉ်တလါတက့ၢ်. မ့မ့ၢ်ဖိသဉ်အဂီၢ်န့ၢ်ဒုးအီၤအီၤတဘျီနီတၢ်လၢ်ဖးထံတဘျဉ်မ့တမ့ၢ်သၢပူတပူၤအသးနံဉ်အါစ့ၤအသိးန့ၢ်သ့ဝဲဒၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဉ်အဝဲအံၤန့ၢ်ဘဉ်လိာ်ဝဲဒီးပုၤလၢကလံးဖျးအီၤစုလီၤကျဲခိဉ်လီၤကျဲ, တနီၤကဲထီဉ်ပုၤသံတခီပၤသ့တဖဉ်အဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. ပုၤလၢကလံးဖျးအီၤအါကတၢ်တနံဉ်အခိဉ်အဃၢန့ၢ် သုကသံဉ်အဝဲအံၤကဘဉ်လိာ်ဒီးကဘျီကျဲဝဲဒၣ်န့ၢ်လီၤ. ပုၤလၢအဟဲအိဉ်ဖျဉ်လီၤကျဲမ့တမ့ၢ်ပုၤလၢဆိးက့အနံဉ်အါတလါကဉ်ဆိးသ့တဖဉ်အဂီၢ်န့ၢ်အီၤဝဲသန့က့ဘျီဝဲတန့ၢ်လၢဘဉ်.

(ဃ) ကသံဉ်ကလံးဆဲးဆါလီၤကျဲ. (ကလံးဖျးလီၤကျဲ) (ကသံဉ်အစံာ်)

၁. ကွဲစီအစီလီၤ ၁၂ ဘး

၂. သါဟီဆံဉ်ထံအစီလီၤ ၁၂ ဘး

၃. ထးဆးတၢ် ၁၂ ဘဉ်

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်ကွဲစီအစီလီၤ ၁၂ ဘး, သါဟီဆံဉ်ထံအစီလီၤ ၁၂ ဘး, ထးဆးတၢ် ၁၂ ဘဉ်စုဉ်ဃုဉ်အီၤလၢပလီၤတဖျဉ်ဃီအပူၤတုၤအပျဲထီဉ်သၢန့ၢ် တုၤလၢတလါ ဒီးထးဆးတၢ်န့ၢ်ကလီၤ

ကလဲဟါမ်ကွံင်ဝဲခဲလက်နဲ့လီၤ. ထးမ့ၢ်တလီၤကရဲကွံင်ခဲလက်ဒ်ဘၣ်န့ၣ်ကသံၣ်အသဟီၣ်တထီၣ်ဘးဒ်ဘၣ်အယိဘၣ်အိၣ်ခိးတုၤလၢထးဆးတၢ်အံၤလီၤဘျၣ်ခဲလက်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

စံၢ်လီၤအီၤဖဲတၢ်ထူၣ်သံၣ်ပျၢ်သံၣ်အလီၢ်တနံၤသၢဘျီဝံၤဘိၣ်ယၢ်အီၤလၢတၢ်ကံးညၢ်မ့တမ့ၢ်ပးတံတုၤအထီၣ်ဘးတလါခံလါသ့ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. ပှၤလၢအတၢ်ဆါယံၢ်န့ၣ်လီၢ်ဘၣ်ကသံၣ်အါဒီးတၢ်ဆါကတီၢ်ယံၢ်ဝဲ, ဒီးပှၤလၢအတၢ်ဆါမိၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ဘၣ်လီၢ်က့ၤချ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. စံၢ်အီၤတုၤလၢပှၤဆါလီၤဘျၣ်တဂၤန့ၣ်ဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးဒီးဆိကတီၢ်ကွံၣ်အီၤတက့ၢ်.

ဘၣ်လီၢ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအဘၣ်န့ၣ်ကလံၤဆဲးဒီးလီၤဘျၣ်ဝဲတခီဒုတခီပၤဒီးတနီၤအခီၣ်စံၢ်ဟးဝဲတသ့ဂ့ၤဂ့ၤလၢဘၣ်တဖၣ်စံၢ်လီၤအီၤလၢကသံၣ်အဝဲအံၤချးဆါချးကတီၢ်ဒီးအနီၢ်ကစၢ်ကဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(c) ကသံၣ်ကလံၤဆဲး ဆါလီၤဘျၣ်.

၁. တကိမံၤသၣ် (တကိခၣ်သၣ်)

တၢ်ဆိးကါအီၤအကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်တကိမံၤအသၣ်သံၣ် ၂၀-၃၀ ဖျၢၣ်ထၢန့ၣ်အီၤဆူထးဝါအတဖျၢၣ်အပူၤဝံၤဒီးတုၤထီၣ်န့ၣ်တၢ်လီၢ်တခါ ဒ်သိးပှၤဆါတဂၤန့ၣ်ဖိၣ်ယၢ်တၢ်ကသ့ဆါထၢၣ်ကကျၢၤအဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. ဟ်လီၤထးဝါအဖဲနတုၤထီၣ်တၢ်အလီၢ် ဒီးမၤပှၤလၢအခီၣ်လီၤဘျၣ်မ့တမ့ၢ်စုလီၤဘျၣ်တဂၤန့ၣ် ယီၢ်ဘျးတကိခၣ်အသၣ်လၢထးဝါအပူၤတုၤလၢတကိမံၤသၣ်အသဟီၣ်ခၣ်ထီၣ်ဘးလၢအကီၢ်ပူၤဂ့ၤဂ့ၤဒီးဟးထီၣ်ကွံၣ်လၢတၢ်ချၢ လုၢ်ကွံၣ်ထံ, မၤကဆဲၣ်ကဆီၣ်က့ၤသးတက့ၢ်. မၤအီၤန့ၣ်ပျဲထီၣ်သၢဘျီ ဒီးတၢ်ဆါကကိညၢ်လီၤက့ၤဝဲတဘျီယီၤန့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်သ့ၣ်ညါလၢ တၢ်ဆါကိညၢ်လီၤလံၤသန့ၣ်က့ၤမ့ၢ်တဘျီဂ့ၤဂ့ၤဘၣ်န့ၣ် ဆဲးမၤကဒီးအီၤဆူညါခံဘျီသၢဘျီ တုၤလၢတၢ်ဆါကဘျီက့ၤတစုတက့ၢ်.

ဘၣ်လီၢ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအဆါလီၤဘျၣ်တခီပၤဒ်အမ့ၢ်အစုထူၣ်ခီၣ်ထူၣ်သံၣ်တခီပၤ ဟးတသ့ဂ့ၤဂ့ၤလၢဘၣ်တချးလၢတၢ်ဆါအံၤပျဲထီၣ်န့ၣ်လၢအဆံၣ်ဘၣ်န့ၣ်မၤအီၤအံၤဒီးကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(စ) ကသံဃ်ကလံ၊ ထူဉ်သံပျာ်သံ (ကသံဃ်အစံာ်)

- ၁. နီဉ်ဝီတပိာ်
- ၂. ဖီဘုလဉ်အတံာ်
- ၃. ပျဲတံာ်
- ၄. သံးခိဉ်ထံ

တံာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်နီဉ်ဝီတပိာ်, ဖီဘုလဉ်အတံာ်, ပျဲတံာ် သၢကလုာ်အံၤအစီတခါပျဲသိးသိးဝံၤ တီၢ်ဘျးအီၤမုာ်မုာ်နီၢ်နီၢ်ဒီးဖၢနုာ်လီၤအီၤလၢ သံးမံယဲယဲ မ့ဉ်အူကၢအပူ (သံးခိဉ်ထံ) စုဉ်အီၤလၢပလီုပုာ်အီၤတနွံဝံၤဒီးနထုးထီဉ်သူအီၤသ့ဝဲန့ဉ်လီၤ. လၢတံာ်လိဉ်အဖီခိဉ်နစုဉ်အီၤအစ့ကတံာ် သၢသီဒီးနထုးထီဉ်သူအီၤသ့စ့ၢ်ကီးန့ဉ်လီၤ. ဖဲနကသုအီၤတဘျီလၢလၢထုးထီဉ်န့ဉ်အထံ, မၤစီဉ်အီၤလၢဘဲအလိတစဲးတစဲး ဒီးစံာ်ဖူလီၤအီၤလၢတံာ်ထူဉ်သံပျာ်သံအဖီခိဉ်န့ဉ်တက့ၢ်.

တံာ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤစီဉ်ကသံဃ်အထံအံၤလၢဘဲအလိတစဲးတစဲး ဒီးစံာ်ဖူလီၤအီၤလၢတံာ်ထူဉ်သံပျာ်သံ, ထူဉ်ဆိဉ်အလီၢ်တနံၤသၢဘျီ, ဂီၤ ၆ နဉ်ရံဉ်တဘျီ, မုာ်ထူဉ် ၁၂ နဉ်ရံဉ်တဘျီ, မုာ်ဟါ ၆ နဉ်ရံဉ်တဘျီတက့ၢ်. စံာ်အီၤန့ဉ်တုၤအပျဲထီဉ်ခံနွံတုၤသၢနွံဒီးတံာ်ဆါကဘျီဝဲန့ဉ်လီၤ. စံာ်အီၤတုၤလၢနအိဉ်ဒီးတံာ်သ့ဉ်မံသးမုာ်နဉ်လၢတံာ်ဆါဘျီက့ၤလံဂ့ၤမးဆိကတီၢ်အီၤတက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တံာ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ဉ်ဘဉ်လိာ်ဝဲတံာ်ဆါကလံဆဲးဒီးကဲထီဉ်လီၤဘျု, ထူဉ်သံပျာ်သံ, ဖံးဘဉ်တီၢ်တုၤလီၤကံာ်တံာ်တသံဉ်ပဝံသ့ဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီၤ. တံာ်ဆါလၢကဲထီဉ်သးသတူၢ်ကလၢဒီးလၢဆၢကတီၢ်ဖုဉ်သ့ဉ်တဖဉ်အဂီၢ်န့ဉ်ကဘဉ်လိာ်ဒီးဘျီက့ၤဝဲညီကဖဉ်န့ဉ်လီၤ. ကသံဃ်အဝဲအံၤအသဟီဉ်ဆူဉ်ဖဲအကြးအယိတံာ်ဆါလၢကဲထီဉ်သးယံာ်အနီဉ်လၢအဆံသ့ဉ်တဖဉ်န့ဉ်မုာ်ဘဉ်လိာ်သနဉ်က့တံာ်ကဘဉ်စံာ်အီၤယံာ်ယံာ်ထၢထၢမးကကိညါလီၤဒီးဘျီဝဲန့ဉ်လီၤ.

(ဆ) ကသံကလံပျိုကလံဆဲး

- ၁. တခါးသင်အချက် ၂၀ ဖျာ
- ၂. ကသုခိန်မုဒ်ဒီး ၂ ပီ
- ၃. အံသင်ဟီ ၁၀ ဘး
- ၄. ထီထညး ၅ ရွဲ

တံးဒုးကဲထီၣ်ကသံအကျါအကျဲ

မၤန့ၣ်တခါးသင်အချက်အဖျာခံဆဲးဒီးလိယုဝံကုၢ်အူအီဟံးန့ၣ်ထဲအကမုၢ်တက့ၢ်. မၤန့ၣ်စ့ၢ်ကီးကသုခိန်မုဒ်ဒီးအစီလီခံပီဝံလိယုတီၢ်ကမုၢ်အီတက့ၢ်. ဖဲနလိယုကသံခိန်မုဒ်ဒီးအခါန့ၣ်ဒီးသအမုၢ်အတံးကံဆဲးလီလီလိသုၣ်တဖၣ် ဒ်သိးမုၢ်အတံးကံသုတအိၣ်ကွံၣ်ကသံၣ်အသဟီၣ်တဂ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. မုၢ်မုၢ်တကံးဘၣ်န့ၣ်လိအီလၢမုၢ်အူသ့စ့ၢ်ကီးလီ. မၤန့ၣ်စ့ၢ်ကီးထီထညးယံၣ်ရွဲဒီးအံသင်ဟီစီလီ ၁၀ ဘး (တရွဲ) ကျဲကျီယုၣ်လွံၣ်ခါလၢတုၤအဘၣ်လီၣ်မုၢ်မုၢ်နီၢ်နီၢ်တက့ၢ်. ဟံးယၢ်အီလၢပလီလၢအခိၣ်ကံလုၢ်ကလံအပူဒီးထုးထီၣ်သ့အီဖဲနလီၢ်ဘၣ်အီတဘျီလၢလၢန့ၣ်တက့ၢ်.

တံးသူကသံအကျါအကျဲ

သးပျါအဂီၢ်န့ၣ်အီအီတဘျီထဲခိၣ်မုၢ်ခိၣ်တဖျာ ဖဲကလံတံးဆါဖဲကဲထီၣ်အသးတဘျီလၢလၢန့ၣ်တက့ၢ်, နအီအီတဘျီယီမုၢ်တဘျီန့ၣ်ဟံးအဘၢစၢလွံၢ်န့ၣ်ဒီးအီလီကဒီးအသီတဘျီသ့ဝဲလီ. ပုလၢအိၣ်ဒီးတံးဆါအံထီၣ်တီထီယၢ်န့ၣ်အီလီကသံၣ်အဝဲအံဖဲအိၣ်မုၢ်ဝံအခါကိးဘျီဒီးတက့ၢ်. မ့မုၢ်ဖဲသၣ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအီအီဖဲအကြးဒီးအသးနံၣ်သ့ဝဲဒ်န့ၣ်လီ.

ဘၣ်လီၣ်တံးဆါအဂ့ၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံန့ၣ်ဘၣ်လီၣ်ဝဲဒီးပုလၢ အကလံထီၣ်ထုၣ်ညိး, ကလံပျို, ကလံဆဲး, ဒုစၢထီၣ်, ဟၢဖၢတကး, ဟၢဖၢအူကဖိ, တဘျီဘျီဟၢဖၢထီၣ်ဒီးလူယုၣ်ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီ. မၤကွၢ်ဒီးနကသုၣ်ညါဘၣ်ကသံၣ်အံအဘျးအဖျိၣ်အိၣ်ဝဲလၢနဂီၢ်သပျါကတံးန့ၣ်လီ.

(၅) ဟာဖာဆါခိဖျိကလံဆဲး

၁. ကိးလုာ်သူတံာ်

၂. ဆူတံာ်

၃. အံသံာ်ဟီ

တံာ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကိးလုာ်သူအတံာ်အစီလီၤ ၂၀ ဘး (ခံၣ်ရှ့ၤ), ကျိဘျးလီၤကရဲအိးဒီးချီထီၣ်အိၤထံသာပလီ, ဗျာ်အိၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုၤထံတပလီတက့ၢ်. မၤဟံာ်ဆူအတံာ်ဒီးလိယုာ်ဆူတက့ၢ်. ဆူတံာ်မ့ၢ်အိၣ်န့ၢ်နမၤဆူတံာ်အသံသိလၢနကကျိအိၣ်အိၣ်အဂီၢ်သ့ဝဲစ့ၢ်ကိးလီၤ. ဖဲနကအိၣ်အိၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၢ်ဟံးန့ၢ်ကသံၣ်အချီအံၤတခူးအဂီၢ်, ဟံးန့ၢ်ဆူတံာ်တလိၣ်မၤဘၣ်စီၣ်အိၣ်လၢကသံၣ်ထံ ကျိလီၤအိၣ်လၢလၢကကျိကသံၣ်အခိၣ်တယးကွၢ်ဆူတံာ်အသံးကန့ၢ်ထဲစ့ၢ်ခိၣ်တလိၣ် ဝံးဒီးဖၢန့ၢ်လီၤအံသံာ်ဟီတဖဲးတယးကွၢ်အံသံာ်ဟီဖဲအကြးဒီးကျိဘၣ်လိာ်အိၣ်ဝံးအိၣ်လီၤအိၣ်တဘျီယီတက့ၢ်.

တံာ်သူကသံၣ်အကျိအကျဲ

ဟာဖာမ့ၢ်ဆါခိဖျိကလံဆဲးအယိန့ၢ်အိၣ်လီၤကသံၣ်အဝဲအံၤတဘျီတခူး, အိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤတန့ၢ်အတီၢ်ပူၤသဘျီတုၤလၢလံာ်ဘျီန့ၢ်တံာ်ဆါကဘျါဝဲဂ့ၤန့ၢ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တံာ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၢ်ဘၣ်လိာ်ဝဲဟာဖာဆါ မ့ၢ်လၢဖဲကလံဆဲးအယိ, ကလံထီၣ်တကးလၢနသးမဲာ်ခံ, ကလံပျိာ်ထီၣ်လၢနဟာဖာဒီးနဟာဖာဆါကိးဆၢကတီၢ်န့ၢ်လီၤ.

ကျဲအညီကတံာ်လၢတံာ်သူကသံၣ်အဝဲအံၤ

ဖဲနဟာဖာဆါခိဖျိကလံဆဲး, ကလံပျိာ်ထီၣ်, ကလံထီၣ်တကးလၢသးမဲာ်ခံအဆၢကတီၢ်န့ၢ် မၤန့ၢ်ကိးလုာ်သူအတံာ်သံသိအစီလီၤ ခံၣ်ရှ့ၤ ကျိဘျးအိးဒီးချီထီၣ်အိၣ်လၢထံသာပလီတက့ၢ်. ဗျာ်အိၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုၤထံတပလီဒီးစိာ်ဟံာ်ခုၣ်လီၤကွံာ်အိၣ်တက့ၢ်. တုၤအခုၣ်လီၤကလၢကလၢနအိၣ်ဘျီလံန့ၢ် မၤန့ၢ်အိၣ်ပျဲထံခူးတဖျါလၢနကအိၣ်အိၣ်အဂီၢ်တက့ၢ်. ဟံးန့ၢ်ဆူတံာ်သံသိထဲစ့ၢ်ခိၣ်တလိၣ်, သ့ကဆီအိၣ်ဝံးထိးဖဲဘူးထီၣ်အံသံာ်လၢအလီၤဒီးအ့ၣ်ဘျးယုာ်လီၤကွံာ်အိၣ်လဲာ်တက့ၢ်. အိၣ်လီၤထွဲအံၤလၢကသံၣ်အချီထံတခူးအံၤလဲာ်တဘျီယီတက့ၢ်. အိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤအါကတံာ်သဘျီဒီးတံာ်ဟာဖာဆါ, ဟာဖာထီၣ်တကးကဘျါဝဲဂ့ၤန့ၢ်လီၤ.

(ည) ကသံကလံလီပြု ဟာဖာထီဉ်, ဟာဖာကး (လေကွဲဆေး)

၁. ဖီဘုလဉ်

၂. ဆူပိဉ်မုဉ်ပှ်

၃. ငှ် (ဆုကူ) စှ်နးခိ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံအကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ဖီဘုလဉ်ဒီးဆူပိဉ်မုဉ်ပှ်အစီလီၤပဲၤသိးသိးဒီးလိယုတီၢ်ကမုဉ်အီၤဝံၤမၤကမုဉ်စ့ၢ်ကိးဆုငှ်ကျဲကျိယုဉ်အီၤတပူၤလီၤ, ဟံၤဃာ်အီၤလၢပလီၤအပူၤမ့တမ့ၢ်ကီဉ်အလၢအလုဉ်ကလံၤမုဉ်မုဉ်နီၢ်နီၢ်တဖျၢဉ်အပူၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံအကျိအကျဲ

သးပှ်အဂီၢ်န့ၢ်အီၤလီၤအီၤတဘျီပျဲၤနီၤတၢ်လၢဖးထံတဘျီ, မ့ၢ်လၢကသံအကမုဉ်အယိဒ်သိးနအီၤကမုဉ်အဂီၢ်န့ၢ်ကျဲအီၤဒီးထံတစးဖိဝံၤဒီးအီၤလီၤအီၤသ့စ့ၢ်ကိးန့ၢ်လီၤ. အီၤအီၤဖဲတၢ်ဆါကဲထီဉ်အသးတဘျီလၢလၢသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. နအီၤလီၤအီၤတဘျီယိမ့ၢ်တဘျီဘဉ်န့ၢ်ဟံၤအဘၢဉ်စၢ ၄ န့ၢ်ရံၣ် ဒီးအီၤလီၤကဒီးအသီတဘျီ တၢ်ဆါကဘျီဝဲလီၤ. မ့မ့ၢ်လၢဖိသဉ်အဂီၢ်န့ၢ်ကျဲန့ၢ်အီၤဒီးထံဝဲဒုးအီၤနီၤတၢ်လၢဖးထံတတ်, ကွၢ်တယးဒုးအီၤအီၤအကြးဒီးအသးန့ၢ်တက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှ်လၢအအီၢ်တၢ်ဝံၤအသုဉ်တကးအသးတကး, ဟာဖာအူကဖိဒီးတနီၤအသးဆါဖဲအသးမံၢ်ခံတီတီသုဉ်တဖျၢဉ်အဂီၢ်န့ၢ်အီၤလီၤကသံအဝဲအံၤဒီးကလံၤကလီၤကတြၢဉ်ကွံဉ်ဝဲကယိကယိဒီးကဘျီက့ၤဝဲန့ၢ်လီၤ.

(တ) ကသံဃ်ကလံလီပြု၊ ကသံဃ်အုဉ်နီ (လေကွဲဆေး)

- ၁. ပျဲခိဉ်တံာ် ၅ ရွဲ၊
- ၂. ဆုပလဲ အယု ၁ ရွဲ၊
- ၃. ပယိးပှး (ပယုဝ်ပြ) ၂ ကဘျံး
- ၄. ဝဲသီဉ် (ကသံဃ်ကလံလီထံ) ၁ ဘး
- ၅. အံသဉ်ယိ ၃ ဘး
- ၆. ညဉ်ပီစီအဘျဉ် (သုဉ်ခဉ်ဘျဉ်) ၂၅ ဘး
- ၇. တဲဖးဒိဉ်အဂံာ် ၂၅ ဘး
- ၈. ထီတညး ၅ ရွဲ၊

တံာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ဉ် ပျဲခိဉ်တံာ် ၅ ရွဲ၊ ဆုပလဲ အယု ၁ ရွဲ၊ ပယိးပှး (ပယုဝ်ပြ) ၂ ကဘျံး, ဝဲသီဉ် (ကသံဃ်ကလံလီထံ) ၁ ဘး, ညဉ်ပီစီအဘျဉ် (သုဉ်ခဉ်ဘျဉ်) ၂၅ ဘး, တဲဖးဒိဉ်အတံာ် ၂၅ ဘး ဒီးချီထီဉ်အီလၢထံ ၃၀ ပလီတက့ာ်. ယုဉ်အီတုထံလီသံးအိဉ်တုာ် ၁၀ ပလီ ဒီးပျဲန့ဉ်အီပံးန့ဉ်ထံအထံဆံ့ဝံထၢန့ဉ်လီထီတညး ၅ ရွဲ၊ ဒီးအံသဉ်ယိ ၃ ဘး ဝံယုဉ်ကဒီး အီတုထံတညးဒီးအံသဉ်ယိကျဲဉ်ကျိလိာ်အသးဒီးထံဘဉ်လိာ်ဂုၤတက့ာ်. စိာ်လီကွံာ်အီဒီး ဟံခဉ်လီအီဝံဖၢန့ဉ်ဟံဃာ်က့ၤအီလၢပလီပူၤ ဟံဃာ်အီဂုၤတက့ာ်.

တံာ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

သးပျဲအဂီၢ်န့ဉ် အီတဘျီလံာ်ဖးထံခွးတခွး အီတနံၤခံဘျီဂီၤဟါကိးနံၤဖဲးတုၤတံာ်ဆါဘျါ တစုတက့ာ်.

ဘဉ်လိာ်တံာ်ဆူးတံာ်ဆါ

ကသံဃ်အဝဲအံးဘဉ်လိာ်ဝဲ ပုၤလၢအကမိလီၤ, သးနါပျဲဆါ (ဒါအိဉ်လၢကအိပူၤ) လီၤ ယဲယီၢ်ယီၤ သုဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီၤ. ဖဲနအီကသံဃ်အဝဲအံးထီဘိအဆၢကတီၢ်န့ဉ်နကအုဉ်နီခဲအံးခဲ အံးဒီးနလီၤကဖံ့ယီၢ်ကဖံ့နအိဉ်ကမုာ်ဝဲန့ဉ်လီၤ.

၂. ကသံဃ်သါအံး (သါဘံး) အကလုာ်ကလုာ် (Ephedrine)

(က) ကသံဃ်သါအံး (သါဘံး) (မၤအိတဘျီအဂီၢ်)

၁. တၢ်သုဉ်မိၢ်ပှၢ်အစီလီၤ ၅ ဘး

၂. ကွဲစီအစီလီၤ ၅ ဘး

ဒူးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်တၢ်သုဉ်မိၢ်ပှၢ်အစီလီၤ ၅ ဘးဝံးဘံးလီၤကရဲအိးဒီးကျဲကျိၤလီၤအိးလၢထံချိမံၣ်ခုၣ်အပူၤ တခွးအဂီၢ်ဝံး ပျဲၣ်ကွံာ်တၢ်သုဉ်မိၢ်ပှၢ်ဒီးဟံးန့ၢ်ထဲအထံဆံၣ်ဆံၣ်, ဖၢနုာ်လီၤကွဲစီအစီလီၤ ၅ ဘးဝံး ဒီးကျဲကျိၤအိတုၤအဘၣ်လိာ်တက့ၢ်. ကသံဃ်အဝဲအံးန့ၢ်နမၤအိအိသ့ဝဲညီညီဖိထီၣ်ဘိန့ၢ်လီၤ. နဟံးအိယံာ်ယံာ်တက့ၢ်ဘၣ်အပိဂုၤတက့ၢ်နမၤအိအိတဘျီအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ပှၢ်သးပှၢ်အဂီၢ်န့ၢ်အိလီၤကသံဃ်တခွးအံးတဘျီပီသ့ဝဲဒၣ်န့ၢ်လီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ပၤန့ၢ်မၤ အိအိတနံၤသးဒီးအမ့ၢ်ဝဲဂီၤတဘျီ, မ့ၢ်ထုၣ်တဘျီ ဒီးဟါခိတဘျီန့ၢ်လီၤ. မ့ၢ်ဖိသုဉ်အဂီၢ်န့ၢ် တယးဒူးအိအိဖဲအကြးသ့ဝဲဒၣ်န့ၢ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဃ်အဝဲအံးန့ၢ်ဘၣ်လိာ်ဝဲဒီး ပှၢ်အိၣ်ဝဲတနီၤလၢအပသိၣ်ဂံၢ်ဘါစၢ်အယိဘၣ်န့ၢ်တၢ်ခုၣ် ယံာ်ယံာ်ဒီးကဲထီၣ်ကဟးဃုထီ, ကဟးပံာ်ကဲထီၣ်ကိၣ်လိာ်လၢပသိၣ်ကလံၤကျိၤအပူၤအပိကဲ ထီၣ်တၢ်ကသါပံး, ကသါတန့ၢ်ဘၣ် ပှၢ်ကိးလၢတၢ်သါအံးအတၢ်ဆါန့ၢ်လီၤ. ဖိသုဉ်ဂုၤသးပှၢ် ဂုၤလၢအဘၣ်န့ၢ်တၢ်ဆါအံးဒီးကသါပံး, ကသါတန့ၢ်ဘၣ်, ကသါသိၣ်ဝဲဒၣ်ကွဲကွဲဒီးတုၤဒၣ် လဲၣ်ဘၣ်ဂုၤကသါတၢ်ဘျးအသးသ့ဝဲတဖၣ်န့ၢ်အိလီၤကသံဃ်အဝဲအံးမ့ၢ်ပျဲထီၣ်သၢသီဒီးအတၢ် ဆါအံးကလီၤမၤကွံာ်ဝဲကစုဒုန့ၢ်လီၤ.

တၢ်ဒူးပလီၢ်

ပှၢ်လၢအပသိၣ်ဘူ, ပသိၣ်ဂံၢ်ဘါစၢ်သ့ဝဲတဖၣ်န့ၢ်ကဘၣ်ပလီၢ်အသးထီၣ်ဒီးသိးသုတမၤ ခုၣ်အသးလၢထံယံာ်ယံာ်တဂ့ၢ်န့ၢ်လီၤ. သုတဟးလၢတၢ်စူၤကျိၤ, လုာ်ထံလၢမ့ၢ်ခံးတၢ်န့ၢ်, အိၣ် တၢ်အိၣ်လၢအခုၣ် (အဖိ- အိၣ်ကထံ, အိၣ်တၢ်ဆါအါ) တဂ့ၢ်န့ၢ်လီၤ.

ထဲအချိတကွာ၊ မနုာ်စွာ်ကီးတၢ်သုၣ်မိာ်ပှၢ်ပှၢ်တၢ်န့ၣ်ထံအတဘၣ်ဝံလိယုတီၢ်ဘျးအီၤတကွာ်၊ တၢ်သုၣ်မိာ်ပှၢ်အကအမူၣ်ဒီးက့ၤလီၤအကမူၣ်ခံခါလၢက့ၤကျိယုၣ်အီၤတပူၤယီၤဝံဟံယာ်အီၤလၢ တၢ်အလၢအလုၣ်ကလံာ်ဂ့ၤဂ့ၤအပူၤန့ၣ်တကွာ်၊ တၢ်သုၣ်မိာ်ပှၢ်န့ၣ်မၤယုအီၤဂ့ၤဂ့ၤတကွာ်၊ မ့ၢ်တ ယုဂ့ၤဂ့ၤဘၣ်န့ၣ်န့ၣ်အုၣ်ကွံာ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ၊ တၢ်သုၣ်မ့ၢ်ယုဂ့ၤဂ့ၤန့ၣ်န့ၣ်အီၤကကျၢၤဝဲ ဒီတနံၣ်ညါ န့ၣ်လီၤ၊ ဖဲနလိၣ်ဘၣ်အသးနမၤအီၤတဘျီအဂီၢ်သ့ၣ်ဒီးနမၤအီၤအီၤတသီအဂီၢ်သ့ၣ်စွာ်ကီးန့ၣ်လီၤ၊ နမၤဟံအီၤအသီမ့ၢ်အါန့ၣ်ထံကန့ၣ်အုၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ။

တၢ်သုၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

သးပှၢ်အဂီၢ်န့ၣ်ပံးန့ၣ်အီၤတဘျီပျဲနီတၢ်လၢဖးထံခံဘၣ် ဖၢန့ၣ်အီၤလၢထံခွးတဖျၢၣ်အ ပူၤဒီးဖၢန့ၣ်ထံပျဲပျဲထံခွးပူၤ ကျဲကျိအီၤဝံဒီးအီၤအီၤတကွာ်၊ အီၤအီၤတဘျီတခွးတနံၣ်သၢဘျီတုၤအ ပျဲထီၣ်သၢသီန့ၣ်တၢ်သါအံးကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ၊ တၢ်ဆါမ့ၢ်တဘျီဂ့ၤဂ့ၤဘၣ်န့ၣ်ဒုးအီၤ ကွၢ်တနံၣ်သၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်န့ၣ်သီဒီးကဘျီဝဲဂ့ၤဂ့ၤန့ၣ်လီၤ၊ မ့ၢ်မ့ၢ်ဖိသၢအဂီၢ်တခီကွၢ်ဒုးအီၤအီၤ လၢအကြးကတၢ်ဖဲအကၢကီၣ်ဒီးအသးနံၣ်သ့ၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ။

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၢ်လၢအပသိၣ်ဘူ, တၢ်ခၢ်ဘၣ်အီၤညီသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် မ့ၢ်ဘၣ်န့ၣ်တၢ်ခၢ်ဒီးကသါပံး က သါတန့ၣ်ဘၣ်လီၤကလၢအကသါဝဲတသ့ကးဆိးတဖၣ်, ဖိသၢမ့ၢ်ဂ့ၤသးပှၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤန့ၣ်ပဒုးအီၤအီၤ ကသံၣ်အဝဲအံးဒီးဘျီက့ၤသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ။

(ဃ) ကသံၣ်သါအံး (သါဘံး) (မၤအီၤတဘျီအဂီၢ်)

- ၁. သပှၢ်မူၣ်နီတၢ်ဖိတတ်
- ၂. ကနဲစီနီတၢ်ဖိတတ်
- ၃. မဲၣ်တဲးလဲးသဒံထဲဘုၣ်တဖျၢၣ်
- ၄. ဟုထံပျဲခွးအီထံတခွး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကနဲစီ, မဲၣ်တဲးလဲးသဒံ, သပှၢ်မူၣ်ဒီးဟုထံခဲလၢၢ်တၢ်ထီၣ်တၢ်ဒုးအသး, ကျဲကျိ ယုၣ်အီၤတပူၤယီၤတုၤအဘၣ်လိၣ်ဝံအီၤလီၤတဘျီယီၤတကွာ်, ကသံၣ်တခိၣ်အံၤ သ့ၣ်ထဲလၢတၢ် ကမၤအီၤအီၤတဘျီအဂီၢ်အယီၤတၢ်ကဘၣ်ကတၢ်ကတီၤဆိဟံတၢ်လၢအလိၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ။

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ် ကျဲအီၤအိၣ်အံၤတနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တဘျီဂ့ၤဂ့ၤဘၣ်န့ၣ် မၤအီၤအိၣ်တုၤအပျဲထီၣ်တနံၤတက့ၢ်. နအီၤမ့ၢ်အါန့ၢ်တနံၤတဖၣ်လၢကမၣ်အလီၢ်တအိၣ်ဘၣ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအပသိၣ်ဘၣ်တၢ်ခၢၣ်ဒီးကဲထီၣ် တၢ်သါအံး, ကသါဝဲတနံၤဘၣ်, ကသါဝဲပံးတကးဘၣ်ကသါထီၣ်ကသါလီၤဝဲသီၣ်ပံးပုၤပံးပုၤဒီးတၢ်ဘျးအသးတဖၣ် မ့ၢ်မၤအီၤကသံၣ်အဝဲအံၤတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးန့ၣ်အတၢ်ဆါကဘျီဝဲဖၣ်ကစုၤန့ၣ်လီၤ.

(c) တၢ်သါအံးအယံၣ်အထၢ (တၢ်သါအံးအယၢ်အိၣ်လၢပသိၣ်အပူၤ)

- ၁. လၢ်ဆံၣ်လါ
- ၂. ပနီၤကျဲထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်လၢ်ဆံၣ်လါအစၢ်လီၤတဘး, ပနီၤကျဲထံပျဲလီၤခီလ့ၢ်ဖိတဘျီ စ့ၣ်လီၤလၢ်ဆံၣ်လၢပနီၤကျဲထံအပူၤကျဲကျိၤအိၣ်တုၤအလီၤဘျီကွံာ်ခဲလၢကတၢ်. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်သ့ဖၣ်ထဲလၢတၢ်ကမၤအီၤအိၣ်တဘျီအဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ် အီၤအိၣ်တခွးတဘျီလီၤဝံၤအိၣ်ခိးကွၢ်တနံၤအတီၢ်ပူၤ တၢ်သါအံးအိၣ်ဒီးအၤလၢတၢ်ကိပူၤတဖၣ် ကဟဲဖျိးထီၣ်ကွံာ်ဝဲဖၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တဖျိးထီၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ် ပၢ်အဒုစၢ်ခံသီဒီးအိၣ်ဒီးအသီတဘျီတက့ၢ်. တုၤမ့ၢ်တၢ်သါအံးအဖျိးထီၣ်ကွံာ်လံၣ်န့ၣ် တၢ်ဆါအံၤကဘျီဝဲဖၣ်လီၤ. တၢ်သးအံးအဖျိးန့ၣ် မ့ၢ်ဖၣ်ကဟးကိၣ်လိၣ်လၢအလ့ထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟဲဖျိးထီၣ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်သးအံးအယံၣ်အထၢ, ယံာ်ဝဲအနံၣ်လၢအဆံတဖၣ်န့ၣ် တၢ်ဆါအယၢ်ဆးထီၣ်အၤလၢပသိၣ်အလီၤန့ၢ်လံၣ်အယံၣ် ပသ့ၣ်ညါသ့လၢတၢ်ဆါအံၤ တမ့ၢ်လၢဘျီဝဲကသ့ညီညီဘၣ်. နသိးကဘျီအဂီၢ်န့ၣ်ပကဘၣ်အီၤကသံၣ်တုၤအဖျိးထီၣ်ကွံာ်ဒီးကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(စ) တၢ်ဒိသဒၢတၢ်သၢအံး

၁. မိၢ်ကံၢ်ဖိ

၂. ကွဲစီ

တၢ်သုကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

တၢ်သၢအံးန့ၣ်ကဲထီၣ်သ့စ့ၢ်ကိးလၢဖိသၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်သီအခါမိၢ်ပၢ်မၤဟးထီၣ်န့ၣ်အိၤကဟးတစီဘၣ်အယိန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိဖိသၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ထီၣ်ဝံၤတချးဒုးအိၣ်အိၤတၢ်နီတမံၤဒ်ဘၣ်အခါန့ၣ်မၤန့ၣ်ကွဲစီတလီၤစီၤခံၤလီၤစီၤဒီးမိၢ်ကံၢ်ဖိအကမူၣ်တစးဖိ မ့တမ့ၢ်ကျၢန့ၣ်မိၢ်ကံၢ်ဖိအထံပံၢ်ပံၢ်တစးဖိ ကျဲယုၣ်ဒီးကွဲစီတစး, မၤစဲလၢစုနၢခိၣ်ဒီးထူးလီၤဖိသၣ်အပျၢဒီတဘိညါတက့ၢ်. တစီဖိဒီးဖိသၣ်န့ၣ်ကဟီၣ်ထီၣ်, ကဘျိးတအိၣ်ဒီးအကဟးမ့ၢ်ဂ့ၤသ့ၣ်ဃးမ့ၢ်ဂ့ၤကဖျိးထီၣ်ကွံၣ်ဝဲခဲလၢန့ၣ်လီၤ.

ထွါကွံၣ်န့ၣ်အကဟးစီစီတက့ၢ်, ထွါကွံၣ်စ့ၢ်ကိးအမဲၢ်ထံစီစီတက့ၢ်. တဘျီဘျီန့ၣ်ကဲထီၣ်အသးလၢမဲၢ်ချံအပူၤန့ၣ်မိၢ်အသ့ၣ်ဃးဟးထီၣ်ကွံၣ်တလၢကဘၣ်အယိကဲထီၣ်ဖိသးအမဲၢ်ချံဆါသ့စ့ၢ်ကိးလီၤ.

လၢတၢ်န့ၣ်အယိမိၢ်ကဘၣ်ဆံးလီၤန့ၣ်အိၤန့ၣ်ထံလၢမဲၢ်ချံပူၤတလီၤစီၤခံၤလီၤစီၤဒီးထွါကွံၣ်န့ၣ်အိၤလၢဘဲကဆီစီစီတက့ၢ်. ဒ်သိးဖိသၣ်အတံၢ်လၢသုတနၢကလံၤဖဲအသးပှၢ်အဆၢကတီၢ်အဂီၢ်န့ၣ် ထွါကွံၣ်န့ၣ်အကံၢ်လၢပူၤလၢထံစီစီဖဲန့ၣ်လုၢ်အထံတဘျီလၢလၢတက့ၢ်.

၃. တၢ်ဟၢဖၢလူ, တၢ်ဟၢဖၢဝံင် ကသံင်အကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံင်ဟၢဖၢဝံင်ဟၢဖၢလူပာ်ဃုာ်ဒီးအသွံင် အုာ်ဆါဝံင်ကလံာ်ဆီင်က ဖိထီင်န့ၣ်ပှီၣ်ကွၢ်ဟၢဖၢသီၣ်ဘူဘူ

- ၁. ပျဲခိၣ်ထဲစုမုာ်ကျိာ်တလိၣ်
- ၂. ယိထီခိၣ်တဘိၣ် (မ့) ပာ်ကတဘိၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံင်အကျိာ်အကျဲ

ဟံးန့ၣ်ပျဲခိၣ်ထဲစုမုာ်အခိၣ်တလိၣ်အုာ်ဘျးအိၣ်အိၣ်ဒီးအိၣ်လီၤထွဲအခံလၢယိထီခိၣ်တဘိၣ်မ့တမ့ၢ်ပာ်ကတဘိၣ်တဘိၣ်တဘိၣ်ယိဃုာ်ဒီးထံတက့ၢ်. မ့မ့ၢ်လၢဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၣ် ဂ့တက့ၢ်လၢ တၢ်ကကျဲဒီးဒုအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲလီၤန့ၣ်ယိထီခိၣ်အကမူာ်တစးဖိလၢထံကျိာ် ဒီးဒုအိၣ်လီၤအိၣ်အကြးဒီးဖိသၣ်အသးနံၣ်န့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံင်အကျိာ်အကျဲ

လၢပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အုာ်ဘျးအိၣ်အိၣ်မ့တမ့ၢ်ကျဲ အိၣ်အိၣ်သ့ဝဲစ့ၢ်ကိးလီၤ. မ့မ့ၢ်လၢဖိသၣ် အဂီၢ်န့ၣ်ကျဲဒုးအိၣ်အိၣ်ဂ့ၣ်တက့ၢ်န့ၣ်လီၤ. အိၣ်အိၣ်တနံၣ်သၢဘျီလၢဂီၢ်တဘျီ, မုာ်ဆါခိတဘျီ ဒီး လၢမုာ်ဟါခိတဘျီတက့ၢ်. အိၣ်အိၣ်တသီတုၤလၢခံသိဒီးတၢ်ဆါအဝဲအံၤကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဟၢဖၢဆါ ဝံင်တပံးအုာ်ဆါလီၤလၢအသွံင်ဒီးလဲၤဟးတၢ်လီၤခဲခဲအံၤခဲအံၤတဂၤ န့ၣ် မ့ၢ်မၤအိၣ်ကသံင်အဝဲအံၤတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံင်ဟၢဖၢဝံင်တပံး

- ၁. တဆံၣ်သၣ်ယုအကမူာ် ၅ ဘး
- ၂. ကွဲစီ ၅ ဘး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံင်အကျိာ်အကျဲ

ဟံးန့ၣ်တဆံၣ်သၣ်လၢအသၣ်ပုၤဂ့ၤဒီးလိယုအိၣ်တုၤအယုဝံၤတီၢ်ကမူာ်အိၣ်ဂ့ၤတက့ၢ်. မၤန့ၣ်ထဲအကမူာ် ၅ ဘး, ကွဲစီ ၅ ဘး ကျဲကျိာ်ယုာ်အိၣ်မူာ်မူာ်နီၢ်နီၢ်ဝံၤပာ်ဃုာ်အိၣ်လၢပလီပူၤ, မၤန့ၣ်ပလီလၢအခိၣ်ဟံလဲၢ်ဒ်သိးနထူးထီၣ်အိၣ်ကညီအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးမၤပာ်ဃုာ်အိၣ်လၢ

ပျူအါဂါအဂီၢ်န့ၣ်နမတဆံၣ်သ့ၣ်ဒီးကွဲစီအါန့ၣ်အဲၣ်သ့ၣ်လီၤ. လီၤဒၣ်လၢကသံၣ်အစီၤက
ဘၣ်အါထီၣ်စ့ၤလီၤအစီၤကဘၣ်ဝဲထီၣ်ဘိၣ်နလီၤဘၣ်အီၤအသိးန့ၣ်လီၤ. တဆံၣ်သ့ၣ်တအိၣ်ဘၣ်
အခါန့ၣ်မန့ၣ်သ့ၣ်ကီၢ်ကွဲအသံသိထဲဆိဒံၣ်တဖျၢၣ်ချီၤလီၤကရဲအီၤသ့ၣ်ဒီးသ့ၣ်ကီၢ်ကွဲအသံသိမ့ၢ်
တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်ချီၤလီၤကရဲအယုထီၣ်သ့ၣ်စ့ၤကီးလီၤ.

တၢ်သ့ၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပျူသးပျၢ်အဂီၢ်န့ၣ်အီၤအီၤတဘျီထဲလၢဖးထံနီၤတၢ်တဘျီဒီးအီၤအီၤတနံၤခံၣ်ဘျီတုၤလၢသၢဘျီ
သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. အီၤအီၤတသိးနဟၢဖၢဝံၣ်မ့ၢ်တလီၤမၢ်န့ၣ်အီၤအီၤပျၢ်ထီၣ်သၢသိးတၢ်ဆါအဲၣ်အံၤက
လီၤမၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖိသ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအီၤအီၤသ့ၣ်ဒၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပျူလၢအဟၢဖၢဝံၣ်တယး လဲၤဟးတၢ်လီၤခဲခဲအံၤခဲအံၤအဂီၢ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်, ဟၢဖၢဝံၣ်တယးဒီးအ့ၣ်
ဆါလီၤဟံၣ်ဃုာ်ဒီးအသ့ၣ်, အိၣ်စ့ၤကီးဒီးအကယုၢ်ကယဲၤတဖၣ်န့ၣ်ဒုးအီၤလီၤအီၤကသံၣ်အဲၣ်အံၤ
ဒီးအတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤနီၣ်

ဖဲတဆံၣ်သ့ၣ်တအိၣ်ဘၣ်အခါန့ၣ်တဆံၣ်သ့ၣ်အလီၢ်ပမၤလၢသ့ၣ်ကီၢ်ကွဲသ့ၣ်အယုမ့ၢ်ဂ့ၢ်
အသံသိမ့ၢ်ဂ့ၢ်သ့ၣ်စ့ၤကီးလီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်ဟၢဖၢဝံၣ်ဒီးလူ

- ၁. ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီး ၁ ပီၢ်
- ၂. မးနးသ့ၣ် ၁ ပီၢ် (ခွဲးကွဲၣ်အချံ)
- ၃. သၣ်မိၤကျၢၤသ့ၣ် ၂ ပီၢ် (ခွဲးကွဲၣ်အချံ)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီး, မးနးသ့ၣ်ဒ်တၢ်ဟံၣ်ပနီၣ်အသိး မၤဘျးအီၤတဖးဒီးလိယုအီၤတ
က့ၢ်. တုၤမ့ၢ်အယုလံးဒီးတီၢ်ဘျးမၤကမူၣ်အီၤမူၣ်မူၣ်နီၢ်နီၢ်ဝံၣ်ဟံၣ်အီၤလၢပလီၤပူၤ, ကးဘၢအ
ခိၣ်ဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. ကသံၣ်အကမူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဟံၣ်ဟံၣ်အီၤတခါလၢအလီၢ်ဒၣ်ဝဲစ့ၣ်စ့ၣ်တဘၣ်
ယီၤဃုာ်ဒ်အီၤတဂ့ၤ. ဖဲနလိၣ်ဘၣ်အီၤအခါန့ၣ်ဟံးန့ၢ်ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီးအကမူၣ်ပျၢ်နီၤတဖိတ
ဘၣ်, မးနးသ့ၣ်အကမူၣ်ပျၢ်နီၤတဖိတဘၣ်, သၣ်မိၤကျၢၤသ့ၣ်လၢပမၤကွဲၣ်အချံနီၤတဖိတဘၣ်

ဒီးကျဲကျဲယုတ်အီတုအဘၣ်လိာ်ဝံဒီးအိၣ်အီတက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးမအိၣ်ပာ်ယာ်အီန့ၣ်မအါထီၣ်အနီၢ်ဂံၢ်နီၢ်ဒူးပွဲၤသီးသီးဒီးကျဲကျဲအီပာ်ပာ်ဝံဒီးပာ်ယာ်အီလၢပလီပုၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ် အိၣ်အီတဘျီထဲစုမ့ၢ်ကျိၣ်ခိၣ်တဖျၢၣ် ဒီးအိၣ်အီတန့ၣ်သးဘျီတက့ၢ်. ဖိသၣ်အညါစၢ်တလၢကၢ်ဆိးအဂီၢ်န့ၣ် ကျဲန့ၢ်အီဒီးထံၣ်ခိၣ်မံၣ်ဝံဒူးအီအီတက့ၢ်. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ် နအိၣ်အီဒီးန့ၣ်သ့ဝဲဒီးနမ့ၢ်အီယုတ်အီဒီးထံၣ်သ့ဝဲစ့ၢ်ကီးလီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဟၢဖၢဝံၣ်တပံးဒီးအဟၢဖၢလူယုတ်တဂၤန့ၣ် အကစၢ်လဲၤဟးတၢ်လီၢ်ခဲခဲအံၤခဲအံၤဒီးလီၤဘျးဝဲန့ၣ်လီၤ. ဒူးအီအီကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးအဟၢဖၢဝံၣ်ကဘျါက့ၤဝဲဒီးဟၢဖၢလူကတုၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံၣ်ဟၢဖၢဝံၣ်အုၣ်ဆါလီၢ်ပာ်ယုတ်ဒီးအသ့ၣ်

၁. ဃၢမံၤဘိလၢအဘၣ်သွဲး (အဘၣ်ဖျိၣ်ဖုံ)

တၢ်ဒူးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ဃၢမံၤဘိလၢအဘၣ်သွဲးတကလုာ်န့ၣ်တဘိဝံၤ ကျဲဘဲအီလၢမ့ၢ်အူတုၤအဘဲဒီးပာ်ခုၣ်လီၤအီမ့ၢ်မ့ၢ်နီၢ်နီၢ်တက့ၢ်. တုၤမ့ၢ်အခုၣ်လီၤလံန့ၣ် သ့ကဆီအီဒီးဝံၣ်တကံးအီတုၤအထံလီၤစီတက့ၢ်. မၤန့ၢ်ထဲဃၢမံၤဘိအထံပွဲၤထံအီတခူးတဖျၢၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အီအီလၢလၢဖးထံခူးတဖျၢၣ်ပွဲၤပွဲၤဝံၣ်အိၣ်ခိးကွၢ်ဂီၤမ့ၢ်ထုၣ်ဟၢဖၢဝံၣ်အုၣ်ဆါမ့ၢ်တပတုၣ်ဒ်ဘၣ်ဒီးအီကဒီးအသီတဘျီသ့ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. မၤအီကွၢ်တုၤအပွဲၤထီၣ်သးဘျီဒီးနကသ့ၣ်ညါဘၣ်အဘျးအဖျိၣ်အိၣ်ဝဲလၢနဂီၢ်သပုၤကပတၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့မ့ၢ်လၢဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၣ် တယးဒူးအီအီသ့ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. တဘၣ်အါန့ၢ်ခံပူတပူဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဟၢဖၢဝံၣ်ပာ်ယုတ်ဒီးအသ့ၣ်တုၤဒုၣ်လဲၣ်အနီၢ်ကစၢ်လီၤဘျးလီၤတီၤတဖၣ်န့ၣ်မၤဒူးအီအီကသံၣ်အဝဲအံၤတဘျီအဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်ဒီးအဟၢဖၢဝံၣ်သကံးကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(င) ကသံဃာဟာဖာဝံအုဉ်ဆါလီလောအသွံ (မ၊အီတဘျီဂီ)

- ၁. ထံသဘွဲအဂံ အစီလီ ၂ ရွဲ
- ၂. အံဉ်ကရံးတံ
- ၃. မုယိအူ
- ၄. လှိုဉ်တီဉ်
- ၅. ထံဆာဖိ ၇-၁၀ ဖျဉ်

တံဒုးကဲထီဉ်ကသံဃာအကျါအကျဲ

မ၊နုထံသဘွဲအဂံ အစီလီ ၂ ရွဲ ဒီဉ်လီအီဒီးချီထီဉ်အီထံသပလီ, ယုဉ်အီတူထံလီသံးအိဉ်တုာထဲတပလီတက့ာ်. ကျဲလီအံဉ်ကရံးအတံလထံအဝဲန့ဉ်အပူဒီးထာန့ဉ်လီထံဆာဖိန့ဉ်ဖျဉ်, လှိုဉ်တီဉ်ထဲစုဆဉ်ခိဉ်တလိဉ်, မုယိအူထဲခိဉ်မုာ်တလိဉ် ကျဲကျီယုဉ်အီတပူဃီတူအဘဉ်လိဉ်တက့ာ်.

တံသူကသံဃာအကျါအကျဲ

ပုသးပုာ်အဂီန့ဉ်အီအီတဘျီဃီသုဝဲလီ. အီအီတဘျီတံဆါအစာကဖျါဝဲတဘျီဃီ, မုာ်တဘျီဂုဂုဒ်ဘဉ်န့ဉ်မ၊အီအီဒီးန့ဉ်တူအပွဲထီဉ်သခွးဒီးတံဆါအံကလီမာ်ဝဲလီ.

ဘဉ်လိဉ်တံဆါအဂု

ကသံဃာအဝဲအံဘဉ်လိဉ်ဝဲပုလောအဟာဖာဝံ, ဟာဖာလူဒီးဝံသကံး, အုဉ်ဆါလီလောအသွံ, အုဉ်ဆါလီကညိးကညဲးတဖဉ်န့ဉ်လီ. တံဆါကဲထီဉ်သးသီသီမုာ်ဂု တံဆါကဲထီဉ်လောအလါဒဉ်လဲဉ်မုာ်ဂုအီလီကသံဃာဝဲအံတူအပွဲထီဉ်သဘျီဒီးတံဆါကပတုာ်ဝဲန့ဉ်လီ.

(စ) ကသံဃာ တံဟာဖာလူလီလီ

- ၁. ကံကုာ်ဖိအဒီး
- ၂. ဟုထံ

တံဒုးကဲထီဉ်ကသံဃာဒီးတံသူကသံဃာအကျါအကျဲ

ဝဲတံအကတအိဉ်နီတမံဘဉ်ဒဉ်လဲဉ်အဆာကတီဉ်န့ဉ် မ၊န့ဉ်ကံကုာ်ဖိအလဉ်ဘဉ်တကညဲဒီဉ်ဒီးတံဘျးအီဝဲ ပံးန့ဉ်ထဲအထံန့ဉ်တက့ာ်. မ၊န့ဉ်ဟုထံတခွးဖိကျဲကျီလီယုဉ်အီဒီးကံကုာ်ဖိအထံအံတက့ာ်. အီလီကသံဃာဝဲအံတနံသဘျီဒီးတံဟာဖာလူကပတုာ်ဝဲန့ဉ်လီ.

(ဆ) ဟာဖာဝံင်အုန်ဆါလီသွံင် (တၢ်ကိၢ်အိၣ်လၢဟာဖာပူၤ)

- ၁. ကသံၣ်ကလံၤအဂံၢ် ၁၀ ဘး
- ၂. ကသံၣ်ဆိးယဲၤ အဂံၢ် ၁၀ ဘး
- ၃. ကသံၣ်သွံင်အဂံၢ် ၁၀ ဘး
- ၄. သံဒီ (အံၤသၣ်သံသီ) ၁ ဘး
- ၅. ထံ ၂ လံး (၃ ပလီ)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲၤ

မၤန့ၢ် ကသံၣ်ကလံၤအဂံၢ် ၁၀ ဘး, ကသံၣ်ဆိးယဲၤ အဂံၢ် ၁၀ ဘး, ကသံၣ်သွံင်အဂံၢ် ၁၀ ဘး, သံဒီ ၁ ဘးဝံၤကျဲၤကျိၤယုၣ်အီၤတုၤအဘၣ်လိၣ်ခဲလၢ်ဒီးတီၢ်ဘျဲးကဒီးအီၤလၢဆၢၣ်တီၢ်ပူၤတုၤအဘျဲးတက့ၢ်. ချီထီၣ်ကဒီးအီၤတယးကွၢ်အီၤဖဲနကၢကိၣ်လိၣ်အီၤကကျၢၤအဂီၢ်တက့ၢ်. ကၢကိၣ်လိၣ်အီၤထဲစုမုၢ်ဒီးအထီတုၤစုမုၢ်သၢဖူတက့ၢ်. ကသံၣ်အမုၢ်အဘိခဲလၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ဟံးန့ၢ်အီၤဒီးလိယုတီၢ်ကမူၣ်ဟ်ယၢ်အီၤတက့ၢ်. ဖဲနလိၣ်ဘၣ်အီၤဒီးနထူးထီၣ်သ့ၣ်အီၤသ့ဝဲလီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲၤ

သးပျၢ်အဂီၢ် အီၤအီၤတဘျီထဲစုမုၢ်ခိၣ်တလိၣ်, ကျဲယုၣ်ဒီးဟုထံတခွး, အံၤသၣ်ဆၢတနီတၢ်အီၤအီၤတနံၤသၢဘျီတုၤတၢ်ဆါအုၣ်သွံင်ဟါမၢ်, မ့မုၢ်ဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအီၤအီၤတက့ၢ်.

(ရှ) ဟာဖာဝံင်လီၤလၢအသွံင် (ဟာဖာပူၤစုၣ်)

- ၁. ဖိဆံၣ်ဒီးအလၣ်ပျၢ်တစံၢ်ဒိၣ်
- ၂. အံၤသၣ်ယိ တလိၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲၤ

မၤန့ၢ်ဖိဆံၣ်ဒီးအလၣ်ပျၢ်တကဒိၣ်ဖိ ချီအီၤဒီးထံသၢခွးတခွး (သၢပူတပူ) တက့ၢ်. ဖၢန့ၢ်လီၤအံၤသၣ်ယိတလိၣ်ဒီးကျဲယုၣ်အီၤတုၤအံၤသၣ်ယိတလိၣ်အံၤလီၤကလဲဘၣ်လိၣ်ခဲလၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲၤ

သးပျၢ်န့ၣ်အီၤအီၤတဘျီလၢ်ဖးထံခွးတခွး, တနံၤသၢဘျီဒီးမ့မုၢ်ဖိသၣ်န့ၣ်ကွၢ်ဒုးအီၤတယးလၢအသးနံၣ်ဖိခိၣ်တက့ၢ်. အီၤကွၢ်တသီခံသီဒီးကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ.

၄. တၢ်ဟၢဖၢလူကသံၣ်အကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံၣ်တၢ်ဟၢဖၢလူ

- ၁. သုၣ်ခဲၣ် (ပညၢ) အတၢ်, အဘၣ် ၃ ရွဲ
- ၂. ဖူအဘၣ် ၃ ရွဲ
- ၃. ပသာဝါ ၃ ရွဲ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံၣ်သၢကလုာ်အံၤ အစီပျဲးသိးသိး (အဖိ- ၃ ရွဲစုာ်စုာ်) ချီထီၣ်ယုာ်အိးဒီးထံ ၉ ပလီတက့ၢ်. ယုာ်အိးတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုၤထံသၢပလီတက့ၢ်. ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်အိးအိး တဘျီပျဲးထံအိးခွးတဖျၢၣ် (လၢဖးထံခွး) ဒီးအိးအိးခံအံၤခဲအံၤ တုၤအလၢာ်တနံၤသၢပလီအစ့က တၢ်ဒီး ဟၢဖၢလူကတုာ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤဖိသုၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ဒုးအိးအိးမ့ၢ်စ့တစဲး တယးကွၢ်လၢအ သးနံၣ်ဒီးဒုးအိးအိးသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံၣ်တၢ်ဟၢဖၢလူ

- ၁. ပနီကျဲအထံ
- ၂. ထါတညး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ် မၤန့ၢ်ပနီကျဲထံတအိအဂီၢ် ပျဲးနီတၢ်လၢဖးထံသၢဘၣ်, ထီတညး ထဲစုမၢ်ကျၢ်သၢလိာ် ကျဲကျီယုာ်အိးတုၤအလီၤကလဲကွံာ်ခဲလၢာ်ဝံးဒီးအိးလီၤတဘျီယီခဲလၢာ်တ က့ၢ်. မၤအိးအိးတနံၤသၢဘျီတုၤလွံာ်ဘျီဒီးနဟၢဖၢလူကပတုာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်တၢ်ဟၢဖၢလူဒီးဘျီး

- ၁. ထုၣ်အစီလီၤ ၁ ဘျဲ (မ့တမ့ၢ်ထံသိးဘု ခံဖျၢၣ်)
- ၂. သယီကမုၢ်အစီလီၤ ၁ ဟ
- ၃. ထံအစီလီၤ ၃ ဘး
- ၄. ထးလူတဘိ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ် ထူၣ်, သယံကမူၣ်, ထံ ဖဲတၢ်ပၢ်ပနီၣ်အစီၤဒၣ်ဝဲအသိး ကျဲကျိၤအီၤတုၤအလီၤက လဲဘၣ်လိာ်ခဲလၢာ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးဝံးဟံးန့ၣ်ထးလူထဲသိးစုဆၣ်တဘီ မ့ၢ်တအိၣ်န့ၣ်ဟံးန့ၣ်ယဲာ် အထွၣ်တဘီ သၣ်ဂီၤလၢမ့ၣ်အူတုၤအဂီၤကပီၤတစုဒီးတကျိၣ်ကွံာ်အအ့ၣ် (တၢ်ကမ့ၢ်ကမ့ၢ်) ဘျၢ လီၤအီၤဆူကသံၣ်ထံလၢနကျဲၣ်ကျိၣ်တၢ်အီၤအပူၤန့ၣ်တက့ၢ်. ထံအလွဲၢ်ကဆီတလဲတဘျီဃီဒီး ကဲထီၣ်ထံချီလၢအကီၢ်ကတၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်အီၤအီၤတခွးဃီခဲလၢာ်ဒီးအီၤအီၤတဘျီနဟၢၤဖလူမ့ၢ်တတုၣ်ဂုၤဂုၤဒ်ဘၣ်န့ၣ် အီၤအီၤတုၤအပျဲထီၣ်သာဘျီဒီးကပတုၣ်ဝဲဂုၤဂုၤန့ၣ်လီၤ. ဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအီၤနီၤတၢ် ဖိလၢာ်ဖးထံတဘျီသ့ဝဲလီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ပှၤလၢအဟၢၤဖလူဒီးဘျီဒီး, သးကီၢ်အူအဂီၢ်န့ၣ်မၤဒုးအီၤအီၤကသံၣ်အဝဲအံးဒီးတၢ်ဆါကဘျီ က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံၣ်တၢ်ဘၣ်အ့ၣ်

၁. သ့ၣ်ဝါလီၤအစိးဘီၣ်

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤလၢအဟၢၤဖလူတကံးဒီးလဲၤတၢ်လီၤခဲခဲအံၤခဲအံၤန့ၣ်တၢ်ကဘျီဒီးအသးစ့ၢ်ကီၤလီၤ. မၤန့ၢ် သ့ၣ်ဝါလီၤအစိးဘီၣ်ဘၣ်တကညဲဖိဒီးသ့ကဆီအီၤဝံးအ့ၣ်ပၤဆဲးအီၤ, ကမၤယၢာ်အီၤဒီးယုၢ်လီၤ အထံကယီၤကယီၤတုၤအလီၤဘျီတစုတက့ၢ်. တယံာ်ဘၣ်ဒီးနဟၢၤဖလူကလီၤကတြၢၣ်ကွံာ်ဝဲ န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တဘျီဂုၤဂုၤဒ်ဘၣ်သနာ်ကမၤအီၤန့ၣ်တုၤအပျဲထီၣ်သာဘျီဒီးနတၢ်ဆါကလီၤမၢ်ဝဲ န့ၣ်လီၤ. ဖိသၣ်ဆဲးအဂီၢ်န့ၣ်တၢ်ဘျီလီၤသ့ၣ်ဝါလီၤအစိးဘီၣ်ဒီးဘံးန့ၢ်ထဲအထံဒုးအီၤလီၤအီၤဒီး အဟၢၤဖလူကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ.

၅. တၢ်ကဘု ကသံၣ်အကလုာ်ကလုာ်

(က) တၢ်ကဘုထံ (ကသံၣ်အအီၣ်)

- ၁. သ့ၣ်လၢကဲ (သ့ၣ်ကဲလၢကဲ) (ရွက်ကျပင်ပျောက်)
- ၂. သဒီၣ်ဖိပျဲတၢ်န့ၣ်ထံအတဘ့ၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဒုးန့ၣ် သ့ၣ်လၢကဲ (သ့ၣ်ကဲလၢကဲ) လၢအလၢလဲၣ်နီၣ်စုညါတခီတကလုာ် အဒီးဘီၣ်ဘၣ် တစံၣ်ဒီၣ်ဝံးဒီးမၤန့ၣ်စ့ၢ်ကီးသဒီၣ်ဖိပျဲတၢ်န့ၣ်ထံအတဖျၢၣ်, ဖီထီၣ်ဃုာ်အိၣ်ဒီးပသၢဂီၤပသၢဝါ, သိ, အံၣ်သ့ၣ်, မိၣ်ဟဲသ့ၣ် ခဲလၢၤဒ်သိးကသုဘဲဘဲတကပၤအသိးန့ၣ်တက့ၢ်. မ့ၢ်မ့ၢ်တၢ်န့ၣ်အဒီးအလၢလဲၣ်လၢအဂ့ၢ်အကတဘၣ်ဖၢန့ၣ်နီၣ်တမံၤတဂ့ၤ.

တၢ်သ့ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်ဒုးအိၣ်အိၣ်တနံၤခံဘျီပျဲထီၣ်တနံၤဒီးအတၢ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖိသၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤသးပှၤမ့ၢ်ဂ့ၤဖိဒုးအိၣ်အိၣ်တဘျီအဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအဘၣ်န့ၣ်တၢ်ကဘုထံအတၢ်ဆါန့ၣ်ညီၣ်န့ၣ်တၢ်မၤအသးလၢ ဒိၣ်ဒုၣ်ထဲအဟၢဖၢတဖျၢၣ်ဒီးဆံၣ်ဆါဖျဲဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်မ့ၢ်အစုအစီၣ်ဒီးအမဲာ်သၢ်တခီတဘီၣ်ထဲန့ၣ်ညါဘၣ် လီၤကဲာ်ဒ် ပှၤမ့ၢ်ဆုၣ်မ့ၢ်ဂီၤအသိးန့ၣ်လီၤ. ပမ့ၢ်ဖိဒုးအိၣ်အိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၣ်န့ၣ်အတၢ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲလီၤ.

(ခ) တၢ်ကဘုထံ (ကသံၣ်အအီၣ်)

- ၁. အံၣ်သ့ၣ်ဟီ
- ၂. ပယုးလိ
- ၃. ပသၢဝါအဃု
- ၅. မ့ၤထံ
- ၆. မိကသၢ်အချံၣ်ကံၢ် (လိဃုတီၢ်ကမ့ၢ်အိၣ်)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်အံၤသၣ်ဟီၤအစီၤလီၤတဘး, ပယုးလိၤအစီၤလီၤတပၤ, မိကဲသၣ်အချံၤကံၢ်အကမူၣ်စီၤလီၤတဘး ဒီးပသၢဝါအကမူၣ်စီၤလီၤတဘးတက့ၢ်. ကျဲကျိၤလုၣ်အီၤလၢမ့ၤထံအကျိၤ တယးကွၢ်ဖဲအတပျဲၣ်ကဲၣ်ဆိး တမးကဲၣ်ဆိးဘၣ် ငံၤသိးနကၢကိၣ်လိၣ်အီၤကကျၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ကၢကိၣ်လိၣ်အီၤတဖျၢၣ်ဖိတဖျၢၣ်ဖိထဲသိးစုဆၣ်ခိၣ်, လိၤဃုကဒီးအီၤတုၤအဃုထီၣ်ဂ့ၤဂ့ၤဝံၤဒီးဟံၤဃာ်အီၤလၢပလီၤပူၤလၢအလုၣ်ကလံၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အီၤအီၤတဘျီတဖျၢၣ်တနံၤသၢဘျီပျဲထီၣ်တနံၤ တုၤခံၣ်န့ၣ်တၢ်ကဘုထံကဘျီဝဲဒၣ်လီၤ. ဖိသၣ်စ့ၢ်ကီးကွၢ်တယးဒုးအီၤသ့ဝဲလီၤ.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဟၢဖၢကဖိလီၤကဲၣ်လၢထံအိၣ်လၢအဟၢဖၢပူၤ တမ့ၢ်လၢပုၤဘီၣ်အဃိဘၣ်တက့ၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ကဘုထံအိၣ်လၢအပူၤန့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢတၢ်ကဘုထံဘၣ်အီၤတက့ၢ်န့ၣ်ဒိၣ်ဒၣ်ထဲအဟၢဖၢတဖျၢၣ် မ့ၢ်မ့ၢ်လၢအစုဆၣ်န့ၣ်ယဲၤဝဲဒံၤသိးပုၤမ့ၢ်ဆ့ၣ်မ့ၢ်ဂီၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိမၤဒုးအီၤက့ၤအီၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးအတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) တၢ်ကဘုညိး (ကသံၣ်အအီ)

- ၁. ဖိတၢ်ယီၤန့ၢ်ဘီၣ်
- ၂. စမိၣ်ယံၢ်ကလုာ် (စမုၢ်န့ၢ်မုၢ်းငါးပါး)
- ၃. အံၤသၣ်ဟီၤ
- ၄. ထီတညး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ဖိတၢ်ယီၤန့ၢ်ဘီၣ်အထူၣ်အဘျီအစီၤလီၤသၢပီၢ်, ကျိၤဘျးအီၤဝံၤချီထီၣ်လုၣ်အီၤဒီးထံအပလီၤသၢဆံၣ်လၢသပၤဖးဒိၣ်အပူၤတက့ၢ်. ဃုၣ်အီၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တၢ်အပလီၤတဆံၣ်ဒီးစိၣ်လီၤအီၤ, ပျဲၤဟံးန့ၢ်ထဲထံဆ့ၣ်တက့ၢ်. မ့ၢ်ဝံၤဒီးထၢန့ၣ်လီၤ စမုၢ်န့ၢ်ယံၢ်ကလုာ် အကမူၣ်တခါတဘးစုၣ်စုၣ်, ထီတညးတပီၢ် ဒီးအံၤသၣ်ဟီၤယံၢ်ရွဲတက့ၢ်. ဃုၣ်ထီၣ်ကဒီးအီၤအသီတဘျီတုၤလၢအံၤသၣ်ဒီးထီတညးလီၤကရဲခဲလၢကတက့ၢ်. စိၣ်လီၤကွံၣ်အီၤ ဟံၤခုၣ်လီၤအီၤတုၤအခုၣ်လီၤဒီး ဟံၤဃာ်အီၤလၢပလီၤပူၤလၢအခိၣ်ဟီၤလဲၢ်တဖျၢၣ်အပူၤဒံၤသိးပထးထီၣ်အီၤကညီအဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤသးပှၤန့ၣ်အိၣ်အိၣ်တၢ်တၢ်ပျဲၤလၢဖးထံနီၣ်တၢ်တၢ်ဘၣ်, ဂီၤတၢ်တၢ်ပျဲၤသ့ဝဲဒီးအိၣ်အိၣ်တၢ်တၢ်လၢတၢ်န့ၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. အိၣ်တၢ်တၢ်ပျဲၤထီၣ်ခံၣ်န့ၣ်ဒီးတၢ်ဆါကဘျါဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဖိသ့ၣ်အဂီၢ်တခါကွၢ်တယးဒုးအိၣ်အိၣ်ဖဲအကြးသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢတၢ်ကဘၣ်ဘၣ်အိၣ်ဒီးညိးဒီးဂၤညါတဂၤန့ၣ် ပစံၢ်ကွၢ်အိၣ်လီၤယၢၢ်ဝဲ ဒီးအကစၢ်ကသါဝဲပံး, တၢ်ဘျးအသး, အိၣ်တၢ်ဝံၣ်ဒီးအိၣ်ဒီးအိၣ်ဆၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အဃိမၤဒုးအိၣ်အိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤတက့ၢ်ဒီးအတၢ်ဆါကဘျါဝဲလီၤ.

(ဃ) တၢ်ကဘၣ်ညိး (ကသံၣ်အအိ)

- ၁. ဖိတၢ်ပီၤနၢၤဘိၣ်အထူၣ် ၁ ပီၤ
- ၂. ပနီၣ်ကျဲအဂံၢ် ၁ ပီၤ
- ၃. နီၣ်ခါအဘၣ် ၁ ပီၤ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပံးန့ၣ်ကသံၣ်သၢခါလၢအံၤအစီၤပျဲၤသိးသိး ကျိၣ်ဘျးအိၣ်ဒီးချီထီၣ်အိၣ်လၢသပၤထးအပူၤ, လူထီၣ်ထံအပလီၤသၢဆံ, ဃုၣ်အိၣ်တၢ်ထံအိၣ်တၢ်ဒုးထံအပလီၤတဆံတက့ၢ်. ထံလၢအအိၣ်တၢ်အံၤန့ၣ် ဟံၣ်ခုၣ်လီၤအိၣ်ဒီးပှၤပံးန့ၣ်ထံအထံဆံဆံဝဲ. ဖၢန့ၣ်ဟံၣ်ဃာ်အိၣ်လၢပလီၤပူၤဂုၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်အိၣ်အိၣ်တၢ်တၢ်ထံအိၣ်ခွး (လးဖးထံခွး) တဖျါ, အိၣ်လွံၢ်န့ၣ်ရံၣ်တဘျီကိးဆၢကတီၢ်ဒီးတၢ်တၢ်ပျဲၤထီၣ်သၢန့ၣ်ဒီးတၢ်ဆါအံၤကဘျါက့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤလၢအတၢ်ဆါယံၣ်လံတဖၣ်န့ၣ်အိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤသၢန့ၣ်မ့ၢ်တဘျါဂုၤတဘၣ်ဒီးဆဲးအိၣ်ဆူညါတၢ်တၢ်ဆါဘျါဂုၤတက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဘၣ်လိာ်ဝဲ တၢ်ကဘၣ်လၢစုကဖိဒိၣ်ကဖိမဲၣ်သ့ၣ်ကဖိ, ကသါယၢ နစံၣ်ကွၢ်အဘၣ်ဒီးအလီၢ်အိၣ်ထီၣ်တၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မၤကွၢ်ဒီးနကထံၣ်ဘၣ်အတၢ်လီၤဆီသပှၤကတၢ်န့ၣ်လီၤ.

၆. ကသံဃ်ဆံဉ်သံအကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံဃ်ဆံဉ်သံ (ဆံဉ်ဖါခိဉ်တကးဖဲဆံဉ်ဆါအခါ, ဆံဉ်ကိာ်အူ)

- ၁. ပနီကျဲဆံဉ်ထံနီဉ်တဖီ ၃ ဘုဉ်
- ၂. လာ်ဆံဉ်ဝါထဲစုဆဉ်ခိဉ် ၁ လိဉ်
- ၃. ထံချီမံခုဉ်နီဉ်တဖီ ၁ ဘုဉ်

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

ဟံးန့ၢ် လာ်ဆံဉ်ဝါထဲစုဆဉ်ခိဉ်တလိဉ်, ထံချီမံခုဉ်နီဉ်တဖီတဘုဉ်, မလီၤကလဲလာ်ဆံဉ်တုၤအလၢာ်တက့ၢ်. မၤန့ၢ်ကဒီးပနီကျဲထံနီဉ်တဖီသၢဘုဉ် ဝံကျဲကျိလီၤယုာ်အိၤဒီးလာ်ဆံဉ်အထံန့ဉ်တက့ၢ်. ကသံဃ်တခါအံၤန့ဉ်မ့ၢ်ဖဉ်လၢတၢ်ကဘဉ်မၤအိၤအိၤတဘျီအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

သးပျၢ်အဂီၢ်န့ဉ် မၤအိၤကသံဃ်တၢ်န့ဉ်ကျဲအသိးဝံဒီးအိၤအိၤတဘျီပီတက့ၢ်. ဖိသဉ်အဂီၢ်န့ဉ်ကွၢ်တယးကျဲဒုးအိၤအိၤအကြးဒီးအသးန့ဉ်သ့ဝဲဒုဉ်န့ဉ်လီၤ. ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ဉ်အိၤတဘျီဒီးဆံဉ်ကတုၤထီဉ်က့ၤဝဲန့ဉ်လီၤ. မ့ၢ်တဘျီဂ့ၤတဘျီန့ဉ်အိၤအိၤအါကတၢ်သၢဘျီဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲသပျၢ်တၢ်န့ဉ်လီၤ. တလိဉ်အိၤအါန့ၢ်သၢဘျီဘဉ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဆံဉ်သံ အဲဉ်ဒီးဆံဉ်ဆါခဲအံၤခဲအံၤသန့က့ဆံဉ်တထီဉ်ဘဉ်ဒီးဆံဉ်ဖါခိဉ်ဆါတကးဖဲကဆံဉ်ဆါအဆၢကတီၢ်, ဆံဉ်ကိာ်အူသ့ဉ်တဖဉ်အဂီၢ်န့ဉ် ကျဲအိၤကသံဃ်အဝဲအံၤဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲလီၤ. ဆံဉ်သံန့ဉ်တဘျီတခိဉ်ဟဲခိဖျိအသးလၢအိဉ်တၢ်အိၤတၢ်ကမဉ်အယိဟဲကဲထီဉ်အသးလၢတၢ်အ့ဉ်တထီဉ်ဆံဉ်တထီဉ်သ့စ့ၢ်ကိးန့ဉ်လီၤ.

(ခ) ကသံဃ်ဆံဉ်သံ

- ၁. ညဉ်အုဉ်ထံသံသိအထံဆံဉ်နီဉ်တဖီ ၃ ဘုဉ်
- ၂. ယိထီခိဉ် (မ့) ပဉ်ကဉ် ၁ ဘိဉ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်ညၢၣ်အုၣ်ထံသံသီထဲအခိၣ်ဆံၣ် ပျဲနီၤတၢ်ဖိသၢဘၣ်, ကျဲကျိၤလီၤယုၣ်အီၤဒီးယိၤထီၣ်ခိၣ် တဘၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. ယိၤထီၣ်ခိၣ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ် ဟံးန့ၢ်ပၣ်ကၣ် (ကသံၣ်ပယိၤ) တဘၣ်န့ၣ်ဒီးသူ အီၤသ့ဂ့ၤဂ့ၤလီၤ. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဒၣ်တၢ်မၤအီၤအီၤတဘျီအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

သးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အီၤကသံၣ်အဝဲအံၤတဘျီယီၤတက့ၢ်. ပုၤလၢအတၢ်ဆါအဂံၢ်စၢ်န့ၣ်အီၤတဘျီဒီးဆံၣ်သံကဘျါဝဲလီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်နးန့ၣ်အီၤတုၤလၢသၢဘျီလၢတနံၤယီၤအတီၢ်ပူၤ (ဂီၤ, မ့ၢ် ထုၣ်, မ့ၢ်ဟါ) ဒီးတၢ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲဂ့ၤဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. ဖိသၣ်စ့ၢ်ကီးဒုးတယးအသးနံၣ်ဒီးမၤဒုးအီၤ အီၤကသံၣ်အဝဲအံၤသ့စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဆံၣ်သံန့ၣ် မ့ၢ်ဝဲဆံၣ်ကျိၤအလုၤ (prostate gland) ညိးထီၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲန့ၣ်ဆါ ကတီၢ်ဆံၣ်ဆါတန့ၢ်ဘၣ်, ဆံၣ်အခိၣ်ဆါတကး, ဆံၣ်ကီၢ်အူဝဲဆံၣ်ဆါအခါတဘျီလၢလၢန့ၣ် လီၤ. တၢ်ဆါအဝဲအံၤန့ၣ် ဟဲကဲထီၣ်အသးသ့ဝဲဒီဖျိလၢအိၣ်တၢ်အီၤတၢ်ကမၣ်တမံၤမံၤအပိသ့ဝဲ စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အပိမၤအီၤက့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးတၢ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤနီၣ်

အီၤကသံၣ်အဝဲအံၤတံၤဒီးစၢ်ဆိၣ်ဖျါးထီၣ်ဆံၣ်အခိၣ်ဆါအဒုတဒီယံၣ် ၁-၂ မံးနံး တက့ၢ်.

(ဂ) ကသံၣ်ဆံၣ်သံ

၁. ယိၤဟီၣ်ကု

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ဒီးသူအီၤအကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်ယိၤဟီၣ်ကုတဘၣ်, မၤန့ၢ်ထံအီၤလၢထံခူးပုၤတအီၤအဂီၢ်တက့ၢ်. သ့ကဆီၣ်ယိၤ ဟီၣ်အကုဂ့ၤဂ့ၤဒီးကျဲ အီၤလၢလၢကျဲ ကသံၣ်အခိၣ်တုၤအကဲထီၣ်အကမ့ၢ်ပံၣ်ပံၣ်ဒီးဖၢန့ၣ်လီၤအီၤ လၢနထံအီၤပူၤတက့ၢ်. ကျဲအီၤတုၤလၢထံဒုထီၣ်ဒီးအီၤအီၤတဘျီယီၤတက့ၢ်. ကျဲအီၤကသံၣ်အဝဲ အံၤတုၤအပျဲထီၣ်သၢဘျီဒီးတၢ်ဆါကဘျါဝဲန့ၣ်လီၤ.

၇. ကသံဉ်သးဖျာဉ်တၢ်ဆါ

(က) သးဖျာဉ်တၢ်ဆါ

၁. နီဉ်ကဆိဟီဉ် (ပနၢ်ခိဉ်ကျး)

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်တၢ်သူကသံဉ်အကျိးအကျဲ

မၤန့ၢ်နီဉ်ကဆိဟီဉ်ဒီတခါဉ်ညါ ပၤပုၤဒီးအဂံၢ်အဘိအစိးလီၤတပီၤ ချီထီဉ်အိၤပုၤဒီးထံ ၁၅ ပလီၤလၢသပၤဖးဒိဉ်တဖျာဉ်အပူၤ, ပုၤဒ်အိၤတုၤထံလီၤသံးအိဉ်တၢ်က့ၤ ၅ ပလီၤဒီးစိဉ်လီၤ ကွံာ်အိၤတက့ၢ်. ပၤပုၤဒ်လီၤအိၤဒီးပျဲၤန့ၢ်က့ၤထဲအထံဆံ့ဆံ့ဝံၤဖၤန့ၢ်ပၤပုၤဒ်အိၤလၢပလီၤပူၤဂ့ၤဂ့ၤ တက့ၢ်. ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၢ် အိၤတဘျီထံအိၤခွးတခွးဒီးအိၤတနံၤသၢဘျီတုၤလၢတၢ်ဆါဘျီတက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂံၢ်

ပုၤလၢအိဉ်ဒုးအတၢ်တမ့ၢ်လၢတၢ်မၤဖုးမၤပျီၢ်အိၤနီၤတမံၤဘၣ်ဒီးအသးဟဲပီၤထီဉ်ပြုးပြုး, ဝံၤအလီၢ်ခံအသးဟူးထုဉ်ထုဉ်တဖၣ်, အါတက့ၢ်တနံၤဟဲထီဉ်တဘျီ, တနီၤဟဲထီဉ်ခံဘျီသၢဘျီ သ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. ပုၤတနီၤန့ၢ်လၢတၢ်တပလီၢ်သးဘၣ်အပူၤတၢ်သီဉ်ဖးဒိဉ်, မ့တမ့ၢ်န့ၢ်ဟူတၢ်ကတိၤ လၢအလီၤသ့ၣ်အုးသးအုးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီး တၢ်ဆါထီဉ်အိၤတဖၣ်န့ၢ်ဘၣ်တၢ်ကိးအိၤလၢသးတၢ်ဆါ န့ၢ်လီၤ. ပုၤတဖၣ်အံၤတုၢ်တၢ်တန့ၢ်ခိဉ်တၢ်တကဲဘၣ်အယီၤ မ့ၢ်သူကသံဉ်အဝဲအံၤထီဉ်န့ၢ် ယံာ်ယံာ်ဒီးအတၢ်ဆါကလီၤမၤဝဲဒုးလီၤ. တၢ်လၢအရ့ၣ်န့ၢ် ပုၤလၢအိဉ်ဒီးသးတၢ်ဆါဒ်အံၤ သ့ၣ်တဖၣ်ထီဉ်ကဘၣ်ပၤအသးဒီးပၤသးမုာ်မုာ်န့ၢ်လီၤ. တၢ်ပၤသ့ၣ်ပၤသး (control) သး တဖျာဉ်မ့ၢ်တအိဉ်လၢခိဉ်န့ၢ်ပုၤဘၣ်န့ၢ်အိၤကသံဉ်ဖဲလဲဉ်တမံၤန့ၢ်က့ၤဘျီဝဲတသ့ဘၣ်န့ၢ်လီၤ.

(ခ) သးဖျာဉ်တၢ်ဆါ

၁. နီဉ်တၢ်သူ (Eclipta Alba Hassk)

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်ဒီးတၢ်သူကသံဉ်အကျိးအကျဲ

မၤန့ၢ်နီဉ်တၢ်သူဒီတခါဉ်ညါဘၣ်တက့ၢ်, သ့ကဆိအိၤဂ့ၤဒီးဖိလီၤကလဲအိၤဒ်တၢ်က ပိာ်အသိး တဘၣ်ဖၤန့ၢ်လီၤအံၤသ့ၣ်မိဉ်ဂံၢ်နီၤတမံၤဘၣ်. အိဉ်အိၤတဘျီပျဲၤထံအိၤခွးတတ် အိဉ် အိၤဂီၤတဘျီဟါတဘျီတုၤအပျဲၤထီဉ်ခံလိာ်ဒီးတၢ်လီၤဆိကအိဉ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. မ့ၢ်တဘျီဂ့ၤဒ်ဘၣ် ဒီးဆဲးအိဉ်ကဒီးဆူညါသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. အိဉ်တုၤလၢသ့ၣ်ကနိးသးကနိးတအိဉ်လၢဘၣ်ဒီးဆိက တီၢ်ကွံာ်အိၤသ့ဝဲလီၤ. အိဉ်ဒုးအိၤဒုးလီၤ, ကမၤအလီၢ်တအိဉ်ဘၣ်.

၈. ဆံခဲ်ဆါတါဆါကသံခဲ်အကလုာ်ကလုာ်

တါလါကြါးသ့ခဲ်ညါ

ပုလါအိခဲ်ဒီးဆံခဲ်ဆါတါဆါန့ခဲ် ဂုတက့ာ်လါကဘခဲ်ပလီာ်သး ဟးဆဲးတါအိခဲ်လါအဆါ၊ ကဘခဲ်ဒုခဲ်အိခဲ်ဝဲ ဆိညခဲ်၊ ထိးညခဲ် ဒီးကယဲာ်တါဆါတမံလါန့ခဲ်လီာ်။

(က) ဆံခဲ်ဆါတါဆါကသံခဲ်

၁. ဃီသခဲ်ဘိခဲ် ၁ ဖျါခဲ်

၂. ဘျါအ့ခဲ်ဝါအစီလီာ် ၅ ဘး

တါဒုးကဲထီခဲ်ကသံခဲ်အကျါအကျဲ

မလါန့ခဲ်ပုလါသခဲ်ဘိခဲ်လါတချါးအထံလီာ်ဒီးဘခဲ်၊ အထံပုာ်ပုာ်အပူတဖျါခဲ် ကျီဟိအခိခဲ်တြီာ် စုမုာ်ခိခဲ်တပူ ဝံမလါန့ခဲ်ဘျါအ့ခဲ်ဝါအစီလီာ်ယါဘးဒီးထါန့ခဲ်အီလါပုလါသခဲ်အကိပူတက့ာ်။ ကးတံာ်ကဒါက့အခိခဲ်ဒီးဟံယာ်အီလါတါလီာ်ပူဖျါးဂုဂုဒ်သိးတါမဟူးမလါဂဲအီသုတန့ခဲ်နီတမံအကိာ် ဒီးဟံအီ ၂၄ န့ခဲ်ရံခဲ် အတီာ်ပူတက့ာ်။

တါသုကသံခဲ်အကျါအကျဲ

ပုသးပုာ်အဂီာ်န့ခဲ်အီအီတဘျီတခွး၊ တနံအီအီသါဘျီ တုအပုာ်ထီခဲ်ခံန့ခဲ်ဝံန့ခဲ်မလါက့ာ်ကဒါက့ဆံခဲ်တဘျီတက့ာ်။ ဒ်သိးပုလါသခဲ်ထံကအိခဲ်ထီဘိအဂီာ်န့ခဲ် ဝဲပုလါသခဲ်ထံဘူးထီခဲ်ကလဲာ်န့ခဲ်စုာ်ကဒီးအသိတဖျါခဲ်ထီဘိတက့ာ်။ ထီခဲ်တယးဆိဟံစါတါဆါကတီာ်လါန့စုခဲ်ဘျါအ့ခဲ်ဝါလါပုလါသခဲ်ဘိခဲ်အပူအံန့ခဲ်ကဘခဲ်မုာ် ၂၄ န့ခဲ်ရံခဲ်အတီာ်ပူထီဘိန့ခဲ်လီာ်။

ဘခဲ်လီာ်တါဆါအဂုာ်

ပုလါအအိခဲ်ဒီးဆံခဲ်ဆါတါဆါတဖျါခဲ်အတါပနီခဲ်မုာ်ဝဲ အညခဲ်ကထီခဲ်သုဒီးအဂံာ်အဘါစါဝဲန့ခဲ်လီာ်။ ပုလါအဆံခဲ်ဆါတါဆါအိခဲ်န့ခဲ်ဝဲအဆံခဲ်ဆါဘခဲ်လါတါအိခဲ်ဘူးအလီာ်အခါတါတဖျါခဲ်ကဟဲအိခဲ်ဝဲအဆံခဲ်န့ခဲ်လီာ်။ လါတါန့ခဲ်အပိပုလါအအီကသံခဲ်ဆံခဲ်ဆါတဂုလါလါမလါက့ာ်ကဒါက့ဆံခဲ်ဆါမါမံခါတဂါမါဒီးဘခဲ်ခါန့ခဲ်မလါက့ာ်အီသုညီညီဖိခိဖျါလဲဆံခဲ်ဆါက့ာ်လါတါအဝံကဟဲ မုတမုာ်ဘခဲ်ဒီးကျီန့ခဲ်ကျီဖိတက့၊ ဆံခဲ်ဆါန့ခဲ်လါအပူဝံလဲဟံလါတါဝံအကဟဲတက့ာ်။ တါမုာ်တဟဲအိခဲ်လါတါလါန့ဆံခဲ်ဆါအလီာ်ဘခဲ်ဒီးသ့ခဲ်ညါလါဆံခဲ်ဆါတါဆါအံဘျါဝဲဒုခဲ်လဲန့ခဲ်လီာ်။

(ခ) ဆံဉ်ဆါတါဆါကသံဉ်

၁. သုဉ်ဆီအုဉ် ၅ ရွဲ (နဒံးဒုးအလံာ်အနာလါဆီအုဉ်)

တါဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျါအကျဲ

ဃုရုဉ်နုဉ်သုဉ်ဆီအုဉ်အဂံာ် အစီလီယံာ်ရွဲ သုကဆီအီဝံကျိဘျဲးလီမုဉ်မုဉ်နီနီ၊ ချီထီဉ်အီလါသပာဖးဒီဉ်တဖျဉ်အပူ လူထီဉ်ထံ ၁၅ ပလီ၊ ဃုဉ်အီတုလါထံလီသံးအိဉ်တုာ် ၅ ပလီဒီးစိဉ်ပာ်ခုဉ်လီအီဝံပာ်ယာ်ကုအီလါပလီပုဂုတကုာ်. ကသံဉ်အဝဲအံနုဉ်နပာ်အီကျါယံာ်ကတါတနွံနုဉ်လီ. အဂုကတါနုဉ်တါကဘဉ်ချီအီပာ်ယာ်အီသါသီနုဉ်လီ.

တါသူကသံဉ်အကျါအကျဲ

ပုသးပုာ်အဂီၢ်နုဉ်အီတနံတပလီတုအပျဲထီဉ်တလါဒီးလဲဆံဉ်ဆါကွါလါတါအဝံအခိဉ် ပာ်ယာ်နဆံဉ်ထံလါကျိးခိပူ ကွါတါမုာ်တအိဉ်ဝဲလါဘဉ်နုဉ် သုဉ်ညါလါတါဆါအဝဲအံဘျါလံနုဉ်လီ. မုာ်တဘျါဂုဂုဒံဘဉ်နုဉ်ဆဲးအီကဒီးဆူညါတနွံဝံမုကွါကဒီးအသီတဘျီသုဝဲနုဉ်လီ. တါဆါမုာ်ဒီဉ်ထဲလဲဉ်သနုဉ်ကဘျါကုဝဲနုဉ်လီ.

၉. ကသံဃ်မဲခဲချ်ဆါအကလုာ်ကလုာ်

(က) မဲခဲချ်ဂံာ်ဘါစါ (ကသံဃ်အအီ)

- ၁. တယာသဉ် ၁ ပီာ်
- ၂. နီဉ်တၢာ်သူ ၁ ပီာ်
- ၃. ကွဲစီ ၁ ပလီ

တၢာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျါအကျဲ

မၤန့ၢ်တယာသဉ်တပီာ်ဒီးနီဉ်တၢာ်သူတပီာ်ဝံၤကျိၤဘျးအီၤခဲလၢာ်ဒီးဖီထီဉ်အီၤ ဖၢနုာ်စ့ၢ်ကီးထံတစး ယုာ်အီၤတုၤအလီၤကလဲခဲလၢာ်တက့ၢ်. စီာ်လီၤဒီးပာ်ခုဉ်လီၤအီၤ ပျံာ်ထီဉ်ကွံာ်တယာသဉ်အချ်, နီဉ်တၢာ်ဒီးအဘိဃံသုဉ်တဖဉ်ခဲလၢာ်ဝံၤဒီးဖၢနုာ်လီၤကွဲစီတပလီ ကျဲကျိၤအီၤတုၤအဘဉ်လီာ်, ကဲထီဉ်က့ၤအပံာ်တကၤဒါ, ထၢနုာ်ဃာ်အီၤလၢပလီအခိဉ်ဟံလဲာ်တဖျၢဉ်အပူၤဒ်သိးနထုးထီဉ်အီၤကညီအဂီၢ် မၤတံာ်ဃာ်အခိဉ်ပံးပံးဒ်သိးသုတဘဉ်ကလံာ်ဒီးတဟးဂီၤချ့ချ့ အဂီၢ်.

တၢာ်သူကသံဃ်အကျါအကျဲ

ပျံးပျံးအဂီၢ်အီၤလၢလၢာ်ဖးထံနီဉ်တၢာ်ဖီဂီၤတနီတၢာ်ဟါတနီတၢာ်တုၤလၢမဲခဲချ်ဂံာ်ဘါဟဲက့ၤဂ့ၤထီဉ်တစုတက့ၢ်.

ဘဉ်လီာ်တၢာ်ဆါအဂ့ၢ်

ပျံးလၢအမဲခဲချ်ဂံာ်ဘါစါ ကွၢ်တၢာ်ဖျါတဆံ့ဘဉ်ဒီးဖးလံာ်တန့ၢ်ဘဉ်, ကွၢ်တၢာ်ဂီၤမူအမဲခဲထံယွၤတဖဉ်မ့ၢ်အီၤကသံဃ်အဝဲအံၤယံာ်ယံာ်အမဲခဲချ်ဂံာ်ဘါကဟဲက့ၤဘဉ်လီာ်ဘဉ်စးက့ၤဝဲန့ၢ်လီၤ.

(ခ) ကသံဃ်မဲခဲခံးဆီ

- ၁. ပူလံဒီး

တၢာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျါအကျဲ

မၤန့ၢ်ပူလံဒီးထီဉ်ဘိလၢနကအိဉ်အီၤအဂီၢ်တက့ၢ်. ဖီအိဉ်ကသူထံသု, ဖီကပိာ်အီၤသု, ချီအိဉ်အီၤသု, အိဉ်သံသိအီၤသု, မၤကမူဉ်အီၤဒီးကျဲအီၤအထံ, အိဉ်မ့ၢ်ခါအိဉ်ယုာ်အကမူဉ်ဒီးမ့ၢ်သုဝဲန့ၢ်လီၤ. ကသံဃ်အဝဲအံၤနမ့ၢ်အဲဉ်ဒီးမၤဟံအီၤလၢကကျၢာ်ယံာ်အဂီၢ်န့ၢ်သုဝဲညီညီဖီခိဖျိလၢလီၤလုာ်တၢာ်ကမူဉ်အီၤဒီးပာ်ဃာ်အီၤလၢပလီအပူၤဂ့ၤဂ့ၤန့ၢ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပုလၢအမဲင်ခံးဆိတကန့ၣ် ဖဲအိၣ်မုၢ်တဘျီလၢ်လၢ် အိၣ်ဃုာ်မုၢ်ဖိးပူလံးဒီးတက့ၢ်. အိၣ်သံသိအိၣ်မုၢ်ဂုၤ, ဖိအိၣ်အိၣ်မုၢ်ဂုၤ, ချီအိၣ်အိၣ်မုၢ်ဂုၤဒီးသိးနအိၣ်အိၣ်ကဘဲအဂီၢ်သုဝဲန့ၣ်လီၤ. အိၣ်အိၣ်တုၤလၢနမဲင်ခံးဆိလီၤမၢ်ကွၢ်တဖုဒီးဆိကတီၢ်အိၣ်တက့ၢ်. နအိၣ်အိၣ်ထီၣ်ဒီးဂုၤဝဲလၢနမဲင်ခံးဂံၢ်ဘါအဂီၢ်ထီၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ပုမဲင်ခံးဆိန့ၣ်ဖဲမုၢ်ဟါလီၤဒီလွံၣ်န့ၣ်ရံၣ်ဆူမုၢ်နုၤယိာ်န့ၣ်ဟးတထံၣ်ကျဲလၢဘၣ်. မုၢ်ဆါဒီန့ၣ်ထံၣ်တၢ်ဒီးသိးပုၤကအသိးသန့ကတုၤမုၢ်မုၢ်ခံးလီၤန့ၣ်တထံၣ်တၢ်လၢဘၣ်. လၢတၢ်န့ၣ်အယိကဘၣ်အိၣ်က့ၤဝဲကသံဃ်အံၤမးအမဲင်ခံးဆိကလီၤမၢ်ဝဲဒီးကွၢ်တၢ်ကဆံၣ်ထီၣ်က့ၤဝဲလီၤ. ပူလံးဒီးန့ၣ်မၤဂုၤထီၣ်ဝဲ မဲင်ခံးအဂီၢ်ဘါ, မၤဘၣ်လိာ်က့ၤတၢ်ခုၣ်တၢ်ကီၢ်လၢမိၢ်ပျီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. ပုလၢမံတန့ၢ်ဘၣ်လိာ်ဘၣ်စး အိၣ်ဝဲတမုၢ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် ကျဲအိၣ်ပူလံးဒီးအဂီၢ်ထီၣ်ဒီးမံဝဲကန့ၢ်အိၣ်ဝဲကမုၢ်ထီၣ်က့ၤန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံဃ်မဲင်ယုာ်

၁. သၣ်ပစုာ်သၣ် (သၣ်မစုာ်)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၣ်သၣ်ပစုာ်သၣ်အမံာ်တကဒိၣ်ကအိၣ်အဖျါခံဆံယာ်ယာ်ဒီးဟံယာ်ဒီးဖျါ ဟံအိၣ်လၢအလီၢ်ဘၣ်ကဆဲကဆိတက့ၢ်. တလီၢ်နမၤအိၣ်နီတမံဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ဟံးန့ၣ်သၣ်ပစုာ်သၣ်တဖျါမၤပုၤတကၤဆံးန့ၣ်လီၤအထံဆူနမဲင်ခံးပူၤဂီၤတဘျီဟါတဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သာသီအစုၤကတၢ်ဒီးနမဲင်ယုာ်ကလီၤမၢ်ဝဲဒၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ပုလၢအမဲင်ယုာ်န့ၣ်ကွၢ်တၢ်လၢအယံးတဖျါဂုၤဂုၤဘၣ်, အမဲင်ကဒုကွၢ်တၢ်တရဲဘၣ်. ကွၢ်ထံတၢ်သန့ကတုၤကွၢ်တၢ်တဖျါရဲရဲဘၣ်. ဆံးလီၤသၣ်ပစုာ်သၣ်မံာ်အထံလၢမဲင်ခံးပူၤယံာ်ယံာ်ဒီးဘျီဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့မုၢ်ပုလၢအမဲင်ယုာ်တုၤလံးယံာ်, မဲင်ခံးအသလီထီၣ်ဝါယးလံသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ဘျီကီဝဲလီၤ. မၤကွၢ်ဒီးနကသ့ၣ်ညါဘၣ်အတၢ်လီၤဆိန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံဃ်ဗဲာ်ချဲဆါ (ကသံဃ်အအီ)

- ၁. ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီး
- ၂. တအုတံာ်

တံာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးတကဒိဉ် (ဖဲနသးလီၤ), မၤန့ၢ်ကဒီးတအုအတံာ်ထဲခိဉ်မုဉ်ဒိဉ်တလိဉ် တံာ်ဘျဲးယုဉ်အီတပူဃီတက့ၢ်. တံာ်အီတုအဘျဲးဒီး မၤန့ၢ်ထံချီမံခုဉ်တခွးဖၤန့ၢ်လီၤကသံဃ်အကမုဉ်အံၤဆူထံကျါ, ကျဲကျိအီဝံးဒီးပုၤအီအထံတက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲဉ်ဒီးအိဉ်ယုဉ်ဒီးအသံးသုစ့ၢ်ကီးလီၤ.

နမ့ၢ်အဲဉ်ဒီးလၢနကသုကသံဃ် အံၤယံာ်ယံာ်အဂီၢ်န့ၢ် မၤန့ၢ်ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီး, တအုတံာ်လိယုအီဒီးတံာ်ကမုဉ်အီ ဟံဃာ်အီလၢပလီပူဃီတက့ၢ်. ကျဲအီက့ၤအီဒီးထံချီမံ တဘျီနီတၢဖိတဘျီ, မၤထံချီမံခုဉ်ပုၤထံအီခွးတဖျါ, မၤအီအီဂီၤတဘျီဟါတဘျီ တုအပုၤထီဉ်တနွံန့ၢ်တံာ်ဗဲာ်ချဲဆါကဘျါက့ၤန့ၢ်လီၤ.

(င) ကသံဃ်ကွၢ်တံာ်ဖျါဆုံ (ကသံဃ်ဗဲာ်ကဒု)

- ၁. ပဉ်ဒုးထုဉ် (ပါဒုတထွဉ်)
- ၂. လုညုဖိ (လေညုဉ်ပွဉ်)
- ၃. လၢာ်ဆံဉ်ဝါ
- ၄. ခါတီးမံး (ခါးခါကံမြစ်)
- ၅. ပုၤခိဉ်တံာ်
- ၆. တကွံဝါဒုဉ်အထံ
- ၇. မုခိဉ်ထံလၢအလီၤစီၤလၢမုခိဉ်

တံာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ပဉ်ဒုးထုဉ်အစီၤလီၤတသံး လုညုဖိအဖိခံဖိဖိ, လၢာ်ဆံဉ်ဝါအစီၤလီၤခံဘး, ပုၤခိဉ်တံာ်တုစုနတဘျီဒီးခါတီးမံးတုစုနတဘျီဝံးမၤဘျဲးကမုဉ်အီခဲလၢာ်ခဲဆုဒီးကျဲကျိယုဉ်အီခဲလၢာ်တပူဃီတက့ၢ်. ထၢန့ၢ်အီလၢပလီအပူဃီလုလီၤမုခိဉ်ထံတခွးဒီးတကွံဝါဒုဉ်အထံတခွးဝံးတံာ်အခိဉ်ယံးယံး, ဟံဃာ်အီလၢဘုသးအကျါပုၤထီဉ်တနွံတက့ၢ်. ထုးထီဉ်ပုၤန့ၢ်အထံဆုံလၢတံာ်ကံးညုဉ်အကဆီဝံးဟံဃာ်က့ၤအီလၢပလီလၢအကဆီဒီးလုဉ်ကလံၤဂုၤတဖျါအပူဃီတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိအကျဲ

ထီၣ်လီၤစီၤလၢမဲၣ်ချံၣ်အပူၤတဘျီသၢလီၤစီၤလၢမဲၣ်ချံၣ်တကပၤအဂီၢ်ဖဲတချုးမံအဆၢကတီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. မၤအိၤန့ၣ်ကိးဟါဒီးတုၤအပျဲထီၣ်တဆံယဲၢ်သီတက့ၢ်.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်.

ပုၤလၢအမဲၣ်ချံၣ်ပူၤဂီၤမ့ၢ်ဂုၤ, မဲၣ်ချံၣ်ပူၤဝါယးမ့ၢ်ဂုၤ, မဲၣ်ချံၣ်ပူၤဆိးယဲၣ်တၢ်ဆူၣ်မဲအိၣ်အသိးဒီးမဲၣ်လၢအကွၢ်တၢ်တဖျါရဲၣ်ဘၣ်တဖၣ်န့ၣ် စီၤလီၤအိၤလၢကသံၣ်အဝဲအံၤကဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးက့ၤဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

၁၀. ကသံဃ်မဲဆါ (သံးအိဉ်မဲ) အကလုာ်ကလုာ်

တၢ်လၢပကြးသ့ညါ

ပုၤလၢမဲဆါအိဉ်မဲဆါဆုၣ်တၢ်ကၤန့ၣ် တဘၣ်အိဉ်တၢ်ဆါအါဘၣ်. နံးသိးမဲကကျၢယံာ် မဲသုတဆါဒီးအယၢ်သုတအိဉ်တၢ်ဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ် အလီၢ်အိဉ်ဝဲလၢကဘၣ်မၤကဆီၣ်မဲထီၣ်ဘိမဲအိဉ်တၢ် ဝံၤတဘျီလၢ်လၢ်န့ၣ်လီၤ.

(က) ကသံဃ် မဲဆါအိဉ်မဲဆါ (သံးအိဉ်မဲ)

- ၁. သီခါသၣ်အချံကံာ် ၁၀ ဖျၢၣ်
- ၂. လၢ်ဆံဉ်ဝါထဲဘုချံ ၁ ဖျၢၣ်
- ၃. ထံတဲး (သၢလီၤစီၤလွံာ်လီၤစီၤ)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ (တဘျီအဂီၢ်)

မၤန့ၣ်သီခါသၣ်အချံကံာ် အဖျၢၣ်တဆံတီၢ်ဘျးဟံးန့ၣ်ထဲအကမုၢ်, မၤန့ၣ်စ့ၢ်ကိးလၢ်ဆံဉ် ဝါထဲစုမုၢ်ခိဉ်တလိဉ်မၤကမုၢ်အီၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. ကျဲကချီယုာ်အီၤမဲလၢာ်တပူၤပီၤ, ဖၢန့ၣ်လီၤထံတဲး ဝဲဒီးသိးကပံာ်ထီၣ်ဒီးဖိဉ်လိာ်အသးကကျၢအဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၣ်ကသံဃ်အဝဲအံၤထဲဘုသးတက့ၢ်ဝံၤထၢန့ၣ်အီၤဆူမဲအပူၤဟံးဒီးမဲဆါအိဉ်တၢ်အလီၢ် ကိးဟါဒီးတချးမံအဆၢကတီၢ်တုၤလၢအဘျါက့ၤတစုတက့ၢ်. ထၢလီၤအီၤဝံၤဒီးတဘၣ်အိဉ်တၢ် လၢဘၣ်, ကမၤယၢ်အီၤဒီးမံသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအမဲဆါအိဉ်မဲဆါဒီးအယၢ်ဒီးဆါနးနးကလဲဉ်တၢ်ကၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲလီၤကသံဃ် အဝဲအံၤတယံာ် ဘၣ်ဒီးမဲအယၢ်ကသံဝဲဒုဉ်ဒီးမဲဆါကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံဃ်မဲဆါအိဉ်မဲဆါဒီးအယၢ်

- ၁. ကိကီၢ်ချံအကံာ်
- ၂. မိဉ်ကံာ်ဖိ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်ကိကိၢ်အချံၣ်အကံၢ်အစီၤလီၤသၢသံးဒီးမိၢ်ကံၢ်ဖိအစီၤလီၤသၢဆိုဝံၤတၢ်ကမူၣ်အီၤခံၣ်ခါ လၢကံၢ်ဂ့ၤတက့ၢ်. ကျဲကျဲယုၣ်အီၤ, ဖၤန့ၣ်လီၤထံတစးဖိဒ်သိးကပံၣ်ထီၣ်ဒီးနကၢကိၣ်လိၣ်အီၤက န့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟါဒီတချးမံအဆၢကတီၢ်န့ၣ် ထၢန့ၣ်လီၤကသံၣ်အံၤလၢမဲၤအိၣ်တၢ်အပူၤလီၤဟံအလီၢ် ကိးမုၢ်ဟါဒီးတုၤလၢအဘျါလီၤတံၢ်မးပတုၣ်ကွံၣ်အီၤတက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအမဲဆါအိၣ်ဒီးအယၢ်ဒီးမဲအပူၤဖျိမ့ၢ်လၢအယၢ်အိၣ်လီၤဟံတဖၣ်န့ၣ်မ့ၢ်သူကသံၣ် အံၤဒီးမဲအယၢ်ကသံၣ်ဒ်ဒီးမဲဆါကဘျါဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်မဲကျၢၤ

၁. ကိကိၢ်အဘၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဝဲၣ်န့ၣ်ကိကိၢ်အဘၣ်ဝံၤလိယုၣ်အီၤတုၤအယုၣ်ဒီးကုၢ်အူအီၤ ဟံးန့ၣ်ထဲအချါကမူၣ်ဒီးဟံယၢ် အီၤလၢပလီၤအပူၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ထူးနမဲလၢချါကမူၣ်အံၤဂီၤဟါ ဖဲတချးမံဒီးမံပၢ်ထီၣ်ကိးဆၢကတီၢ်န့ၣ်မဲအဂံၢ်အဘါအဂ့ၢ် ဝဲထီၣ်န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်ကမူၣ်အံၤန့ၣ်ကျဲယုၣ်အီၤဒီးကသံၣ်ထူးမဲအထံဒီးထူးနမဲသ့, ကျဲအီၤ ဒီးထံပံၣ်ပံၣ်ဝံၤထူးနမဲထီၣ်လၢတၢ်ထူးမဲဘိသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအမဲအဂံၢ်ဘါတအိၣ်ဘၣ်ဒီးပှၤလၢအအဲၣ်ဒီးအမဲကျၢၤယံၣ်ယံၣ်တုၤအသးပှၤဒ်လဲၣ် သ့ တပိာ်ကွံၣ်တဂ့ၤန့ၣ်ထူးမဲဒီးကသံၣ်ကမူၣ်အံၤထီၣ်န့ၣ်မဲကကျၢၤဝဲတပယုၣ်ယီၤန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံဃ်မဲကျၢၤတပိာ်နီၤဘျီဘဉ်

၁. ညဉ်ပျၢအသဒံတဖျၢဉ် ၁ စံဉ်စံဉ် (one cc)

၂. သဉ်ခံဉ်ရူဉ်သဉ် (မးပၤသဉ်) အထံတဖျၢဉ် ၅ စံဉ်စံဉ်

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ဉ်ညဉ်ပျၢအသဒံတဖျၢဉ် ၁ စံဉ်စံဉ်, သဉ်ခံဉ်ရူဉ်သဉ်လၢအဆံဉ်တကလုာ်အသဉ်မံ အထံတဖျၢဉ် ၅ စံဉ်စံဉ် ဝံၤကျဲကျိၤလုာ်အိၤ ဒီးဟံဉ်ပဉ်က့ၤအိၤလၢပလီုပူၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ထူးမဲဒီးကသံဃ်အဝဲအံၤထီဘိဖဲနအိဉ်တၢ်ဝံၤအလီၢ်ခံကိးဘျီဒီးလၢတၢ်ထူးမဲဘိတက့ၢ်. မ့တမ့ၢ်ဘဉ်ဒီးထူးနမဲဒီးကသံဃ်အံၤတနံၤခံဘျီ ဖဲတချုးနမဲဒီးနမံၤပၢၤထီဉ်ကိးဘျီဒီးဒီးကသံဃ်က မၤဂ့ၤထီဉ်နမဲအဂံၢ်ဘါဒီးကမၤကျၢနမဲတပယုာ်ယီၤန့ဉ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂံၢ်

ပျၢလၢအမဲဂံၢ်ဘါတအိဉ်ဘဉ်ဒီးသးလီၤအမဲတူၢ်ယံာ်ခီဉ်ကျၢတဖဉ်န့ဉ်သူကသံဃ်အဝဲအံၤ ထီဘိ, မဲကကျၢဝဲဒဉ်တုၤလၢသးပျၢတစုန့ဉ်လီၤ.

၁၁. ကသံဃ်ကိတ်ယူင်ဆါအကလုင်ကလုင်

(က) ကိတ်ယူင်ဆါသတူင်ကလုင်

၁. ပဟံဉ်ချံနွံဖျာဉ်

၂. ထံချီမံခုင်တခွး (ထံအိခွးတဖျာဉ်)

တံဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျါအကျဲ

ထာန့ဉ်သုဉ်ပဟံဉ်ချံနွံဖျာဉ် မးကဲထီဉ်မုဉ်အူ, ထာန့ဉ်လၢမုဉ်အူအပူ, ကွံတုအအူထီဉ်ထီဉ်ဂီမုဉ်မုဉ်နီဂီဝံတံဉ်ထီဉ်ထာန့ဉ်အိဆူနထံချီမံခုင်အပူနွံဖျာဉ်လၢကတုဉ်ဃီတက့ဉ်. ထံခွးန့ဉ်ပလီၢ်သးလၢကိတ်မုတမုဉ်မဲကလၢတက့ဉ်, ထံခွးကိတ်န့ဉ်သွံးမုတမုဉ်အူသံသ့ဝဲဒီးထံခွးမဲကလၢန့ဉ်သဲဉ်ဖးဝဲသ့န့ဉ်လီၤ.

တံသုကသံဃ်အကျါအကျဲ

ပုလၢတံဉ်ခုဉ်ဘဉ်အိဒီးကိတ်ယူင်ဆါ, ကူး သုဉ်တဖဉ်အဂီၢ်န့ဉ်, မးအိကသံဃ်အဝဲအံတနံခံခွးတုလၢသးတုအပူထီဉ်သးသိဒီးတံဆါကဘျဲန့ဉ်လီၤ. ဖိသုဉ်မုဉ်ဂုးသးပုဉ်မုဉ်ဂုးဒီးအိအိကသံဃ်အဝဲအံသ့ဝဲန့ဉ်လီၤ. ဖိသုဉ်လၢအသးစံကံဉ်ဆိတဖဉ်အဂီၢ်န့ဉ်ကွံတယးဒုးအိအိအိအကြးဒီးအသးနံဉ်တက့ဉ်.

ဘဉ်လိာ်တံဆါအဂုၢ်

ပုတနီၤန့ဉ်ခိဖျါလၢတံဉ်ခုဉ်ဘဉ်အိဒီးကဲထီဉ်ကိတ်ယူင်ဆါသတူင်ကလုင်, ကိတ်ဘံးမုတမုဉ်ကူးသုဉ်တဖဉ်န့ဉ် မးအိကသံဃ်အဝဲအံဖဲကသံဃ်တံန့ဉ်ကျဲအသိဒီးတံဆါကဘျဲန့ဉ်လီၤ.

(ခ) ကိတ်ယူင်ဆါသတူင်ကလုင်

၁. တကွံသုဉ်သုဉ်အဖျါ

ဟံးန့ဉ်တကွံသုဉ်သုဉ်အဖျါထဲစုခိဉ်သုဉ်တဖျာဉ် သုကွံဉ်အိကဆီဒီး သွဉ်ကွံဉ်အဘုဉ်လၢလၢတကထာအံဘူဖိတက့ဉ်. ဖဲန့သ့ဉ်အဘုဉ်အဆၢကတီၢ်န့ဉ်အထူးကထီဉ်ဝဲပြီဖိဝဲတရံးဒီးဘဉ်နစုဘျဲ န့ဉ်လီၤ. န့သ့ဉ်အဘုဉ်ဝံန့ဉ်တဘဉ်သုကွံဉ်အိလၢထံတဂု, သွဉ်အိဉ်အိဖဲအဖိခိဉ်တကထာလၢအစးဒီးအထူးဖိပြီသုဉ်တဖဉ်အံဘူဖိတဘဉ်သွဉ်အိဉ်အညဉ်တီဉ်တီဉ်ဘဉ်. အိဉ်အိဂီၤတဘျီဟါတဘျီပုထီဉ်သးသိဒီးနကိတ်ယူင်ပူဆါကဘျဲန့ဉ်လီၤ. တကွံသုဉ်အထူးအံကမးဘျီကွဲဝဲနကိတ်ယူင်ဆါအပူလီၢ်သုဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီၤ.

၁၂. ကသံဉ် တၢ်လိၤသးဘၣ်သးအကလုာ်ကလုာ်

(က) တၢ်လိၤသးလၢအဖျိၣ်ထီၣ်ပြဲကဒံ

၁. ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီးအသံသိ ၁ ပီၤ (ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီးလၢအဂီၢ်တကလုာ်) တောၣ်မြင်းခါ

၂. ထံ ၁၂ ပလီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီးအစီၤလိၤတပီၤဝံၤချီထီၣ်ဃုာ်ဒီးထံသံသိ ၁၂ ပလီလၢသပၤဖးဒိၣ်အပူၤတက့ၢ်. ဃုာ်အိၣ်တုၤအလိၤသးအိၣ်တုၤထဲ ၄ ပလီဒီးစိာ်လိၤကွံာ်အိၣ်, ဟ်ခုၣ်လိၤအိၣ်ဒီးပျံာ်ကွံာ်အိၣ်ဟံးန့ၢ်ထဲအထံဆ့ၣ်, ဟ်ဃာ်အိၣ်လၢပလီပူၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤလၢအဘၣ်သးဖျိၣ်ထီၣ်ဖိပြဲတဖၣ်လုာ်ကွံာ်ထံမူၣ်နီၢ်ဝံၤ လုာ်လိၤက့ၤကဒီးကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီးချီမံအထံတက့ၢ်. လုာ်အိၣ်ဂီၤဟါပျံာ်ထီၣ်သၢသီတုၤတနံၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်သးကဟါမၢ်ကွံာ်ဝဲလိၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါ

ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်သးဖျိၣ်ထီၣ်ပြဲကဒံဖိတဖၣ် အနီၢ်ကစၢ်ကတ်ဖုအလိၤလၢအစုမ့ၣ်လၢမၢ်ဆါမၢ်န့ၢ်တကးဘၣ်တၢ်ဆါတဖၣ်အံၤအဃာ်ဘၣ်ကူဘၣ်ကဲဝဲလၢအဟံၣ်ဖိဃီဖိဒီးအတံၤသကိးတဖၣ်ညီဝဲဒုၣ်န့ၣ်လိၤ. လၢတၢ်န့ၢ်အဃီ အနီၢ်ကစၢ်ကဘၣ်သူဝဲကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၣ်ဒီးအထံချီမံခုၣ်အံၤထီၣ်ဘိဒီးတၢ်ဆါအဃာ်ကသံဝဲန့ၣ်လိၤ.

(ခ) တၢ်လိၤသးဘၣ်သးအိၣ်ဒီးအဃာ်

- ၁. ဆုဖိကူ
- ၂. ဖိဆိပြုး (ဖိဆိဘျူး)
- ၃. နီၣ်နာသံ
- ၄. ဖိပုၤ
- ၅. သ့ၣ်ဖိခၣ်

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံဉ်အမုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ ၅ ခါလၢဘၣ်တကဒိၣ်စုာ်စုာ် လၢတဘျီအဂီၢ်တက့ၢ်.

မကလေးထိုင်မှည့်အူတဆူဝံးဘွင်လီနကူနကလဲလက်, ကူထိုင်ကွလေးထဲကူတဘွင်န့ၣ်ကကွာ်.
ထာန့ၣ်လီကသံၣ်အမုာ် ၅ ကလုာ်အံၤဆူမှည့်အူပူဒီးမကလေးထိုင်မှည့်အူန့ၣ်တကွာ်. ယီၣ်ကါတြီ
နခိၣ်လၢနမုာ်အူတဆူန့ၣ်အယၢယာ်ပယဒီးထဲကူန့ၣ်ဖိၣ်တံာ်ယာ်အဖိခိၣ်အကတၢလၢထးခိတ
ကပဖဲနကိာ်ဘိဒ်သိးမှည့်အူသုတခုၣ်ထီၣ်ဘၣ်နနါဒုပူမဲာ်ချံပူတဂၤအဂီၢ်န့ၣ်တကွာ်. မှည့်အူခုၣ်
အပလုာ်ထီၣ်န့ၣ်ပျဲန့ၣ်အီလၢနထဲကူအကတၢပူမဲလက်ဒီးမှည့်ပလုာ်န့ၣ်ကဘၣ်ဝဲတံာ်ဘွင်သးအ
ပူလီၢ်န့ၣ်လီ. ဖဲန့ၣ်အခါတံာ်ဆါအယာ်ကဂဲပျုာ်ဝဲဒီးကသးဝဲဒီၣ်မးလီ. ကီၤန့ၣ်ဆူၣ်အီၤဘျဲ
ကီၤတူလၢနကသံၣ်အဒီးအလုာ်တဖၣ်အံၤအူသံလက်တကွာ်. မၤအီၤအံၤတဟါတဘျီဖဲဟါခီ
တချးမံဝဲဒီးတဘၣ်လုာ်ကွံာ်ထံတဂၤ, မံၣ်န့ၣ်ဒီတနၢဒီးဂဲထၢၣ်လုာ်ကွံာ်ထံလၢဂီၤခိတကွာ်. မၤ
အီၤပျဲထီၣ်သၢသိးတံာ်လိသးကဘျါကွဲးန့ၣ်လီ.

(ဂ) တံာ်သးယု

- ၁. ပယုးလိ
- ၂. မာ်
- ၃. နံၣ်သိထံ (တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်ပယုးသိသ့)

တံာ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်ပယုးလိတဖျၢၣ်ဒီးမာ်ထဲသိးစုဆၣ်ခိၣ်တလိၣ်ဝံးဒီးမၤကမူၣ်အီၤတူအလီၤဘျဲဂၤဂၤ
တကွာ်, မၤန့ၣ်ကဒီးနံၣ်သိထံတယးကွာ်ကါကိၣ်ဒီးမာ်, ပယုးလိအကမူၣ်ဒ်သိးကကဲထီၣ်ပံာ်ပံာ်
အဂီၢ်တကွာ်.

တံာ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟါခီဖဲနလုာ်ထံအခါန့ၣ်ထူးကွံာ်တံာ်သးယုအယံၣ်စီစီတကွာ်. လုာ်ထံဝဲလီၤကသံၣ်အ
ဝဲအံၤလၢတံာ်သးယုအပူလီၢ်အဖိခိၣ်ကိးဟါဒီးတူအဘျါတစုတကွာ်.

ကသံၣ်ဘၣ်လိာ်တံာ်ဆါအဂီၢ်

ပုၤလၢအဘၣ်တံာ်သးယု အလိသးတူဒေၣ်လဲၣ်မဲဝဲတန့ၢ်ဘၣ်တဖၣ်ကဘျါကွဲးအဂီၢ်တကီ
ဘၣ်န့ၣ်လီ. ဖဲအလိသးဒီးဖုတ်ဝဲအါအဆၢကတီၢ်န့ၣ်အပူလီၢ်ကထီၣ်ဒီးတံာ်ပူလီၢ်အထံက
ထီၣ်ဝဲဒေၣ်လဲၣ်န့ၣ်လီ. တနီၤန့ၣ်အစုနတံာ်ပူကဖိထီၣ်တဖျၢၣ်တဖျၢၣ်အထံအိၣ်, သးဂံာ်ဒိၣ်မး
န့ၣ်လီ. ကသံၣ်အဝဲအံၤကမၤသံကွံာ်တံာ်သးအယာ်, ကမၤဘျါကွဲးတံာ်ပူလီၢ်ဒီးကမၤဘၣ်လိာ်
ကွဲးမံးညၣ်န့ၣ်လီ.

(ဃ) ကသံဃ်တၢ်ဖှိယု, တၢ်ဖှိစီၣ်

- ၁. တကွံဝါသၣ်အဘၣ်
- ၂. တယၤသၣ်
- ၃. ကဆိၣ်ပီ (ကဆိၣ်ဝါ)
- ၄. ဖိဆံၣ်သၣ်
- ၅. ထီသၣ်အကမ္ပိ
- ၆. ကုထီၣ်လၢကဆိအၣ်ခိၣ်
- ၇. ပနီၣ်ကျဲထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်တကွံဝါသၣ်သံသိဂုအမံဂု ပံးန့ၣ်ထဲအဘၣ် ၃ ဖျၢၣ်, တယၤသၣ် ၁၀ ဖျၢၣ်, ဖိဆံၣ်သၣ် ၈ ဘၣ်, ကဆိၣ်ပီဘၣ်တစံးဖိၣ် (အတံး, အဘိအလၣ်ဂုခဲလၢၣ်), ထီသၣ်ကမ္ပိတစံးဖိ, ကုထီၣ်လၢကဆိအၣ်ခိၣ် တဖျါ န့ၣ်တက့ၢ်. လိယုအီၤကိးခါဒီးတုၤအယုမ့ၢ်နီၣ်ဝံၤ ဆူးအူ (ဆူၣ်အူ) အီၤလၢမ့ၣ်အူခဲလၢၣ်ဒီးပံးန့ၢ်အကဘိၣ် (ချါကမ့ၣ်) ထၢန့ၣ်ဟံၣ်အီၤလၢပလီပူၤ တက့ၢ်. ဖဲနကဖူလီၤတၢ်ပူၤလီၤအခါန့ၣ် မၤန့ၣ်ပနီၣ်ကျဲထံတစဲးကျဲလီၤကသံဃ်အကမ့ၣ်အံၤပံၣ် ပံၣ်လၢနကမၤဘျါတၢ်ဖှိအဂီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပုၤလၢတၢ်ဖှိအိၣ်တဖၣ်န့ၣ်ဟါခီလၢထံအခါထူးကွံၣ်တၢ်ဖှိအပူၤလီၤကဆဲကဆိဝံၤဖူလီၤ တၢ်ပူၤလီၤလၢကသံဃ်အံၤတက့ၢ်. ကသံဃ်တခါအံၤကျဲကျဲဃုၣ်ဒီးပနီၣ်ကျဲအထံပံၣ်ပံၣ် ဒ်သိးနဖူ တၢ်ပူၤလီၤကစဲထီအဂီၢ်တက့ၢ်. ဖူအီၤလၢတၢ်ပူၤလီၤအဖိခိၣ်ကိးဟါဒီးဖဲ တၢ်ဖှိစီၣ်ဂုတၢ်ဖှိယုဂု အဖိခိၣ်တုၤအဘျါတစုတက့ၢ်. မၤကွၢ်သၢသီတုၤလၢတနွံအတီၢ်ပူၤဒီးကသံဃ်အံၤမ့ၢ်ဘၣ်လီၢ်န့ၣ် တၢ်ဖှိကယုထီကွံၣ်, ကဘျါဝဲလီၤ. မၤတုၤလၢနတၢ်ဖှိဘျါဒီးပတုၣ်ကွံၣ်အီၤတက့ၢ်, တလီၢ်နလဲၤ ယုအီၤကသံဃ်တၢ်ဖှိလၢတၢ်ဆါဟံၣ်ဘၣ်ဒီးတလိၣ်လဲၤပူၤအီၤလၢတၢ်ဆါကသံဃ်အလီၢ်စ့ၢ်ကိးဘၣ်.

ဘၣ်လီၢ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

တၢ်ဖှိယုန့ၣ်မ့ၢ်သးထဲလဲၣ်သနၣ်က့အထံတထီၣ်ဘၣ်, မ့ၢ်တၢ်ဖှိစီၣ်န့ၣ်တုၤနတ်အီၤအပူၤ လီၢ်လီၤသဘျူးန့ၣ်အထံကထီၣ်တုၤဖၣ်လဲၣ်ကလီၤယုဒီးဖဲဘူးဃၢ်တၢ်ကူတၢ်ကလၢနကူကၤ အီၤန့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ဖှိယုမ့ၢ်ဂုတၢ်ဖှိစီၣ်မ့ၢ်ဂုန့ၣ် သူကသံဃ်အံၤသ့ဝဲလီၤ. မၤကွၢ် ဒီးနကထံၣ်ဘၣ်လၢနတၢ်ဖှိကလီၤမၢ်ကွံၣ်ဝဲသပျံၢ်ကတၢ်န့ၣ်လီၤ.

တပ်ပလီ

ကုထိန်လကဆီအုတ်ခိန်နုအိတ်တဂု၊ နအိတ်ဘဉ်အိနုနသံသုဝဲလီ။

(c) ကသံတံတံဖိယု၊ တံဖိစိတ်

၁. ထိးသဒံ

၂. မတ်

၃. ပနီကျဲထံ

တံဒုးကဲထိတ်ကသံတံအကျိအကျဲ

မနုထိးသဒံတဖျဉ်ဒီးလိယုပတ်ယာ်အိတကုာ်။ ဝဲနလိယုအိမုာ်တချူးဘဉ်အဆာကတီာ် နုနသုအသံသိသုစုာ်ကိးလီ။ မနုထိးသဒံတဖျဉ်၊ မတ်ထဲစုဆဉ်ခိတ်တလိတ်၊ ပနီကျဲထံဝဲအ ကာကိတ်လိတ်အသးဒ်သိးကကဲထိတ်ပံာ်ပံာ်အဂီ၊ ကျဲကျိယုာ်အိဒီးပတ်ယာ်အိလပလီပူဂုတ ကုာ်။ နမုာ်အဉ်ဒီးမနုအိတဘျီအဂီတဘျီအဂီသုစုာ်ကိးနုလီ။

တံသူကသံတံအကျိအကျဲ

ပုလတံဖိအိတ်တဖျဉ်နုဟါခိလုာ်ထံအခါထူးကွံာ်တံဖိအပူလီကဆဲကဆိဝံပူလီ တံပူလီလကသံတံအံတကုာ်။ ဖူအိလတံဖိအပူလီအဖိခိတ်ကိးဟါဒီး တုအပွဲထိတ်သါ သိတုလတနွံအတီပူဒီးကသံတံအံမုာ်ဘဉ်လိတ်နုနတံဖိကယုထိကွံာ်၊ ကဘျဲဝဲနုလီ။ မတုလတနတံဖိဘျီဒီးပတုာ်ကွံာ်အိတကုာ်၊ တလိတ်နလဲယုအိကသံတံဖိလတံဆါဟံာ် ဘဉ်ဒီးတလိတ်လဲပူအိလတံဆါကသံတံအလီစုာ်ကိးဘဉ်နုလီ။

ဘဉ်လိတ်တံဆါအဂု

တံဖိယုနုမုာ်သးထဲလဲာ်သနာ်ကုအထံတထိတ်ဘဉ်၊ မုမုာ်တံဖိစိတ်နုတုနတံအိအပူ လီလီသဘျူးနုအထံကထိတ်တုဒုာ်လဲာ်ကလီယုဒီးစဲဘူးယာ်တံကုတံကလဲလကုကု အိနုလီ။ ပုလအအိတ်ဒီးတံဖိယုမုာ်ဂုတံဖိစိတ်မုာ်ဂုနု သုကသံတံအဝဲအံသုဝဲနုလီ။ မကွာ်ဒီးနကထံတံဘဉ်လကတံဖိကလီမာ်ကွံာ်ဝဲသပုာ်ကတံနုလီ။

၁၃. ကသံဃ် ခဲစာဉ် (ပယိမာတၢ်ဆါ) (Cencer) အကလုာ်ကလုာ်

(က) ခဲစာဉ် (ပယိမာတၢ်ဆါ) တၢ်ဆါလၢဘၣ်လၢနီုးတၢ်ကိပူၤ

- ၁. စွီၤဘူသၢ်အချံကမူာ် ၁၀ ဘး
- ၂. လၢာ်ဆံဉ်လါ (နှးထၢ်) ၁ သံး
- ၃. ငှါ (စိုၣ်နီုးခို) ၁ ဘး
- ၄. အံသၢ်ခဉ် ၁ ဘး
- ၅. ပုၤယံကဘိဉ် ၁ ဘး
- ၆. နံဉ်သိထံ ၅ ဘး
- ၇. ပနီၤကျဲထံ (ဖဲအလိာ်တဘျီလၢလၢ) ၅ ဘး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ် စွီၤဘူသၢ်အကမူာ်, လၢာ်ဆံဉ်လါ, ငှါ, အံသၢ်ခဉ်, ပုၤယံကဘိဉ်, နံဉ်သိထံ သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဒ်တၢ်ထီၣ်တၢ်စီၤအိၣ်ဝဲအသိးဒီးမၤလီၤကမူာ်အီၤဝဲကျဲၣ်ကျိၤလုာ်အီၤတုၤအဘၣ် လိာ်ဒီးဟံးလၢအီၤလၢပလီၤပူၤတက့ၢ်. မ့ၢ်ပနီၤကျဲထံန့ၢ်မၤန့ၢ်အီၤဖဲတၢ်လိာ်ဘၣ်အီၤအဆၢကတီၢ် ဒီးမၤန့ၢ်အီၤဒ်န့ၢ်လိာ်ဘၣ်အီၤအသိးသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ (တၢ်ဆါလၢဘၣ်လၢနီုး)

တၢ်ဆါခဲစာဉ်အပနီၣ်မ့ၢ်ဖျါထီၣ် မ့ၢ်ညိးထီၣ်သီလၢဘိးပၤန့ၢ်ပံးန့ၢ်ကသံဃ်လၢတၢ်ကျဲကျိၤ ဟံးလၢအီၤတစးဖိ မၤန့ၢ်ကဒီးပနီၤကျဲထံတစးဖိလၢနကသုၤအီၤတဘျီအဂီၢ်, ကျဲကျိၤလုာ်အီၤတုၤ အဘၣ်လိာ်ဒီးပူၤလီၤအီၤလၢတၢ်ဆါအဖီခိၣ်ဂီၤတဘျီဟါတဘျီတုၤအပွဲထီၣ်သၢန့ၢ် တလါဒီးတၢ် ဆါကလီၤသံးလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. တၢ်ဆါအဟံးကသံကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. မ့ၢ်တသးမံးဘၣ်န့ၢ် ယါအီၤတုၤလၢနသးမံးဒီးဆိကတီၢ်ကွံာ်သ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. ခဲစာဉ်တၢ်ဆါတုၤလၢကဲထီၣ်အသးန့ၢ်လံ န့ၢ်အဖံယုၤတပယုာ်ယီၤန့ၢ်လီၤ. မ့ၢ်တၢ်ဆါကဲထီၣ်သးယံာ်တုၤလံတဖၣ်န့ၢ်ဖုၤအံၤတဘျီညီ ညီလၢဘၣ်အယီၤဘၣ်မၤဖျိကွံာ်အခိၣ် ဘံးထီၣ်ကွံာ်အဖံခဲလၢဒီးယါဘျီက့ၤအီၤန့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ (တၢ်ဆါလၢကအိပူၤ)

ခဲစာဉ်တၢ်ဆါတနီၤကဲထီၣ်လၢပံာ်ပူၤကဖုပူၤအယီၤ ဟံးန့ၢ် လၢာ်ဆံဉ်လါ, ငှါ, အံသၢ်ခဉ် ဒ်တၢ်ထီၣ်ဟံးစီၤဟံးအသိး ကျဲအီၤဒီးထံပွဲပလါ ၅ တိတဖျါ (မ့ၢ်ထံန့ၢ်အစီၤအိၣ် ၅၀ ဘး) အီၤအီၤတနံးခဲဘျီဒီးတၢ်ဆါမ့ၢ်နးန့ၢ် အီၤအီၤတနံးသၢဘျီတုၤလၢတၢ်ဆါဘျီက့ၤတစုတက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂၢ်

တၢ်ဆါခဲစၢ် (ပယါမၤ) န့ၣ်တနီၤကဲထီၣ်လၢပုၣ်ပူၤ, ကဖုပူၤ, ပသိၣ်အလီၤ, သ့ၣ်အလီၤ, သ့ၣ်ကျါ, ကိာ်ပူၤဒီးတၢ်လီၤအကသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ကူကွၢ်ဒ်ကသံၣ်တခိၣ်အံၤတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးတုၤအပျဲထီၣ် တလါဒီးတၢ်ဆါကလီၤသံးကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တနၢ်လၢတၢ်ဆါဘျါဂ့ၤဂ့ၤဒ်ဘဉ်ဒီးဆဲးယါကဒီးဆူညါတုၤလၢနသ့ၣ်မံသးမုာ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) တၢ်မၤတူၢ်ဖျိခဲစၢ်အခိၣ်လၢဘဉ်ခိၣ်

- ၁. တၢ်သ့တဖံ
- ၂. သီခါသဉ်အချံကံာ်ကမူၣ်
- ၃. မိာ်ဖိဆံးအနီၤထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်သီခါသဉ်အချံကံာ်ကမူၣ်တဖံဖိ တၢ်သ့တဖံတဖံဖိ မိာ်ဖိဆံးအနီၤထံ ၁-၂ လီၤစီ (တဘဉ်ဟံးကလီဘဉ် ပျဲန့ၢ်နီၤထံအခိၣ်တဘးအစ့ကတၢ်) ကျဲၣ်ကျိၤဃုာ်အီၤတုၤအဘဉ်လိာ်တက့ၢ်. သီခါသဉ်အချံန့ၣ် မၤန့ၢ်ထဲအကံာ်ဝါဝါဒီးမၤလီၤကမူၣ်အီၤကပုၣ်လုးဖိတက့ၢ်. မ့တမ့ၢ်ဟံးန့ၢ်သီခါသဉ်အချံကံာ်ဒီးကျဲ အီၤလၢလၢာ်ကျဲခိၣ်, ဟံးန့ၢ်အထံပံာ်ပံာ်သ့စ့ၢ်ကီးလီၤ.

တၢ်သ့ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ခဲစၢ်တၢ်ဆါတနီၤလၢအကဲထီၣ်လၢဘဉ်လၢညဉ်လၢယံာ်လံန့ၣ် ကညိးထီၣ်ကဖိလိ အလိစံာ်ကွၢ်အီၤလီၤတၢ်လီၤဆဲး ဒ်သိးနကသ့ညါလီၤတၢ်အဖံအိၣ်တအိၣ်ဒီးကထုၣ်ဖျိအဂီၢ်န့ၣ် ဟံးန့ၢ်ကသံၣ်အံၤထဲဘုကံာ်တုၤတက့ၢ်ဒီးဝဲလီၤအီၤလၢတၢ်ညိးထီၣ်အဖိခိၣ်လီၤလီၤဝံးကျးဘၢအီၤလၢစးခိမ့တမ့ၢ်ပလးစထၢၣ်, ဟံးန့ၢ်အီၤတနးဒီးအပူၤလီၤကထုၣ်ဖျိ အဖံကဟဲထီၣ်ဝဲလီၤ. တၢ်ပူၤလီၤမ့ၢ်တီၣ်ဒီးတနးယီမ့ၢ်တဖျိဘဉ်န့ၣ်ဟံးအီၤတအါန့ၣ်ခံသီဘဉ်ဒီးကဖျိဝဲန့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်ထံအဝဲအံၤန့ၣ်တဘဉ်ဖူအီၤအကဝီၤလဲာ်လဲာ်ဘဉ်, နဖူအီၤမ့ၢ်လဲာ်ဒီးကလီၤပျိကွံာ်ဖးလဲာ်န့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်တမၤဘျါတၢ်ဆါဒီးတၢ်ပူၤလီၤဘဉ်, ကမၤဖျိဝဲတၢ်ညိးထီၣ်တလိၣ်အံၤအခိၣ်ဒီးအဖံမ့ၢ်အိၣ်န့ၣ်အဖံကဟးထီၣ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်တၢ်ပူၤလီၤအခိၣ်ဖျိဒီးအဖံဟးထီၣ်လံန့ၣ်ဘံးထီၣ်ကွံာ်အဖံ, မၤကဆိတၢ်ပူၤလီၤလၢဘျါအ့ၣ်ဝါအထံဒီးဖူလီၤတၢ်ပူၤလီၤလၢမာ်ဒီးန့ၣ်သိထံဒ်သိးကမၤသံခဲစၢ်အယၢ်ဒီးကမၤဘျါစ့ၢ်ကီးတၢ်ပူၤလီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ခဲစာၣ် (ပယီၤမာတၢ်ဆါ) (ကသံၣ်ဆဲး)

- ၁. ထီၣ်ပှ်သဒံတဖျၢၣ်
- ၂. ပနီၣ်ကျဲသၣ်လၢအထံဂ့ၤဂ့ၤထဲဆီၣ်တဖျၢၣ်
- ၃. ဘျါအုၣ်ဝါထဲစုဆၣ်ခိၣ်တလိၣ်
- ၄. ထံပှဲပလီၤဂီၤတဖျၢၣ်
- ၅. မၣ်
- ၆. နံၣ်သိထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

၁. ဟံးန့ၢ်ပနီၣ်ကျဲသၣ်လၢအထံဂ့ၤဂ့ၤထဲဆီၣ်တဖျၢၣ် ဘံးန့ၢ်ထဲအထံဝံထၢန့ၢ်လီၤအီၤလၢပလီၤဖိတဖျၢၣ်အပူၤဒီးထၢန့ၢ်လီၤထီၣ်ပှ်သဒံတဖျၢၣ်တက့ၢ်. ဆဲးဆူအီၤတုၤအလီၤကရဲဘၣ်လိၣ်ဂ့ၤဂ့ၤ, ဝံးဒီးဟံးဃာ်အီၤလၢတၢ်လီၤလၢအပူၤဖျဲးဒီးပှၤဖိဒဲးဖိသၣ်ဒဲးသိးအသုတအီၣ်ဘၣ်ဝဲတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. ဖိသၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤသးပှၤမ့ၢ်ဂ့ၤအီၣ်ဘၣ်ကသံၣ်အံၤန့ၢ်သံသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. ထီၣ်ပှ်သဒံန့ၢ် ကမၤသံတၢ်ဆါအယၢ် ဒီးပနီၣ်ကျဲထံန့ၢ် ဆုၤတၢ်ဒဲးသိးကသံၣ်ကလဲၤန့ၢ်ဆူညၣ်ကျါအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၢ်အယီၤ တၢ်မ့ၢ်ကျဲထီၣ်ပှ်သဒံလၢထံန့ၢ်ကသံၣ်တမၤတၢ်လၢဘၣ်န့ၢ်လီၤ. မၤန့ၢ်ထးဆဲးတၢ်ဘီတဘီလၢအခိၣ်စူစူဖိဒီးအခိၣ်အိၣ်လျံာ်ဘီလၢအခိၣ်စူဖိအံၤစူးဖျိၣ်အသးအဆၢဟံးထဲခိၣ်သုတဘီလၢတၢ်ကဆဲးကသံၣ်အဂီၢ်တက့ၢ်.

၂. ဟံးန့ၢ်ကဒီးထံလၢပလီၤအကတဖျၢၣ်အပူၤ, ထၢန့ၢ်လီၤဘျါအုၣ်ဝါထဲစုမ့ၢ်ခိၣ်တလိၣ် မၤလီၤကလဲၤအီၤခဲလၢကတက့ၢ်. ဘျါအုၣ်ဝါအထံန့ၢ် မ့ၢ်ဒဲးလၢတၢ်မၤကဆီတၢ်ပူၤလီၤအဂီၢ်လီၤ.

၃. မၤန့ၢ်မၢ်ထဲစုဆၣ်ခိၣ်တလိၣ် မၤလီၤကမ့ၢ်အီၤဂ့ၤဂ့ၤထဲဆီၣ်တဖျၢၣ်န့ၢ်သိထံတစဲးဖိကျဲကျိယုၣ်အီၤပံာ်ပံာ်ဝံးဃာ်အီၤလၢပလီၤဖိတဖျၢၣ်အပူၤတက့ၢ်. နံၣ်သိထံမ့ၢ်အါတလၢန့ၢ်အထံကဆံၣ်ကဲဆိးဒီးနဖူအီၤတကျါဘၣ်န့ၢ်လီၤ.

တၢ်သုကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်ထးဆဲးတၢ်ဘီတဘီ လၢအခိၣ်စူစူဖိဒီးအခိၣ်အိၣ်လျံာ်ဘီလၢအခိၣ်စူဖိအံၤစူးဖျိၣ်အသးအဆၢဟံးထဲခိၣ်သုတဘီ ဒီးမၤကဆီအီၤဂ့ၤဂ့ၤထဲဆီၣ်တဖျၢၣ်စုၣ်လီၤထးဆဲးအခိၣ်ဆူကသံၣ်ထံလၢတၢ်မၤဟံးအီၤ (ထီၣ်ပှ်သဒံဒီးပနီၣ်ကျဲထံ) အပူၤဘၣ်စီၣ်ဂ့ၤဂ့ၤထဲဆဲးဝးတရဲးခဲစာၣ်တၢ်ဆါညိးထီၣ်အလီၤ, ဆဲးအီၤလၢတၢ်ယၤကတၢ်လုးတၢ်ဆါအယၢ်အိၣ်တၢ်အလီၤဒီးဂ့ၤအံၣ်လီၤအီၤတဘျီတစဲးတုၤလၢအခါသးတက့ၢ်. ဆဲးအီၤဂီၤခိတဘျီဟါခိတဘျီလၢတနံၤအတီၢ်ပူၤ, ဆဲးအီၤတဘျီသၢဝီ, ဆဲးတဝီမၤအိၣ်လီၤအကဝီၤတစဲးကွၢ်ကွၢ်တက့ၢ်. ဆဲးအီၤတုၤအထီၣ်ဘးတနံၤဒီးတုၤမ့ၢ်အက

ဝါအံၣ်လီၤဒီးတုၤလၢအချၢ်သးလံၣ်န့ၣ်ဆဲးဘျးအီၤဖဲန့ၣ်တစဲးဖိတက့ၢ်. တၢ်ဆါမ့ၢ်ယံၣ်လံၣ်တုၤလၢ အခိၣ်ဖျိအဖံၣ်ယုၤသန့က့ၢ်ဆဲးအီၤန့ၣ်ဒီးကသံၣ်အဝဲအံၣ်မၤသံက့ၣ်ခဲစၢ်အယၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် လီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ကဲထီၣ်ယံၣ်လံၣ်ဒီးအခိၣ်ကဖျိအပူၤလီၢ်ကထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. အခိၣ်မ့ၢ်တဖျိဒၣ် လဲၣ်ကန့ၣ်ကွၢ်လၢတၢ်အဖံၣ်အိၣ်လံၣ်န့ၣ်ဆဲးဖျိအီၤလၢကသံၣ် (နီၣ်ဂံၢ်-၂) ဒ်သိးအဖံၣ်မ့ၢ်အိၣ်ဒီး ကဟးထီၣ်ကွၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်ပူၤလီၢ်ဖျိဒီးအဖံၣ်ယုၤအလီၢ်န့ၣ်ဟံးန့ၢ်ဘဲလၢအကဆီတ လိၣ်, မၤဘၣ်စီၣ်အီၤဒီးဘျါအုၣ်ဝါအထံအံၣ်ဒီး ထူးကဆီတၢ်ပူၤလီၢ်ကဆဲးကဆီကိးနံၤဒီးတက့ၢ်. ထူးကဆီတၢ်ပူၤလီၢ်ဝံၤဒီးမၤန့ၢ်ဘဲကဆီအဂၤတလိၣ်, မၤဖဲထီၣ်မၢ်ဒီးန့ၣ်သိထံအကျဲဖဲဘဲအလီၤ ဒီးကျးထီၣ်အီၤလၢတၢ်ပူၤလီၢ်အလီၤကိးဘျီဒီးဖဲနမၤကဆီတၢ်ပူၤလီၢ်ဝံၤန့ၣ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ထီၣ်ပၣ်သဒံန့ၣ် မၤသံက့ၣ်ခဲစၢ်တၢ်ဆါအယၢ်ဒီးဘျါအုၣ်ဝါန့ၣ်မၤကဆီထီၣ်တၢ်ပူၤလီၢ်, မၢ်ဒီးန့ၣ်သိထံန့ၣ် မၤသံတၢ်ဆါအယၢ်ဒီးမၤဘျါက့ၢ်တၢ်ပူၤလီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ကဲထီၣ်သီ န့ၣ် ဆဲးအီၤန့ၣ်ဒီးတၢ်ဆါအယၢ်ကသံခဲလၢဖဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ကဲထီၣ်ယံၣ်လံၣ်တုၤလၢအ ခိၣ်ထုၣ်ဖျိဒီးအဖံၣ်ယုၤသန့က့ၢ် ဆဲးကသံၣ်အဝဲအံၣ်မ့ၢ်အါတစဲးဒီးတၢ်ဆါအယၢ်ကသံဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆါအယၢ်မ့ၢ်သံက့ၣ်ခဲလၢန့ၣ်တၢ်ပူၤလီၢ်ကဘျါဝဲဒီးတၢ်ဆါကဘျါဝဲဂ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဟ့ၣ်ပလီၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၣ်မ့ၢ်ဒၣ်ထဲလၢပုၤဆဲးအီၤလၢထးဆဲးအဂီၢ်လီၤ. တမ့ၢ်လၢပုၤအီၤအီၤအဂီၢ် ဘၣ်, ပုၤမ့ၢ်အီၤဘၣ်အီၤန့ၣ်သံသ့ဝဲအယီတၢ်ကဘၣ်ပလီၢ်သးဒ်သိးကပူၤဖျိဒီးဖိသၣ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်သးပုၤ မ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ခဲစၢ်တၢ်ဆါလၢဟၢဖၢပူၤပံၣ်ပူၤ (ကသံၣ်အအီ)

- ၁. နီၣ်ပယိၤမၤ
- ၂. ကလံၤသ့ၣ်အဝါ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျါအကျဲ

ဟံးန့ၢ် နီၣ်ပယိၤမၤဘၣ်တစီၢ်, ကလံၤသ့ၣ်အဝါဘၣ်တစီၢ် ချီထီၣ်အီၤခံခါလၢလၢသပၤဖး ဒိၣ်တဖျါအပူၤ ဒီးဖၢန့ၣ်လီၤထံအစၢ်ကတၢ် သၢပလီၤဒီးယုၣ်အီၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုၤတပလီ တက့ၢ်. ဟံၣ်ခုၣ်လီၤအီၤဒီးပျဲၣ်န့ၣ်က့ၢ်ထဲအထံဆံၣ် ထၢန့ၣ်ယၢ်အီၤလၢပလီၤပူၤကဆဲးကဆီတက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးမၤအီၤအါန့ၢ်အအံၣ်ဒီးနမၤအါထီၣ်ကသံၣ်အစီၢ် လူအါထီၣ်ထံသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆူးတၢ်ဆါ

ပှၤလၢအဘဉ်ခဲစၢ်လၢအမိၢ်ပှၢ်ကိညါပူၤ အဖိ- သ့ဉ်ခဲစၢ်, သးခဲစၢ်, ကဖုခဲစၢ်တဖၣ် န့ဉ်မၤအိက့ၤကသံဉ်အဝဲအံၤတၢ်န့ဉ်ကျဲအသိးဒီးကဘျါက့ၤဝဲန့ဉ်လီၤ. ကသံဉ်ဘ့ဒီးန့ဉ်ဘဉ် လိာ်ကယီကယီဒီးဘျါပၤဝဲန့ဉ်လီၤ. ခဲစၢ်တၢ်ဆါလၢအကဲထီဉ်လၢသ့ဉ်ကျါ, ဘ့ဉ်လၢ, ကိာ် ပှၤ, ဘိးပၤသ့ဉ်တဖၣ်စ့ၢ်ကိးအိကသံဉ်အဝဲအံၤဒီးကသံဉ်အသဟီဉ်ကလဲၤဆူမိၢ်ပှၢ်ဒီးတက့ၤညါဒီး မၤသံက့ဉ်တၢ်ဆါအယၢ်သ့ဉ်တဖၣ်စ့ၢ်ကိးန့ဉ်လီၤ.

တၢ်ပလီၢ်

ပလီၢ်သးထီဉ်တၢ်အိဉ်လၢကုၤထီဉ် (တၢ်အိဉ်လၢအထီဉ်အုးဒီးနၢယိဉ်နၢယး), တၢ်အိဉ် လၢထးထီဉ်ယံဉ်, အိဉ်တၢ်ကိာ်ကိာ်လၢကိဉ်ဒါကိဉ်ခွးအပူၤ သ့ဉ်တဖၣ်န့ဉ်တဂ့ၤ. တၢ်အိဉ်ဒ်အံၤ သ့ဉ်တဖၣ်ကဲထီဉ်တၢ်စုဉ်တၢ်ပှၢ်ဒီးယံဉ်ယံဉ်န့ဉ်ကဲထီဉ်ခဲစၢ်တၢ်ဆါသ့ဝဲန့ဉ်လီၤ.

၁၄. ကသံ ဝံ့ဘ်တံဆိ (Tu Berculosis-TB) အကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံ ဝံ့ဘ်တံဆိ (ကသံအအီ)

- ၁. သူာ်ကဖူ
- ၂. သယီကမူာ်
- ၃. ကွဲစီ

တံးဒုးကဲထီာ်ကသံအကျါအကျဲ

မၤန့ၣ်သူာ်ကဖူအယုတဖျါလၢအစီလီယဲာ်ဘးယုဘး ဒီးတံာ်ဘျးအီ၊ ဂုးဟံးန့ၣ်ထဲအကမူာ်န့ၣ်တက့ၢ်. မၤန့ၣ်ကဒီးသယီကမူာ်တံာ်န့ၣ်ထံအပူတတ်, မၤန့ၣ်စ့ၢ်ကီးကွဲစီတံာ်န့ၣ်ထံအတတ်တက့ၢ်. ကျဲကျီယုာ်အီတုးအဘၣ်လီာ်ဂုးဂုးဝံးစံာ်ကိာ်လီာ်အီထဲစ့ၢ်ခိာ်တဖျါတဖျါဒီးဟံးပာ်အီလၢပလီခိာ်ဟံးလဲာ်ဒီးလူာ်ကလံးတဖျါအပူဂုးန့ၣ်တက့ၢ်.

တံာ်သူကသံအကျါအကျဲ

ပုးသးပုာ်အဂီၢ်န့ၣ်အီအီတဘျီတဖျါ တနံးခံဘျီတုးအပွဲထီာ်သၢလါဒီးတံာ်ဆါအဟံးကသံဝဲန့ၣ်လီၤ. လၢဖိသၣ်ဂီၢ်န့ၣ်ကသံတဖျါဒုးအီအီသၢဘျီတက့ၢ်. ဒုးအီအီတနံးခံဘျီလၢဂီၢ်ခိ ဒီးဟါခိတုးလၢအပွဲထီာ်သၢလါန့ၣ်တံာ်ဆါအဟံးကသံဝဲဒုးန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လီာ်တံဆိအဂ့ၢ်

ပုးလၢအဘၣ်န့ၣ်ထံာ်ဘၣ်အတံဆါတဖၣ်န့ၣ် တနီၤကူးဝဲဝဲအံးဝဲအံး ဒီးတနီၤန့ၣ်ကူးဒုးပူထံာ်ပူထံာ်န့ၣ်လီၤ. သနာ်က့အတံပနီၣ်ကဖျါထီာ်ဝဲလၢ အဖံးအညၣ်လီၤဝါ, အထးခိာ်ဖံးလီၤဝါ ဒီးတနီၤန့ၣ်ယဲလီၤကွာ်ကွာ်န့ၣ်လီၤ. တုးအတံဆါအိာ်ခံန့ၣ်သၢန့ၣ်န့ၣ်ယဲလီၤဝဲဒီးမၤတံာ်ဟၢတန့ၣ်လၢဘၣ်, မဲဝဲတန့ၣ်အိာ်တံာ်စ့ၢ်ကီးဘၣ် တုးဒုးလဲာ်ကူးဟဲလီၤလၢအသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. တုးန့ၣ်တစုအတံာ်မုာ်လံာ်တအိာ်လၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုးလၢအဘၣ်တံဆါယံာ်ထဲအံးတက့ၢ်န့ၣ်မုာ်အီက့ၢ်ကသံအဝဲအံးတံာ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးအတံဆါကဘျါက့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံ ဝံ့ဘံင်တံဆိ (ကသံအအိ)

၁. နိဉ်စိးဘံင်

တံဒးကဲထီဉ်ကသံ အကျိအကျဲ

ဃုနုာ်ဟံဃာ်နိဉ်စိးဘံင်အါအါမးဘျးအိးဝံလိဃုအိးလၢတံကတုလၢဒ်သိးမုာ်အယဲသုတအိဉ်ကွံာ်ကသံအသဟီဉ်တဂုအဂီၢ်နုဉ်လိး. တုးမုာ်အယုလံဒီးတံာ်ဘျးအိး, ဂုကမုဉ်အိး, ဟံးနုာ်ထဲအကမုဉ်ဒီးထၢနုာ်ဟံဃာ်အိးလၢပလီုပုဂုတက့ာ်.

တံသူကသံ အကျိအကျဲ

သးပျံအဂီၢ်နုဉ်အိးအိးတဘျီပျံနိဉ်တၢလၢဖးထံတဘျီ, အိးအိးတနံသၢဘျီတုးအပျဲထီဉ်ဃုလၢဝံဒီးနမုာ်သးမံလၢတံဆိဘျီလံနုဉ်ပတုာ်ကွံာ်အိးတက့ာ်. ထံဉ်ဘံင်တံဆိအံကဘျီက့ာ်ဂုကမုဉ်လိး. မုာ်တမၢဒ်အံဘၣ်ဒီးချီအိးနိဉ်စိးဘံင်အထံ အိးအိးထီဉ်ဒ်သိးပုးအိးထံကိးဆၢကတီၢ်ဒီးတုးအပျဲထီဉ်ဃုလၢနုဉ်တက့ာ်, တဘၣ်အိးထံလၢအကၢဘၣ်. ထံဉ်ဘံင်တံဆိအံကဘျီက့ာ်ဂုနုဉ်လိး.

ဘၣ်လိာ်တံဆိအဂု

ပုလၢအဘၣ်နုဉ်ထံဉ်ဘံင်တံဆိတကုနုဉ် ကူးယံာ်ကူးထၢ, တနီၤကူးလိးလၢအသ့ဉ် အနိဉ်ကစၢ်ယဲလိးဒီးအညၣ်လိးဝါ, တံာ်ဘျးအသး, တကးဘၣ်အနီၢ်ကစၢ်မံတနုဉ်အိဉ်တဝံဉ်လၢဘၣ်နုဉ်လိး. ပုတနီၤနုဉ်တကူးအါအါဘၣ်သနုဉ်က့ယဲလိးဒီးအညၣ်လိးဝါ မုာ်ကူးနုဉ်အိဉ်ဒီးအကဟးပံာ်, ထီဘိနုဉ်မၢအသးဒ်အဘၣ်နုဉ်တံဆိအသိးနုဉ်လိး. လၢတံဆိအလိအနီၢ်ကစၢ်မုာ်အိးက့နိဉ်စိးဘံင်အထံဒ်ကသံတံနုဉ်ကျဲအသိးဒီးအတံဆိကဘျီက့ာ်ဂုနုဉ်လိး.

တံနိဉ်

နိဉ်စိးဘံင်နုဉ်မုမုာ်သ့ဉ်ဘိဉ်သးစၢ်တဖၣ်ကဘၣ်အိးဖၣ်ယံာ်လွံာ်လိအတီၢ်ပုးနုဉ်လိး. မုာ်အိးဝံဃုလၢအုအဖီခိဉ်နုဉ်တံဘၣ်ယိဉ်အိဉ်ဝဲလၢအဖီကသံအဂီၢ်လိး.

(ဂ) ကသံထံဉ်ဘံင်တံဆိ ကူးလိးလၢအသ့ဉ် (ကသံအအိ)

၁. ဖျၢအဒါ (ဖျၢထီ, ဖျၢပျါ, ဖျၢဘီ, ဖျၢကွီယံာ်ဒု)

၂. ကွဲစိ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ဒီးတၢ်သူကသံၣ်

မၤန့ၢ်ဖျါအတကိဝံၤ တီၢ်ကမူၣ်အီၤ, မၤကမူၣ်အီၤဂ့ၤဒီးပၢ်ဃာ်အီၤလၢပလီၤပူၤဂ့ၤန့ၣ်တက့ၢ်. ဖျါအတကိအိၣ်မ့ၢ်အါန့ၣ်မၤကမူၣ်အီၤတၢ်အဂီၢ်တၢ်အဂီၢ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲၤ

မၤန့ၢ်ထံၣ်ခါမံၣ်တခူး ပံးန့ၢ်ဖျါအတကိအကမူၣ်အံၤပျဲၤနီၤတၢ်လၢဖးထံတဘျီ, ဖၢန့ၣ်လီၤလၢထံၣ်ခါခူးပူၤခဲလၢ်ဒီးဖၢန့ၣ်လီၤကဒီးကွဲၤစီၤပျဲၤနီၤတၢ်လၢဖးထံတဘျီတက့ၢ်. ကျဲၤကျိၤအီၤတုၤအဘၣ်လိာ်ဒီးအီၤတၢ်အဂီၢ်ပီၤလၢ်ဒီးအကမူၣ်ခဲလၢ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါ

အီၤကသံၣ်အဝဲအံၤတန့ၤသၢ်ဘျီ (ဃုန့ၣ်ရံၣ်တဘျီ) ဒ်ကသံၣ်တၢ်န့ၣ်ကျဲၤအသိး တုၤအပျဲၤထီၣ်သၢလါဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်အဝဲအံၤကမၤကိာ်ထီၣ်က့ၤန့ၢ်ပျီၤဒီးတဂၤညါဒီးကဟ့ၣ်ဆူၣ်ထီၣ်က့ၤပသိၣ်အဂီၢ်အဘါ, ကမၤဘျီက့ၤဝဲတၢ်ပူၤလီၢ်သ့ဝဲတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

၁၅. ကသံဉ် ကဖုတ်ဆါအကလုာ်ကလုာ် (Gastrol)

တၢ်လၢပကြးသ့ၣ်ညါ

တၢ်လၢကဖုတ်ဆါန့ၣ်အါတက့ၢ်ကဲထီၣ်အသးလၢထိးကလဲၣ်မၤကဲထီၣ်တၢ်ပူၤလီၤန့ၣ်လီၤ. တဘျီတခိၣ်ကဲထီၣ်စ့ၢ်ကိးလၢကဖုတ်ဆါအိၣ်လၢကဖုတ်ဆါဘၣ်ဂံၢ်ဝဲတအိၣ်နီၣ်တမံၤဘၣ်အယိကဖုတ်လီၤအသးဒီးကဲထီၣ်အပူၤလီၤသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(က) ကသံဉ်ကဖုတ်ဆါ

- ၁. သ့ၣ်တၢ်ကွၢ်အဂံၢ်
- ၂. တဲးဖးဒိၣ်အဂံၢ်
- ၃. နးတီၢ်စ့အဂံၢ်
- ၄. တယီအတံၢ်
- ၅. ကွဲစီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်သ့ၣ်တၢ်ကွၢ်အဂံၢ်, တဲးဖးဒိၣ်, နးတီၢ်စ့, သယီတံၢ် တဖၣ် သ့ကဆီကွံာ်အီၤ ကျိဘျးလီၤအီၤဝံၤလိယုအီၤတက့ၢ်. တုၤမ့ၢ်အယုဒီးတီၢ်ဘျးအီၤ, ဂုၤကမူၣ်အီၤဂုၤတက့ၢ်.ဟံးန့ၢ်ကသံဉ်အကမူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ တခါပုၤသိးသိး (အဖိ- တဘးစုာ်စုာ်) ကျိကျိလီၤလုာ်အီၤဒီးကွဲစီဖဲအကြးဒ်သိးနကၢကိၣ်လီၤအီၤကကျိၤအဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. နကျိကျိအီၤဝံၤဒီးကၢကိၣ်လီၤအီၤအဖျၢၣ်ဖိထဲစုဆၣ်ခိၣ် တဖျၢၣ်ဖိတဖျၢၣ်ဖိဒီးဖၤန့ၣ်ဟံးလၢအီၤလၢကိၣ်အါအပူၤမ့တမ့ၢ်ပလါအပူၤလၢအလုာ်ကလံၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အိၣ်ဂီၤတဖျၢၣ်ဟါတဖျၢၣ်ကိးနံၤဒီးတုၤအပုၤထီၣ်သၢလါအစ့ကတၢ်မးကဖုတ်ဆါကဘျါဝဲလီၤ. အိၣ်တုၤလၢကဖုတ်ဆါအံၤဘျါဂုၤဂုၤဒီးဆိကတီၢ်ကွံာ်အီၤတက့ၢ်.

ဘၣ်လီၤတၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဒီးန့ၣ်ဘၣ်ကဖုတ်ဆါ အိၣ်တၢ်မးတန့ၢ်ဘၣ်, အိၣ်တၢ်ဟဲတန့ၢ်ဘၣ် ဒီးအဟါဖါဆါ ဟါဖါကီၢ်အူအိၣ်တမ့ၢ်အိၣ်တသ့ထီၣ်ဘိလၢအန့ၣ်ယံာ်လါအါတဖၣ်န့ၣ်မ့ၢ်အိၣ်က့ၤကသံဉ်အဝဲအံၤဘၣ်ဆါဘၣ်ကတီၢ်ဒ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးအတၢ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲဂုၤန့ၣ်လီၤ.

တိန်နို - ပုလဲအိန်ဒီးကဖုတ်ဆါန့ဒ်ဒ်သီးအတိန်ဆါကဘျါကုးချုချု အဂီၢ်ကဘၣ်အိန်တိန်အိန်
လါအကပုၣ်, တိန်အိန်အကလါ, တိန်အိန်လါတဟဲဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးဟးဆွဲးတိန်အိန်လါအ
ဟဲဒိန်တလါ, တိန်အိန်လါအကီၢ်ဒိန်တလါ, တိန်အိန်လါအကီၢ်အမးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်တက့ၢ်.

(ခ) ကသံၣ်ကဖုတ်ဆါ

- ၁. နိမုၣ် ၁ ပီၢ်
- ၂. နိခါ ၁ ပီၢ်
- ၃. သယီသံသိ ၅ ရွဲ
- ၄. ထံ ၃၀ ပလီ
- ၅. ကွဲစီ ၂ ပလီ

တိန်ဒူးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျါအကျဲ

ကျိန်နိမုၣ်အတိန်တပီၢ်, နိခါအတိန်တပီၢ်, သယီသံသိအတိန်ယံၣ်ရွဲ သ့ကဆီအိန်ဒီးကျိ
ဘျးအိန်တဖဲဖိတက့ၢ်. ချီထီၣ်အိန်လါသပဟးဒီးတဖျါအပူ လူထီၣ်ထံအပလီသါဆံ, ယုၣ်
အိန်တုထံလါသံးအိန်တုၢ်အပလီတဆံဒီးစိန်လါအိန်, ဟ်ခုၣ်လါအိန်ဒီးပျဲန့ၣ်ထဲအထံဆံဆံတ
က့ၢ်. ထါနုၣ်လါကွဲစီခံပလီဒီးကျဲကျိယုၣ်အိန်တပူယီတုအဘၣ်လိာ်တက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးမ
အိန်စုန့ၢ်အအံၣ်ဒီးမဇုလါကသံၣ်အတိန်ထီၣ်တိန်စိန်သ့ၣ်န့ၣ်လါ. ဖဲလဲၣ်ဂုၤကသံၣ်အဲၣ်အံၣ်န့ၣ်
ယုၣ်အိန်သါခူးတခူးလါနကအိန်အိန်အဂီၢ်တက့ၢ်.

တိန်သူကသံၣ်အကျါအကျဲ

သးပျဲအဂီၢ်အိန်အိန်တဘျီပျဲထံအိန်ခူးတဖျါဒီးအိန်တနံၤသါဘျီထီၣ်ဘးတလါဒီးတိန်ဆါက
ဘျါလါ. အိန်ကသံၣ်အံၣ်တုနအိန်တိန်အကီၢ်အမးတိန်ဟဲတိန်ဟီန့ၢ်တစုဆိကတီၢ်ကွံၣ်အိန်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တိန်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံၣ်အဲၣ်အံၣ်န့ၣ်မဆီၣ်ထီၣ်ကိထီၣ်ကုၤကဖုအပူလီၢ်, ဒီးမဘျါကုၤတဲတိန်ဆါန့ၣ်လါ.

(ဂ) ကသံဃ်ကဖုတ်ဆါ

၁. ဇီးကဉ်ဘုဉ်

၂. သယီ

၃. ကွစီ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျါအကျဲ

မၤန့ၢ်ဇီးကဉ်ဘုဉ်အစီလီယဲၤရွဲၤ, သယီသံသိတရွဲၤ သုကဆိအီဇီးမၤလီၤဘျးအီတစဲးဝံၤ ချီထီဉ်အီလၢသပၤပူၤလူထီဉ်ထံ ၆ ပလီ, ယုဉ်အီတုၤထံလီၤသံးအိဉ်တုၤခံပလီဇီးစိာ်လီၤကွံာ် အီတက့ၢ်. ပျဲကွံာ်အီဇီးဟံးန့ၢ်ထဲအထံဆံ့ဆံ့တက့ၢ်, ဟံးန့ၢ်ကွစီသၢရွဲၤ, လူန့ၢ်အီလၢက သံဃ်အပူၤ, ကျဲကျီအီတုၤအဘဉ်လိာ်ဂုၤဂုၤဝံၤဟံာ်အီလၢပလီပူၤတက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲဉ်ဇီးမၤအီ အါဇီးမၤအါထီဉ်ကသံဃ်အစီ, နမ့ၢ်အဲဉ်ဇီးမၤအီဇီးမၤဇုၤလီၤကသံဃ်အစီသ့ဝဲလီၤ. နဲလဲဉ်ဂုၤ ချီအီသၢခွးတခွးထီဘိသ့ဝဲလီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျါအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၢ်အီကသံဃ်အဝဲအံၤတဘျီထံအီခွးတခွး, အီတနံၤသၢဘျီထီဉ်ဘးတနွံဇီး တၢ်ဆါကဘဉ်လီၤဆီဝဲန့ၢ်လီၤ. ကဖုတ်ဆါန့ၢ်ဘျီကီအယီ မ့ၢ်တဘျီဂုၤဂုၤဒ်ဘဉ်ဇီးဆဲးအီက ဇီးဆူညါတနွံခံနွံတုၤလၢအဘျီဂုၤဂုၤတက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်ကဟ့ၢ်ထီဉ်က့ၤကဖုအဂံၢ်အဘါဇီးမၤကီထီဉ်က့ၤကဖုအပူၤလီၤဇီးက မၤဘျီက့ၤဝဲကဖုအပူၤလီၤကယီကယီတုၤလၢအဘျီတစုန့ၢ်လီၤ.

၁၆. ကသံဃ်သုဉ်ဒိဉ်ကမိဒိဉ် အကလုာ်ကလုာ်

တၢ်လၢပကြးသ့ညါ

တၢ်လၢသုဉ်တၢ်ဆါန့ဉ် ဘဉ်တၢ်ကိးအီၤလၢတၢ်ဘီၣ်ဗဲာ်စ့ၢ်ကိးလီၤ. မ့ၢ်ဒုဉ်လၢသုဉ်အဂံၢ်ဘါစၢ်, သုဉ်အဂံၢ်ဘါတအိဉ်ဘဉ်အယီၤ ပၤဆုၤယၢ်သဒံအထံတန့ၢ်လၢဘဉ်ဒီးသဒံအထံန့ဉ်ပုာ်ထီဉ်ကွံာ်ဒီးစ့ၢ်ဝဲဆူညဉ်ကျါဒီးတက့ၤညါန့ဉ်လီၤ. ဖဲန့ဉ်ဆၢကတီၢ် နီၢ်ခိဖံးဘဉ်ကလီၤဘီၣ်လီၤဝါဝဲဒီးတက့ၤ, ဂံၢ်တအိဉ်ဘါတအိဉ်, တၢ်ဘျးသးဟးတကဲတကီဘဉ်. တၢ်ဆါပနီဉ်သုဉ်တဖဉ်အံၤမ့ၢ်ဒုဉ်သဒံအထံဟးထီဉ်ဒီးစ့ၢ်ဆူညဉ်ကျါအယီၤလီၤ. တၢ်ဆါအဝဲအံၤဘဉ်တၢ်ကိးအီၤလၢတၢ်ဘီၣ်ဗဲာ်န့ဉ်လီၤ. ဘဉ်ကူဘဉ်ကံာ်တၢ်တသ့ဘဉ်သန့က့ၤကိလၢကသံဃ်သရဉ်ပျံးဝဲဒိဉ်မးန့ဉ်လီၤ.

(က) သုဉ်ဒိဉ်ကမိဒိဉ် (ဆဲးစူး)

- ၁. ညဉ်တိတီၢ်အတၢ်အကမူဉ် ၁ နီတၢမိ
- ၂. စိးဘဉ်အဒိဉ်အထံ ၁ နီတၢမိ
- ၃. ပနီကျဲထံ ၂ နီတၢမိ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ညဉ်တိတီၢ်အတၢ်ဖဲကန့ၢ်ဝဲ သ့ကဆိကွံာ်အီၤဝံကျိဘျးလိယုအီၤတုၤအယုဒီးတီၢ်ကမူဉ်အီၤတက့ၢ်. မၤန့ၢ်စိးဘဉ်အဒိဉ်ထဲအထံပျဲနီတၢမိတဘျဉ်, မၤန့ၢ်ကဒီးပနီကျဲထံ ပျဲနီတၢမိခံဘဉ်ဝံကျိကျိယုာ်အီၤဒီးညဉ်တိတီၢ်အကမူဉ်တနီတၢတက့ၢ်. ကျဲအီၤဖဲအထံဆံတဖဲးစဲးန့ဉ်တက့ၢ်. ထံမ့ၢ်ဆံကံာ်ဆိးန့ဉ်နဆဲးအီၤလၢစူးတကျါဘဉ်ဒီးထံမ့ၢ်ပံာ်ကံာ်ဆိးန့ဉ်နဆဲးအီၤတန့ဉ်လီၤညဉ်ကျါညီညီဘဉ်န့ဉ်လီၤ. ဟံယၢ်ကသံဃ်အံၤလၢပလီဖိတဖျါအပူၤဂုၤဒီးထုးထီဉ်သုအီၤဖဲနလီၢ်ဘဉ်အီၤတဘျီလၢလၢသ့ဝဲန့ဉ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ထးတီၢ်ဘီအခိဉ်ဖးဒုလၢအဆူးယၢ်ကသံဃ်ထံန့ၢ်တဘီလၢနကဆဲးစူးအဂီၢ်န့ဉ်တက့ၢ်. တချးနဆဲးထးတဘျီလၢလၢန့ဉ်စုာ်အီၤလၢစပုရံးအပူၤမ့တမ့ၢ်ချီအီၤလၢထံချီကီၢ်ကီၢ် ၁၅ မံးနံးကိးဘျီဒဲးတက့ၢ်. ကသံဃ်ကမိဒိဉ်တခါအံၤဆဲးအီၤဖဲလါဘါ (လါသံ) အနံးတီတီထဲတဘျီန့ဉ်လီၤ. စုာ်စီဉ်ထးဆဲးအခိဉ်လၢကသံဃ်ထံဝံဆဲးဒိဉ်ယီၤအီၤတီတီကမိအဖိခိဉ်သာဂုၢ်, ဝံဆဲးထီဉ်ကဒီးတီတီကမိအဖိခိဉ်သာဂုၢ်မ့တမ့ၢ်န့ဉ်ဂုၢ်လၢနဟၢဖာဘဉ်ခိဉ်န့ဉ်တက့ၢ်. ဆဲးအီၤတလါန့ဉ်တဘျီ, မ့ၢ်တဘျီဘဉ်ဆဲးကဒီးဆူညါတလါန့ဉ်ကဘျီဝဲဂုၤဂုၤန့ဉ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးကမိၣ်ဒိၣ်တၢ်ဆါတုၤလၢအဟးတကဲဘဉ်တဂၤန့ၣ် အနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်လဲၣ်ယုၤလီၤဒီးအဟးဖၢဒိၣ်ခိၣ်ဖျါလၢသ့ၣ်မ့ၢ်ကမိၣ်အယိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဖဲအဟးတဘျီလၢလၢ တၢ်ဘျးအသးတကးဘဉ် အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒၣ်လဲၣ်တဘဉ်လိာ်ကဲၣ်ဆိးကိးမံၤဘဉ် အယိၣ်မ့ၢ်ဆဲးဘဉ်က့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤလၢထးဆဲးတအါန့ၣ်သၢဘျီဘဉ်ဒီးအတၢ်ဆါကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဘဉ်လိာ်စ့ၢ်ကိးသ့ၣ်ဒိၣ်အဂီၢ်, ဒံၣ်ချံၤလီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဟ့ၣ်ပလီၢ်- ဒ်သိးတၢ်ဆုးတၢ်ဆါအယၢ်သုတဘဉ်ကူဘဉ်ကဲၣ်တၢ်ညီညီတဂ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်မၤလီၤဆီစူးထး, ချီစူးထးလၢထံချီကလၢအပူၤ ၁၅ မံးနံးထီၣ်ဘိဖဲနဆဲးပုၤဆါဝံၤအလီၢ်ခံကိးဘျီဒီး, ထူးအီၤလၢစပံးရံးဖဲနကသုအီၤတဘျီလၢလၢန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကမိၣ်ဒိၣ် (ကမိၣ်လီၤ)

၁. တန့သဉ် (အစ့ၣ်ဆံၣ်, အချီမံ, အယိမံ)

တၢ်သ့ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤလၢအကမိၣ်ဒိၣ်တဂၤန့ၣ် အိၣ်စွဲ တန့သဉ်သံသိမ့ၢ်ဂ့ၤ, တန့သဉ်အစ့ၣ်ဆံၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ, အချီမံမ့ၢ်ဂ့ၤ, အယိမံမ့ၢ်ဂ့ၤ တဘျီသၢဖျါတုၤလံာ်ဖျါဖဲနအိၣ်မ့ၢ်အခါတဘျီလၢလၢတုၤအပျဲထီၣ်လံာ်လိတုၤလၢယုၤလၢန့ၣ်နတၢ်ဆါအံၤကဘျါဝဲဒၣ်လီၤ. ဒ်သိးတၢ်ဆါကဘျါချ့ အဂီၢ်န့ၣ် တၢ်အိၣ်လၢအတဖိးကလံၤသ့ၣ်တဖၣ်, လုၤတက့ၤတဘဉ်အိၣ်တဂ့ၤ, အိၣ်န့ၣ်တၢ်အိၣ်ယိယိဖိစးထီၣ်လၢနယါနသးဒီးတုၤလၢနတၢ်ဆါဘျါတစုတက့ၢ်.

တၢ်နီၣ်- ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ကမိၣ်ဒိၣ်တဂၤလၢလၢန့ၣ် ဟးဆဲးတၢ်အိၣ်လၢအဖုးကဲထီၣ်ကလံၤသ့, တၢ်အိၣ်လၢတဖိးကလံၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်အမ့ၢ် ဘီၣ်ဝဲကျဲၣ်, နီၣ်ဝီၤတပီၢ်, နီၣ်ဝီၤသ့, ကျိဘိဒီး, ဟ့ပိုင်, ဖိယဲ, ဖုးဆံၣ်, မိာ်ကံာ်သံသိ, မိာ်ကံာ်လဲးအူ ဒီးတကျၢ်လၢတကျၢ်တၢ် န့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကမိၣ်ဒိၣ် (ကမိၣ်လီၤ)

၁. လီၤလူးမ့ၢ်, ၂. ကွဲစီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်လီၤလူးမ့ၢ်သံသိအစီၤလီၤတပီၢ်, ကျိဘျးလီၤအီၤပြီၣ်ဒီးလိယုၤအီၤတုၤအယုတစုတ

ကွာ်. တိာ်ဘျးအီၤ မၤန့ၢ်ထဲအကမူၣ်ကျဲကျိအီၤဒီးကွဲစိပံာ်ဖဲအကြားဝံၤဟံာ်ဃာ်အီၤလာပလီပူၤလာ အခိၣ်ဟံာ်လဲၣ်ဒ်သိးနထုးထီၣ်အိၣ်အီၤကညီအဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိအကျဲ

ပှၤသးပှၤမ့ၢ်ဂုၤသးစၢ်မ့ၢ်ဂုၤဟံးန့ၢ်ကသံၣ်အံၤပျဲနီၤတဖိတဘျၣ် ကျဲပုၣ်အီၤဒီးသံးခိၣ်ထံလၢ ခွးဖိတတ်, အိတနံၤခံၣ်ပျဲထီၣ်တနွံမ့ၢ်တဘျါဂုၤဂုၤဘၣ်န့ၣ်ဆဲးအိကဒီးဆူညါတနွံသ့လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ပှၤလၢအသူၣ်ဒိၣ်ကမိဒိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်အနီၢ်ကစၢ်လီၤဘျး ဟးတကဲအါဘၣ်, ပှၤတနီၤ န့ၣ်တူၢ်ဘၣ်တၢ်ဆါအံၤတစိာ်တလီၢ်ဒီးတနီၤန့ၣ်တူၢ်ဘၣ်ဝဲဖးယံာ်ဖးထၢအိၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤသ့ၣ်တ ဖၣ်အံၤမ့ၢ်အိကသံၣ်အဝဲအံၤဒ်ကသံၣ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးန့ၣ်ကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) သူၣ်တၢ်ဆါ (တၢ်ဘီမံာ်)

၁. လံာ်လူၣ်ဘီစု, ၂. ဝၣ်ဘီ, ၃. ထံချီမံာ်ခုၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ဝၣ်ဘီအဘျၣ်မ့ၢ်ဂုၤ အကမဲာ်မ့ၢ်ဂုၤ အခိၣ်ပံာ်မ့ၢ်ဂုၤ အစီၤလီၤတပီၢ်ဒီးလံာ်လူၣ်ဘီစုအ စီၤလီၤတပီၢ်ဝံၤထၢန့ၣ်လီၤဆူသဟၤပူၤခံၣ်ခါလၢာ်တပူၤဃီဒီးလူထီၣ်ထံတဆဲးယံာ်ပလီတက့ၢ်. ဃ့ၣ် အီၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုၤထံယံာ်ပလီဝံၤစိာ်လီၤအီၤ, ပှၤန့ၢ်ထဲထံဆဲးဝံၤဟံာ်ဃာ်လာပလီပူၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်ဒုးအီၤအီၤလာလၢဖးထံခွးတဘျီတခွးတနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်တနွံဂုၤခံ နွံဂုၤသ့ဝဲဒၣ်လီၤ. အဂၤတမံၤန့ၣ်ချီလုာ်စ့ၢ်ကီးလံာ်လူၣ်ဘီစုဒီးဝၣ်ဘီအထံတနံၤတဘျီကီးနံၤဒဲး တက့ၢ်. တၢ်သူၣ်ညိးကလီၤသံးကွံာ်ဝဲဒီးတၢ်ညၣ်ဘီကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကမၤဘၣ်လိာ်ဘၣ်စးက့ၤသူၣ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးကမၤဘျါက့ၤတၢ်ညၣ် အဘီသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဖံးဘီညၣ်ဘီအတၢ်ဆါအံၤန့ၣ်ကဲထီၣ်အသးခိၣ်ဖျိသဒဲးအထံယုၤဒီး လၢခံကဲထီၣ်က့ၤသူၣ်ညိး, တၢ်ဘီမံာ်, တၢ်ဖံးဘီညၣ်ဘီဒီးမဲာ်ကဖိနါကဖိတဖၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ကျဲးစးမၤအိကသံၣ်အဝဲအံၤတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲဒၣ်သပှၤကတၢ်န့ၣ်လီၤ.

၁၇. ကသံ နှင့် အုပ်ကိတ်လီတော်ဆါအကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံနှင့်အုပ်ကိတ်လီ (အပလုာ်ခုန်)

၁. ပျံနာအုန် (ပျံနာအုန်)

၂. သယံတံာ်

တံာ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံအကျိအကျဲ

မၤန့ၣ်ပျံနာအုန် (ပျံနာအုန်) အမုၢ်ဂုၤအသၣ်ဂုၤအစီလီတဝီၢ်, သယံတံာ်အစီလီတဝီၢ်, လီယုအီတုၤအယုဒီးတံာ်ကမုၢ်အီမုၢ်နီၢ်နီၢ်ဝံၤကျဲၣ်ကျဲၣ်ယုၣ်အီတပူၤယီတက့ၢ်.

တံာ်သူကသံအကျိအကျဲ

မၤန့ၣ်ထးဝါအတကိတဖျၢၣ်မ့တမ့ၢ်ထးအတခါခါသ့စ့ၢ်ကီးလီၤ. ထာန့ၣ်လီၤကသံကမုၢ် လာအပူၤ ဝံၤထာန့ၣ်လီၤမ့ၣ်အုၣ်အုၣ်လာအကဲၤဂီၤဂီၤသၤလိၣ်လွံၢ်လိၣ်လၢကသံအကျိန့ၣ်တက့ၢ်. ဝဲန့ၣ်ကသံကမုၢ်ကမုၢ်အုၣ်အီၣ်ဝဲဒီးကခုၣ်ထီၣ်ဝဲလီၤ. ဆ့ၣ်နီၤကစီဒီၣ်လုာ်လာထးဝါအပူၤ ဆ့ၣ်နီၤဒီးလီၤနခံပူၤအုၣ်ကိတ် ချဲးအခိၣ်လီၤလီၤမ့ၣ်အုၣ်ထီၣ်အဖီခိၣ်တုၤလာမ့ၣ်အုၣ်ထီၣ်ဘၣ်န ခံပူၤအုၣ်ကိတ်တစုန့ၣ်တက့ၢ်. မ့ၣ်အုၣ်မ့ၢ်လီၤပံာ်ဒီးနဟးထီၣ်ကွံာ်သ့လီၤ. မၤအီၤဖဲအံၤတနံၤ သၤဘျီအစ့ကတံာ်တက့ၢ်, ဝဲန့ၣ်တံာ်ဆါအပာ်ဖိပြီလၢအုၣ်ကိတ်အပူၤသ့ၣ်တဖၣ်ကသံဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တံာ်ဆါအဂ့ၢ်

တံာ်လၢအုၣ်ကိတ်လီၤစံးတံာ်န့ၣ်အခိၣ်ထံးဟဲခိဖျိအသးလၢထီးကလဲာ်ဖိပြီတဖၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်ဒီး နီၣ်လီၤဝဲဒၣ်ဝဲန့ၣ်အပိလၢခံကဲထီၣ်အုၣ်ကိတ်ညိးအတံာ်ဆါန့ၣ်လီၤ. ယံာ်ယံာ်ဒီးဝဲန့ၣ်ဆါအ ခါန့ၣ်ကဟဲလီၤဝဲဘၣ်ဆၣ်က့ၤထီၣ်ကဒါက့ၤဝဲကီဒီၣ်မးလီၤ. လၢတံာ်န့ၣ်အပိမၤသံကွံာ်တံာ် ယံာ်ဖိပြီသ့ၣ်တဖၣ်အံၤခိဖျိကသံအခုၣ်အံၤဒီးတံာ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံနှင့်အုပ်ကိတ်လီ (အပလုာ်ခုန်)

၁. ထိးကလဲာ်

တံာ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံအကျိအကျဲ

မၤန့ၣ်ထိးကလဲာ်အသံဘၣ်တပူၣ်ဖိ ၁၀ တုၤ ၁၅ ဘိ ဟံာ်ယုအီတဝဲးဝံၤထာန့ၣ်လီၤလၢထး ဝါအပူၤဝံၤထာန့ၣ်ဒီးသ့ၣ်လး (သ့ၣ်) မၤကဲၤထီၣ်မ့ၣ်အုၣ်အံၤထိးထိးကလဲာ်ကအုၣ်အံၤဂီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဆၢၣ်နီၤကစီၤခိၣ်လၢဖဲထးဝါအဖီခိၣ် ဖိးလီၤအ့ၣ်ကီၢ်အခိၣ်ထိးလီၤလီၤဖဲမ့ၣ်အူခၢၣ်ထီၣ်ဒ် သိးမ့ၣ်အူခၢၣ်ကဘၣ်အ့ၣ်ကီၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဂ့ၤကတၢၢ်လၢမ့ၣ်အူသုတဘၣ်ခၢၣ်ကလီၤကွံၣ်ဆူတၢ် ချၢတဂ့ၤန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးအ့ၣ်ကီၢ်တၢ်ဆါ, အ့ၣ်ကီၢ်ညိးအိၣ်ဒီးအယၢ်ဖိပြီတဖၣ် ဖဲအအ့ၣ်ဆါတ ဘျီလၢလၢအအ့ၣ်ကီၢ်ဟဲလီၤဖဲဖဲတက့ၤထီၣ်ညီညီဖိဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤ မၤအိၣ်ဒ် န့ၣ်တုၤအပျဲထီၣ်သာဘျီန့ၣ်အ့ၣ်ကီၢ်ခိၣ်ထိးတၢ်ယၢ်ဖိပြီသ့ၣ်တဖၣ်ကသံကွံၣ်ဝဲ, အ့ၣ်ကီၢ်ခိၣ်ထိး အညိးကလီၤသံးကွံၣ်ဝဲဒ်ဒီးကက့ၤထီၣ်ကဒါဒ်လၢညါအသိးန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်အ့ၣ်ကီၢ်လီၤ (အဖူ)

- ၁. တက့ၣ်သ့ၣ်အဖါ
- ၂. ထွံၣ်အယံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်တက့ၣ်သ့ၣ်ဖါအထူၣ်ဂ့ၤအလၢၣ်ဂ့ၤ, ကျီဘျးအိၣ်လီၤယုအိၣ်တုၤအယုဒီးကုၢ်အူအိၣ်ဟံး န့ၣ်ထဲအချါကမူၣ်တက့ၢ်. မၤန့ၣ်စ့ၢ်ကိးထွံၣ်အယံ ကုၢ်အူအိၣ်တၢ်ကမူၣ်အိၣ် ဟံးန့ၣ်ထဲအချါ ကမူၣ်ဒီးကျဲကျီယုၣ်အိၣ်လၢထံၣ်ခိၣ်မံၣ်ပံၣ်ပံၣ်ဖိဝဲပံၣ်ယၢ်အိၣ်လၢပလီၤဖိတဖျၢၣ်ဖျၢၣ်အပူတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဖူလီၤအိၣ်လၢအ့ၣ်ကီၢ်လီၤအလိၤဝးတရံး တနံၤသၢဘျီကိးနံၤဒဲးတုၤလၢအ့ၣ်ကီၢ်က့ၤထီၣ်က ဒါက့ၤဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးတစုန့ၣ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအအ့ၣ်ကီၢ်ဟဲလီၤဖဲဖဲအအ့ၣ်ဆါအဆၢကတီၢ်ဒီးက့ၤထီၣ်က့ၤဝဲတညီဘၣ်န့ၣ်အ့ၣ် ဆါကလီၤယုၣ်ဝဲဒီးအသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအအ့ၣ်ကီၢ်လီၤတဂ့ၤန့ၣ်အကစၢ်တအိၣ်ဆူၣ်သး ဖံၣ်ဘၣ်, တကဆဲၣ်ကဆီၣ်ဆိးဘၣ်, တၢ်ကီတၢ်ခဲဘၣ်အိၣ်အဒိၣ်ကတၢၢ်ဖဲအလဲၤဟးတၢ်လီၢ်ခဲ အခါမ့ၣ်လၢအအ့ၣ်ကီၢ်ညိးဒီးဆါဝဲအယီၤန့ၣ်လီၤ. အ့ၣ်ကီၢ်ခိၣ်ထိးန့ၣ်အိၣ်ဒီးအယၢ်ဖိပြီသ့ၣ်တ ဖၣ်လၢအ့ၣ်အကျါအယီၤအ့ၣ်ကီၢ်ဟဲဆီၣ်ကဖိထီၣ်အသးန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံဃ်အုဉ်ကီၢ်လီၤ (အဖူ)

- ၁. တမၢ်လၢဉ်
- ၂. ပံၤသု
- ၃. ပနီၤကျဲၤထံ
- ၄. ကွဲၤစီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်တမၢ်လၢဉ်ဘၣ်တကဒိၣ်, ဒိးဒူးလီၤဘျးအီၤဒီးဘံးန့ၢ်ထဲအထံကန့ၢ်ထဲဆီဒိၣ်တဖျၢဉ်, မၤန့ၢ်ကဒီးပနီၤကျဲၤလၢအထံဂုၤဂုၤတဖျၢဉ်ဒီးဘံးန့ၢ်အထံတက့ၢ်. ဟံးန့ၢ်ပံၤသုထဲစုန့ၢ်ခိၣ်တလိၣ်ဒီးဟံးန့ၢ်ကွဲၤစီထဲဆီဒိၣ်တဖျၢဉ်တက့ၢ်. ကျဲၤကျိၤယုၣ်ကသံဃ်လွံၢ်ကလုာ်လၢတုၤအဘၣ်လိာ်ဂုၤဒီးဟံးန့ၢ်အီၤလၢပလီၤပူၤဂုၤဂုၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤလၢအိၣ်ဒီးတၢ်ဆါအုဉ်ကီၢ်လီၤတက့ၢ် လဲၤဟးတၢ်လီၢ်ခံဝံဒီးသ့ကွံာ်ခံပူၤအုဉ်ကီၢ်ချဲးအခိၣ်သၣ်န့ၢ်စီစီဝံတဘၣ်မၤက့ၤထီၣ်အီၤဖဲတဂ့ၤ. ပျဲၤလီၤဖဲအီၤဖဲအလီၤဖဲဝဲအသိးဒီးပူၤလီၤအီၤလၢကသံဃ်အဝဲအံၤတက့ၢ်. ပူၤလီၤအီၤတနံၤသၢဘျီအစ့ၤကတၢ်တုၤအပျဲၤထီၣ်တန့ၢ်ဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲလီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ယံာ်တုၤလံဒီးကလိၣ်ဘၣ်ဝဲကသံဃ်အါအယံ ပူၤအီၤအါန့ၢ်တန့ၢ်သ့ဝဲလီၤ. ဒိးန့ၢ်အသိးပူၤအီၤတနံၤ ၃-၄ ဘျီသ့ဝဲလီၤ. ပူၤဖဲအါဒဲဂုၤလီၤ, ကမၢ်အလီၢ်တအိၣ်စ့ၢ်ကီးဘၣ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

တၢ်ဆါအုဉ်ကီၢ်လီၤန့ၢ်မ့ၢ်ဝဲထိးကလဲာ်ဖိပြဲအိၣ်လၢအုဉ်ကီၢ်ခိၣ်ထိးအါတလၢဒီးမၤတံာ်တၢ်အုဉ်ကီၢ်န့ၢ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်အအိၣ်အါကဲာ်ဆိးန့ၢ်အိၣ်ဂီၤတၢ်ဒီးအုဉ်ကီၢ်ညိးထီၣ်အယံအိၣ်ဖဲအလီၢ်တသ့လၢဘၣ်ဒီးလီၤဖဲထီၣ်ဝဲဆူတၢ်ချၢန့ၢ်လီၤ. ကသံဃ်အဝဲအံၤကမၤသံကွံာ်ဝဲတၢ်ဟံာ်တကလုာ်အံၤဒီးတုၤမ့ၢ်တၢ်ဟံာ်တကလုာ်အံၤသံလၢကဲာ်ကွံာ်န့ၢ်တၢ်ဆါအံၤကဘျီဝဲန့ၢ်လီၤ. ထိးကလဲာ်ဖိပြဲတဖၣ်န့ၢ်ဟဲထီၣ်အုဉ်န့ၢ်အဒိၣ်အလီၢ်ဖဲပုၤခံပူၤအုဉ်ကီၢ်ခိၣ်ထိးဝံဒိၣ်လီၤဝဲလီၤ. အပူၤလီၢ်မ့ၢ်အါအါဘျီန့ၢ်ကဲထီၣ်အုဉ်ကီၢ်လီၤတၢ်ဆါသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ.

၁၈. ကသံဃ်တၢ်ပူၤလိာ်, တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအလီၢ် တၢ်ဆါလၢကအိပူၤ (ဒၣ်)

(က) တၢ်ဆါအိၣ်ထီၣ်ဃာ်ဖဲတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအယၢ်လၢ

- ၁. ဖီပှ်အလၢ
- ၂. တဖၣ်အတၢ်
- ၃. ဒီးကၣ်အဘၣ်
- ၄. ဆုဖိက္ခအထူၣ်အလၢ
- ၅. ဖီဆံးဆၣ်အဂံၢ် (သ့တကလုာ်လၢအဖီလၢဆံးဆၣ်လၢ)
- ၆. တယီ (သယီ)
- ၇. သ့ၣ်ကၢ်စုအဒီးအလၢ (ကသံဃ်ချံး)
- ၈. မးတီၢ်သၣ်အဘၣ် (မးကျိၣ်သ့ “ကိး” မးပံာ်သ့)
- ၉. သးဟီအဂံၢ် (သါဟီ)
- ၁၀. ပနီကျဲအဂံၢ်
- ၁၁. ကျးအုၣ်သၣ်အဂံၢ်
- ၁၂. သ့ၣ်တၢ်ကွဲအဂံၢ်
- ၁၃. တဲးဖးဒိၣ်အဂံၢ်
- ၁၄. နးတီၢ်စုအဂံၢ်
- ၁၅. နီၣ်ဒုလီအထူၣ်ဂုၤအလၢဂုၤ
- ၁၆. ကယီၢ်အတၢ်မ့တမ့ၢ်အသၣ်
- ၁၇. နီအဘၣ်
- ၁၈. ကဟံ ဒီတခိၣ်ညါ
- ၁၉. သ့ၣ်ဝါခိၣ်အဂံၢ်
- ၂၀. မးတီၢ်ကၢ်အဂံၢ်
- ၂၁. လီၤလူးမ့ၢ်
- ၂၂. ကွဲစီမ့တမ့ၢ်ထါတညး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၣ်အကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံဃ်အတၢ်အဘိတဖၣ်အံၤတခါအစီလီၤတပီၢ်ပွဲၤသိးသိးဝံၤကျိၣ်ဘျးလိယုအီၤတုၤ အယုဒီးတီၢ်ဘျးဂုၤကမုၢ်အီၤဂုၤတက့ၢ်. ကျဲကျိၣ်ဃုာ်ခဲလၢၢ်ခဲဆုဝံၤဒီးလူလီၤကွဲစီတယးကွၢ်ဖဲန ကၢ်ကိၣ်လိၣ်အီၤကျၢၤဒီးကၢ်ကိၣ်လိၣ်အီၤထဲစုဆၣ်ခိၣ်တဖျၢၣ်ဖိတဖျၢၣ်ဖိဝံၤဟံၣ်ဃုာ်အီၤလၢပလီအ

ခိပ်ဟိလ်းဒ်သိးဟံးထီၣ်သူအီၤကညီအဂီၢ်တက့ၢ်. ကျဲအဂတဘိ ကသံၣ်အံၤန့ၣ်အဲၣ်ဒီးခိၣ်အီၤ အီၤတဘျီဂီၢ်တဘျီဂီၢ်သ့လီၤ. လၢနကချီအီၤအဂီၢ်န့ၣ် မၤန့ၣ်ကသံၣ်မ့ၢ်ဘိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအစီၤပျဲ သိးသိးဝံၤချီယုၣ်ဒီးထံ ယုၣ်အီၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုၤသၢပူတပူဒီးထၢန့ၣ်ဟ်လၢပလီၤပူတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ် အီၤတဘျီတဖျၢၣ်တနံၤခံၣ်ဘျီ ဂီၤဟါပျဲထီၣ်တလါအစ့ၤကတၢ်န့ၣ်တၢ်ဆါ ကဘျါဝဲလီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ယံၣ်ဒီးမ့ၢ်တဘျါလီၤတၢ်ဘၣ်န့ၣ် ဆဲးအီၤဆူညါတလါခံၣ်လါသ့ဝဲလီၤ. မ့ၢ်မ့ၢ်လၢတၢ်ချီအီၤအထံန့ၣ်အီၤတဘျီတခူး (၂၅၀ စံၣ်စံၣ်) တနံၤခံၣ်ဘျီသ့ဝဲလီၤ. အစ့ၤကတၢ်န့ၣ် ကဘၣ်အီၤတလါအတီၢ်ပူ ဒိဖျိလၢတၢ်ဘၣ်ဒိလၢတၢ်အီၤပူယံၣ်ဝဲထၢဝဲတဖၣ်ကဲထီၣ်တၢ်ပူလီၤဘျါ ဝဲကဂ့ၤအဂီၢ်လီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်တနးကဲၣ်ဆိးဘၣ်န့ၣ်နမ့ၢ်အီၤအစ့ၤကတၢ်ခံၣ်ဒီးတၢ်ဆါကဘျါလီၤ.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဒီးဆါတၢ်လၢတအီၤပူ ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ပံၣ်ကံၢ်, တၢ်ညၣ်လီၤကန့ၣ်, ကဲ ထီၣ်တၢ်ဆါလၢတၢ်အီၤပူန့ၣ်အနီၢ်ကစၢ်မတကဲဒီးတုၤဝဲတန့ၢ်တဖၣ်မ့ၢ်အီၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးအဂီၢ် အဘါကဟဲဂ့ၤထီၣ်ကဒါက့ၤ, အတၢ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဒီးကဲထီၣ်တၢ် ဆါလၢကအီၤပူယံၣ်န့ၣ်လၢအဆံၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ တယံၣ်ဒီးဘၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤန့ၣ် ကသံၣ်အဝဲအံၤကမၤဘၣ်လိၣ် က့ၤဖံးညၣ်ဒီးထူၣ်ပျၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤနီၣ်- ကသံၣ်အမ့ၢ်အဘိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်ယုၣ်အီၤမ့ၢ်တဘၣ်ခဲလၢာ်တဘျီယီၤသနၢ်က့ၤဝဲန့ၣ် ယုၣ်အီၤန့ၣ်အစ့ၤကတၢ်အခါ ၁၀ န့ၣ် နချီအီၤသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) တၢ်ပူလီၤညိးထီၣ်ခိဖျိဘၣ်တၢ်နၢ်ပီ (ကသံၣ်အအီ)

- ၁. နီၣ်ဖိၣ်ဒိတခိၣ်ပၣ်ယုၣ်အဂီၢ်တုၤလၢအလၢၣ် ၅ ရွဲ
- ၂. တယီၤတၢ်သံသိ ၅ ရွဲ
- ၃. ဒီးကၣ်အဘၣ် ၅ ရွဲ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်ကသံၣ်အမ့ၢ်အဘိသၢကလုာ်အံၤဟံးန့ၣ်တခါအစီၤပျဲသိးသိး လိယုၣ်အီၤတုၤအယုၣ်ဂ့ၤ ဂ့ၤဝံၤ တီၢ်ဘျးကမူၣ်အီၤဂ့ၤဂ့ၤဝံၤ ဟ်ဃာ်အီၤလၢပလီၤပူမ့ၢ်တမ့ၢ်ကီၣ်အပူလၢအလုၣ်ကလံၤဂ့ၤဂ့ၤဒ် သိးအသုတဟးဂီၤတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နထူးထီၣ်သူအီၤဖဲနလိၣ်ဘၣ်အီၤတဘျီလၢလၢသ့ဝဲလီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ထံၣ်ခိၣ်မံၣ်လၢထံၣ်အိၣ်ခွးတဖျၢၣ်အပူၤ မၤန့ၢ်လီၤကသံဃ်ကမုၢ်အံၤပျဲၤနီၤတၢ်ဖိခံၣ်ဘၣ်, ကျဲကျိၤအိၣ်တုၤအဘၣ်လိာ်ဒီးအိၣ်တၢ်ပျဲၤလိာ်တက့ၢ်. အိၣ်လုာ်ဒီးအကမုၢ်မ့ၢ်တမုၢ်ဘၣ်န့ၣ်ပျဲၤ အိၣ်အိၣ်ထဲအထံၣ်ဆံၣ်ဆံၣ်သ့လီၤ. အိၣ်တနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲၤထီၣ်တနံၤဒီးတၢ်လီၤဆိကဘၣ်အိၣ်ထီၣ်, ကိညၢ်လီၤလံးဒီးမ့ၢ်တဘျီဂ့ၤဂ့ၤဒီးဘၣ်န့ၣ်ဆဲးအိၣ်တုၤလၢအဘျီ, တအါန့ၢ်ဘၣ်သၢန့ၣ်ဘၣ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပျဲၤလၢဘၣ်န့ၢ်တၢ်နၢၤပိၣ်ဒီးမိၢ်ပျဲၤအပူၤတခီလီၤလၢ, ကသါလၢ, စုခိၣ်ပၤခိၣ်ဖျိ တၢ်နၢၤပိၣ်န့ၢ် လီၤဆူမိၢ်ပျဲၤအပူၤအပိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်ဆါအပနီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဖျါထီၣ်ဒ်အံၤအဆၢကတီၢ် န့ၣ် မၤအိၣ်က့ၤကသံဃ်အဝဲအံၤကသံဃ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) တၢ်တအၢထီၣ်ကွၢ်တၢ်ညိၣ်မံး တၢ်ပူၤလီၤနၢၤဘၣ်တၢ်နၢၤပိၣ်

- ၁. တယီၤသံသိ ၃ ရွဲး
- ၂. ဒီးကၣ်ဘၣ် ၃ ရွဲး
- ၃. နီၣ်ဖိပြဲ ၃ ရွဲး
- ၄. နီၣ်နၢၤသံ (နီၣ်ဒုလီ) ၃ ရွဲး
- ၅. ဆုဖိကူ ၃ ရွဲး
- ၆. ဖိပုၢ် ၃ ရွဲး
- ၇. ဖိဆိပြုး ၃ ရွဲး
- ၈. သ့ၣ်ကံၤစု ၃ ရွဲး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံဃ်အဒီးအလၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤခဲလၢၣ်ပျဲၤသိးပျဲၤသိး သ့ကဆိအိၣ်ဒီးချီထီၣ်အိၣ်လၢ သပၤပူၤလူထီၣ်ထံၣ်ဘၢအခိၣ်တက့ၢ်. ချီအိၣ်တုၤထံၣ်ကလၢၣ်ထီၣ်ဘးဒီးနသုအိၣ်သ့လံန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤကစၢၤထီၣ်န့ၢ်တၢ်လီၤတတီၤတီၤလၢနကဟ်ထီၣ်နစုမ့ၢ်ဂ့ၤနီၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤဒ်သိးထံၣ်ချီသဝံၣ်ခုၣ် ထီၣ်ဘၣ်အိၣ်ကသုအဂီၢ်တက့ၢ်. မၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးတၢ်ဒီးသဖၢၣ်သိးထံၣ်ချီအသဝံၣ်အံၤသုတခုၣ်ကွၢ်က လီၤကလီၤတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဟ်လီၤထံၣ်ချီသပၤဒီးသုးဟ်ထီၣ်အခိၣ်တဖၣ်ဖိၣ်သိးထံၣ်ချီအသဝံၣ် ကဟးထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. ဟ်ထီၣ်တၢ်ပူၤလီၤညိးထီၣ်ခိၣ်ဖျိဘၣ်န့ၢ်တၢ်နၢၤပိၣ်အံၤဖဲထံၣ်ချီသဝံၣ်ခုၣ်

ထိုင်အဖီခိင်လိလိတကွာ၊ ပျဲထံချီသဝံခုင်ထိုင်ဘၣ်နခိင်ကလၢကလၢကယီဒီဖိတပယုင်ဃီ တကွာ၊ တဘၣ်ပျဲထံချီသဝံဟးထိုင်ကွံင်ဆုတၢ်ချၢတဂု၊ မၤန့ၣ်တုၤထံချီသဝံခုင်လိးဒီးဟံး န့ၣ်တၢ်ဒီးလၢနချီအိၤသ့ၣ်တဖၣ်စံၢ်ထိးတၢ်ပူၤလီၤညိးထိုင်အခိၣ်အဃၢကယီကယီကလၢက လၢတကွာ၊ မၤအိၤန့ၣ်တနံၤခံၣ်သၢၣ်ဒီးတၢ်ညိးထိုင်န့ၣ် ကလိးသံးဝဲကယီဒီဖိန့ၣ်လိ၊ ကသံၣ်တချီအံၤန့ၣ် နချီကိၢ်ထိုင်အိၤသ့ဝဲတုၤလၢသၢၣ်လွံၣ်သၢၣ်န့ၣ်လိ၊

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါ

ပုၤလၢအိၣ်ဒီးတၢ်ပူၤလီၤဖးဒိၣ်မ့ၢ်ဂုၤတၢ်ဝုမ့ၢ်ဂုၤ ဒီးတၢ်ပူၤလီၤအံၤန့ၣ်ဘၣ်တၢ်နာယိအယိညိး ထိုင်တုၤဖၣ်လဲၣ်ထိုင်သံထိုင်လါသနကတအထိုင်က့ၤအိၤလၢကသံၣ်အသဝံအံၤဒီးစံၢ်ထိးစ့ၢ် ကိးအိၤကလၢကလၢခံၣ်သၢၣ်သၢၣ်န့ၣ်တၢ်ပူၤလီၤညိးထိုင်အံၤကလိးသံးက့ၤဝဲန့ၣ်လိ၊ တၢ်ပူၤလီၤ ဘၣ်တၢ်နာယိန့ၣ် တၢ်ဆါအပနီၣ်ကအိၣ်ဖျါထိုင်ဝဲဒ်အမ့ၢ် တၢ်ပူၤလီၤအခိၣ်အဃၢန့ၣ်ထိုင်လါ၊ ဆါစ့ၢ်ယုၣ်ယုၣ်, အ့ၣ်ထုးဝဲဒီးညိးထိုင်ဝဲန့ၣ်လိ၊ ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကထုးထိုင်ကွံင်တၢ်နာယိ အစ့ၣ်အပျါဒီးကမၤဘၣ်ဂီၢ်က့ၤသ့ၣ်ထံကလံၤလၢဖံးလၢညၣ်လၢန့ၣ်လိ၊ ကမၤဆိၣ်ထိုင်စ့ၢ် ကိးတၢ်ပူၤလီၤဒီးမၤကဆိၣ်ထိုင်က့ၤတၢ်ပူၤလီၤဒ်သိးတၢ်ပူၤလီၤကဘျါက့ၤဝဲချၢချၢ အဂီၢ်န့ၣ်လိ၊

(ဃ) တၢ်ကနၣ်အိၣ်ထီလၢဘၣ်လၢ, ညၣ်ကျါ

၁. နံၣ်သိထံ

တၢ်သူကသံၣ်အကျါအကျဲ

မၤန့ၣ်နံၣ်သိထံလၢပလီဖိအပူၤတဖျၢၣ်ဒ်သိးနကယါတၢ်ပူၤလီၤအဂီၢ်တကွာ၊ သူးန့ၣ်နီၣ်က့ ဖိတဘိဒီးမၤကဆိၣ်အိၤဝံၤဘံထိုင်ဘဲအကဆိၣ်တလိၣ်ဖိလၢနီၣ်က့အခိၣ်ထိးကျၢကျၢတကွာ၊ မၤ စဲဘဲန့ၣ်လၢနံၣ်သိထံစီၣ်စီၣ်ဒီးထွါလိတၢ်ပူၤလီၤ, ဂိၢ်န့ၣ်လိနီၣ်က့အခိၣ်ဆုတၢ်ပူၤလီၤအပူၤတုၤ လၢတၢ်ကနၣ်အိၣ်ထီအလီၢ်တကွာ၊ ဟံၤအိၤတနၢဒီး တုၤမ့ၢ်တၢ်ကနၣ်ဘၣ်ဒီးနံၣ်သိထံန့ၣ် နံၣ် သိထံကမၤဘျဲ အိၤဒီးကလံၤလိာ်ထိုင်အသးယုၣ်ကျဲလၢကဟးထိုင်ကွံင်အဂီၢ်န့ၣ်လိ၊ ကျဲအဂၤ တအိၣ်ဃိကဟဲက့ၤထိုင်ကွံင်ဆုအလီၢ်ခံန့ၣ်လိ၊ တုၤမ့ၢ်တၢ်ကနၣ်ဟးထိုင်ကွံင်လံန့ၣ်တၢ်ပူၤ လီၤအညၣ်ကဆိၣ်ထိုင်ကဒါက့ၤဒီးတၢ်ပူၤလီၤကဘျါက့ၤဝဲကယီကယီန့ၣ်လိ၊

ကျဲလၢအဂၤ

နံၣ်သိထံန့ၣ်ဘၣ်တၢ်သူအိၤလၢကသံၣ်အဂီၢ်သ့ဝဲလၢကျဲတဘျုးဘိအယိအဂၤတကွာလၢန ကြးဟံတတၢ်ဃာ်နံၣ်သိထံတပလီဖိအစၢကတၢ်လၢနဟံၣ်ပူၤန့ၣ်လိ၊

(င) တာ်မာဘျါတာ်ပူလီၢ်

- ၁. နံၣ်သိထံ
- ၂. သယီသံသိအထံ

တာ်သူကသံၣ်အကျါအကျဲ

မာနုၢ်နံၣ်သိထံလၢပလီၢ်အပူတတ်ဒီးမာနုၢ်သယီသံသိအထံပလီၢ်အံၤတတ် (မာနုၢ်နံၣ်သိထံဒီးသယီထံသံသိပှၢ်သိးသိး) ကျဲကျဲယုၣ်အီၤတပူယီတက့ၢ်. သယီသံသိန့ၣ်သူကဆိုအီၤတံၤတံၤဘျးအီၤဒီးဘံးန့ၢ်ထံအထံဒၣ်ဝဲတဘၣ်ကျဲကျဲဒီးထံတဂ့ၢ်. မၤစကသံၣ်အံၤလၢဘဲအလီၤဒီးဖူလီၤအီၤလၢတာ်ပူလီၢ်အပူ, တာ်ပူလီၢ်အခိၣ်အယၢတက့ၢ်. ဖူလီၤတာ်ပူလီၢ်တနံၤသၢဘျီဒီးတာ်ပူလီၢ်အညၣ်ကဆိၣ်ထီၣ်က့ၤဝဲဒီးကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဂ့ၢ်ကသံၣ်ဘီထံခံစးန့ၣ်လီၤ.

(စ) တာ်ယါဘျါတာ်ပူလီၢ်သံသိခဲ

- ၁. ဝၣ်ကျဲၣ်ဘီၣ်အကမုၢ်စၢ်ဖဲအကမဲၣ်ခၣ်လၢ

တာ်သူကသံၣ်အကျါအကျဲ

ဖဲတာ်ပူလီၢ်ဘၣ်ကူးဘၣ်ကါအဆၢကတီၢ်န့ၣ် မာနုၢ်ဝၣ်ကျဲၣ်အဘီၣ် (ဝၣ်ဘီၣ်လၢအထီၣ်တနံၣ်အတီၢ်ပူ) အကမဲၣ်ခၣ်လၢအဆူၣ်ကမုၢ်ဝါဝါစၢ်ဖိ (ဝၣ်အကန့ၣ်တဂ့ၢ်ဘၣ်, ဝၣ်ကျဲၣ်အပှၢ်စၢ်ကီးတဂ့ၢ်ဘၣ်) ဖၢန့ၣ်လီၤအီၤလၢတာ်ပူလီၢ်အပူသံးန့ၣ်အီၤပှၢ်ပှၢ်ဒီးဘီၣ်ယုၣ်အီၤဂ့ၢ်တက့ၢ်. ဟ်အီၤသၢသိးဘျါလီၤအီၤတက့ၢ်. တာ်ပူလီၢ်န့ၣ်အညၣ်ကဆိၣ်ထီၣ်ဒီးဝၣ်ကဘီၣ်အံၤကဟဲဖျိးထီၣ်ကဒါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ. တာ်ပူလီၢ်အညၣ်ဆိၣ်မ့ၢ်တပှၢ်ဒီးဘၣ်ဒီးထၢန့ၣ်လီၤကဒီးအသီတဘျီတက့ၢ်. မ့မ့တာ်ပူလီၢ်လၢအလီၢ်လံၤန့ၣ်မၤကွၢ်အခိၣ်ပီး, မၤကဆိုထီၣ်အီၤဒီးထၢန့ၣ်လီၤဝၣ်ကဘီၣ်အံၤမ့ၢ်လၢတာ်ပူလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်ဒီးအခိၣ်ပီးန့ၣ်ကသံၣ်အံၤတမၤတာ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝၣ်ကျဲၣ်အကဘီၣ်စၢ်ဖဲအံၤန့ၣ်ဂ့ၢ်တာ်အူခံစးန့ၣ်လီၤ. တလီၢ်ကသံၣ်ဘီစၢ်ကီးဘၣ်.

တာ်ဒုးသ့ၣ်ညါ

တဆုအဆူၣ်, ကံၣ်လၢပူအဆူၣ်န့ၣ်ဂ့ၢ်စၢ်ကီးဝဲလၢတာ်မာဘျါတာ်ပူလီၢ်ဝၣ်ကျဲၣ်ဘီၣ်အကမုၢ်အသိးန့ၣ်လီၤ. ဖဲတာ်ပူလီၢ်ဘၣ်ကူးဘၣ်ကါဒီးသ့ၣ်ယုၣ်ကပြုၢ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ဖၢန့ၣ်လီၤကဆုအဆူၣ်မ့တမ့ၢ်ကံၣ်လၢပူအဆူၣ်တမံၤန့ၣ်တာ်ပူလီၢ်အသ့ၣ်ကပတုၣ်ကွၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖၢန့ၣ်ဝဲဘီၣ်တံၤအီၤသၢသိးဘျါလီၤတလဲအီၤတက့ၢ်, တာ်ပူလီၢ်အသ့ၣ်ကတုၣ်ကွၢ်ဒီးကဘျါ

(၅) ကသံဃ်တပုလိဝီခိမံ

၁. ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီး

တဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မနုာ်ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးအသံသိ သုကဆိအိဒီးတိာ်ဘျးအိဘံးလိကရဲအိဟံးနုာ်ထဲအထံ ဖှဲဝဲတဘဉ်မဒီးထံတဂုး.

တသုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပုလိအိလတပုလိအဖိခိဉ်တချုးလတပုလိဘျိဂုးဂုးအဆာကတိာ်ကိးမုာ်ဂိဟါတ က့ာ်. တပုလိပုလဲလတပုလိအိဘျးကဘျိလံတဖှဲန့ဉ်ဝဲလိအိဒီးကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးအထံ သံသိတက့ာ်.

ဘဉ်လိာ်တခါအဂုာ်

အါစုအါဘျိတပုလိတနီဟဲကဲထီဉ်တခါခိမံ အညဉ်ဟဲဆိဉ်ကဖိထီဉ်အသးလဖံး ဘဉ်အဖိခိဉ်န့ဉ်လိာ်. တကဖိထီဉ်အံးတဖှဲန့ဉ်တပုလိဘျိဝဲဖှဲလဲဉ်တက့ုလိသံးလါ ဘဉ်န့ဉ်လိာ်. လတပုလိအယိတချုးလတပုလိဘျိဂုးဂုးဘဉ်အကတိာ်န့ဉ်ဝဲလိအိဒီးက သုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးအထံသံသိအံးဒီးတုမုာ်တပုလိဘျိတစုန့ဉ်တပုလိအခိမံလိာ်သုဉ်တဖှဲက လိမာ်ကွံဉ်ခဲလဉ်န့ဉ်လိာ်.

၁၃. ကသံဉ်ထိးကလဲာ်အကလုာ်ကလုာ်

ထိးကလဲာ်တၢ်ဆါအတၢ်ပနီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်

ပုၤလၢအထိးကလဲာ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် မံၤလၢမုၢ်န့ၣ်အ့ၣ်တဖၣ်အမဲ၊ ထးယဲၤထံယုၤဖဲအမံၤဆၢကတီၢ်၊ တၢ်ကီၢ်ထီၣ်၊ သးကလဲၤ၊ ဟၢဖၢကဖိ၊ ဂံၢ်တအိၣ်ဘါတအိၣ်၊ အိၣ်တၢ်တဝံၣ်ဘၣ်ခီဖျိလၢထိးကလဲာ်အိၣ်ပုၤအကဖုပူၤဒီးအိၣ်ကွံာ်ဆိတၢ်အိၣ်လၢကဟ့ၣ်ထီၣ်တၢ်န့ၢ်ဂံၢ်န့ၣ်ဘါသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ။ ကဖုမၤတၢ်တကဲလၢဘၣ်အယိတၢ်တသ့ၣ်ဝံၤသးလၢတၢ်အိၣ်အါလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ။ ဖဲတၢ်အိၣ်န့ၣ်လီၤလၢကဖုအပူၤတဆံးတက့ၢ်ဒီးကဘၣ်လဲၤဆူသ့ၣ်ကျါညၣ်ကျါအဆၢကတီၢ်န့ၣ်ထိးကလဲာ်အိၣ်ကွံာ်လၢအယိနီၢ်ခိၣ်ဂံၢ်ဘါကစၢ်လီၤဝဲဒီးတဖျါအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့လၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ။ ကဲထီၣ်စ့ၢ်ကိးကမိဒိၣ်တၢ်ဆါ၊ သ့ၣ်ဒိၣ်တၢ်ဆါသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ။ ပုၤတကဒီးတကန့ၣ်အသ့ၣ်အထံတဖၣ်သိးလိာ်သးဘၣ်အယိ ဘၣ်လိာ်ကသံဉ်တဖၣ်သိးစ့ၢ်ကိးဘၣ်န့ၣ်လီၤ။ ယုၤထၢကသံဉ်အကလုာ်လၢလၢာ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤတခါခါဒီးသုအိၣ်ကသံဉ်တၢ်န့ၣ်ကျဲလီၤတၢ်လီၤဆဲးတက့ၢ်။ ဒ်သိးထိးကလဲာ်သံကလၢန့ၣ်တချ့ဒီးအိၣ်ကသံဉ်ထိးကလဲာ်ဘၣ်န့ၣ်ဂ့ၤတက့ၢ်လၢကဘၣ်အီလုသးဒ်သိးထိးကလဲာ်ကခိးအိၣ်တၢ်အိၣ်အဂီၢ်၊ မ့တမ့ၢ်ဘၣ်ဒီးအိၣ်ကသံဉ်ထိးကလဲာ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်အီလုသးဖဲထိးကလဲာ်မူအဆၢကတီၢ်ဒီးထိးကလဲာ်ကလီၤယုာ်ဖဲဟၢဖၢဒီးထီၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ။

(က) ကသံဉ်ထိးကလဲာ်အအိ (လၢဖိသ့ၣ်အဂီၢ်)

- ၁. ကလီၤဂီၤ   ၁ ဘး
- ၂. ကလီၤဝါ   ၁ ဘး
- ၃. သၣ်ဒံးဘိၣ်   ၁ ဘး
- ၄. မိၢ်ဂံၢ်ဖိ   ၁ ဟ
- ၅. ဆုကူၢ် (ငူၢ်)   ၁ ဟ
- ၆. အံသ့ၣ်ယိ   ၁ ဟ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျါအကျါ

မၤန့ၢ် ကလီၤဂီၤ၊ ကလီၤဝါ၊ သၣ်ဒံးဘိၣ် တခါအစီၤလီၤတဘးစုာ်စုာ် မၤဘျးလီၤကမူၣ်အီၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်။ မၤန့ၢ်ကဒီး မိၢ်ဂံၢ်ဖိ၊ ဆုကူၢ်၊ အံသ့ၣ်ယိ အစီၤလီၤတဟၤစုာ်စုာ်ဝံၤမၤလီၤဘျးအီၤဒီးကျဲကျဲယုာ်အီၤတပူၤယိတက့ၢ်။ ဟံၤယာ်အီၤလၢပလီၤလုၣ်ကလံၤတဖျၢၣ်အပူၤဒ်သိးကကျါယံာ်ယံာ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ။

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

သးပှ်အဂီၢ်န့ၣ် အီအီလၢလၢဖးထံနီတၢ်တဘျီပျဲပျဲတက့ၢ်. အီလီအီဝံအီထွဲအခံ
လၢထံတခွး မ့တမ့ၢ်ကျဲအီအီလၢထံကျဲသ့စ့ၢ်ကီးလီၤ. လၢဖိသၢ်အဂီၢ်န့ၣ် ငှးအီအီတပံၤဖိ
(သၢဘိစ့မ့ၢ်ခိၣ်တပံၤ) ကျဲန့ၢ်အီအီထံလၢနီတၢ်ပူၤတဖဲဖဲဖိ နသိးအီဝဲကညီအဂီၢ်ဒီးငှးအီအီတ
က့ၢ်. ကျဲလီၤကဒီးအသီတပံၤဖိဒီးထံဝံဖူန့ၣ်အဟၢဖၢမ့ၢ်ဝံဒီးဘိၣ်ဘံအဟၢဖၢလၢတၢ်ကံညဉ်တ
က့ၢ်. ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၣ်တချုးလၢနအီဒ်ဘၣ် နမ့ၢ်အိၣ်န့ၢ်တၢ်နၢယိမ့တမ့ၢ်တၢ်ဝံဉ်သိဝံဉ်ဘဲ
တမံမံကတုၤဒိၣ်န့ၢ်နအီအီလီလီန့ၣ်လီၤ. သးပှ်မ့ၢ်ဂ့ၤဖိသၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤ အီအီအါကတၢ်သၢဘျီ
န့ၣ်ထိးကလဲၣ်ကသံဃ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲနအီကသံဃ်အံၤအဆၢကတီၢ်န့ၣ် ဟးဆွဲးတၢ်ဆိၣ်တဖၣ်တ
က့ၢ်, မ့ၢ်လၢတၢ်ဆိၣ်အသဟီၣ်ကမၤဖၢလီၤကွံၣ်ကသံဃ်အသဟီၣ်အယိန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ထိးကလဲၣ်အိၣ်ဝဲအကလုာ်ကလုာ်လၢဟၢဖၢပူၤအကျိပထံဉ်ဘၣ်အီအါတက့ၢ်လၢအမ့ၢ်
ထိးကလဲၣ်ဘၣ်ခိၣ်, ထိးကလဲၣ်ဖိပြဲကဒ် ဒီးထိးကလဲၣ်ခိၣ်စူခံစူ န့ၣ်လီၤ. ထိးကလဲၣ်အိၣ်
မ့ၢ်အါကံၣ်ဆိးန့ၣ် အတၢ်ပနီၣ်ကအိၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲဒ်အမ့ၢ်ဟၢဖၢကဖိထီၣ် (ဟၢဖၢပူၤလူကူ), အ့ၣ်
ဆါအလွဲၤဝါဃး, ဖံးညဉ်လီၤဝါ, ဂံၢ်ဘါတအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တကးဘၣ်ဆိက့ဆူၣ်, လီၤကီၢ်
ဒီးတအိၣ်ဖျါသုၣ်ဖဲသးညီဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ငှးအီအီကသံဃ်အဝဲအံၤဒီးထိးကလဲၣ်အယၢ်ကသံဃ်
ဒီးကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချုထီၣ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံဃ်ထိးကလဲၣ်အအီ ဖိသၢ်ဂီၢ်, သးပှ်ဂီၢ် (ထိးကလဲၣ်လီၤ)

- ၁. သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါ (ပုၤတနီၤကိးလၢခွးဖိ)
- ၂. ကွီလီဒိၣ်အဂီၢ်အတၢ်
- ၃. မိာ်ဂံၢ်ဖိ
- ၄. သးခိၣ်ထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါ (ခွးဖိ) အတၢ် တပီၢ်, ကွီလီဒိၣ်အဂီၢ်အတၢ်တပီၢ် လိယုအီတုၤအယုဝံ
တီၢ်ကမူၣ်အီဂ့ၤတက့ၢ်. မၤန့ၢ်မိာ်ဂံၢ်ဖိအစီလီၤတၢ်ဒုးဒီးတီၢ်ကမူၣ်အီဝံကျဲကျိယုၣ်အီတပူၤ
ယီတက့ၢ်. ကျဲကျိယုၣ်ကသံဃ်ကမူၣ်သၢခါလၢာ်တပူၤယီတုၤအဘၣ်လိာ်ဒီးဟ်ယုၣ်အီလၢပလီ
ပူၤတဖျါလၢအလုာ်ကလံၤတက့ၢ်. ထုးထီၣ်သုအီဖဲနလိာ်ဘၣ်အီတဘျီလၢလၢသ့ဝဲလီၤ.
ကတီၢ်ဟ်ယုၣ်စ့ၢ်ကီးသးခိၣ်ထံလၢနကအီယုၣ်အီဒီးကသံဃ်အဂီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သ့ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ် ဟံးန့ၢ်ကသံၣ်အကမူၣ်ပျဲနီၤတၢ်ဖိတဘျၣ်, မၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးသံးခိၣ်ထံလၢ ခွးဖိတဘျၣ်, ကျဲကျိၤဃုာ်အိၤဒီးအိၤအိၤတက့ၢ်. မၤအိၤအိၤဂီၤတဘျီဟါတဘျီ သၢသီအတီၢ်ပူၤဒီး ထိးကလဲၣ်ကလီၤဝဲလီၤ. မ့ၢ်ဖိသ့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအိၤအိၤအကြးဒီးအသးန့ၣ်မ့ၢ်လၢ ကသံၣ်အသဟီၣ်ကိၢ်အယိၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်.

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်မၤသံဝဲ ထိးကလဲၣ်ဘၣ်ခိၣ်, ထိးကလဲၣ်အဖျၢၣ်ဒီးထိးကလဲၣ်ဖိပြံတ ဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိၣ်န့ၣ်အိၤကသံၣ်ထိးကလဲၣ်အဝဲအံၤတန့ၣ်တဘျီဒီးနကပူၤဖျးဒီးထိး ကလဲၣ်တၢ်ဆါဂုၤဂုၤဘၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ထီၢ်နီၣ်

- အိၤကသံၣ်အဝဲအံၤအဆၢကတီၢ်န့ၣ်တဘျီအိၣ်တၢ်ဆံၣ်ဘၣ်. မ့ၢ်အိၣ်တၢ်ဆံၣ်န့ၣ်ကသံၣ်အ သဟီၣ်ကလီၤစ့ၢ်ကွၢ်ဝဲဒၣ်လီၤ.
- ဖိသ့ၣ်ဆံးတလၢကဲၣ်ဆိးဒီးပိၣ်မုၢ်လၢအအိၣ်ဒီးအဟုးအသးတဖၣ်န့ၣ်တကြးအိၤကသံၣ်အံၤ ဘၣ်မ့ၢ်လၢကသံၣ်တခါအံၤကိၢ်ဒိၣ်ကဲၣ်ဆိးလၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပိၣ်မုၢ်လၢအိၣ်ဒီးအဟုးအသးတဖၣ်မ့ၢ် အိၤကသံၣ်အံၤန့ၣ်ဘၣ်ဖိသ့ၣ်လၢဟၢဖျၢၣ်န့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်ထိးကလဲၣ်အအိၣ် (ထိးကလဲၣ်လီၤ)

- ၁. ညၣ်လံၣ်
- ၂. နီၣ်ထံလၣ် (ဟီၣ်ထံခၣ်) (အခၣ်တကလုာ်ဒီးအဆၢတကလုာ်, အခၣ်ဂုၤကသံၣ်ဒိၣ်)
- ၃. အံၤသၣ်ဆၢ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ညၣ်လံၣ်တဘျီဒီးကၣ်မံအိၤဂုၤဂုၤတက့ၢ်. မၤန့ၢ်ဟီၣ်ထံလၣ် ဟၢမံဃာ်အိၤလၢမ့ၢ်ခိၣ် ဝံတီၢ်လီၤဘျးဃုာ်အိၤဒီးညၣ်လံၣ်အယိၣ်မံ, ထၢန့ၣ်ဃုာ်ဒီးအံၤသၣ်ဆၢတစးတက့ၢ်. အံၤသၣ်မိၣ်ကံာ် တဘျီထၢန့ၣ်လီၤတဂ့ၢ်.

တၢ်ဖိအသိတဘျီ ကျဲလီၤအိၤဒီးထံပံာ်ပံာ်ဝံၤစံာ်လီၤန့ၣ်ပုၤလၢအအိၤကသံၣ်ထိးကလဲာ်တၢ်အံၤ အကိာ်ဘိ, အချၢပံာ် ဒီးအဒုပူၤတက့ၢ်. ငးန့ၣ်စ့ၢ်ကိးအိၤကသံၣ်အဝဲအံၤဖဲအဖူလီၤဝဲဝံၤအဆၢက တီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်အိၤအိၤလၢဟါခိတချးမံအဆၢကတီၢ်ဒီးတုၤလၢဖးဖိမုၢ်န့ၣ်ငး အိၤလီၤကဒီးအိၤကတံာ်ဂီၤအတံာ်တခွးဒီးမၤအအိၤထံအါအါဒ်သိးအဟၢဖၤကလုၤဒီးထိးကလဲာ်အ လုးအသးကလီၤကွံာ်ဝဲဝဲန့ၣ်တဘျီလီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ဖိသၣ်မုၢ်ဂုၤသးပျီမုၢ်ဂုၤ မုၢ်အိၤကသံၣ်ထိးကလဲာ်အဝဲအံၤတန့ၣ်သၢဘျီအစ့ၤကတၢ်ဒီးက ပူၤဖျးထီၣ်ကွံာ်ဝဲလၢထိးကလဲာ်အတၢ်မၤတံာ်တံာ်ခဲလၢန့ၣ်လီၤ. လီၤဆီဒုတၢ်ဖိဒ်ဖိသၣ်တဖၣ် တုၤမုၢ်ထိးကလဲာ်အိၣ်အါတလၢဒီးအနီၢ်ခိတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချၢတလၢပျဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ပထံၣ် ဘၣ်လၢအဟၢဖၤအိၣ်ပူၤလူကူ, အဖံးညၣ်ဝါ, တအိၣ်ဖျါသ့ၣ်ဖျဲသးညီဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ငးအိၤအိၤဒီး စံာ်အိၤလၢကသံၣ်အဝဲအံၤတန့ၣ်ခဲဘျီသၢဘျီ ဒီးထိးကလဲာ်ကလီၤမၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဝဲန့ၣ်အနီၢ်ကစၢ် ကအိၣ်ဆူၣ်ထီၣ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(c) ကသံၣ်ထိးကလဲာ် (အအိၣ်)

- ၁. တီၤပျါလၣ်ဘီၣ်
- ၂. ညၣ်လံၣ်
- ၃. ကတံာ်ဂီၤအတံာ်
- ၄. အံၤသၣ်ဟီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်တီၤပျါလၣ်ဘီၣ်အစီၤလီၤ ၁၀ ဘး, ညၣ်လံၣ်ကၣ်မံအညၣ်အစီၤလီၤတဆံဘးဝံၤမၤ ဘျးတီၤပျါလၣ်ဂုၤဂုၤဒီးပၤကျဲၣ်ကျိၤယုာ်အိၤဒီးညၣ်လံၣ်အညၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. ဖဲသိးန့ၣ်အိၣ်ကဘဲအ ဂီၢ်န့ၣ်န့ၣ်မုၢ်အိၣ်ဒီးထၢန့ၣ်လီၤအံၤသၣ်တဖဲသ့စ့ၢ်ကိးလီၤ. စီၤပီၢ်မုၢ်တအိၣ်ဘၣ်သပျံာ်ကတၢ်န့ၣ် မၤန့ၣ်ညၣ်လံၣ်တဘိခဲဘိကၣ်မံအိၤဘီဘီဝံၤအဲးန့ၣ်ထဲအညၣ် တၢ်ကွံာ်အပံာ်ခဲလၢတက့ၢ်. မၤ န့ၣ်ကတံာ်ဂီၤအတံာ်တကျိၤဒီးအံၤသၣ်တဖဲဖိတက့ၢ်. ကတံာ်ဂီၤအတံာ်န့ၣ်ကျဲၤအိၤတုၤအသးကန့ၣ်ထဲ သိးသးသၣ်ဝါခိၣ်တဖျါ ဒီးကျဲၤယုာ်အိၤလၢထံကျါ, ဖၤန့ၣ်လီၤအံၤသၣ်ဝဲအဟီထီၣ်ဘးတက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ဟါခီအိၣ်မ့ၢ်အိၣ်အဘၣ်စၢၤန့ၣ်ရံၣ်သၢန့ၣ်ရံၣ်ဒီးအိၣ်လီၤကသံဃ်ညၣ်လံာ်အတီၢ်အံၤခဲလၢၣ်တက့ၢ်. အိၣ်လီၤကသံဃ်အံၤခဲန့ၣ်တဘၣ်အိၣ်တၢ်အဂၢၢ်နီတမံတဂ့ၤ, လၢမ့ၢ်ဆုၣ်ထီၣ်ဆီအိၣ်အိၣ်လံာ်န့ၣ်ဂၤဆၢထၢၣ်ကျဲလီၤကတၢ်ဂီၤအတီၢ်လၢလၢၢ်ကျဲကသံဃ်အခိၣ်တုၤအကမူၣ်န့ၣ်ထဲစုမ့ၢ်ခိၣ်တလီၣ်, ကျဲလီၤအီၤဒီးအံၤသုၣ်လၢထံကျိကန့ၣ်အံၤသုၣ်ဟီထီၣ်ဘးဂ့ၤဒီးအီၤလီၤခဲလၢၣ်တက့ၢ်. အီၤထွဲအခံၤလၢထံကျိအါအါတက့ၢ်. မ့ၢ်ဝါထီၣ်န့ၣ်တဘၣ်အိၣ်မ့ၢ်တဘျီဟီဘၣ်, အိၣ်ခိးတုၤမ့ၢ်ဟဲထီၣ်ဖးဖီမ့ၢ်, တုၤလၢမ့ၢ်ထူၣ်ဒုၣ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ဆၢကတီၢ်ဟၢဖၢကဟးထီၣ်ဝဲဒီးထိးကလဲၣ်ကလီၤဃုာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. အီၤထံမ့ၢ်အါဒီးဟၢဖၢကလူဝဲလီၤ, တယးကွၢ်တုၤမ့ၢ်န့ၣ်မံသးမ့ၢ်လၢထိးကလဲၣ်လီၤကွၢ်လၢၣ်လံာ်န့ၣ် လုၢ်ကွၢ်ထံလုၢ်ကွၢ်နီဒီးအိၣ်လီၤန့ၣ်တၢ်အိၣ်ဖဲန့ၣ်အဲၣ်ဒီးအိၣ်သ့ဝဲလီၤ. တစီၢ်ဖိဒီးနဟၢဖၢလူကပတုၣ်ကွၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

နအိၣ်ကသံဃ်ထိးကလဲၣ်အံၤဒီး နအီၤလူဃုာ်သးအယီထိးကလဲၣ်အမူတဖၣ်ကလီၤဃုာ်ဝဲစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. ကသံဃ်ထိးကလဲၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်နမ့ၢ်အီၤအီၤတနံၣ်ခံဘျီဖဲတၢ်ဇုၤလီၤသီတဘျီဒီးတၢ်ယီၤထီၣ်ကဒါက့ၤတဘျီန့ၣ်နတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ ကဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးဝဲဒီးထိးကလဲၣ်ကပူဝဲန့ၣ်လီၤ. သးပှၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤဖိသုၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤအိၣ်ကသံဃ်အဝဲအံၤသ့ကိးဂးဒီးန့ၣ်လီၤ. ဖိသုၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအိၣ်အီၤအကြးကတၢ်ဒီးအသးနံၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(စ) ကသံဃ်ထိးကလဲၣ်လၢဖိသုၣ်ဂီၢ် (ကသံဃ်အအိၣ်)

- ၁. လုၢ်ခုသုၣ်အချံ
- ၂. ကွဲစီ
- ၃. ကတၢ်ဂီၤအတီၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်လုၢ်ခုသုၣ်အချံပျဲတၢ်န့ၢ်ထံအတဖျၢၣ်, ခွဲၣ်မံအီၤဘီဘီတုၤအမံဘၣ်လိာ်ဖိးလိာ်ဝံၤအဲးကွၢ်အဘျီခဲလၢၣ်တက့ၢ်. မၤန့ၢ်ကွဲစီပျဲနီတၢ်လၢၣ်ဖးထံသၢဘျီဒီးကျဲကျိဃုာ်အီၤတုၤအဘၣ်လိာ်ဒီးဒုးအိၣ်ဖိသုၣ်လၢအအိၣ်ဒီးထိးကလဲၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. ဖိသုၣ်လၢအမဲတထီၣ်ဒ်ဘၣ်, အ့ၣ်အိၣ်တၢ်တန့ၢ်ဒ်ဘၣ်သ့ဝဲတဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်တီၢ်ကမူၣ်န့ၣ်အီၤလုၢ်ခုသုၣ်တုၤအကမူၣ်ဂ့ၤ, ကျဲဃုာ်ဒီးကွဲစီဝံၤဒုးအိၣ်အီၤသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ဖိသၢ်တၢ်လၢအဟၢဖၢပူအိၣ်ဒီးထိးကလဲၣ်န့ၣ် ဖဲဟါခီဘူးထီၣ်ကမံအဆၢကတီၢ် ငှးအိၣ်လီၤအိၣ်ကသံဃ်အဝဲအံၤတၢ်က့ၢ်. ဝံၤအလီၢ်ခံတဘၣ်ငှးအိၣ်အိၣ်တၢ်နီတမံၤလၢဘၣ်. မ့ၢ်ဆ့ၣ်ထီၣ်လၢဆီအိၣ်အိၣ်ထီၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ် ကျဲလီၤကတၢ်ဂီၤအတၢ်အသံးကန့ၢ်ထဲသဲးသၢ်ဝါခိၣ်တဖျၢၣ် ကျဲယုၣ်အိၣ်ဒီးအံၤသၢ်ဟီထီၣ်ဘး ဖိသိးအဟၢဖၢကဟးထီၣ်အဂီၢ်တၢ်က့ၢ်. အိၣ်လီၤကသံဃ်ဝံၤဒီးအိၣ်လီၤစ့ၢ်ကိးထံအါအါတၢ်က့ၢ်. လၢဂီၤခီန့ၣ်တဘၣ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဘၣ်, အိၣ်ခိးတုၤလၢမ့ၢ်ထူၣ်ထီၣ်ဟၢဖၢဟးထီၣ် ၂-၃ ဘျီဝံၤလၢကွံၣ်ထံ, အိၣ်န့ၢ်က့ၢ်တၢ်အိၣ်လၢနအဲၣ်ဒီးအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ခဲလၢၣ်သ့လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤတၢ်ကိးတၢ်န့ၣ်အသ့ၣ်ထံတဖၣ်သိးလိာ်သးဘၣ်အဃိဘၣ်လိာ်ကသံဃ်တဖၣ်သိးလိာ်သးစ့ၢ်ကိးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ယုထၢသုကသံဃ်ဒီးသုအိၣ်ဒီးကသံဃ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးလီၤတၢ်လီၤဆဲးဒီးကဘၣ်လိာ်ဝဲတၢ်ဆါန့ၣ်လီၤ. ဖိသိးထိးကလဲၣ်ကသံဃ်ခဲလၢၣ်အဂီၢ်န့ၣ် ဖဲနအိၣ်ကသံဃ်ထိးကလဲၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်အိၣ်န့ၢ်တၢ်အိၣ်လၢအဝံၣ်သိသ့ၣ်တဖၣ်ဖိသိးထိးကလဲၣ်ကအိၣ်ဘူးဒီးဖဲအဂ့ၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ကအိၣ်ဘၣ်ကသံဃ်ဒီးကသံအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့တမ့ၢ်ဘၣ်ဒီးအိၣ်လူနသးန့ၣ်ထိးကလဲၣ်လၢအတသံဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကိးကလီၤယုၣ်ဝဲခဲလၢၣ်န့ၣ်လီၤ.

၂၀. ကသံဉ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်အကလုာ်ကလုာ် (Malaria)

တၢ်တကံတကး, ခိၣ်သၢ်ဆါ, စုယံခိၣ်ယံတကံလၢအကံအလဲ, တၢ်ညၢ်ဂီၢ်ထီၣ်လၢမုၢ်နးကိးနးဒဲး, အိၣ်တၢ်ကိာ်ပူၤဘျါမ့တမ့ၢ်ကိာ်ပူၤခၢ်န့ၣ်တဘျီတခီၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ညၢ်ဂီၢ်အပနီၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ညၢ်ဂီၢ်န့ၣ်အိၣ်တဘျးကလုာ်ပစံးတၢ်အသိးအဆူၣ်ဒီးအစၢ် (PV & PF) န့ၣ်လီၤ. ကသံဉ်စ့ၢ်ကိးအိၣ်တဘျးကလုာ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆါတခါကသံဉ်အိၣ်တဘျးကလုာ်စ့ၢ်ကိးလီၤ. မၤကွၢ်ကသံဉ်တခါ (နွံသီတီၢ်ပူၤ) ဒီးတၢ်ဆါကဘျါဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တဘျါန့ၣ်တလဲကသံဉ်အဂတခိၣ် မ့ၢ်လၢပုၤတဂၤဒီးတဂၤန့ၣ်ဘၣ်လိာ်ကသံဉ်တဖၣ်သိးဘၣ်သ့စ့ၢ်ကိးဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲသိးနကသ့ၣ်ညါတၢ်ညၢ်ဂီၢ်အိၣ်နီၢ်နီၢ်လၢနပူၤန့ၣ် ဖဲနအိၣ်ဒီးတၢ်ပနီၣ်ဒဲးအံၤအသိးတဖၣ်အဆၢကတီၢ်တၢ်မၤကွၢ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်ယၢ်အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်ဘူးတတီၤတီၤန့ၣ်ဂ့ၤတက့ၢ် လဲၤမၤကွၢ်နသ့ၣ်လၢတၢ်မၤကွၢ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်အလီၢ်တက့ၢ်. မ့တမ့ၢ်ဘၣ်လၢတၢ်ညၢ်ဂီၢ်အယၢ်အိၣ်နီၢ်နီၢ်ဘၣ်န့ၣ်အိၣ်ကသံဉ်မသံတၢ်ညၢ်ဂီၢ်အယၢ်တလိာ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တချးနမၤကွၢ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်အယၢ်ဘၣ်န့ၣ်အိၣ်နီၢ်နီၢ်ကသံဉ်တဂ့ၤနမ့ၢ်အိၣ်ကသံဉ်လၢအဘၣ်ယးတၢ်ညၢ်ဂီၢ်တမံၤမံၤဒီးနမၤကွၢ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်အယၢ်တဖျါဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကီၢ်ထီၣ်, တၢ်တကံတကး, တၢ်ဂၢၢ်ဂံၢ်လီၤကတၢ်ညၢ်ဂီၢ်သါကထီၣ်, ခိၣ်သၢ်ဆါ, ယီၤဒုဆါ, တၢ်ကဘုၣ်ထီၣ်ကိးနးဒဲးန့ၣ်တဘျီဘျီတမ့ၢ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်ဘၣ်. ဒီဖျိတၢ်ဘၣ်သမ့ၢ်တၢ်ခၢ်ဘၣ်အယီၤကထီၣ်အသးဒဲးအံၤသ့ဝဲဒီးတဘျီဘျီမ့ၢ်လၢအုၣ်ယၢ်အိၣ်မ့တမ့ၢ်ဆံၣ်ယၢ်အိၣ်ဝဲအယီၤသ့စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

တီၢ်နီၣ်- ဖဲသိးတၢ်ဆါကဘျါအဂီၢ်တၢ်ကဘၣ်အိၣ်ကသံဉ်ဘၣ်ဆါဘၣ်ကတီၢ်ထီၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤတနီၤတဟံကတၢ်ဆါဒီးတအိၣ်ကသံဉ်ဘၣ်ဆါဘၣ်ကတီၢ်ဘၣ်, ကြးအိၣ်ကသံဉ်ဘၣ်ဆါဘၣ်ကတီၢ်သနက့တအိၣ်ဘၣ်ဒီးတဘျီဘျီတအိၣ်ဘၣ်လဲာ်ဘၣ်အိၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. လၢခံကတၢ်အတၢ်ဆါတဘျါဘၣ်ဒီးယုထီၣ်တၢ်ကမဲာ်, ဖုၣ်ဖွဲၣ်စံးအၢက့ၤကသံဉ်ဒီးပုၤလၢအကွၢ်အိၣ်အိၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(က) ကသံဉ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်ကသံဉ်လၢပုၤသးပုၤအဂီၢ်

- ၁. တဖျါမူၣ် ၂ ဘး
- ၂. နံၣ်သိထံ ၂ ဘး
- ၃. သယီအကမူၣ် ၂ ဘး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ
မၤန့ၢ်သပုၤမူၣ်, နံၣ်သိထံဒီးသယီကမူၣ်တခါအစီၤလီၤပုၤသးသိး (၂ ဘးစုာ်စုာ်) ဝံၤက့ၢ်

ကျီလှိုင်အီတုအဘဉ်လိာ်မုာ်မုာ်နီၢ်နီၢ်ဒီးကၢကိာ်လိာ်အီတဖျၢၣ်ဖိတဖျၢၣ်ဖိထဲစုဆဉ်ခိၣ်ဝံထၢ န့ၣ်ဃာ်လၢကီၢ်ဘူလၢအလုာ်ကလံအပူတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဒၣ်ပုၤလၢအညါပုၤအနံၣ်လွံၣ်ဆံဆူအဖီခိၣ်တဖၣ်အဂီၢ်လီၤ. အီ အီတဘျီတဖျၢၣ်လၢဂီၢ်တဘျီဟါတဘျီပျဲထီၣ်သၢသီအစ့ကတၢ်တက့ၢ်. မ့ၢ်အီတုအပျဲထီၣ်န့ၣ် သီန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်အဂ့ၤကတၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤသးပုၤအနံၣ်အိၣ်လွံၣ်ဆံဆူအဖီခိၣ်တဂၤလၢလၢမ့ၢ်တူၢ်ဘဉ်တၢ်တကံတကးဒီးတၢ်ညဉ်ဂီၢ် လီၤကီၢ်တဖၣ်န့ၣ်သူကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးကမၤဘဉ်လိာ်ဘဉ်စးက့ၤတၢ်တကံတကးသ့ၣ်ထံဒီးတၢ် ညဉ်ဂီၢ်ကဘျီစ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံၣ်တၢ်ညဉ်ဂီၢ်လၢအယံာ်အထၢ

- ၁. ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၢ်ဒီးကမုာ် နီၣ်တၢ်ဖိ ၅ ဘ့ၣ်
- ၂. နီၣ်ဝီၤသ့ကမုာ် နီၣ်တၢ်ဖိ ၅ ဘ့ၣ်
- ၃. မိၢ်ဂံၢ်ဖိကမုာ် နီၣ်တၢ်ဖိ ၁ ဘ့ၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်ကသ့ၣ်ခိၣ်မ့ၢ်ဒီးနီၣ်ဝီၤသ့အဖိး လိလုာ်ဝံတီၢ်ကမုာ်အီၤဂ့ၤတက့ၢ်. ဃီၣ်န့ၢ်အ ကမုာ်လၢနီၣ်တၢ်ဖိတခါယံာ်ဘ့ၣ်ဒီးထၢန့ၣ်လီၤမိၢ်ဂံၢ်ဖိအကမုာ်ပျဲနီၣ်တၢ်ဖိတဘ့ၣ်တက့ၢ်. နမ့ၢ် အဲၣ်ဒီးမၤအါန့ၢ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကွၢ်တယးမၤအီၤဖဲတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးအါထီၣ်စ့ၤလီၤပျဲသိးသိးသ့ဝဲဒၣ် န့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးကၢကိာ်လိာ်အီၤန့ၣ်ကျဲကျီအီၤဒီးမ့ၢ်ထံဖဲအပံၣ်ပံၣ်ဖိဝံကၢကိာ်လိာ်အီၤထဲ စုဆဉ်ခိၣ်တဖျၢၣ်တဖျၢၣ်တက့ၢ်. လိလုာ်ကဒါအီၤဝံဒီးဟံဃာ်အီၤလၢပလီပူမ့ၢ်တမ့ၢ်ကီၢ်ဒါလၢအ လုာ်ကလံအပူသ့ဝဲဒၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

သးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အီၤအီတဘျီတဖျၢၣ်ဒီးအီၤအီတနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီတက့ၢ်. မ့ၢ် တဘျီဘဉ်ဒီးဆဲးအီၤကဒီးဆူညါသၢသီသ့ဝဲဒၣ်လီၤ. မ့ၢ်မိၢ်သဉ်အဂီၢ်တခိၣ်ဒီးအီၤအီတဘျီတတ် ဒီးဒုးအီၤအီတနံၤသၢဘျီစ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ဖိသဉ်မ့ၢ်ဂ့ၤသးပှၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤလၢအိးန့ၢ်တၢ်ညဉ်ဂီၢ်အယံၣ်အထၢထီၣ်ဘးလၢအန့ၢ်တဖၣ်န့ၢ်အီၤ က့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးတၢ်ညဉ်ဂီၢ်ကဘျါက့ၤဝဲဒၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်တၢ်ညဉ်ဂီၢ်ယိယိ

- ၁. သဘျုၣ်လၢၣ်သံသိ
- ၂. တယိသံသိ
- ၃. နီၣ်ပသၢ
- ၄. တပျၢမုၢ် (သပျၢမုၢ်)
- ၅. မိာ်ကံာ်ဖိ
- ၆. အံသဉ်ဟီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်သဘျုၣ်လၢၣ်သံသိအစီၤလီၤတပီၢ်, တယိသံသိတပီၢ်, နီၣ်ပသၢတပီၢ်, တပျၢမုၢ်တပီၢ်, မိာ်ကံာ်ဖိတရွဲ, အံသဉ်ဟီတရွဲ ဝံထၢန့ၢ်အီၤလၢသပၤဖးဒိၣ်တဖျါအပူၤတပူၤယိလူထီၣ် ထံအပလီၤသၢဆံ, ယုၣ်အီၤတုၤလၢအလီၤသံးအိၣ်တၢ်အပလီၤတဆံတက့ၢ်. ဟံးခုၣ်လီၤအိးဒီးပျံၣ်န့ၢ်ထဲအခိၣ်ဆံ့ ဖၢန့ၢ်လီၤအီၤလၢပလီၤပူၤဝံာ်တၢ်အခိၣ်ပံးပံး ဟံးအီၤလၢအလူၣ်ကလံာ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

လၢသးပှၢ်အဂီၢ်န့ၢ်အီၤလၢခွးဖိတဘျီတခွးဖဲတၢ်ဂီၢ်နသးမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်တကံာ်လီၤကံာ်တၢ်ညဉ်ဂီၢ် သါကထီၣ်, လီၤကီၢ်, ခိၣ်သဉ်ပံဆါ, စုခုၣ်ခိၣ်ခုၣ်, တၢ်ခုၣ်ဘဉ်, ဘဉ်သမုၢ်ကျၢ်ထး, လုာ်ထံဝံတၢ်ဂီၢ်သးမ့ၢ်ဂ့ၤန့ၢ်အီၤအီၤသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. မ့ၢ်လၢတၢ်ညဉ်ဂီၢ်ထီၣ်ဒီးတၢ်တကံာ်ကိးနံးဒီးန့ၢ်အီၤအီၤတုၤအပျဲထီၣ်သာသီကဘျါက့ၤလီၤ. ဖိသဉ်န့ၢ်ကွၢ်တယးဒုးအီၤအီၤဖဲအကြးဒီးအသးနံၣ်သ့ဝဲလီၤ. ကသံၣ်အဝဲအံၤ ဆူၣ်ဝဲလၢဖိသဉ်ဒီးပိာ်မုၢ်ဂံၢ်စၢ်ဘါစၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၢ် ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါတဘျုးကလုာ်ဒ်အမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ဂီၢ်နသးမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်တကံာ်လီၤကံာ်တၢ်ညဉ်ဂီၢ်သာသီကထီၣ်အသိး, လီၤကီၢ်, ခိၣ်သဉ်ပံဆါ, စုခုၣ်ခိၣ်ခုၣ်, တၢ်ခုၣ်ဘဉ်, ဘဉ်သမုၢ်ကျၢ်ထး, လုာ်ထံဝံတၢ်ဂီၢ်သးမ့ၢ်ဂ့ၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၢ်လီၤ. အီၤအီၤကသံၣ်တၢ်နဲၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဘျါလီၤ. အီၤမ့ၢ်အါသန့ၣ်က့ တၢ်ဘဉ်ယိၣ်အလီၤတအိၣ်ဘဉ်.

(ဃ) ကသံဃ်တၢ်ညၢ်ဂီၢ်ယီၤယီၤ

- ၁. တမၢ်ဘၣ်
- ၂. အံသၢ်ဟီၤ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ကျိၤန့ၢ်တမၢ်ဘၣ်တခါလိယုဃာ်အီၤတက့ၢ်. ဖဲတၢ်ညၢ်ဂီၢ်ထီၣ်န့ၢ်အဆၢကတီၢ်န့ၢ်ဟံးန့ၢ် တမၢ်ဘၣ်အံးဒီးမၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးထံအီၤလၢနကအီၤအီၤအဂီၢ်တခွးတက့ၢ်. မၤဘၣ်စီၣ်တမၢ်ဘၣ်အံးဒီး ကျဲအီၤလၢလၢကျဲ ကသံဃ်အဖီခိၣ်တုၤအသံးကန့ၢ်ထဲသဲးသၢ်ဝါခိၣ်တဖျၢၣ်ဒီးကျဲကျိၤယုၣ်အီၤဒီး အံသၢ်ဟီၤထဲသဲးသၢ်ဝါခိၣ်တခါ, ကျဲကျိၤအီၤတုၤအဘၣ်လိာ်ဝံးဒီးအီၤအီၤတဘျီယီၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ဖဲနသ့ၣ်ညါလၢတၢ်ညၢ်ဂီၢ်သါကထီၣ်န့ၢ်အဆၢကတီၢ်န့ၢ် ကျဲအီၤကသံဃ်အဝဲအံး တနံး သၢခွး, ဂီၤ ၆ နၢ်ရံၣ်, မုၢ်ထုၣ် ၁၂ နၢ်ရံၣ်, ဟါဒီ ၆ နၢ်ရံၣ် တုၤအပျဲထီၣ်သၢသီဒီးဆဲးကျဲ အီၤကဒီးတနံးခဲး ကိးနံးဖဲးတုၤအပျဲထီၣ် ၇ သီတက့ၢ်. အဝဲအံးမုၢ်ဝဲနအီၤကသံဃ်ညၢ်ဂီၢ်တခါ (နွံသီ) အဂီၢ်လီၤ. အီၤကသံဃ်တၢ်န့ၢ်ကျဲအသိးဘၣ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ညၢ်ဂီၢ်ကဘျီဝဲဂုၤဂုၤလီၤ.

၂၁. ကသံ ဝါတကံတကးလိယာယီယာ, ခိဉ်ဆါမဲာ်မူအကလုာ်ကလုာ်

(က) တာ်ချီတအာထီဉ်ကွံာ် (ဟာထီဉ်) တာ်တကံတကးလိယာယီယာ

- ၁. ကိဉ်အဘုဉ် (သုဉ်ကိဉ်)
- ၂. ကဟံ (ထဲးန့ဉ်ခိဉ်)
- ၃. တဒိဂီအမုာ်
- ၄. လုာ်ခုမုာ်
- ၅. သဘျုဉ်မုာ်

တာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံအကျိအကျဲ

ဟံးန့ဉ်ကသံအမုာ်အဘိသုဉ်တဖဉ်အံး ၅ ကလုာ်လုာ်ပွဲသိးသိး အစီလီ ၅ ရွဲစုာ်စုာ်, ထာနုာ်လုာ်သပာဖးဒိဉ်တဖျဉ်အပူ, လုထီဉ်ထံဘာအခိဉ်ဂုဂုဒီးချီထီဉ်အီတုအကလုာ်ထီဉ်ဂုဂုတက့ာ်. မာထီဉ်န့ဉ်တာ်လီာ်လုာ်ကတဝံထီဉ်သးအလီာ်တတီးဒီးကဝီဘာအီလုာ်ချီဉ်ထုဃုဝးကဝီကျိဝံ ပဲထီဉ်ကဒီးတာ်ကံးညဉ် (ယဉ်လုး) လုာ်ချီဉ်ဃုအချာဝးကဝီကျိဝံသိးတာ်ကသံဟးထီဉ်ဆုတာ်ချာသုတဖျိအဂီာ်န့ဉ်တက့ာ်. ကလံမုာ်တလုာ်ဒ်ဘဉ်ဒီး လုာ်တာ်ကံးညဉ်အဖီခိဉ်န့ဉ်ပဲဘာလီကထာကဒီးမူကဉ်တကထာတက့ာ်.

တာ်သူကသံအကျိအကျဲ

ဆုဉ်နီလုာ်တာ်အိပူဒီးဖးနုာ်လီထံချီသပာလုာ်ခိဉ်ထံးန့ဉ်တက့ာ်. ဆုဉ်နီအိဉ်အတအာသးလုထံချီသဝံအကျိဒီးနကပာမုာ်ထီဉ်န့ဉ်ထွါကွံာ်အီကွာ်ကွာ်တက့ာ်. အိဉ်ဖဲန့ဉ်ယံာ် ၄၅ မံးနံးတုလု တနာ်ရံဉ်ဝံဒီးဟးထီဉ်ကွံာ်လုာ်ချာတက့ာ်. ကသံတချီန့ဉ်ချီကီာ်ထီဉ်တနံတဘျိတုအပွဲထီဉ်တနွံအတီာ်ပူသုပဲန့ဉ်လီ.

ဘဉ်လီာ်တာ်ဆါအဂုာ်

ပုလုအစုဉ်ခိဉ်ခုဉ်, လီယာယီယာ, သွံဉ်ထံလဲတုာ်တဘဉ်လီာ်ဘဉ်စး ဒီဖျိတာ်အုဉ်တာ်ကျဉ်အိဉ်လုကီပူ, ဘဉ်တာ်နုာ်အပိအိဉ်ထုရုမီကးဒီးသုဉ်တဖျိသးတညီဘဉ်န့ဉ်လီ. ပုသုဉ်တဖဉ်အံးမုာ်လဲမကွာ်အသးလုာ်ဆါဟံဉ်သနုာ်ကသံသရဉ်တထံဉ်အတာ်ဆါဘဉ်သုပဲန့ဉ်လီ. ပုဒ်အံးသိးတဖဉ်မုာ်မန့ဉ်ကသံအမုာ်အဘိသုဉ်တဖဉ်အံးဒီးချီတအာထီဉ်သးန့ဉ်တာ်အုဉ်တာ်ကျဉ်တာ်သဝံသဝါလုအတဂုဘဉ်သုဉ်တဖဉ်ကဟးထီဉ်ကွံာ်လုကပာကျိန့ဉ်လီ. မာဒ်န့ဉ်ခံဘျိသဘျိဒီးလီကဖျိလီ, သွံဉ်ထံကဘဉ်လီာ်ဘဉ်စးကုာ်ပဲန့ဉ်လီ.

တၢ်ပူၤလီၤမ့ၢ်ဘၣ်တၢ်နၢယိးဒီးညိးထီၣ်ဒၣ်လဲၣ်န့ၣ်တအာထီၣ်က့ၤနသးဒီး တုၤနမံးဒီးပၢ်ထီၣ်လၢမ့ၢ် ဂီၤနီၣ်နလိၤကဖံၣ်လီၤဝဲ တၢ်ပူၤလီၤအညိးကလီၤသံးဝဲစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

ထီၣ်နီၣ်- တချုးန့ၣ်လီၤဆူတၢ်တအာထီၣ်သးအလီၤဒ်ဘၣ်န့ၣ်မၤန့ၢ်ကသံၣ်အဝဲအံၤလၢထံခွးပူၤတ စးဒီးဘိလဲၣ်လီၤအိၤတုၤနအိၤဘူၣ်ဒီးအိၤလီၤအိၤဝံၤန့ၣ်လီၤဆူတၢ်တအာထီၣ်သးအလီၤတက့ၢ်. မ့ၢ်မ့ၢ် ဖိသၣ်န့ၣ်မ့ၢ်လၢထံခီၣ်ကိးဒီးတၢ်ဘၣ်ယိၣ်အိၣ်ဝဲအယိၣ်ပုၤသးပုၤကဘၣ်ကွၢ်ထွဲအိၤဂ့ၤဂ့ၤသိးသုတ ကဲထီၣ်တၢ်ကိတၢ်ခဲတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

(ခ) တၢ်လိၤယဲၤယီၢ်ယိး (ချီအိ)

- ၁. ဖိပုၤ ၁ ပီၢ်
- ၂. နီၣ်ဖိပံၣ် ၁ ပီၢ်
- ၃. ကသံၣ်ဂ့ၢ်ယိ ၁ ပီၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံၣ်အမ့ၢ်အဘိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအစီတခါပျဲၤသိးသိး သ့ကွၢ်အိၤကဆဲးကဆိဒီးချီ ထီၣ်အိၤလၢသပၤပူၤ, လူထီၣ်ထံ ၁၅ ပလီ, ယုၣ်အိၤတုၤအလီၤသံးထံအိၣ်တုၢ် ၅ ပလီဒီးစိၣ် ဟ်ခုၣ်လီၤအိၤတက့ၢ်. ပျဲၤန့ၢ်က့ၤထဲအထံဆံၣ်ဆံၣ်ဒီးထၢန့ၣ်ဟ်ယၢ်က့ၤအိၤလၢပလီဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဂ့ၤဝဲလၢတၢ်ကမၤအိၤအိၤတဘျီအဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်ဒ်တၢ်န့ၣ်က့ၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

အိၤအိၤတနံၤတပလီတုၤအပျဲၤထီၣ်တနံၤဒီးတၢ်ယဲၤတၢ်ယိးတၢ်လိၤယၢ်ယီၢ်ယိးလၢမၤမၤကွၢ်ဝဲ န့ၣ်လီၤ. ဝဲနအိၤကသံၣ်အံၤအဆၢကတီၢ်န့ၣ်နမံၤပၢ်ထီၣ်လၢမ့ၢ်ဆုၣ်ဒီးနလိၤကဖံၣ်ယီၢ်ကဖံၣ်ထီၣ်ဘိ ဒီးနအိၣ်ကမ့ၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိၢ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကမၤဘၣ်လိၢ်က့ၤနထူၣ်ပျဲၤဒီးမၤဖံၣ်လီၤဝဲနသ့ၣ်ထံသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

(၃) တာ်ဃဲတာ်ဃီး လိယာယိာ်ဃာ ယိာ်ဒုဆါ (ဒျီအီ)

၁. လာ်ထးမုာ် (သံမနိင်ကျောကံမနိင်)

တာ်ဒုးကဲထီၣ်ဒီးတာ်သူအိအကျဲ

မနုာ်လာ်ထးမုာ် (သံမနိင်ကျောကံမနိင်) အမုာ် အဒီးအလၢၣ် ဘၣ်တပီၣ်, သုကဆီအိ
ဂုၤဂုၤဒီးချီထီၣ်အိ သပၤဖးဒိၣ်အပူၤဒီးလူထီၣ်ထံ ၉ ပလီတက့ၢ်. ဃုာ်အိတုၤထံလိသံးအိၣ်
တုာ်သၢပလီဒီးစိၣ်လိအိတက့ၢ်. ကသံၣ်အဲအံၤအိအိတနံၤသၢဘျီမ့တမုာ်အိတနံၤတပလီ
တုၤလၢခံပလီ ကိးနံၤဒဲးတုၤအပျဲထီၣ်တနံၤဒီးတာ်ဃဲတာ်ဃီး, လိယာယိာ်ဃာ, ယိာ်ဒုဆါကဘျီဝဲ
န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်အံၤန့ၣ်မၤသံစ့ၢ်ကိးဝဲဆံၣ်ဃာ်န့ၣ်လီၤ. တဘျီတခိၣ်န့ၣ်ဒိဖျိလၢပုၤတနီၤအိထံ
သံသိလၢအိၣ်ဒီးလာ်ထူၣ်ထံအပိ လာ်ထူၣ်ထံအံၤန့ၣ်လိၤဆူကလုာ်အပူၤ, ဆံၣ်ကျိအပူၤ ဘၣ်
ဒီးတာ်ကလၢလၢမိာ်ပျဲအပူၤဒီးကဲထီၣ်လာ်ထူၣ်ကိၣ်လိၣ်ဖိသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲလာ်ကိၣ်လိၣ်ဖိအိၣ်
လၢကလုာ်အပူၤမုာ်ဂုၤ ဆံၣ်ကျိပူၤမုာ်ဂုၤအကတီၢ်န့ၣ်ဆံၣ်ထီၣ်တညီဘၣ်ဒီးယိာ်ဒုကဆါဝဲစ့ၢ်ကိး
န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်အဲအံၤကမၤလိၤကရဲကွံာ်လာ်ကိၣ်လိၣ်ဖိသ့ဝဲတဖၣ်အံၤဒီးကဟ့ၣ်ဆူၣ်ထီၣ်
က့ၤကလုာ်အဂံၢ်အဘါန့ၣ်လီၤ.

၂၂. ကသံဉ်တၢ်ခၢ်ဘၣ်, တၢ်ဘၣ်သမုၣ်အကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံဉ်ဘၣ်သမုၣ်ဒီးနါဒုဘံး

၁. ပိာ်နာ်တၢ် (ပိာ်ဆံဉ်ဖးဒိာ်)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ခၢ်န့ၢ်ပိာ်နာ်တၢ်ဖဲကန့ၢ်ဝဲဒီးသ့ကဆိအိၤဂ့ၤဒီးကျိၤတၢ်အိၤတကူၣ်ဖိတကူၣ်ဖိလၢနကအိၣ်အိၤအဂီၢ်တက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးပာ်ဃာ်အိၤန့ၣ် မၤန့ၢ်ပိာ်နာ်တၢ် ဖဲကန့ၢ်ဝဲ (အါဂ့ၤစ့ၤဂ့ၤ) ကျိၤတၢ်အိၤတကူၣ်တကူၣ်ဖိဝံၤလိယုာ်ဃာ်ဃာ်အိၤမုၢ်မုၢ်နီၢ်နီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ဖဲတၢ်ဘၣ်သမုၣ်အိၣ်န့ၢ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ် ဟံးန့ၢ်အိၣ်ပိာ်နာ်တၢ်တဘျီတကဖါဖိ အုၣ်ပၤဆံးယုၢ်လီၤအိၤအထံကယီၤကယီၤတုၤအလီၤဘျီတက့ၢ်. တဘၣ်ထူးပွဲၣ်ကွဲၣ်အထံတဂ့ၤ, ယုၢ်လီၤအထံခဲလၢာ်တက့ၢ်. တနံၤအတီၢ်ပူၤန့ၣ်ပၤဆံးအိၣ်အိၤဒီးယုၢ်လီၤအိၤအထံတုၤအလၢာ်လွံၣ်လိာ်ယံာ်လိာ်သ့ဝဲလီၤ. အိၣ်ပၤဆံးအိၤဒီးအံၤတသီခံသီဒီးတၢ်ဘၣ်သမုၣ်ကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ. သးပျၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤဖိသ့မ့ၢ်ဂ့ၤအိၣ်ပိာ်နာ်တၢ်အံၤလၢတၢ်ဘၣ်သမုၣ်အဂီၢ်သ့ဝဲလီၤ. ပိာ်နာ်တၢ်အသံသိန့ၣ်ဂ့ၤဒိာ်န့ၢ်အယုတက့ၢ် မ့ၢ်လၢအသဟီၣ်တဟးထီၣ်ကွဲၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢတၢ်ခၢ်ဘၣ်အိၤဒီး အနါဒုခံထံယုၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, နါဒုပူၤတံာ်ဘံးမ့ၢ်ဂ့ၤ, တနီၤကူးစ့ၢ်ကီးဝဲဒၣ်သနၢ်က့မ့ၢ်ပၤဆံးအိၣ်ကသံဉ်အဝဲအံၤန့ၣ်တၢ်ခၢ်ဘၣ်အိၤကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ. ကသံဉ်အဝဲအံၤကမၤကလၢထီၣ်က့ၤသ့ၣ်ထံဒီးမၤကီၢ်ထီၣ်က့ၤမိၢ်ပျၢ်ဒီးတဂၤညါအယီၤတၢ်ခၢ်ဘၣ်ကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဘၣ်သမုၣ်န့ၣ်အိၣ်ဒီးအယၢ်စ့ၢ်ကီးလီၤ. တၢ်ဘၣ်သမုၣ်အယၢ်အံၤန့ၣ်တုၤမ့ၢ်နာ်ဘၣ်ဝဲပိာ်နာ်တၢ်အသဟီၣ်ယံာ်ယံာ်ဒီးကသံကွဲၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ဖိသၣ်ဘၣ်တမုၢ်

၁. တယီတံာ်

၂. ပိာ်နာ်တၢ် (ပိာ်ဆံဉ်ဖးဒိာ်)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ပိာ်န့ၢ်တၢ်ဒီးတၢ်ယီၤတၢ်အစီၤပုၤသိးသိး လိယုအိၤတုၤအယုဒီးတၢ်ဘျးအိၤ ဂုၤန့ၢ်အက မုၢ်မုၢ်နီၢ်နီၢ်တက့ၢ်. ကျဲကျိၤယုၣ်အိၤတုၤအဘၣ်လိာ်ဒီးပာ်ယုၣ်အိၤလၢပလီၤပုၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သ့ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၢ်အိၤအိၤသ့ဝဲဒီးဖူလီၤလၢလိၤသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. လၢတၢ်ကဒုးအိၤဖိသ့ၣ်အဂီၢ် န့ၢ် ပံးန့ၢ်ကသံၣ်ကမုၢ်အံၤထဲစုဆၣ်ခိၣ်တလိာ်ကျဲကျိၤယုၣ်အိၤဒီးထံၣ်ခိၣ်ပုၤနီၤတၢ်ဖိတဘျီ ဒီးဒုးအိၤလီၤဖိသ့ၣ်တၢ်ခုၣ်ဘၣ်အိၤမ့တမ့ၢ်တၢ်ကိာ်ထီၣ်အိၤတက့ၢ်န့ၢ်တက့ၢ်. ဒုးအိၤအိၤတနံၤသၢဘျီ လွံၣ်ဘျီတုၤအပုၤထီၣ်သၢသိးဒီးတၢ်ခုၣ်ဘၣ်ကလီၤမၢ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. လၢတၢ်ကဖူအိၤအဂီၢ်န့ၢ် ကျဲကျိၤ ယုၣ်ကသံၣ်ကမုၢ်အံၤဒီးထံၣ်ပာ်ပာ်တက့ၢ်. ဖူလီၤန့ၢ်ဖိသ့ၣ်လၢတၢ်ခုၣ်ဘၣ်အိၤတက့ၢ်အခိၣ်ထံတ ချုးလၢအမံၤဘၣ်ကိးဟါဒီးတုၤလၢအဘျီတစုန့ၢ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤကမၤကလၢထီၣ်ကျဲသ့ၣ်ထံဒီးမၤကိာ်ထီၣ်ကျဲမိာ်ပျီဒီတက့ၢ်ညါအပိာ် ဖိ သ့ၣ်လၢတၢ်ခုၣ်ဘၣ်အိၤ (တၢ်ဘၣ်သမုၢ်) အနါဒုးခံတံာ်ဘံး, ကူးယုၣ်တဖၣ်န့ၢ်ဒုးအိၤအိၤမ့တမ့ၢ် ဖူအိၤလၢကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးကဘျီက့ၤဝဲန့ၢ်လီၤ.

(ဂ) ဖိသ့ၣ်ကူးဒီးတၢ်ခုၣ်ဘၣ်လၢအကအိပူၤ

၁. ကလၢပုၣ်စု

၂. ထီတညး

ခိုအိၤကလၢပုၣ်စုဒီးထီတညး ခိုထီၣ်ကလၢပုၣ်စုအဒီးတကညးဒီးယုၣ်အိၤတုၤထံလီၤသံး အိၣ်တၢ်သၢပူတပူၤထၢန့ၢ်လီၤထီတညးဖဲအဆၢထီၣ်ဘးတက့ၢ်. စိာ်ဟံၣ်ခုၣ်လီၤအိၤဒီးအိၤတနံၤ သၢဘျီတုၤသၢသိးထီၣ်န့ၢ်တၢ်ကူးကဘျီဝဲသပျံၤကတၢ်န့ၢ်လီၤ.

(ဃ) ပသိၣ်ဘၣ်တၢ်ခုၣ်, ကူး (ပုၣ်ယုၣ်တၢ်စုခုၣ်ခိၣ်ခုၣ်, တၢ်ဟၢဖၢထီၣ်)

- ၁. သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါ   ၆. မိာ်ဂံၢ်ဖိ
- ၂. ကသံၣ်ဂံၢ်ပိ   ၇. သၣ်ဒံဘိၣ်
- ၃. သ့ၣ်ဂံၢ်ဂီၤ   ၈. ကွဲစီ
- ၄. ကသံၣ်ခု   ၉. သံးခိၣ်ထံ
- ၅. သ့ၣ်တၢ်ကွဲၤ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်သ့ၣ်တၢ်ကွၢ်အဂံၢ်, သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါအဂံၢ်, သ့ၣ်ဂံၢ်ယိ, သ့ၣ်ဂံၢ်ဂီၤ, ဒီးကသံၣ်ဒုးအဂံၢ်သ့ၣ် တဖၣ်အစီၤလီၤပျဲးသိးသိး သ့ကဆိအိၣ်ဒီးကျိၤဒုးအိၣ်ခဲလၢၣ် ဝံလိယုအိၣ်တပူၤယိခဲလၢၣ်သ့ၣ်န့ၣ် လီၤ. တုၤအယုလံၤန့ၣ်တၢ်ကမူၣ်အိၣ်ဒီးဂုၤန့ၢ်ထဲအကမူၣ်ဂုၤတက့ၢ်. ပၤယၢ်အိၣ်လၢပလီၤပူၤဂုၤ ဒီးထုးထီၣ်သ့ၣ်အိၣ်ဖဲန့ၣ်လီၤတၢ်အိၣ်တၢ်လၢၣ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ပံးန့ၢ်ကသံၣ်ကမူၣ်အံၤပျဲးနီၤ တၢ်လၢၣ်ဖးထံခံၣ်ဒုးဒီး ဖၤန့ၢ်လီၤမိၣ်ဂံၢ်ဖိအကမူၣ်ထဲစုဆၢၣ်ခိၣ်တလိၣ်, ကွဲးစီၤပျဲးနီၤတၢ်အိၣ်ထံခိၣ် တဘျီ ကျဲးကျိၤယုၣ်အိၣ်တၢ်အစီၤတၢ်လိၣ်တက့ၢ်. ပံးန့ၢ်ကဒီးသံးမဲယဲယဲပလီၤတဝၢ်, ကွဲးစီၤပ လီၤတဝၢ် ထၢန့ၢ်ယုၣ်ဒီးကသံၣ်ကမူၣ်နီၤတၢ်ဖိသၢၣ်ဘျီ တပူၤယိတက့ၢ်. ဆွဲးဆူအိၣ်တၢ်အဘျီ လိၣ်ဒီးအိၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤလၢတၢ်ခုၣ်ဘၣ်အိၣ်ဒီးကူးယံၣ်ထၢတဖၣ်န့ၣ်အိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤတၢ်နီၤတၢ်ဖိခံၣ်ဘျီတနံၤ သၢဘျီတၢ်အပျဲးထီၣ်တနံၤဒီးတၢ်ကူးကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ကွၢ်တယးဒုးအိၣ်အိၣ် လၢအကြးကတၢ်ဒီးအသးန့ၣ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ဖိသၣ်မ့ၢ်ဂုၤသးပုၤမ့ၢ်ဂုၤလၢအပသိၣ်ဘၣ်တၢ်ခုၣ် ဒီးပုၤလၢကူးယုထီၣ်ယံၣ်ထၢထၢဘၣ် ယိၣ်ကကဲထီၣ်တၢ်ပသိၣ်ဆါ (TB) န့ၣ်အိၣ်ကသၣ်အံၤဒီးကသံၣ်ကမၤကိၢ်ထီၣ်က့ၤဝဲပသိၣ်, မၤ ဂုၤထီၣ်က့ၤပသိၣ်အဂီၢ်အဘါန့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအစုခုၣ်ခိၣ်ခုၣ်တဖၣ်န့ၣ်အိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးတၢ် ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအပၤဖၤထီၣ်, ပၤဖၤအူကဖိဒီးဘျီန့ၣ်စုၣ်လီၤအိၣ်ကသံၣ်အဝဲ အံၤဒီးအံၤသၣ်ဆါယုၣ်ဒီးထံတခွဲးအဂီၢ်, အိၣ်လီၤတစီၢ်ဖိဒီးကလီၤကတြၢၣ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ. ပၤဖၤ ထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်တလိၣ်သံးခိၣ်ထံဘၣ်. မ့ၢ်တၢ်ကူးယုထီၣ်န့ၣ်မၤန့ၢ်ထံခိၣ်မံၣ်ခုၣ်အဆံၣ်တပလီၤ, စုၣ် လီၤကသံၣ်အဝဲအံၤပျဲးနီၤတၢ်လၢၣ်ဖးထံခံၣ်ဘျီ, ထၢန့ၢ်လီၤယုၣ်ဒီးကွဲးစီၤထံဖဲအဆၢထီၣ်ဘးဒီးအိၣ် အိၣ်တၢ်ဘျီတခွဲးဖိပျဲးထီၣ်သၢသိၣ်ဒီးနတၢ်ကူးယုထီၣ်အံၤကလီၤမၤကွဲးဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်နီၣ်

- ကသံၣ်တခါအံၤန့ၣ်တုၤမ့ၢ်ပစုၣ်လီၤအိၣ်လၢသံးအပူၤလံၤဒီးပပၤအိၣ်ယံၣ်ကတၢ်သ့ၣ်ထဲတလါ တုၤလၢခံလါအတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.
- ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ် တကြးဒုးအိၣ်ပိၣ်မုၣ်လၢအိၣ်ဒီးအဟုးအသးသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်, မ့ၢ်လၢက သံၣ်အံၤကိၢ်ကဲဆိးလၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဒိဖိသၣ်လၢပၤဖၤသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

၂၃. ကသံဃ်မေဘဉ်လိာ်က့တၢ်ကိာ်တၢ်ခၢ်အကလုာ်ကလုာ်

(က) စုခုာ်ခိာ်ခုာ်

၁. သုာ်ဂံၢ်ဝါ (အိာ်လၢအထူာ်)	၅. သုာ်တၢ်ကွဲ (ကသံဃ်တၢ်ကွဲ)
၂. သုာ်ဂံၢ်ဃီ (ကသံဃ်ဂံၢ်ဃီ)	၆. သုာ်ဒံဘိာ် (သုာ်သုာ်)
၃. သုာ်ဂံၢ်ဂီ (ကသံဃ်ဂံၢ်ဂီ) (အိာ်လၢအမုာ်)	၇. မိာ်ဂံၢ်ဖိ (တြုာ်ကောၤခင်း)
၄. ကသံဃ်ခု (အိာ်လၢအထူာ်)	၈. ကွဲစီ

တၢ်ဒုးကဲထီာ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်သုာ်ဂံၢ်ဝါ, သုာ်ဂံၢ်ဃီ, သုာ်ဂံၢ်ဂီ, ကသံဃ်ခု, ကသံဃ်တၢ်ကွဲ သုာ်တဖၣ်အံၤအစီ ပျဲသိးသိးလိယုတီၢ်ကမုာ်အီၤဂ့ၤတက့ၢ်. တီၢ်ကမုာ်အီၤဝံၤဟံးန့ၢ်အကမုာ်တခါပျဲသိးသိးဒီး မၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးမိာ်ဂံၢ်ဖိအကမုာ်, သုာ်ဒံဘိာ်အကမုာ်ပျဲသိးဒီးကသံဃ်ကမုာ်အကသုာ်တဖၣ်တက့ၢ်. ကျဲကျိယုာ်အီၤတပူၤဃီဒီးဟံးဃာ်အီၤလၢပလီုပူၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပျဲလၢစုခုာ်ခိာ်ခုာ်ဒီးအိာ်တမုာ်တယုာ်ဘဉ်န့ၢ် ဟံးန့ၢ်ကသံဃ်ကမုာ်အံၤပျဲနီတၢ်လၢဖး ထံတဘျုာ်, ကွဲစီသၢနီတၢ်, ထံတပလီ ကျဲကျိယုာ်အီၤတုၤအဘဉ်လိာ်တက့ၢ်. အိတဘျီထံအိ ခွးတခွးဒီးအိလီၤ ၄ န့ၣ်ရံာ်တဘျီတက့ၢ်. တသီခံသိဒီးစုခိာ်ကဖဲကလၢထီာ်က့ၤဝဲဘဉ်လိာ် ဘဉ်စးန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါ

ကသံဃ်အံၤကမၤကိာ်ထီာ်က့ၤဝဲနီၢ်ခိမိာ်ပျဲဒီး ကမၤထီာ်က့ၤကပၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်ဃိ ပျဲလၢစုခုာ်ခိာ်ခုာ်သုာ်တဖၣ်န့ၢ်မၤအီၤက့ၤကသံဃ်အံၤဒီးနအိာ်ကမုာ်ထီာ်က့ၤ အိာ်ဆူာ်အိာ်ချု က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) စုခုာ်ခိာ်ခုာ်လၢအထိးနါ

၁. ကလီၤဂီၤ
၂. ကလီၤဝါ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်ကလီၤဂီၤဒီးကလီၤဝါအလဲၣ်ဟံၣ်အိၤမ့ၢ်မ့ၢ်နီၢ်တက့ၢ်. ကသံၣ်ဝဲအံၤဘၣ်တၢ်သူ အိၤထဲလၢပကျၢ အိၤအိၤတဘျီအဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်လီၤ. သုကဆီၣ်န့ၣ်ပွၣ်အခိၣ်လၢနကကျၢ အိၤက သံၣ်အဂီၢ်ဝဲ. ဟံးန့ၣ်ထံအိၤလၢထံအိၤခွးပူၤတတ်ၣ်ဟံၣ်ဟံၣ်ဒီးမၤဘၣ်စီၣ်ကလီၤဂီၤကလီၤဝါလၢထံအိၤ အဝဲန့ၣ် ဒီးကျၢ ထီၣ်အကဘၣ်လၢကျိးပွၣ်ခိၣ်တုၤလၢထံအိၤန့ၣ်တုၤပံၣ်ထံဒီးအိၤအိၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကျၢ အိၤဃုာ်ကသံၣ်ခံကလုာ်အံၤတဘျီဃီဃုာ်ဒီးထံကဆီၣ်လၢထံခွးတတ်ၣ်ဟံၣ်ဟံၣ်ဒီးအိၤအိၤ တနံၤခံဘျီတုၤအပွဲၤထီၣ်တနွံတက့ၢ်. ဝဲန့ၣ်တၢ်ဆါကလီၤမၤကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကမၤကလၢထီၣ်က့ၤသ့ၣ်ထံဒီးမၤဘၣ်လိာ်က့ၤဝဲတၢ်ကိာ်တၢ်ခုၣ်လၢမိာ် ပုၤအပူၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝိာ်မုၢ်မုၢ်ဂ့ၤ ဝိာ်ခူၤမုၢ်ဂ့ၤတနီၤန့ၣ်အစုထိးနါခိၣ်ထိးနါခုၣ်ဝဲတကး ဘၣ်တနီၤန့ၣ်အစုအခိၣ်ခုၣ်ဝဲဒီကပိာ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်ကျၢ အိၤကသံၣ်အဝဲအံၤတၢ် န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်မၤဘၣ်လိာ်တၢ်ကိာ်တၢ်ခုၣ်

- ၁. သၣ်မိကျၢသၣ်
- ၂. အံသၣ်ဆါ
- ၃. အံသၣ်ခၣ်
- ၄. အံသၣ်ဟီ
- ၅. သးဟီဆံၣ်ထံ (မ့) ပနီကျဲဆံၣ်ထံ
- ၆. ထံအိၤပွဲၤထံအိၤခွးတဘျီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၣ်အံသၣ်ခၣ်, အံသၣ်ဟီ, အံသၣ်ဆါ ဒီးသၣ်မိကျၢသၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဒီးဟံၣ်ဟံၣ်အိၤ ထီၣ်တၢ်လၢတၢ်လီၤဂ့ၤဂ့ၤသိးသုတဟးဂီၤညီညီအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲန့ၣ်လိာ်ဘၣ်အိၤကသံၣ်အံၤန့ၣ်ယုန့ၣ် စ့ၢ်ကိးသးဟီသၣ်ဒီးသးဟီသၣ်မ့ၢ်အအိၣ်ဖၣ်လဲာ်န့ၣ်ယုန့ၣ်ပနီကျဲသၣ်တုၤအဘၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ် ဝဲနကအီအီအဆာကတီၢ်န့ၣ်မၤန့ၣ်အံၤသ့ၣ်ခၢ်, အံၤသ့ၣ်ဟီ, အံၤသ့ၣ်ဆာ, သၣ်မိကျၢၤသၣ် ခဲလၢၣ်ထဲစုမုၢ်ခိၣ်တလိၣ်စုၣ်စုၣ်ဒီးမၤန့ၣ်စ့ၢ်ကီးပနီၤကျဲထံပှၤလၢၣ်ဖးထံနီတၢၤတဘျီ, ထံချီမံၣ်ခၢ်ပှၤထံအိၣ်ခွးတဖျၢၣ် ကျဲကျိယုၣ်အီတုၤအဘၣ်လိၣ်ဒီးအီလီၤတဘျီယီတက့ၢ်.

အီကသံဃ်အဝဲအံၤတဘျီတခွး, တနံၤခံၣ်ဘျီတုၤအပှၤထီၣ်သၢသီဒီး နတၢ်ဆါအံၤမ့ၢ်တလီၤမၢ်ဒ်ဘၣ်န့ၣ်ဆဲးအီအီဆူညါတုၤအပှၤထီၣ်တနွံဒီးကဘျီဝဲဂ့ၤဂ့ၤန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ပှၤလၢအခၢ်တဘၣ်လိၣ်ကီၢ်တဘၣ်လိၣ်တဖၣ်န့ၣ်အမိၢ်ပှၤကီၢ်ဝဲသနကုနမ့ၢ်ဖီၣ်ကွၢ်လၢအစုအခိၣ်န့ၣ်ကရၣ်ဝဲဒီးတနီၤန့ၣ်အစုအခိၣ်ကကီၢ်ဝဲကစီဒီးဘၣ်ဆၣ်အမိၢ်ပှၤကရၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

တနီၤန့ၣ်အမိၢ်ပှၤကကီၢ်ဝဲဒီတဂ့ၤညါဘၣ်ဆၣ်အသးပှၤတခီတၢ်ဂီၢ်အသးကနိးကစုၣ်အိၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိၣ်ဒုးအီအီကသံဃ်အဝဲအံၤဒီးကမၤဘၣ်လိၣ်က့ၤဝဲဒၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခၢ်လၢအတဘၣ်လိၣ်ဖိးမံလိၣ်သးလၢသ့ၣ်ထံကလံၤကျါသ့ၣ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံဃ်ကပၤ

- ၁. တဖံၣ်တိလိ (တဖံၣ်တီး) အသၣ် ၁ ပီၢ်
- ၂. ဂ့ၢ်ထံအဘျီ ၁ ပီၢ်
- ၃. ထံ ၉ ပလီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၣ်ဂ့ၢ်ထံအဘျီဒီးတဖံၣ်တိလိအဘျီတခါတပီၢ်စုၣ်စုၣ်, သ့ကဆီအီဒီးချီထီၣ်လၢသပၤပှၤလူထီၣ်ထံခွံပလီ ယုၣ်အီတုၤလၢထံလီၤသံးအိၣ်တ့ၢ်ထဲသၢပလီတက့ၢ်. ပှၤန့ၣ်က့ၤထဲအထံကဆီဒီးပံၤဃာ်အီလၢပလီပှၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်အီကသံဃ်အဝဲအံၤတဘျီတခွး အိၣ်ခိးတစိၣ်ဖိလိကယဲကီၢ်ထီၣ်, ကပၤကထီၣ်ဝဲလီၤ. မ့မ့ၢ်လၢဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၣ်မၤန့ၣ်အီတတ်မ့တမ့ၢ်သၢပူတပူ, ကွၢ်တယးဒုးအီအီလၢအကြးဒီးအသးနံၣ်သ့ဝဲလီၤ. အီလီၤတစိၣ်ဖိန့ၣ်ကပၤကထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိဉ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဉ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကမၤကိၢ်ထီၣ်က့ၤဝဲပုၤလၢတၢ်ချ့ၣ်တၢ်ဂီၢ်အသးမ့ၢ်ဂ့ၢ်အိၣ်လၢတၢ်ချ့ၣ်အ ကျါမ့ၢ်ဂ့ၢ်ပုၤလၢတၢ်ညဉ်ဂီၢ်ထီၣ်အိၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်ဃိဖဲတၢ်ဂီၢ်သးဆၢကတီၢ်န့ၣ်အိ ကိၢ်ထီၣ်သးလၢကသံဉ်အံၤသ့ဝဲထီၣ်ဘိန့ၣ်လီၤ.

(င) ကသံဉ်ကပၤ

- ၁. ခိၣ်ဒိၣ်ဂ့ၢ်အဂီၢ်
- ၂. ခိၣ်ဒိၣ်ဂ့ၢ်အဝါ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

လဲၤလုၤခူၣ်န့ၣ်ခိၣ်ဒိၣ်ဂ့ၢ်အဂီၢ်အတၢ်, ခိၣ်ဒိၣ်ဂ့ၢ်အဝါအတၢ် တခါတပီၢ်စ့ၣ်စ့ၣ်, သ့ကဆီ အိၣ်ဒီးချီထီၣ်လၢသပၤပူၤလူထီၣ်ထံ ၉ ပလီၤ ဃုၣ်အိၣ်တုၤလၢထံလီၤသံးအိၣ်တုၤထဲ ၃ ပလီၤတ က့ၢ်. ယုၣ်န့ၣ်က့ၤထဲအထံကဆီဒီးဟံဃာ်အိၣ်လၢပလီၤပူၤဂ့ၢ်တက့ၢ်. မ့ၢ်အဲၣ်ဒီးလိယုၣ်ဟံဃာ်အိၣ် ဒီးချီအိၣ်တဘျီလၢလၢသ့စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. သန့ကဒုးဒီးချီအိၣ်ကသံဉ်အဝဲအံၤလၢအသံသိန့ၣ်အ သဟီၣ်အိၣ်ဒိၣ်န့ၣ်ဒီးချီအိၣ်လၢအယုၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အိၣ်ကသံဉ်အဝဲအံၤတဘျီတခူး အိၣ်တစိၣ်ဖိလိၤကဟဲကိၢ်ထီၣ်, ကပၤ ကထီၣ်ဝဲလီၤ. တနံၤအတီၢ်ပုၤန့ၣ်အိၣ်တုၤအလၢ် ၁ ပလီၤသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်မ့ၢ်လၢဖိသ့ၣ်အဂီၢ်က့ၢ် တယးဒုးအိၣ်လၢအကြးဒီးအနီၣ်ကစၢ်သ့ဝဲလီၤ. အိၣ်လိၤတစိၣ်ဖိန့ၣ်ကကိၢ်ထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိဉ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဉ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကမၤကိၢ်ထီၣ်က့ၤဝဲပုၤလၢတၢ်ချ့ၣ်တၢ်ဂီၢ်အသးမ့ၢ်ဂ့ၢ်အိၣ်လၢတၢ်ချ့ၣ်အ ကျါမ့ၢ်ဂ့ၢ်ပုၤလၢတၢ်ညဉ်ဂီၢ်ထီၣ်အိၣ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်ယၢန့ၣ်ယၢတၢ်တကံတကးသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်ဃိဖဲတၢ်ဂီၢ်သးဆၢကတီၢ်န့ၣ်အိၣ်ကိၢ်ထီၣ်သးလၢကသံဉ်အံၤသ့ဝဲထီၣ်ဘိန့ၣ်လီၤ.

(စ) ကသံဉ်ကပၤ

- ၁. သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါ (အိၣ်လၢအထူၣ်)
- ၂. ကသံဉ်ဂံၢ်ဃိ (လိၤကံတီၢ်နီၢ်အံးအဆံးတကလုာ်, အလုာ်ကံၢ်ဃိလုာ်)
- ၃. ကသံဉ်ဂံၢ်ဂီၤ (အိၣ်လၢအမ့ၢ်)

- ၄. ကသံဉ်ခု (အိၣ်လၢအထူၣ်)
- ၅. ကသံဉ်တၢ်ကွၢ် (သ့ဉ်တၢ်ကွၢ်)
- ၆. သၣ်ဒံဘိၣ် (သ့ဉ်သၣ်တကလုာ်) (ဗုလၢကသံဉ်ဆါ)
- ၇. မိၣ်ကံၣ်ဖိ (ဠုၣ်ကေၣ်ဝဲ)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်သ့ဉ်ဂံၢ်ဝါ, ကသံဉ်ဂံၢ်ယိ, ကသံဉ်ဂံၢ်ဂီၤ, ကသံဉ်ခု, ကသံဉ်တၢ်ကွၢ် သ့ဉ်တဖၣ် အံၤအစၢ်ပုၤသိးသိးလိဗုတီၢ်ကမူၣ်အီၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. တီၢ်ကမူၣ်အီၤဝံးန့ၢ်အကမူၣ်တခါပုၤ သိးသိးဒီးမၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးမိၣ်ကံၣ်ဖိအကမူၣ်, သၣ်ဒံဘိၣ်အကမူၣ်ပုၤသိးဒီးကသံဉ်ကမူၣ်အကသ့ဉ် တဖၣ်တက့ၢ်. ကျဲကျိၤဗုၣ်အီၤတပူၤယိဒီးပံၤပာ်အီၤလၢပလီၤပူၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ခိၣ်သၣ်ဆါ, တၢ်တကံတကး, တၢ်ခုၣ်တၢ်ဂီၢ် အိၣ်တမုာ်ဘၣ်အခါန့ၣ် ပံးန့ၣ်ကသံဉ် ကမူၣ်အံၤထဲစုဆၣ်ခိၣ်တလိၣ်ဒီးအီၤလီၤအီၤတက့ၢ်. အီၤထွဲအခံလၢထံချီကလၢကလၢဝံးအိၣ်ခိး တစီၢ်ဖိဒီးလိၤကကီၢ်သ့းထီၣ် ကပၤကထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါ

ကသံဉ်အံၤကမၤကီၢ်ထီၣ်နီၣ်ခိမိၢ်ပုၤဒီးကမၤထီၣ်ကပၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်ယိပုၤလၢခိၣ် သၣ်ဆါ, တၢ်တကံတကး, တၢ်ခုၣ်တၢ်ဂီၢ် အိၣ်တမုာ်ဘၣ်အခါန့ၣ်အီၤလီၤကသံဉ်အံၤတစီၢ်ဖိဒီး ကပၤကထီၣ် ခိၣ်သၣ်ဆါကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဆ) တမုာ်ပုၣ်ကသံဉ် (တမၤဝဲပြၢ) “တၢ်ခုၣ်တၢ်ကီၢ်တဘၣ်လိာ်ဘၣ်စး”

- ၁. တမၢ်လၣ်အကမူၣ် ၅ ရွဲ (၅၀၀၀ ကြၢမ်)
  - ၂. အိၣ်ကမုာ်တၢ်ကသံဉ် (စးမုးဆေး) ကမူၣ် ၂၅ ဘး (၂၅၀၀ ကြၢမ်) မ့ၢ်တအိၣ်န့ၣ်ဖၢ န့ၣ်လီၤသ့ဉ်ပဝဲ (ငါစ့) အကမူၣ်
  - ၃. သပူၤမူၣ် ၂၅ ဘး (၂၅၀၀ ကြၢမ်)
  - ၄. တၢ်သဒံ ၁ ဖျါ (ဂုၢ်ဖးဒိၣ်, တဖး, တဖးဒီး တဖးဒီး တသ့သ့ဉ်တဖၣ်အသဒံတခါခါ, တသ့ သဒံန့ၣ် ဂုၤဒိၣ်ကတၢ်လၢသံဉ်ဝဲအံၤအဂီၢ်)
  - ၅. မ့ၢ်ထံ ၁၂. ၅ လံးထာၣ်
- (မ့တမ့ၢ်)**

- ၁. တမာ်လၢၣ်အကမူၣ် ၄၀၀ ကြၢမ်,
- ၂. အိၣ်ကမၢ်တၢ်ကသံၣ် (စးမးဆေး) ၂၀၀ ကြၢမ်,
- ၃. သပွၤမူၣ် ၂၀၀ ကြၢမ်,
- ၄. တၢ်သဒံ ၁ ကြၢမ်,
- ၅. မ့ၤထံ ၁၀၀၀ စံၣ်စံၣ်

တီၢ်နီၣ်- အိၣ်ကမၢ်တၢ်ကသံၣ်မ့ၢ်တအိၣ်န့ၣ် မၤန့ၢ်သ့ၣ်ပဲဘ့ၣ်အကမူၣ်သ့ဝဲ, မ့ၤထံတအိၣ်မၤလၢထံယိယိသ့လီၤ.

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်အိၣ်ကမၢ်တၢ်ကသံၣ်အကံၢ် ကျိၤဘျးလိယုဝံတီၢ်ကမူၣ်အီၤဒီးမၤန့ၢ်သပွၤမူၣ်တီၢ်ကမ့ၢ်အီၤ, မၤန့ၢ်တမာ်လၢၣ်လိယုဝံတီၢ်ကမူၣ်အီၤ, သံဒီတီၢ်ကမူၣ်အီၤ ခဲလၢၣ်တက့ၢ်. မ့ၢ်မ့ၢ်တၢ်သဒံန့ၣ်မၤပိၢ်ဖးအီၤဝံစ့ၣ်န့ၢ်အထံလၢခွးပူၤတဖျၢၢ်တယးကွၢ်အစီၤကၢၢ်လိၣ်အသးဒီးကသံၣ်ကမူၣ်အကသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်တၢ်ထီၣ်တၢ်စီၤအသိးဝံကျဲကျိၤယုၣ်ခဲလၢၣ်ဝံတီၢ်ပံာ်အီၤလၢဆၢၣ်တီၢ်ပူၤတုၤလၢအကျဲကျိၤလိၣ်အသးဘၣ်လိၣ်ဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. ကၢၢ်လံာ်လုၢ်အီၤအထီၣ်စုနၢ ၅ ဘိ ဒီးကၢၢ်အီၤလ့ၢ်န့ၣ်ဘျးဘျးဖိတက့ၢ်. အစီၤကဘၣ်အိၣ်ဝဲ ၃၀ ကြၢမ် န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဝံန့ၣ် လိလီၤအီၤလၢတၢ်ကဒုလၢၣ်တသိဝံဒီး လိကဒါက့ၤအီၤလၢမ့ၢ်သၢသီတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

သးပျၢ်အကီၢ်န့ၣ်ဟံးန့ၣ်အီၤတကပိာ်စုမ့ၢ်လၢနကအီၤအီၤတဘျီအကီၢ် (တကျိၤန့ၣ်အီၤလ့ၢ်ဘျီ) ကျဲကျိၤယုၣ်အီၤဒီးသဘျုၣ်သံသိအထံတခွးဝံအီၤအီၤခဲလၢၣ်တဘျီယီတက့ၢ်. မ့ၢ်ဖိသ့ၣ်အကီၢ်န့ၣ်တယးဒုးအီၤတက့ၢ်.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါဂ့ၢ်

ကသံၣ်အံၤအဝဲအံၤန့ၣ်ကမၤဘၣ်လိၣ်ဝဲ တၢ်ခၣ်ဘၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်ကီၢ်အိၣ်လၢကအီၤပူၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, ပၤဟၤလုမ့ၢ်ဂ့ၤပၤထၢကျၢၤမ့ၢ်ဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. ထဲတမံကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်တၢ်ကဘၣ်ကျဲကျိၤယုၣ်အီၤဒီးတၢ်အကတမံမံၤဒ်သိးကဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါတခါစုၣ်စုၣ်န့ၣ်လီၤ. အီၤအီၤဒ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ. ကမၢ်အလီၢ်တအိၣ်နီတမံဘၣ်.

➡ ပျၢ်လၢအပၤဟၤကျၢၤ, လိၤကီၢ်, တၢ်ခၣ်ဘၣ်အီၤန့ၣ်အီၤယုၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးသဘျုၣ်သံသိအထံဒီးအံၤသ့ၣ်ဟီၤဒီးထံချိကီၢ်ကီၢ်တနံၤသၢဘျီတက့ၢ်.

☞ ပုလဲလတ်ကီၢ်အိၣ်လၢဖိၣ်ပုၢ်အပူၤ (ဟၢဖၢပူၤ) ဆံၣ်ဂီၤဆံၣ်ဘီၣ်န့ၣ်အိၣ်ယုၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးဟုထံအံၤသၣ်ဆၢထံတနံၤသၢဘျီတက့ၢ်.

☞ ပုလဲအဟၢဖၢလူန့ၣ် ကျဲအိၣ်ယုၣ်ဒီးသ့ၣ်ဝါလီၤအဘျီ, အံၤသၣ်ပိၣ်အူၤ ဒီးအိၣ်အိၣ်တနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီတက့ၢ်.

☞ ပုလဲအဟၢဖၢကျဲၤ ဟၢဖၢပူၤလတ်ကီၢ်အိၣ်ထီၣ်ယုၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် ဟံးန့ၢ်ကသံၣ်အဝဲအံၤတလိၣ်ဒီးမၤန့ၢ်ဟုထံ (ပျဲလၢဖးထံခွဲးတဘျီ), ဖၢန့ၢ်ယုၣ်ညုၣ်အုၣ်ထံသံသီအထံဆံၣ်ဆံၣ် (နီၣ်တၢၤဖိကသုထံတဘျီ), အံၤသၣ်ဟီ (နီၣ်တၢၤလၢဖးထံဖိတဘျီ), ကျဲယုၣ်အိၣ်ဒီးအိၣ်လီၤအိၣ်တဘျီယီဝံၤအိၣ်ခိး ၆ န့ၣ်ရံၣ်အတီၢ်ပူၤဒီးဟၢဖၢကစးထီၣ်လူဝဲန့ၣ်လီၤ. ဟၢဖၢမ့ၢ်ဟးထီၣ်တဘျီခံၣ်ဘျီ ဒီးအိၣ်ခုၣ်လီၤကဒါက့ၤဟၢဖၢလၢအံၤသၣ်ဆၢထံဒီးဟုထံတက့ၢ်. ဟၢဖၢမ့ၢ်ဟးထီၣ်ဘၣ်လီၤဘၣ်စးန့ၣ်နကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ထီၣ်ဘီန့ၣ်လီၤ.

☞ သးပုၢ်အဂီၢ် တၢ်လီၤကီၢ်ဒီးတၢ်ညုၣ်ဂီၢ်ယုၣ်န့ၣ်ကျဲအိၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးဟုထံ ဒီးအိၣ်ယုၣ်ကသံၣ်ပစိၤဂီၤ (ကူန့ၣ်) တဘျီတဖျၢၣ်, အိၣ်အိၣ်ဂီၤတဘျီဟါတဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီတုၤလၢနွံသီတက့ၢ်.

☞ ဖိသၣ်ခံန့ၣ်ဆူဖိခိၣ် တၢ်လီၤကီၢ်ဒီးတၢ်ညုၣ်ဂီၢ်ယုၣ်အိၣ်န့ၣ်ဒုးအိၣ်အိၣ်ကသံၣ်အံၤဒီးကသံၣ်ပစိၤဂီၤ (ကူန့ၣ်) တတၢ်ပျဲထီၣ်သၢသတက့ၢ်. ဖိသၣ်ခံန့ၣ်ဆူဖိလၢသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်ဒုးအိၣ်အိၣ်ကသံၣ်အံၤဒီးကသံၣ်ပစိၤဂီၤ (ကူန့ၣ်) လွံၢ်ပူတပူ (တဖျၢၣ်န့ၣ်ဒုးအိၣ်လွံၢ်ဘျီ) တက့ၢ်. ဒုးအိၣ်အိၣ်တနံၤခံၣ်ဘျီလၢဂီၤခိတဘျီဒီးဟါခိတဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီတုၤလၢနွံသီတက့ၢ်.

☞ ပုလဲကူးဒီးအဆံၣ်ဂီၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ် ဒုးအိၣ်အိၣ်ဒီးဟုထံအံၤသၣ်ဆၢတနံၤခံၣ်ဘျီတုၤအဘျီတစုတက့ၢ်.

☞ ပုလဲအကူးခိဖျိတၢ်ခုၣ်ဘၣ်အိၣ်န့ၣ်အိၣ်ယုၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးသဘျုၣ်လၢသံသီအထံယုၣ်ဒီးထံချီကီၢ်ကီၢ်တနံၤခံၣ်ဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီအစ့ၤကတၢ်ဒီးကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ. ဟၢဖၢမ့ၢ်ကျဲန့ၣ်အိၣ်ယုၣ်ဒီးအံၤသၣ်တက့ၢ်.

(၅) ငါစု (ငါးဆေး) “တၢ်ခုၣ်တၢ်ကီၢ်တဘၣ်လီၤဘၣ်စး”

- ၁. သ့ၣ်ပဝဲ အဘျီကမ့ၢ် (ငါစုအဘျီ) ၅ ရွဲ
- ၂. ခွံၣ်ယဲဆၢ အဂံၢ်ကမ့ၢ် ၂၅ ဘး (ခွံၣ်ယဲဆၢမ့ၢ်တအိၣ်န့ၣ်ပၤန့ၣ်လီၤဆေ့ပလဲအဂံၢ်ကမ့ၢ်)
- ၃. ချီၣ်တံၢ်အဘျီကုကမ့ၢ် ၅ ဘး
- ၄. သံဒီကမ့ၢ် (အံၤသၣ်သံသီ) ၁ ဘး
- ၅. ထံ ၁၂.၅ လံးထၢၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်သ့ၣ်ပဝဲအဘၣ်ဒီးခွဲၣ်ယဲၤဆၣ်အဂံၢ် ကျိၤဘျးအိၤဒီးလိယုတၢ်ကမူၣ်အိၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. မ့ၢ်ချိၣ်တံၢ်အကုၤန့ၣ်ကုၢ်အူၤအိၤဝဲတၢ်ကမူၣ်အိၤတက့ၢ်, ကျဲကျိၤယုၣ်အိၤဒီးထံၣ်ခုၣ်ပံၣ်ပံၣ်ဝဲတၢ်ကဒါက့ၤလၢဆၣ်တၢ်ပူၤတုၤအဘၣ်လိၣ်ခဲလၢဒီးကာကိၣ်လိၣ်အိၤအထီၣ်န့ၣ်သၢဘိစုၤဒီးအလဲၢ်စုၤမ့ၢ်ကျိၤတဘိ လွံၢ်ကပၤလၢတက့ၢ်. ကၢစူၤအခိၣ်ဒီးအခံတကပၤန့ၣ်နကဘၣ်ထံးပၤအိၤဒီးသိးသုတလီၤကံၢ်လိၣ်သးဒီးပုၤဂၤတဂ့ၤအဂီၢ်လီၤ. လိယုအိၤလၢတၢ်ကဒုလုၣ်တသီဝဲလိယုကဒီးအိၤလၢမ့ၢ်သၢသိးပံးက့ၤအိၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

- ဖိသၣ်လိၤကိၢ်အိၤထံအါန့ၣ်ကျဲဒုးအိၤအိၤဒီးသၣ်မိၤကျဲၤအဘၣ်, အံသၣ်ဟီ အိၤတနံၤသၢဘျီ ဒီးဖူယုၣ်စ့ၢ်ကိးအလိၤတက့ၢ်.
- ဟၢဖၤလူန့ၣ်အိၤယုၣ်ဒီးသၣ်မိၤကျဲၤအဘၣ်အံသၣ်ယိတနံၤသၢဘျီတက့ၢ်.
- သွံၣ်ဂံၢ်စါန့ၣ်အိၤယုၣ်ဒီးဆ့ပလဲ, လုန့ၣ်တၢ် (ဖီဘုလၣ်), သၣ်ဖိဘိၣ်, အံသၣ်ယိတနံၤခံဘျီ ပုၤထီၣ်နွံသီမ့ၢ်တဘျီဂ့ၤဂ့ၤန့ၣ်ဆဲးအိၤတုၤလၢတလါတက့ၢ်.
- ကူးယုထီၣ်ဒီးကိၣ်ယုၢ်ဘံး အိၤယုၣ်ဒီးအံသၣ်ဆၢထံတနံၤသၢဘျီမ့ၢ်တဘျီအိၤယုၣ်ဒီးသဘျုၣ်သံသိအထံတက့ၢ်.
- ဖိသၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်သီန့ၣ်ဒုးအိၤဒီးသဘျုၣ်သံသိအထံတနံၤသၢဘျီတက့ၢ်.
- မိၢ်ဖိဆဲးလၢသွံၣ်ပးအိၣ်တၢ်လၢဟၢဖၤလူန့ၣ်ဒုးအိၤယုၣ်အိၤဒီးခွဲၣ်ဖိစိအဂံၢ်တနံၤခံဘျီတုၤအပုၤထီၣ်သၢသီန့ၣ်သွံၣ်ပးကလီၤကွံၣ်ဝဲဒၣ်လီၤ.
- တၢ်လူဘျိးန့ၣ် မၤန့ၢ် ငါစု, မ့ၢ်ယိအူ စုၣ်လီၤအိၤလၢထံချီမံခုၣ်အပူၤကျဲၤလီၤယုၣ်ဒီးဆ့ပလဲအံသၣ်ယိအိၤအိၤတနံၤရံၣ်တဘျီတုၤအပတုၣ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂံၢ်

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဘၣ်လိၣ်ဝဲပုၤလၢအအိၣ်ကမၢ်တၢ်အိၤကမၢ်တၢ်, လုၢ်ကမၢ်ထံ, တၢ်ကိၢ်တၢ်ခုၣ်တဘၣ်လိၣ်ဘၣ်စး, တၢ်ဘၣ်သမ့ၢ်, တၢ်ကူးတၢ်ကဆဲ, လိၤကိၢ်, ဟၢဖၤထီၣ်ဟၢဖၤလူ, လူဘျိး, ကူးယုထီ, သွံၣ်စါထံစါ, ခိၣ်မူၤန့ၣ်မ့ၢ်, မိၢ်ဖိဆဲး, ဖိသၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်သီကသံၣ်ဒီသအသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

၂၄. ကသံဃ်ခိဉ်ဆါ

(က) ကသံဃ်ခိဉ်ဆါ (အစံာ်)

- ၁. တအုဆု (ပဒိုင်းကေဝင်း)
- ၂. မိာ်ကံာ်ဖိ (ဠုပကေဝင်း)

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်တအုဆုအကမူဉ်ဒီးမိာ်ကံာ်ဖိအကမူဉ်ပွဲၤသိးသိးဝံၤကျဲၣ်ကျိဟံာ်ဃာ်အီၤလၢပလီုပူၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

ဟံးန့ၢ်ကသံဃ်အကမူဉ်အံၤဘဉ်တပံာ်ဖိ ကျဲကျိယုာ်အီၤဒီးထံတစးဝံၤဒီးဖူလီၤအီၤလၢပုၤခိဉ်သုဉ်ပံဆါတဂၤအန့ၢ်တကံၤထံး (နၢ်ခိဉ်ထံး), ခိဉ်တိသုဉ် ဒီးကိာ်ကျၢ်ခံတက့ၢ်. ဖူလီၤဝံၤစံာ်အီၤတစီၢ်ဖိဒီးဘိဉ်ဘံာ်ဃာ်အီၤလၢတၢ်ကံးညဉ်တစီၢ်ဖိဒီးခိဉ်သုဉ်ပံဆါကလီၤမၤကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါ

ကသံဃ်အံၤန့ၢ် ကမၤကိာ်ထီဉ်သ့ဉ်ထံးမၤဘဉ်လိာ်က့ၤထုဉ်ပျၢ်ကလံၤသ့ဉ်တဖဉ်န့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်သ့ဉ်ထံကိာ်ထီဉ်ဒီးထုဉ်ပျၢ်ကိာ်ထီဉ်န့ၣ် ကလံၤကလီၤပြုၤကွံာ်ဝဲဒီးတၢ်ဆါကဘျါဝဲလီၤ.

(ခ) ကသံဃ်န့ၢ်

- ၁. သယီကမူဉ်
- ၂. ကလီဂီၤအကမူဉ်

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကလီဂီၤတလိာ်, သယီတလိာ် ကျိဘျးအီၤ ဒီးလိယုာ်အီၤတုၤအယုတက့ၢ်. တုၤမ့ၢ်အယုလံန့ၣ်တိာ်ဘျးအီၤ, ဂုၤန့ၢ်ထဲအကမူဉ်ဂုၤဂုၤတက့ၢ်. ဟံးန့ၢ်ကလီဂီၤအကမူဉ်ဒီးသယီကမူဉ်ပွဲၤသိးသိး ဝံၤကျဲၣ်ကျိယုာ်အီၤတုၤအဖိးလိာ်မူဉ်နီၢ်နီၢ်ဒီးဟံာ်ဃာ်က့ၤအီၤလၢပလီုပူၤအခိဉ်ကၢ်လုာ်ကလံၤတဖျၢၣ်အပူၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်တၢ်န့ၢ်ထံၤအလၢအကဆီတဖျၢၣ်, ထၢန့ၢ်လီၤကသံၣ်အကမူၣ်အံၤပျဲနီၤတၢ်ဖိတဘျီ
ဒီးထၢန့ၢ်လီၤမ့ၣ်အူအူၣ်လၢအကဲၤဂ့ၤဂ့ၤတလီၣ်ခံလီၣ်ဖဲတၢ်န့ၢ်ထံၤအပူၤန့ၣ်တက့ၢ်. ကသံၣ်
ကမူၣ်အံၤကအူသံဒီးအပလုၢ်ကခုၣ်ထီၣ်ဝဲလီၤ. ဖဲမ့ၣ်ပလုၢ်ခုၣ်ထီၣ်အခါန့ၣ်ဒီးပီၤနီၤဒုခံလီၤလီၤ
ဒီးကသါန့ၢ်မ့ၣ်ပလုၢ်အခုၣ်ထီၣ်အံၤတက့ၢ်. ဖဲန့ၣ်န့ၣ်မဲၣ်ထံကပြီ (မဲၣ်ထံကထီၣ်) စ့ၢ်ကီးဝဲလီၤ.
ကိၢ်တဂ့ၤ, ပျဲတၢ်တဂ့ၤ ဘၣ်တၢ်န့ၣ်မဲၣ်တစီၢ်ဖိဒီးသ့ၣ်ထီၣ်ဆူခိၣ်န့ၣ်ကလီၤကဒါဝဲဂ့ၤန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအခိၣ်သၣ်ပံဆါ, ခိၣ်သၣ်ပံတယူၤ, ကိာ်ထီၣ်န့ၢ်ထီၣ်, သ့ၣ်ထီၣ်ခိၣ်ဒီးမဲၣ်ခံးသူ
တဖၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ကသါဘၣ်ကသံၣ်အပလုၢ်အံၤဒီးတၢ်ဆူတၢ်ဆါကဖျံလီၤဝဲတဘျီပီၤန့ၣ်လီၤ.

၂၅. ကသံဉ် တၢ်ခွဲးခံ (တၢ်ဆါမဲၤကလီၢ်)

(က) တၢ်မၤသ့ၣ်ဖးတၢ်ခွဲးခံလၢခံပူၤ

၁. ဒးဆံၣ် (သိၣ်ဂီၤ)

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲၤ

ဟံးန့ၣ်ဘဲတလိၣ်မၤမဲၤအီၤဒီးဒးဆံၣ်ဝံၤထၢန့ၣ်လီၤဆူခံပူၤယံၣ်တမံးနံးတက့ၢ်. ဒးဆံၣ်ကမၤပိၣ်ဖးကွံာ်ဝဲမဲၤကလီၢ်အိၣ်လၢခံပူၤန့ၣ်လီၤ. မဲၤကလီၢ်န့ၣ်ပှၤတၢ်နီၤကိးဝဲလၢ တၢ်ခွဲးခံ န့ၣ်လီၤ.

ပှၤလၢအညၣ်ဂီၢ်ဒီးလိၤကိၢ်ယုၣ်တဖၣ်တနီၤအခံပူၤန့ၣ်ဟဲကဖိထီၣ်တဖျၢၣ်တဖျၢၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဖိထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်မ့ၢ်ပိၣ်ဖးကွံာ်မးလိၤကိၢ်ကခုၣ်လီၤကွံာ်, လိၤကလီၤကဆျၢၣ်ကွံာ်ဝဲဒီးတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ကဆိကတီၢ်ကွံာ်န့ၣ်လီၤ.

(ခ) တၢ်မၤသ့ၣ်ဖးတၢ်ခွဲးခံလၢခံပူၤ

၁. သီခါလၢၣ်

၂. တၢ်သဒံ (ထိး, ဆီ, ဘဲၣ်, တၢ်သူ -ဝဲကအိၣ်တခါ)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်ဒီးတၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲၤ

တၢ်ခွဲးခံန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ကိၢ်ထီၣ်တၢ်တကံထီၣ်, ကိးနံးဒဲးတမ့ၢ်လၢတၢ်ညၣ်ဂီၢ်ထီၣ်ဘၣ်, ခိၣ်ယၢနၢ်ယၢ, တၢ်မိၣ်မံသး, သ့ၣ်ယၢသးယၢဝဲလီၤ. မၤန့ၢ်သီခါဒီးကပုၣ်လုး ဒီးဒုးလီၤကပုၣ်အီၤတဖဲဖိဝံၤ မၤမဲၤအီၤဒီးတၢ်သဒံအထံတဖဲဖိတက့ၢ်. မၤမဲၤအီၤလၢစုနၢ်ခိၣ်မ့တမ့ၢ်မၤန့ၢ်နီၣ်ကုဒီးဘိၣ်ဘၢအီၤလၢဘဲပံးပံးဝံၤဒီးမၤမဲၤသီခါလၢၣ်ဒီးတၢ်သဒံလၢအလိၤတက့ၢ်. တူန့ၣ်အီၤဆူခံပူၤဒီးဒီးဒုးအီၤတဖဲဖိဒီးကမၤဖျိဝဲတၢ်ခွဲးခံအခိၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်တၢ်ခွဲးခံအခိၣ်ဖျိန့ၣ်တၢ်ကိၢ်ကခုၣ်လီၤဝဲလီၤ.

၂၆. ကသံဉ် ဖိသဉ်ဟာဖါဆါ အကလုာ်ကလုာ်

တၢ်လၢပကြါးသ့ဉ်ညါ

ဖိသဉ်လၢအကတၢ်တၢ်တသ့ဒီးဘဉ်န့ဉ် အဟာဖါမ့ၢ်ဆါဒီးကဟီဉ်ဝဲလဲးလူးလီၤ. လၢတၢ်န့ဉ်အယံ နက့ၢ်ယုအတၢ်ဂ့ၢ်ကီလၢအမ့ၢ် “ဘဉ်မနုၤအယံ ဖိသဉ်အံၤကဘဉ်ဟီဉ်လဲဉ်”. က့ၢ်ထံထံဒီးယုန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီတက့ၢ်. အဝဲစးထီဉ်ဟီဉ်အဆၢကတၢ်ဖဲလဲဉ်ဒီးအိဉ်ဝဲမ့ၢ်အဆၢကတၢ်ဖဲလဲဉ်. အဖိစိာ်အီၤသးဝံဉ်အီၤ, ဟ့ၣ်အီၤတၢ်မနုၤမးမ့ၢ်တန့ၤထီဉ်ဘဉ်န့ဉ်ဖိဉ်က့ၢ်အဟာဖါအပံဉ်မ့ၢ်ကဖိထီဉ်တလိဉ်တလိဉ်န့ဉ်နဘဉ်သ့ဉ်ညါလၢအဟာဖါဆါဝဲန့ဉ်လီၤ. တၢ်ပနီဉ်အဝဲအံၤန့ဉ်မ့ၢ်ဝဲထိးကလဲာ်ကကိဉ်လိဉ်ထီဉ်အသးအယံအဟာဖါဆါဝဲန့ဉ်လီၤ. မ့တမ့ၢ်ဘဉ်ဒီးအဟာဖါအထူဉ်ထီဉ်ဆိဉ်လၢအဒုအယုၤခီဘိဘိန့ဉ်နဘဉ်သ့ဉ်ညါလၢကလံာ်ဆဲးအီၤယံအဟာဖါဆါဝဲန့ဉ်လီၤ.

(က) ဖိသဉ်ဟာဖါဆါ (ကသံဉ်အအီၤဒီးအဖူ)

- ၁. အံသဉ်ဆါ
- ၂. ဖိဂံၢ်သူ
- ၃. ကသ့ဉ်ခိဉ်မ့ၢ်ဒီး

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ဖိဂံၢ်သူအတၢ်ဒီးကသ့ဉ်ခိဉ်မ့ၢ်ဒီးပျဲသးသး, လိယုတၢ်ဘျဲးကမ့ၢ်ခံခါလၢကဲကျိကျိယုာ်တပူၤယီဝံဟံဉ်ယာ်အီၤလၢကီဉ်အပူၤမ့တမ့ၢ်ပလီအပူၤတက့ၢ်. ဝဲနကဒုးအီၤဖိသဉ်အခါန့ဉ်ဟံးန့ၢ်ကသံဉ်အကမ့ၢ် ကျဲယုာ်အီၤဒီးထံတအီၤအဂီၢ်, ဖၢန့ၢ်လီၤယုာ်ဒီးအံသဉ်ဆါတစးဒီးသးဖိသဉ်အီၤဝဲကဘဲအဂီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ကသံဉ်အကမ့ၢ်တခါအံၤဖဲပကဒုးအီၤဖိသဉ်အခါန့ဉ်က့ၢ်တယးလၢဖိသဉ်အသးနံဉ်အဖိခိဉ်ဒီးဒုးအီၤအီၤတက့ၢ်. ဖိသဉ်ဆံးအဂီၢ်န့ဉ်ဟံးန့ဉ်ကသံဉ်ကမ့ၢ်တစးဖိ, မၤန့ၢ်ထံတစးဖိ, အံသဉ်ဆါတစးဖိ ကျဲကျိယုာ်အီၤဒီးဒုးအီၤလီၤဖိသဉ်တက့ၢ်. ဖိသဉ်အဟာဖါဆါမ့ၢ်ဒိဉ်တလၢန့ဉ်ဒုးအီၤအီၤကသံဉ်တခါအံၤတနံၤသၢဘျီတုၤအတၢ်ဆါဘျီက့ၤတစုတက့ၢ်. ဒုးအီၤလီၤအီၤဝံဒီးဖူလီၤစ့ၢ်ကီးအဟာဖါတက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ဖိသဉ်လၢအညါၤစၢ်ကၢ်ဆါတဖၣ်, ဖိသဉ်လၢအတသ့ၣ်ညါၤတၢ်တဖၣ်ဖိၣ်ကွၢ်အဟၢဖါဆါ မ့ၢ်လၢကလံၤမ့ၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ဆါအဂၤမ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်ဒုးအီၤအီၤဖျဲးဖျဲးန့ၣ်အီၤလၢကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးကဘျါက့ၤဝဲလီၤ. ကျဲဘဉ်စီၣ်ကသံၣ်အကမူၣ်ဒီးထံတဖၣ်ဒီးသိးနပူၤအီၤကကျၢၤအဂီၢ်သ့ဝဲလီၤ.

(ခ) ဖိသဉ်ဟၢဖါဆါခီဖျိထိးကလဲာ်

- ၁. ကလီၤဂီၤ
- ၂. ကလီၤဝါ
- ၃. သဉ်ဒံဘိၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ဒီးသူအီၤအကျိၤအကျဲ

- ၁. ဖိသဉ်လၢအဟီၣ်ဝဲ မ့ၢ်မ့ၢ်လၢထိးကလဲာ်အပိအဟၢဖါဆါန့ၣ် ဟံးန့ၢ်ကလီၤဂီၤ, ကလီၤဝါ, သဉ်ဒံဘိၣ် ကျဲ လီၤလၢလၢဂံၢ်ကျဲ ခိၣ်တယာ်ကွၢ်အသံးကန့ၢ်ထဲသိးဘုၣ်ခံဖျါၣ်စ့ၣ်စ့ၣ်တက့ၢ်. ကျဲကျိၤလီၤအီၤဖျဲးထံၣ်ခိၣ်မံၣ်တဖၣ်ဖိၣ်ဒုးအီၤလီၤဖိသဉ်လၢအဟၢဖါဆါတဂၤအံၤတက့ၢ်. တုၤမ့ၢ်ကသံၣ်ထံလီၤဘဉ်ထိးကလဲာ်ဒီးကထုးကဆုၣ်လီၤကွၢ်အသးန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ဆၢကတီၢ်ဖိသဉ်အပျံာ်ကလီၤကဆုၣ်ကွၢ်ဝဲဒီးဟၢဖါဆါကဘျါဝဲဒီးတဟီၣ်လၢဝဲဘဉ်န့ၣ်လီၤ.
- ၂. ဖိသဉ်လၢအဟီၣ်ဝဲ မ့ၢ်မ့ၢ်လၢဟၢဖါဆါခီဖျိကလံၤဆဲးဒီးဟၢဖါအထုၣ်ခံဘိထီၣ်ဆိုင်လၢဒုးအကပၤယၢ်ခီခီန့ၣ်မၤဒုးအီၤအီၤလၢကသံၣ်ကလံၤတက့ၢ်. နမ့ၢ်ဒုးအီၤအီၤလၢကသံၣ်ထိးကလဲာ်အဝဲအံၤန့ၣ်တဘဉ်လိာ်ဒီးကလံၤဆဲးဘဉ်အပိဟၢဖါဆါတဘျါဘဉ်န့ၣ်လီၤ.

၂၇. ပှဘတ်တံဆိဖိအကသံဉ် (Misal)

(က) ကသံဉ်ဒီသဒါတံဆိဖိ (အအီ)

၁. ဂု်ဖးဒိဉ် (ကလီ) အသဒံ (ကဘဉ်မုာ်ကလီခွါ)

၂. ထံချီမံခုဉ်

တံဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ဉ်ဟံဃာ်ဂု်ဖးဒိဉ်အသဒံတဖျဉ် ဒီးဟံဃာ်အီလၢပလီုပူလၢအလုာ်ကလံမုာ်မုာ်နီဉ်နီဉ်တက့ာ်. ဂု်ဖးဒိဉ်န့ဉ်ဂုလၢအခါတကလုာ်လီ. အမိာ်တကလုာ်န့ဉ်ဒုးအီဖိသဉ်တဂုဘဉ်, မုာ်အီဘဉ်ဝဲန့ဉ်ဒိဉ်ထီဉ်တဖျဉ်တချ့, ကတိတံတမုာ်ဘဉ်န့ဉ်လီ.

တံသုကသံဉ်အကျိအကျဲ

ဖဲပှဘတ်တံဆိဖိအဂုာ်လံန့ဉ် မၤန့ဉ်ထံချီမံခုဉ်တခွး ဒီးဟံးန့ဉ်ဂု်ဖးဒိဉ်အသဒံတဖဲဖိ ကျဲကျိလီအီလၢထံကျိတုအဘဉ်လိာ်ဂုဂုတက့ာ်. ဒုးအီလီပှလၢအတချုးဘဉ်ဒ်တံဆိဖိသ့ဉ်တဖဉ်တကတနီဉ်တကဲးကဒဲးတက့ာ်. မုမုာ်ဖိသဉ်ဆံးန့ဉ်ဒုးအီအီနီဉ်တၢတတ်န့ဉ်လီ. ထံလၢအအိဉ်တုာ်န့ဉ်ဟးဖံအီလၢအးပူဝးတရံးတက့ာ်. ကျဲဂုာ်သဒံဒီးထံပံာ်ပံာ်တဖဲဖိဒီးဒီးလီလၢန့ဉ်ကုအပူတဖဲတဖဲ လုတက့ာ်တံဆိဖိတဖဲဘဉ်န့ဉ်လီ.

ဘဉ်လိာ်တံဆိအဂုာ်

ကသံဉ်အဝဲအံးန့ဉ်မုာ်ဝဲကသံဉ်ဒီသဒါတံဆိဖိန့ဉ်လီ. ဖဲပှဘတ်တံဆိဖိအဆၢကတီာ်ဒ်သိးန့ဉ်တဘဉ်န့ဉ်တံဆိဖိတဂုအဂီာ် အီလီဆိဂုာ်ဖးဒိဉ်အသဒံဒီးကဲထီဉ်ဝဲကသံဉ်ဒီသဒါလၢနဂီာ်တခါန့ဉ်လီ. ပှလၢအအီဘဉ်ဂုာ်ဖးဒိဉ်အသဒံဖဲပှဘတ်တံဆိဖိအကတီာ်န့ဉ်မုာ်လဲသန့ကုဆုပှဘတ်တံဆိဖိအကျိဘဉ်ဆဉ်တဘဉ်န့ဉ်တံဆိဖိဘဉ်န့ဉ်လီ.

(ခ) ကသံဉ်ဒီသဒါတံဆိဖိကွဲဉ် (အအီ)

၁. ဂုာ်ဂီကိာ်

တံဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ဉ်ဂုာ်ဂီကိာ်တဘိ, ဘျုးကွဲဉ်အသဘံလၢမုာ်အူဝံဒီးသ့ကွဲဉ်အီကဆီဒီ မၤကွဲဉ်အအုဉ်အပံာ်ခဲလၢာ်တက့ာ်. ချီထီဉ်အီဒ်သိးပှချီအီဉ်ဆိချီထံအသိးဖၤန့ဉ်လီအံသဉ်တံဆိဖိ တံဆိန့ဉ်

မူနာဆိုဝံ့ဝံ့ဝံ့ဘဲဘဲတကွာ. ယှဉ်အီတုအလီကဘူးဒီးအထံဆါဒိတ်တကွာန့ၣ်လီၤ. ပလီၤ သးတဘၣ်ထာန့ၣ်မိၣ်ကံၣ်သ့ၣ်တဂ့ၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

သးပျံၤမ့ၢ်ဂ့ၤဖိသ့ၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤလၢအဘၣ်တၢ်ဆါဖိဝံၤဟးထီၣ်လံၣ်သီသၢသီတဂ့ၤလၢလၢန့ၣ် အိၣ်ကသူအဝဲအံၤဒီးမုၢ်နအိၣ်ညီၣ်န့ၣ်မ့ၢ်မုၢ်အသိးသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. တလီၢ်အိၣ်ဒ်ကသံၣ်အသိးဘၣ်, အိၣ်တဘျီမ့ၢ်တလၢကဘၣ်ဒီးအိၣ်ခံၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်လၢတနံၤယီၤအတီၢ်ပုၤသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်.

ကသံၣ်အဝဲအံၤမ့ၢ်ဝဲကသံၣ်ဒီးသဒါက့ၤပုၤလၢအဘၣ်တၢ်ဆါဖိတဂ့ၤဖိအဟးထီၣ်သီသီဒီး သုတဘၣ်န့ၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်ညီၣ်ညီၣ်တဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအဘၣ်တၢ်ဆါဖိတဂ့ၤဖိအဘျီသီသီ န့ၣ်မ့ၢ်တပလီၢ်အသးဘၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်အမ့ၢ် တၢ်ကူးဖးထီ, တၢ်ဟာဖါဆါ, တၢ်ဟာဖါ ဝံၣ် (တၢ်ဆါအဂ့ၢ်တံၤမံၤသ့ၣ်) ကဲထီၣ် ပုၤကွဲၣ် သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤမ့ၢ်အိၣ်က သံၣ်အဝဲအံၤဒီးကကဲထီၣ်ဝဲတၢ်ဒီးသဒါတၢ်ဆါအဂ့ၢ်လၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ဘၣ်တၢ်ဆါဖိဝံၤအိၣ်ကမၣ်တၢ်အဃိကဲထီၣ်တၢ်ဆါ ကွဲၣ် (ကဲထီၣ်တၢ် ဟာဖါလူ, ဟာဖါဝံၣ်ဒီးလီၤလၢအသ့ၣ်)

- ၁. ထံတဘျဲ (ပုၤတနီၤကိးလၢမ့ၢ်ခိၣ်ပျံၤ)
- ၂. သ့ၣ်မူၤသ့ၣ်
- ၃. အိၣ်ကရံး
- ၄. မ့ၢ်ယီၤအူ
- ၅. ထံဆါဖိ

တၢ်ဒူးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ရူၣ်န့ၣ်ထံသဘျဲအတၢ်ဘၣ်တပီၢ်, သုကဆိုအီၤဝံၤကျိၤဘျဲဒီးအီၤဝံၤချီထီၣ်အီၤလၢသဟးဖးဒိတ် တဖျါအပူၤလူထီၣ်ထံ ၉ ပလီၤဒီးယှဉ်အီတုလၢထံလီၤသံးအိၣ်တ့ၢ်ထဲ ၃ ပလီၤတက့ၢ်. ဖဲန ကအီၤအီၤအဆါကတီၢ်န့ၣ်ကျဲ လီၤန့ၣ်သ့ၣ်မူၤသ့ၣ်အသံးန့ၣ်ထဲစုဆၣ်ခိၣ်တလိာ်, အိၣ်ကရံးတံၢ် ထဲစုဆၣ်ခိၣ်တလိာ်, မ့ၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ယီၤအူထဲခိၣ်မ့ၢ်တလိာ်, ထံဆါဖိအဖျါတဆံ ကျဲလီၤအီၤဘၣ် လိာ်ဘၣ်လိာ်ဒီးအီၤလီၤအီၤတက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၣ် အိအိတနံၤသၢၤသၢၤ ဂီၤ, မုၢ်ထူၣ်, မုၢ်ဟါ ကိးနံၤဒဲးတက့ၢ်. အိအိတတုၤလၢတၢ်ဟၢဖၤလူၤဒီးအံၣ်ဆါလီၤလၢအသ့ၣ်ဒၣ်လဲၣ်ဘျါဝဲဂ့ၤဒီးပတုၣ်ကွၢ်အိတက့ၢ်. အိမ့ၢ်အါသန့ကမၣ်အလီၢ်တအိၣ်ဘၣ်. ဟၢဖၤမ့ၢ်ကျၢၤတလၢကဲၣ်ဆိးန့ၣ်မၤအိက့ၤကဒီးထးခဲးဒီး (ဖးခဲးဒီး) အထံဒီးဟၢဖၤကလီၤပွဲၣ်ကဒါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်.

ကသံဃ်အဝဲအံၤမ့ၢ်ဝဲကသံဃ်လၢအမၤဘၣ်လိာ်က့ၤသ့ၣ်ထံကလံၤသီၣ်ဂီၤတၢ်ကိာ်တၢ်ခုၣ်ဖဲနဘၣ်တၢ်ဆါဖိဝံၤအလီၢ်ခဲဒီးဘၣ်န့ၢ်တၢ်ကွၢ်ခိဖျိနအိၣ်ကမၣ်တၢ်အယိန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိနမ့ၢ်အိက့ၤကသံဃ်အဝဲအံၤဒီးကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ဘၣ်တၢ်ဆါဖိဝံၤအိၣ်ကမၣ်တၢ်အယိကဲထီၣ်တၢ်ဆါ ကွၢ် (ကူးဖးထီ)

၁. ကယဲၤဝါအမ့ၢ် (နဘိးကၢ်ကွၢ်အိဒီးအလုအိၣ်ဒ်ရီဘၣ်အသိး)

၂. ထီတညး

ကယဲၤဝါန့ၣ်လီၤကိာ်ဒီးပျံၤမ့ၢ်လၢအဆိၣ်တကလုာ်န့ၣ်လီၤ. အဘ့ၣ်န့ၣ်နဘိးကၢ်ချးကွၢ်အဒုၤစၢၤအယဲၤအိၣ်ဒ်ရီဘၣ်အသိး, နပျဲလီၤနစုဒီးက့ၤလီၤဖဲဘူးကဒါဒ်အလီၢ်လီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကယဲၤဝါအစိလီၤယဲၤရွဲၤ ကျိဘျးလီၤအိဒီးချီထီၣ်အိလၢသဟၤဖးဒိၣ်တဖျါအပူၤလူထီၣ်ထံခွဲပလီတက့ၢ်. ယုၣ်အိတုၤလၢထံလီၤသံးအိၣ်တၢ်သၢပလီဒီးပျံၤကွၢ်ကသံဃ်အသံးခဲလၢကိးထၢန့ၣ်လီၤထီတညးအစိလီၤသၢရွဲဒီးယုၣ်ကဒီးအိတုၤထီတညးလီၤကရဲခဲလၢတက့ၢ်. ဖၢ်ဃာ်က့ၤအိလၢပလီပူၤဂ့ၤလၢပလီလုာ်ကလံၤတဖျါအပူၤတက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

အိကသံဃ်အဝဲအံၤတနံၤတပလီတုၤအလၢတက့ၢ်. နအိအါန့ၢ်တပလီသ့ဝဲလီၤ, အိအါသန့ကမၣ်အလီၢ်တအိၣ်ဘၣ်. ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်တံာ်ဘျးကယဲၤဝါတက့ၤဖိတက့ၤဖိဒ်သးသၣ်အသိးဒီးအိၣ်ယုၣ်အိဒီးထီတညးတဘျီတလိၣ်သ့စ့ၢ်ကိးလီၤ. အိၣ်ဒီးနံၤနအိၣ်သဘျါအသိးသ့ဝဲလီၤ. ကမၣ်အလီၢ်တအိၣ်ဘၣ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

တၢ်ဆါအဝဲအံၤန့ၣ် နမ့ၢ်လၢမၤကွၢ်အီၤလၢတၢ်ဆါပံာ်သၣ်န့ၣ်က့ တၢ်ဟံၣ်တဖျါနီၣ်တမံၤဘဉ်. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကမၤကိာ်ထီၣ်က့ၤဝဲသ့ၣ်ထံ, ကမၤဆူၣ်ထီၣ်က့ၤဝဲပသိၣ်အဂံၢ်အဘါဒီးကမၤ ဘျါက့ၤဝဲတၢ်ကူးဖးထီ, တၢ်ကူးလၢအယံာ်ဒီးန့ၣ်ဒၣ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်အုၣ်သး

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ပုၤလၢထုးထီၣ်ကသံၣ်အနီၣ်ကစၢ်လၢခီဖျိဝဲဒီးအုၣ်အသးန့ၣ်လီၤ. တ မ့ၢ်လၢတၢ်မၤလိန့ၢ်ဒီးပုၤတဲအယီၤဘဉ်, မ့ၢ်ဝဲနီၢ်ကစၢ်တၢ်လၢခီဖျိန့ၣ်လီၤ. စံးဝဲ “ဖဲယဘဉ်တၢ် ဆါဖိဝဲဒီးလုာ်ကမၤထံအယီၤကထီၣ်အက့ၣ်ဒီးကူးဖးထီအိၣ်ဒီးန့ၣ်ညါန့ၣ်လီၤ. လၢမၤကွၢ်သး လၢကသံၣ်သရၣ်ဒီးကသံၣ်သရၣ်တထံၣ်တၢ်ဆါဘဉ်လၢခံကတၢ်ဘဉ်အီၤက့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီး ဘျါက့ၤဝဲတုၤခဲအံၤန့ၣ်လီၤ”.

၂၈. ကသံဃ်အိဉ်ကမဉ်တၢ်အကလုာ်ကလုာ်

(က) အိဉ်ကမဉ်တၢ်

- ၁. တမၢ်အဘုဉ်
- ၂. ကံာ်ကူာ်ဖိအတၢ်
- ၃. ကစိဒီး
- ၄. ကွဲစီ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

ရူဉ်န့ၢ်ကံာ်ကူာ်ဖိအတၢ်, တမၢ်အဘုဉ်, ကစိဒီးတဖၣ်ကျိဘျးအီၤဝံလိယုအီၤတက့ၢ်. တုၤမ့ၢ်အယုလံးဒီးတီၢ်ဘျးအီၤမၤန့ၢ်ထဲအကမူဉ်ကပုာ်လုးတက့ၢ်. ဟံးန့ၢ်ကသံဃ်ကမူဉ်အံၤတခါ ပွဲၤသိးသိးကျဲကျိယုာ်အီၤဒီးလုလီၤကွဲစီဖဲအဘုဉ်လိာ်အသးပံာ်ပံာ်ဖိဝံၤကကီာ်လိာ်အီၤအဖျၢဉ်ဖိထဲသိးစုမ့ၢ်ခိဉ်တဖျၢဉ်တဖျၢဉ်ဝံၤထာန့ၢ်ဟံးယုာ်အီၤလၢပလီုပူၤမ့တမ့ၢ်ကီဉ်အလၢအလုဉ်ကလံၤအပူၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

လၢပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၢ်အီၤအီၤတဘျီတဖျၢဉ်ဖိတုၤလၢခံဖျၢဉ် ၄ န့ၣ်ရံဉ်တဘျီသ့ဝဲလီၤ. မ့မ့ၢ်ဖိသ့ၣ်အဂီၢ်န့ၢ်ကွၢ်တယးဒုးအီၤအီၤဖဲအကြးဒီးအသးန့ၣ် အီၤတဘျီတခီမ့ၢ်ဂုၤ, တဖျၢဉ်အိဉ်သၢဘျီမ့ၢ်ဂုၤသ့ဝဲလီၤ. အီၤအီၤတဘျီမ့ၢ်တဘျီအီၤအီၤပုၤထီဉ်သၢဘျီသ့ဝဲဒၣ်လီၤ.

ဘုဉ်လိာ်တၢ်ခါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအအိဉ်တၢ်ကမဉ်အိဉ်တၢ်ကမဉ် တဘုဉ်လိာ်ဒီးအသ့ၣ်ထံတဖၣ်ကဲထီဉ်ဝဲတၢ်ကီတၢ်ခဲဒ်အမ့ၢ်လိာ်တီၢ်တုၤ (ဘုဉ်တီဉ်တုၤ), လိာ်သးမ့တမ့ၢ်ကသါပံး, ကသါတမ့ၢ်ဘုဉ် မိဉ်ဘျးသးတဖၣ်န့ၢ်အိဉ်ကမဉ်ကသံဃ်အဝဲအံၤဒီးတစိာ်ဖိန့ၣ်နသးကမ့ၢ်ထီဉ်က့ၤဝဲကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ခ) အိဉ်ကမဉ်တၢ်

- ၁. သုဉ်ဂံၢ်ဝါ (အိဉ်လၢအထုဉ်)
- ၂. သုဉ်ဂံၢ်ပိ (ကသံဃ်ဂံၢ်ပိ)
- ၃. သုဉ်ဂံၢ်ဂီၤ (ကသံဃ်ဂံၢ်ဂီၤ) (အိဉ်လၢအမ့ၢ်)
- ၄. ကသံဃ်ခု (အိဉ်လၢအထုဉ်)

- ၅. သွန်တော်ကွေ (ကသံဉ်တော်ကွေ) ပုလဲးစွာ်ကီးလာ “ဖျီကစာ် တနီကီးလာ ဘီခိဉ်မ့”
- ၆. သုဉ်ဒံဘိဉ် (သုဉ်သုဉ်) (ဃုလာကသံဉ်ဆဲါ)
- ၇. မိဉ်ကံဉ်ဖိ (ဠုပဲကောဝင်း)
- ၈. အံသုဉ်ဟီ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်သုဉ်ဂံၢ်ဝါ, သုဉ်ဂံၢ်ဃီ, သုဉ်ဂံၢ်ဂီ, ကသံဉ်ခု, ကသံဉ်တော်ကွေ သုဉ်တဖဉ်အံၤအစီ ပျဲသးသးလိလုတီၢ်ကမုဉ်အီၤဂုၤဂုၤတက့ၢ်. တီၢ်ကမုဉ်အီၤဝံးပံးန့ၢ်အကမုဉ်တခါပျဲသးသးဒီး မၤန့ၢ်စွာ်ကီးမိဉ်ကံဉ်ဖိအကမုဉ်, သုဉ်ဒံဘိဉ်အကမုဉ်ပျဲသးဒီးကသံဉ်ကမုဉ်အကသုဉ်တဖဉ်တက့ၢ်. ကျဲကျဲယုဉ်အီၤတပူၤဃီဒီးပဉ်ဃာ်အီၤလၢပလီၤပူၤဂုၤဂုၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ပုလဲးအီဉ်ကမုဉ်တၢ်တမံၤမံၤဒီးဟၢဖၢထီဉ်တကး အုဉ်တထီဉ်ဆံဉ်တထီဉ်လၢဘဉ်န့ဉ် ပံးန့ၢ်ထံအီၤလၢထံခူးပူၤတခူးဒီးဖၢန့ၢ်လီၤကသံဉ်ကမုဉ်အံၤ ထဲစုမုဉ်ခိဉ်တလိဉ်, အံသုဉ်ဟီထဲစု မုဉ်ခိဉ်တလိဉ် ကျဲကျဲယုဉ်အီၤတခူးဃီတုၤအဘဉ်လိဉ်ဒီးအီၤလီၤတဘျီဃီတက့ၢ်. အိဉ်ခိးတတီၤ ဒိဉ်ဒိဉ်ဒီးအုဉ်ကထီဉ်ဆံဉ်ကထီဉ်က့ၤဝဲဒီးအိဉ်ကမုဉ်ထီဉ်က့ၤဝဲဘဉ်လီၤဘဉ်စးန့ဉ်လီၤ.

ဘဉ်လိဉ်တၢ်ဆါ

ကသံဉ်အံၤမၤဘဉ်လိဉ်က့ၤသ့ဉ်ထံကလံၤဒီးမၤလီၤပြုကွံဉ်တၢ်အီဉ်လၢအတဖိးဒီးကလံၤ သုဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီၤ. အီၤလီၤတစိၢ်ဖိဒီးနအိဉ်ကမုဉ်ထီဉ်က့ၤန့ဉ်လီၤ.

(ဂ) အီဉ်ကမုဉ်တၢ်အဃိဟၢဖၢထီဉ်လူ

- ၁. သုဉ်ဂံၢ်ဝါ (အိဉ်လၢအထုဉ်)
- ၂. သုဉ်ဂံၢ်ဃီ (ကသံဉ်ဂံၢ်ဃီ)
- ၃. သုဉ်ဂံၢ်ဂီ (ကသံဉ်ဂံၢ်ဂီ) (အိဉ်လၢအမုါ)
- ၄. ကသံဉ်ခု (အိဉ်လၢအထုဉ်)
- ၅. သုဉ်တော်ကွေ (ကသံဉ်တော်ကွေ)
- ၆. သုဉ်ဒံဘိဉ် (သုဉ်သုဉ်) (ဃုလာကသံဉ်ဆဲါ)
- ၇. မိဉ်ကံဉ်ဖိ (ဠုပဲကောဝင်း)
- ၈. အံသုဉ်ဆါ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါ, သ့ၣ်ဂံၢ်ပိ, သ့ၣ်ဂံၢ်ဂီၤ, ကသံၣ်ခ့, ကသံၣ်တၢ်ကွဲၤ သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအစီၤ ပျဲၤသိးသိးလိယုတီၢ်ကမူၣ်အီၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. တီၢ်ကမူၣ်အီၤဝံၤဟံးန့ၢ်အကမူၣ်တခါပျဲၤသိးသိးဒီး မၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးမိၣ်ဂံၢ်ဖိအကမူၣ်, သၣ်ဒီးဘိၣ်အကမူၣ်ပျဲၤသိးဒီးကသံၣ်ကမူၣ်အကသ့ၣ်တဖၣ်တ က့ၢ်. ကျဲကျိၤယုၣ်အီၤတပူၤမိးဖိပံၤအီၤလၢပလီၤပူၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပူၤလၢအိၣ်တၢ်ကမၣ်ဒီးဟၢဖၢထီၣ်လူ, မိၣ်ဘျိးသးန့ၣ် ဟံးန့ၣ်ကသံၣ်ကမူၣ်အံၤထဲစုမ့ၢ် ခိၣ်တလိၣ်, ဟံးန့ၣ်ထံအီၤလၢထံခွးပူၤတခွးဒီးဖၢန့ၣ်လီၤကသံၣ်ကမူၣ်အံၤ ထဲစုမ့ၢ်ခိၣ်တလိၣ်, အံၤသၣ်ဆၢတနီၤတၢ် ကျဲကျိၤယုၣ်အီၤတခွးပီတုၤအဘၣ်လိၣ်ဒီးအီၤလီၤတဘျီပီတက့ၢ်. အိၣ်ခိး တတီၤဒိၣ်ဒိၣ်ဒီးနသးကမ့ၢ်ထီၣ်က့ၤဝဲဒီးဟၢဖၢလူကတုၣ်ဝဲကယီၤကယီၤစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. ဟၢဖၢလူ မ့ၢ်တတုၣ်တဘျီပီန့ၣ်အိၣ်ခိးအဘၢစၢၤလွံၢ်န့ၢ်ရံၣ်ဒီးအီၤလီၤကဒီးအသီတခွးတက့ၢ်. ကဘျီသ ပျဲၤတၢ်လီၤ.

ဘၣ်လိၣ်တၢ်ဆါ

ကသံၣ်အံၤကမၣ်ဘၣ်လိၣ်က့ၤသ့ၣ်ထံဒီးမၤလီၤပြါကွံၣ်တၢ်အိၣ်လၢတဖိးနကလံၤသ့ၣ်တဖၣ် အစုၣ်ပျဲၤဒီးတစိၣ်ဖိနသးကမ့ၢ်ထီၣ်က့ၤအိၣ်ကမ့ၢ်ထီၣ်က့ၤန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) လုၢ်ထံကမၣ်

- ၁. မးတီၢ်သၣ်အကု (မးပံၣ်သၣ်အကု) တဒိ
- ၂. ညၣ်အုၣ်ထံသံသိအခိၣ်ဆံ နီၣ်တၢ်ဖိ ၃ ဘ့ၣ်
- ၃. ဟုထံ နီၣ်တၢ်ဖိ ၃ ဘ့ၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဟံးန့ၢ်ဟုထံပျဲၤနီၣ်တၢ်ဖိသၢဘ့ၣ်, ညၣ်အုၣ်ထံသံသိအထံဆံဆံပျဲၤနီၣ်တၢ်ဖိသၢဘ့ၣ် ဖၢန့ၣ် လီၤအီၤလၢထံခွးပူၤကျဲကျိၤယုၣ်အီၤဝံၤဟံးန့ၢ်မးတီၢ်သၣ်အကုဒီးကျဲ လီၤအီၤလၢ လၢကျဲ ကသံၣ် (ကျော့ကံပြဲ) ခိၣ် ဘျဲစီၣ်အီၤဒီးထံအဝဲန့ၣ်တုၤအထံပံၣ်ပံၣ်န့ၢ်ထဲစုမ့ၢ်ခိၣ်တလိၣ် ကျဲကျိၤအီၤဒီး ညၣ်အုၣ်ထံတုၤအဘၣ်လိၣ်ဒီးအီၤအီၤတက့ၢ်. ကသံၣ်တခါအံၤန့ၣ်သ့ၣ်လၢတၢ်မၤအီၤအီၤတဘျီ အဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်လီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပှၤသးပှၤအဂီၢ်န့ၣ်အိၣ်အိၣ်တဘျီတခွးဒီးအိၣ်အိၣ်လွံၢ်န့ၣ်ရံၢ်တဘျီဖဲန့ၣ်နသးကမုၢ်ထီၣ်က့ၤဝဲ
န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဖိသဉ်အဂီၢ်န့ၣ်ဒုးအိၣ်အိၣ်တတ် (မ့) သၢပူတပူ, ကွၢ်တယးဒုးအိၣ်အိၣ်အကြးဒီး
အသးနံၣ်အသိးသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအလုၢ်ဖုးထံဖဲတၢ်ကီၢ်အသးတချးအကပၤခုၣ်လီၤဒ်ဘၣ်အဆၢကတီၢ်ဖဲအဟးအခါ
မ့တမ့ၢ်မၤတၢ်လၢတၢ်ကီၢ်ကျါအခါန့ၣ်တဘျီတခီၣ်ဘၣ်န့ၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခုၣ်လၢအတဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စး
သ့ဝဲဒီးအနီၢ်ကစၢ်အိၣ်တမုၢ် အိၣ်တဝံၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. အိၣ်လီၤကသံဃ်အဝဲအံၤတအါန့ၢ်သၢခွး
ဘၣ်ဒီးသ့ၣ်ထံကဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးက့ၤဝဲ, ကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(င) ကသံဃ်အိၣ်ကမုၢ်တၢ်အိၣ်ကမုၢ်တၢ်

၁. သ့ၣ်ယိာ်အဘျီ (သယိာ်)

၂. အံသဉ်ဟီ

၃. ထံချီကလၢ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

လဲၤကျိန့ၣ်သ့ၣ်ယိာ်အဘျီ ဖဲနလီၤကီ ၅ ရွဲၤ-၁ ဟီၢ် သ့ကဆိအိၣ်ဝံၤကျိဘျးအိၣ်ဒီးလိယု
အိၣ်တက့ၢ်. တုၤမ့ၢ်အယုလံးဒီးတၢ်ဘျးအိၣ်မၤကမုၢ်အိၣ်ကပုၣ်လုးဝံၤဟံၣ်ယၢ်အိၣ်လၢပလီၤပူဂ့ၤဂ့ၤ
တက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပှၤလၢအိၣ်ကမုၢ်တၢ်အိၣ်တမံၤလၢ်လၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤ, အိၣ်ကမုၢ်ကသံဃ်တမံၤမံၤမ့ၢ်ဂ့ၤ တချးအသး
ပှၤနီၣ်ယုၢ်လီၤတၢ်ဒ်ဘၣ်န့ၣ် ဟံးန့ၢ်သ့ၣ်ယိာ်အကမုၢ်ပှၤနီၣ်တၢ်လၢ်ဖးထံခံဘၣ်, အံသဉ်ဟီထဲ
ခိၣ်မ့ၢ်ကျိတလိာ် ကျိကျိလီၤအိၣ်လၢထံခွးပူၤယုၣ်ဒီးထံချီကလၢကလၢဖဲအိၣ်ဘျီပှၤခွးတဖျါ
ဝံၤဒုးအိၣ်လီၤအိၣ်တဘျီပီတုၤအလၢ်တက့ၢ်. တစီၢ်ဖိပူၤကွံၣ်ဒီး ကဘျးထီၣ်ကွံၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.
ကွၢ်ထွဲအိၣ်တုၤအဘျးထီၣ်လၢ် ဒီးကျဲဒုးအိၣ်လီၤက့ၤအိၣ်ကတံၣ်ဖံၣ်ထံ (ခသ်နန) တခွးဒ်သိးအသး
ကဂ့ၤထီၣ်က့ၤအဂီၢ်တက့ၢ်. ခိးကွၢ်တစီၢ်ဖိအသးမ့ၢ်တဂ့ၤထီၣ်ဒ်ဘၣ်ဒီးဒုးအိၣ်လီၤကဒီးကတံၣ်ဖံၣ်
အသိတခွးတက့ၢ်. ဖဲန့ၣ်အသးကဂ့ၤထီၣ်က့ၤ အသးကကဆိထီၣ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါ

ကသံဉ်အဝဲအံၤတုၤအန့ၢ်လီၤလၢကဖုအပူၤန့ၢ်ကမၤကျဲၤကျီၤကွံာ်တၢ်အိၣ်လၢအတဂ့ၤတဝါ ဘဉ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကဖုပူၤ ဒီးတစိာ်ဖိန့ၢ်ကအဲၣ်ဒီးဘျီးထီၣ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်ဘျီးထီၣ်ကွံာ် ဝံၤန့ၢ်တၢ်စုၣ်တၢ်ပျၢ်စ့ၢ်ကီးကဟးထီၣ်ပာ်ထွဲယုာ်ဝဲလၢအဘျီးအပူၤန့ၢ်လီၤ.

ထီၣ်နီၣ်

ပုၤတနီၤနီၤအဲၣ်ဒီးအိၣ်သံလီၤအသးလၢကသံဉ်ကိၤလၢဒီးတသံတဝါဒ်ဘဉ်, မ့တမ့ၢ်ဖိသဉ် လၢတသ့ၣ်ညါတၢ်ဘဉ်ဒီးအိၣ်ကမၣ်ဘဉ်ကသံဉ်ကိၤလၢ ဘျးကသံဘဉ်ဆဉ်ယုာ်လီၤတၢ်သ့ဒီးအ ယိးဒုးအိၣ်လီၤကျဲၤအိၣ်ကသံဉ်တခါအံၤဒီးယုာ်လီၤဝဲမ့ၢ်န့ၢ်န့ၢ်ကဘျီးထီၣ်ကွံာ်ဝဲဒီးအသးသမူပူၤဖျး လၢတၢ်သံသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ.

(စ) ကသံဉ်အိၣ်ကမၣ်တၢ်အိၣ်ကမၣ်တၢ်

၁. ထီၣ်ဒုၣ်အသ့ၣ်

တၢ်မၤန့ၢ်ဒီးသုကသံဉ်အကျိၤအကျဲၤ

ပုၤလၢအိၣ်ကမၣ်တၢ်အိၣ်တမံၤလၢလၢမ့ၢ်ဂ့ၤ, အိၣ်ကမၣ်ကသံဉ်တမံၤမံၤမ့ၢ်ဂ့ၤ တချုးအသး ပုၤနီၣ်ယုာ်လီၤတၢ်ဒ်ဘဉ်န့ၢ် ပံးန့ၢ်ထီၣ်ဒုၣ်တဘျီး ကူးအကိာ်ပံးန့ၢ်အသ့ၣ်ပျဲၤခွးတဘျီးဒီးဒုး အိၣ်လီၤအိၣ်တဘျီးပီတုၤအလၢာ်တက့ၢ်. တစိာ်ဖိပူၤကွံာ်ဒီး ကဘျီးထီၣ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. ကွံာ်ထွဲ အိၣ်တုၤအဘျီးထီၣ်လၢာ် ဒီးကျဲၤဒုးအိၣ်လီၤကျဲၤအိၣ်ကံၣ်ဖံၣ်ထံ (coffee) တခွးဒ်သီးအသးကဂ့ၤ ထီၣ်က့ၤအဂီၢ်တက့ၢ်. ခိးကွံာ်တစိာ်ဖိအသးမ့ၢ်တဂ့ၤထီၣ်ဒ်ဘဉ်ဒီးဒုးအိၣ်လီၤကဒီးအသိတခွးတ က့ၢ်. ဖဲန့ၢ်အသးကဂ့ၤထီၣ်က့ၤ အသးကကဆီထီၣ်က့ၤဝဲန့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါ

ထီၣ်ဒုၣ်သ့ၣ်အဝဲအံၤတုၤအန့ၢ်လီၤလၢကဖုအပူၤန့ၢ် ကမၤကျဲၤကျီၤကွံာ်တၢ်အိၣ်လၢအတဂ့ၤ တဝါဘဉ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကဖုပူၤ ဒီးကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါဝဲပုၤလၢအအိၣ်ကမၣ်တၢ်တဂၤဒ်သီးက ဘျီးအဂီၢ်အယိ တစိာ်ဖိန့ၢ်ကအဲၣ်ဒီးဘျီးထီၣ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်ဘျီးထီၣ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်တၢ်စုၣ် တၢ်ပျၢ်စ့ၢ်ကီးကဟးထီၣ်ပာ်ထွဲယုာ်ဝဲလၢအဘျီးအပူၤန့ၢ်လီၤ.

၂၉. ကသံဉ် ကလုာ်တၢ်ဆါအကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံဉ်ကလုာ်တၢ်ဆါ

၁. ဃီာ်တၢ်ထံ, ၂. အံသၢ်ဆါ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ဃီာ်တၢ်ထံတဖျၢၣ်, မၤဟံအခိၣ်တဖဲးဖိဒီးလူကွံာ်အထံတဖဲးဝံးလူန့ၢ်လီၤအံသၢ်ဆါ တယးကွံာ်ဖဲအဆါထီၣ်ဘးတက့ၢ်. မၤတၢ်ကဒါက့ၤအခိၣ်လၢဃီာ်သၢ်အညၢၣ်ဝံး ဆဲးဆူအီၤတစီၤဖိဒီးတုၤအံသၢ်ဆါလီၤကလဲကွံာ်လၢန့ၢ်နအီၤအီၤသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ဒုးအီၤပုၤလၢအအိၣ်ဒီးကလုာ်တၢ်ဆါတဂၤန့ၢ်လၢဃီာ်သၢ်တၢ်ထံအံၤတနံၤတဖျၢၣ်ကိးနံၤ ဖဲးတုၤအပျဲထီၣ်တန့ၢ်ဂၤခံန့ၢ်ဂၤသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. မ့မ့ၢ်တၢ်လီၤလၢဃီာ်သၢ်တၢ်ထံအိၣ်အါအလီၤန့ၢ်မၤ အီၤအီၤဒုးအါဒုးဂ့ၤဝဲလၢကလုာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ဃီာ်တၢ်ထံဒီးအံသၢ်ဆါန့ၢ်မၤဆံ့ထီၣ်ဝဲကလုာ်မၤတၢ်အကျိၤ, ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါအါထီၣ်ကလုာ်ဒ်သိးကလုာ်ဂံၢ်ဘါကအိၣ်ဒီးမၤတၢ်ကဘၣ်ဂီၢ်ထီၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၢ်ဃီာ်ပုၤ မ့မ့ၢ်အီၤဃီာ်တၢ်ထံ ဒီးအံသၢ်ဆါထီၣ်န့ၢ် ကလုာ်ကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချူဒီးယီၤဒုးဆါတမၤအသးအါကဲာ်ဆိးဘၣ်.

(ခ) လၢာ်ထိးထံအိၣ်လၢအဆံဉ်အပူၤ

၁. တၢ်တုၤထံ (ထီၣ်ဂီၢ်ဆ့ၣ်) အခိၣ်ဒုးပံ, ၂. ထီၣ်လဲၤသူအခိၣ်ဒုးပံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်ဒီးတၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်တၢ်တုၤထံအခိၣ်လီၤပံးဒီးထီၣ်လဲၤသူအခိၣ်လီၤပံးသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးဟံဃာ်အီၤဂ့ၤဂ့ၤထီၣ် ဘိတက့ၢ်. ကျဲဒုးအီၤပုၤလၢလၢာ်အိၣ်လၢအဆံဉ်အပူၤတဂၤလၢာ်လၢန့ၢ်တက့ၢ်. ပုၤလၢလၢာ်ထိးထံ အိၣ်လၢအဆံဉ်အပူၤတဂၤလၢာ်လၢန့ၢ်ကျဲ အီၤကသံဉ်အဝဲအံၤတနံၤသၢ်ကျိၤကိးနံၤဒဲး တုၤအပျဲထီၣ် တန့ၢ်ဂၤခံန့ၢ်ဂၤဝံးအလီၤခံဒီးလၢာ်ထူၣ်ကိၣ်လိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ကလီၤကရဲကွံာ်ဒီးဟးထီၣ်ကွံာ်ဝဲဖဲန့ၢ် ဆါဆါအဆါကတီၢ်န့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂၢ်

ပှၤလၢလၢ်ထိးထံအိၣ်လၢကလၢ်အပူၤတကၤန့ၣ် တုၤမ့ၢ်အယံၣ်ထီၣ်ဒီးလၢ်ထိးထံဟဲကီၢ်လိာ်ဒိၣ်ထီၣ်ဒိၣ်ထီၣ်တုၤလၢအမၤတံာ်တၢ်ကွံာ်ကလၢ်မၤတၢ်အကျိၤ, ဆံၣ်ကျိၤအလုၤသ့ၣ်တဖၣ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယံၣ်ကျဲၤအိၣ်ကၤသံၣ်အဝဲအံၤဒီးကသံၣ်ကမၤလီၤဘျၣ်ကွံာ်ဝဲလၢ်ထိးထံသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးကလၢ်ကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ထီၣ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်ဆံၣ်ဂီၤ

၁. နီၣ်ဖိၣ်ပြဲ, ၂. ဟုထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်နီၣ်ဖိၣ်ပြဲဒိၣ်တခိၣ်ညါလၢအဟံၣ်ယုာ်ဒီးအဂံၢ်, အထူၣ်, အလၢၣ်ခဲလၢာ် သ့ကဆီအိၣ်ဒီးကျိၤဘျးလိယုၤအိၣ်တက့ၢ်. တုၤအယုၤလံၤဒီးတီၢ်ကမူၣ်အိၣ်ဂ့ၤဂ့ၤဝဲဟံၣ်ယုာ်အိၣ်လၢပလါပူၤလၢအလၢၣ်ကလံၤဒ်သိးအသုတဟးဂီၤချ့ချ့ အဂီၢ်လီၤ. နထုးထီၣ်သ့ၣ်အိၣ်ဖဲန့ၣ်လိာ်ဘဉ်အိၣ်တဘျီလၢ်လၢ်သ့, နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးမၤအိၣ်လၢအသံၣ်သိၣ်န့ၣ်မၤန့ၢ်နီၣ်ဖိၣ်ပြဲဒိၣ်တခိၣ်ညါလၢအဟံၣ်ယုာ်ဒီးအဂံၢ်အထူၣ်အလၢၣ်ခဲလၢာ် သ့ကဆီအိၣ်ဒီးဒီးန့ၢ်ထဲအထံကျဲကျိၤယုာ်အိၣ်ဒီးဟုထံလၢနကအိၣ်အိၣ်အဂီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သ့ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဖဲပှၤကဖိအိၣ်မ့ၢ်ဒီးသ့ကဆီဟုသးအဆၢကတီၢ်န့ၣ် လူဟံၣ်ယုာ်ဟုထံလၢနကအိၣ်အိၣ်အဂီၢ်တခူး, ထၢန့ၢ်လီၤနီၣ်ဖိၣ်ပြဲအကမူၣ်နီၣ်တၢ်ဖိခံဘျၣ် ကျဲကျိၤဘဉ်လိာ်အိၣ်ဒီးအိၣ်အိၣ်တက့ၢ်. မၤအိၣ်ဂီၤတဘျီဟါတဘျီ တုၤအပျဲထီၣ်သၢသိးတၢ်ဆံၣ်ဂီၤကလီၤမၤကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖိသၣ်အဂီၢ်န့ၢ်မၤစ့ၤလီၤတစဲး ကွၢ်တယးဒုးအိၣ်အိၣ်အကြးဒီးအသးန့ၣ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်န့ၣ်အိၣ်ဒီးကမၢ်အလီၢ်တအိၣ်ဘဉ်န့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးမၤအိၣ်လၢအသံၣ်သိၣ်န့ၣ်မၤန့ၢ်နီၣ်ဖိၣ်ပြဲဒိၣ်တခိၣ်ညါလၢအဟံၣ်ယုာ်ဒီးအဂံၢ်, အထူၣ်, အလၢၣ်ခဲလၢာ် သ့ကဆီအိၣ်ဒီးဒီးန့ၢ်ထဲအထံကျဲကျိၤယုာ်အိၣ်ဒီးဟုထံလၢနကအိၣ်အိၣ်အဂီၢ်သ့ၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂၢ်

ပှၤလၢအဆံၣ်ဆါဒီးအဆံၣ်ဂီၤ, တနီၤအဆံၣ်ဂီၤသ့ၣ်လဲၣ် ဒီးတနီၤန့ၣ်အယီၢ်ဒုးဆါယုာ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်မၤအိၣ်က့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးတၢ်ဆုးတၢ်ဆါကလီၤမၤကွံာ်ဝဲခဲလၢာ်န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်ကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါက့ၤကလၢ်ဒီးကလၢ်ကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဝဲထီၣ်ဘိန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်လၢၢ်သွံၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်သွံၣ်ဖဲကအိၣ်ဝဲ, ဘၣ်ဆၣ်မၤအိၤအစိၤလီၤပျဲသိးသိး, မၤကမူၣ် ဃၢၣ်အိၤဂ့ၤဂ့ၤပံၤပံၤလၢပလီၤပူၤဖဲသိးသုတဘၣ်ကလံၤဒီးဟးဂီၤညီညီအဂီၢ်န့ၢ်တက့ၢ်. ဖဲန လိၣ်ဘၣ်အိၤတၢ်ချီၤလၢၢ်န့ၢ်နထုးထီၣ်အိၤအိၤသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူအိၤအကျိၤအကျဲ

ကျဲအိၤအိၤတၢ်ချီၤန့ၢ်ထဲသၣ်မိကျဲၤအချံတဖျၢၣ်ထၢန့ၢ်လီၤအံၤသၣ်ဆၢနီၤတၢ်ဖိတဘျီၣ်ယုၣ်ဒီး ထံချီမံၣ်ခၣ်တခူးဖိမုတမုာ်ခူးတတ် (၅၀ စံၣ်စံၣ်) ဒီးအိၤအိၤဂီၤတၢ်ချီၤဟါတၢ်ချီၤတုၤအပျဲထီၣ်တ လါအစ့ကတၢ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါ

ပုၤလၢအသွံၣ်ဂံၢ်စၢ် ဘၣ်ဖံၣ် (BP) စ့တဖၣ်န့ၢ် အိၤကသံၣ်အဝဲအံၤကမၤအါထီၣ်က့ၤ သွံၣ်အဂံၢ်ဘါန့ၢ်လီၤ. အိၤထီၣ်ဘိၣ်ကသံၣ်တၢ်န့ၢ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၢ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်ပၤထဲ

- ၁. ကသံၣ်ပၤထဲ (အထူၣ်အိၣ်, အမုာ်အိၣ်)
- ၂. ထီတညး (ဘၣ်တၢ်ဖိအိၤလၢထီထံ)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်သံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံၣ်ပၤထဲဒီတခိၣ်ညါပံၤပံၤလၢပလီၤပူၤဖဲသိးသုတဘၣ်, အဒီးအလၣ်ခဲလၢၣ် သုကဆီအိၤမူၣ်မူၣ်နီၢ် နီၢ်အစိၤလီၤတပီၢ်ဒီးထီတညးအစိၤလီၤတပီၢ်တက့ၢ်. ချီယုၣ်အိၤလၢသပၤဖးဒိၣ်တဖျၢၣ်အပူၤ လူ ထီၣ်ထံအပလီတဆံဒီးယုၣ်အိၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုၤသပလီ, ပံၤခၣ်လီၤအိၤဒီးပျဲအိၤလၢထံ ပျဲမူၣ်နီၢ် ဟံးန့ၢ်ထဲအထံဆံဒီးပံၤပံၤလၢပလီပူၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

အိၤအိၤတၢ်ချီၤတခူးတနံၤခံၣ်တၢ်ချီၤတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီတုၤလၢတနံၤသ့စ့ၢ်ကိးန့ၢ်လီၤ. မုမုာ်ဖိ သၣ်လၢအညါစၢ်ကဲဆိးန့ၢ်တၢ်တဘၣ်ဒုးအိၤအိၤဘၣ်. ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၢ်မုာ်ဝဲပုၤသးပုၤအဂီၢ် ဒီးပုၤလၢအသးအိၣ် ၃၅ နံၣ်ဆူအဖိခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအဂံၢ်အဘါတအိၣ်ဘဉ်တဖၣ်မ့ၢ်အီၣ်ဘဉ်ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်အဂံၢ်အဘါကဟဲဂ့ၢ်ထီၣ်ဝဲချ့ချ့ဒီးအသးတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤစ့ၢ်ကိးကအါထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံၣ်ဂံၢ်ဘါ

၁. ဆီဖိၣ်သံသိ

၂. ကွဲစီ

၃. ပနီၣ်ကျဲသ့ၣ်အထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ဆီဖိၣ်သံသိတဖျၢၣ်, ကွဲစီနီၣ်တၢ်ဖိခံဘဉ်, ပနီၣ်ကျဲထံနီၣ်တၢ်ဖိခံဘဉ် ကျဲကျိၤယုၣ်အီၤတူၤအဘဉ်လိာ်ဒီးအီၤခဲလၢကတၢၢ်ယီၤ မ့ၢ်လၢကသံၣ်အံၤသ့ၣ်ထဲလၢတၢ်မၤအီၤအီၤတဘျီဂီၢ်လီၤ. တၢ်မၤပာ်ယာ်အီၤလၢတၢ်ဆါကတီၢ်ယံာ်အဂီၢ်တသ့ဘဉ်မ့ၢ်လၢနပာ်ယာ်အီၤတကျၢၤဘဉ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဒုၣ်လၢပှၤသူၣ်က့ၤသးပှၤဒီးအစ့ၤကတၢၢ်ပှၤလၢအသးနံၣ် ၃၅ နံၣ်ဆူအဖိခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မၤအီၤအီၤတဘျီတခူးဒီးအီၤအီၤတနံၣ်တဘျီအအါကတၢၢ်ခံဘျီန့ၣ်လီၤ. မၤအီၤအီၤန့ၣ်တူၤအပျဲထီၣ်သၢသီန့ၣ်နဂံၢ်နဘါကဟဲအိၣ်ထီၣ်ကျဲဝဲဒီးနဘျီကမ့ၢ်သးကဖျဲဝဲန့ၣ်လီၤ. အဂၤတမံၤန့ၣ်နမ့ၢ်အိၣ်ဒီးအီၤအီၤလၢနဂံၢ်ဘါကဘဉ်လိာ်ဘဉ်စးထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်အီၤအီၤတနံၣ်တဘျီကိးန့ၣ်ဒီးတူၤလၢအထီၣ်ဘးဒီတနံၣ်မ့ၢ်ထီၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအဂံၢ်တအိၣ်ဘါတအိၣ်, တၢ်ဘျးအသးဟူးတကဲဝးတကဲဒီးအတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤတအိၣ်ဘဉ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်အီၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်ကသံၣ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးအတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ ကဘဉ်လိာ်ဘဉ်စးက့ၤဝဲသပှၤကတၢၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ပလီၢ်

တၢ်ညဉ်ဂၢ်ဒီးတၢ်သကံသကးမ့ၢ်အိၣ်လၢနဖံးလၢညဉ်လၢန့ၣ် နမ့ၢ်အီၣ်ကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါစ့ၢ်ကိးတၢ်ဆါအဂံၢ်အဘါအယိတၢ်ညဉ်ဂီၢ်ထီၣ်န့ၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိမၤလီၤတၢ်နတၢ်ညဉ်ဂီၢ်အယၢ်အိၣ်တအိၣ်တချ့နအီၣ်ကသံၣ်အံၤန့ၣ်တက့ၢ်.

(င) ကသံဃ်ဂံာ်ဘါ

- ၁. သုဂ်ဝဂ်ဖိအထူဂ် (သုဂ်စီဟ)
- ၂. ထံ

တံဒုးကဲထီဂ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

ဗုထဲးန့ၢ်သုဂ်ဝဂ်ဖိလၢအဲထီဂ်သီသီအဘိသၢဆံ, ထဲးန့ၢ်အီဖိတခိဂ်ဟ်ဗုဂ်အဂံာ်အဘိအလဂ်ခဲလၢဂ်, သုကဆိအီဖိးကျိဘျးအီတက့ၢ်. ချီထီဂ်အီလၢသဟဖးဒိဂ်တဖျၢဂ်အပူ လူထီဂ်ထံ ၁၀ ပလီ, ဗုဂ်အီတုထံလီသံးအိဂ်တုာ် ၃ ပလီတက့ၢ်. ဟ်ဗုဂ်လီအီဖိးပျဲန့ၢ်ထဲအထံဆံ့ ထၢန့ၢ်အီလၢပလီပူတဖျၢဂ်တဖျၢဂ်ဒီးဟ်ဗၢဂ်အီဂုတက့ၢ်.

တံသုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ကသံဃ်အဲအံန့ၢ်မ့ၢ်ဝဲဒုဂ်လၢပုသုဂ်ကုသးပျဲဒီးအစုကတံာ်ပုလၢအသးနံဉ် ၃၅ နံဉ်ဆုအဖိခိဂ်သုဂ်တဖျၢဂ်အဂီၢ်န့ၢ်လီ. မၤအီအီတဘျီတခွး (၁၀၀ စံဉ်စံဉ်) ဒီးအီအီတနံတဘျီတုာ်အပျဲထီဂ်အသီတဆံတက့ၢ်.

ဘဂ်လိာ်တံဆါအဂုာ်

ပုလၢအအီကသံဃ်ဂံာ်ဘါအဲအံန့ၢ်အဂံာ်ဘါကအိဂ်ဝဲထီဘိဒီးတံဆုးတံဆါအဂုာ်အဂၤတဟဲမၤတံာ်တံာ်အီဘဂ်. ကအိဂ်ဆူဂ်အိဂ်ချု ဝဲထီဘိဒီးအသးသမုစုာ်ကီးကထီထီဂ်ဝဲလီ.

ထီဂ်နီဉ်- ကသံဃ်အဲန့ၢ်အါတက့ၢ်ပုအီအီဝံးဒီးအဲဒီးဘျးထီဂ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီ. လၢတံာ်န့ၢ်အလိန့ၢ်မ့ၢ်အီအီဒီးကီပအုးပလီနသးဒ်သိးနသုတဘျးထီဂ်ကွံာ်အီတဂုန့ၢ်လီ. နမ့ၢ်ဘျးထီဂ်ကွံာ်အီန့ၢ်ကသံဃ်အသဟီဂ်မၤတံာ်တချုးဘဂ်ဒီးကဲထီဂ်တံကလီကလီ ဟ့ၢ်ထီဂ်တံဂံာ်တံာ်ဘါတန့ၢ်နီတမံဘဂ်န့ၢ်လီ.

(စ) ကသံဃ်အိဂ်ဆူဂ်သးဖံ

- ၁. တကွံဝါသုဂ် မ့တမ့ၢ်တကွံပံာ်န့ၢ်သုဂ်
- ၂. မိကဲမုာ်

တံဒုးကဲထီဂ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်မိကဲမုာ်သံသီလၢအထီအိဂ်ဝဲလွံာ်ပျဲဒီးအတဝီဒိဂ်ဝဲဒုဂ်သၢစံာ်တကျိန့ၢ်တက့ၢ်, ပုဖျိ

တၢ်ပူၤလၢတၢ်ချ့ၣ်လီၤဆိးအိၣ်တၢ်ပူၤအဖးဖီၣ်န့ၣ် ဟံၣ်ဃာ်အပတီၢ်သၢလိၣ်ဒ်လၢၢ်ဆိအသိး ဒ်သိးနဆိလီၤဟံၣ်ဃာ်ကသံၣ်အသၢပၤကကျၢၤအဂီၢ်စ့ၢ်ကီးတက့ၢ်. လၢၢ်ဆိအကဆူးန့ၣ် မၤဟံၣ်အကျိၤသၢကဆူးလၢၢ်ဒ်သိးကလံၤန့ၣ်လီၤဟးထီၣ်ကညီအဂီၢ်တက့ၢ်. တၢ်ပူၤလၢအဖီခိၣ်ဒီးအဖီလၢၢ်န့ၣ်ကဒိၣ်ဝဲထဲသိးသိးဒီးအတီၤဖၤကဒုစ့ၤဝဲတဖဲဖိ, တၢ်ပူၤအံၤကလီၤကဲၣ်ဝဲဒီးန့ၣ်သိဆၢၣ်အသိးဃာ်ဃာ်န့ၣ်လီၤ.

လူန့ၣ်လီၤဖ့ၣ်ဘၣ်ပျၢ်လၢတၢ်ပူၤအဖီလၢၢ်တန့ၣ်, ဆိလီၤကသံၣ်အသၢပၤဖဲလၢၢ်ဆိခိၣ်အလီၢ်ဝံၤဒီးလူလီၤကဒီးဖ့ၣ်ဘၣ်ပျၢ်လၢတၢ်ပူၤအဖီခိၣ်တကၤပတန့ၣ်တက့ၢ်. လၢတၢ်ပူၤအဖီခိၣ်တကၤပကးဘၢဃာ်အခိၣ်လၢတၢ်တမံၤမံၤဒ်သိးဖ့ၣ်ဘၣ်ပျၢ်သုတကၤချ့ချ့ဒီးအူအိၣ်ကလီၤကလီၤတဂ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်.

ဇွဲၣ်အူထီၣ်ဖ့ၣ်ဘၣ်ပျၢ်လၢတၢ်ပူၤအဖီလၢၢ်တကၤပဒီးပျဲဖ့ၣ်ဘၣ်ပျၢ်အံၤကဲၣ်အူဂ့ၢ်ကယီၤကယီၤတုၤလၢအကဲၣ်လၢၢ်ကွံၣ်ဒီးဟံၣ်ကသံၣ်သၢပၤတုၤအချ့ၣ်လီၤဂ့ၢ်တစုတက့ၢ်. လဲၤထူးထီၣ်ကွံၣ်ကသံၣ်အသၢပၤဒီးဟံၣ်ဃာ်က့ၤဒုၣ်သုၣ်ကမူၣ်လၢပလီၤအခိၣ်ဟံၣ်လဲၢ်တဖျၢၣ်အပူၤ, ဟံၣ်န့ၣ်ကဒီးလၢၢ်သွံၣ်အစိၤလီၤသၢဘး, ကွဲၣ်စိၤအစိၤလီၤတပီၢ်, လုၤည့ဖိအစိၤလီၤယဲၢ်ဘး, တီၢ်ကမူၣ်အိၣ်ဒီးယီၤဃုၣ်အိၣ်ဒီးဒုၣ်သုၣ်အကမူၣ်အံၤတက့ၢ်. လူန့ၣ်လီၤအိၣ်ဆူဒုၣ်သုၣ်ကမူၣ်အပလီၤပုၤခဲလၢၢ်ဝံၤဒီးကျဲကျိၤဃုၣ်အိၣ်တုၤအဘၣ်လိာ်တက့ၢ်.

တၢ်သုကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်အိတဘျီအစိၤလီၤတဘးထီၣ်ဘိ, အိတနံၤခဲဘျီလၢဂီၤခိၣ်ဒီးမုၢ်ဟါတုၤအထီၣ်ဘးတန့ၣ်အတီၢ်ပူၤတက့ၢ်. ဒ်သိးကသံၣ်ကလၢဝဲလၢဒိတန့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်မၤအိၣ်တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲအသိးတဘျီဝံၤမၤကဒီးအသိတဘျီတုၤအလၢဝဲလၢဒိတန့ၣ်အဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံၣ်အံၤမၤဘျီတၢ်ဆါတဘျီကလုာ် တၢ်ဆါလၢတၢ်ပဲအုၣ်လီၤခိၣ်လီၤ အိၣ်ဖျၢၣ်ဃုၣ်န့ၣ်အိၣ်, ကလံၤတၢ်ဆါ, တၢ်ဆါပျၢၣ်ထိး, တၢ်ဆါပျၢၣ်ဆိ, ပသိၣ်တၢ်ဆါ, သွံၣ်ကလံၤတၢ်တဆါ, တၢ်ကီၢ်တၢ်ချ့ၣ်တဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါ, တၢ်ဆူးတၢ်ဆါလၢဖံးလၢၢ်ညၣ်လၢၢ် ဒီးတူၢ်ဘၣ်တၢ်ဆါတုၤလၢအန့ၣ်လွံၢ်ဆံအတီၢ်ပူၤဒုၣ်လဲၣ် ကဘျီဝဲလီၤ. ပုၤသးပျၢ်ခိၣ်ဝါ, ဗဲပိာ်, နၢ်တအၢ, ဗဲတထံၣ်လၢတၢ်တဖၣ်အဂီၢ် မ့ၢ်အိၣ်ကသံၣ်အံၤတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးန့ၣ် ခိၣ်သုၣ်ဝါကသုထီၣ်က့ၤ, နၢ်ကနၢ်ဟူက့ၤတၢ်, ဗဲကဟဲထီၣ်က့ၤ, ဗဲၣ်ချ့ပုၤဖိကဂ့ၢ်ထီၣ်က့ၤဒ်ဖိသၣ်အသိး, တၢ်ဆါဂၤကဘျီန့ၣ်လီၤ.

၃၁. ကသံဃ်သးသမူထီ

(က) ကသံဃ်သးသမူထီ

၁. ကွဲစီ ၁ ပလီ

၂. ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးအသံသိ ၂ ပီ (ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးလၢအဂီၢ်တကလုာ်) တောၣ်မြင်းခွါ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျါအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးခံပီၤ ကျီၤဘျဲးလိယုအီၤလၢတၢ်ကဒုအလီၢ်တက့ၢ်. နမ့ၢ်လိအီၤလၢတၢ်ကီၢ်ကျါန့ၢ်ကသံဃ်အသဟီဉ်ပးထီဉ်ကွံာ်ခိဖျါမ့ၢ်အတၢ်ကီၢ်အီဉ်ကွံာ်အီၤန့ၢ်လီၤ. ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်ဒီးမ့ၢ်ယုလံန့ၢ်တၢ်ကမ့ၢ်အီၤဒီးဂုၤအီၤလၢကိဉ်ဂုၤဂုၤ ဝံၤကျဲကျဲယုဉ်အီၤဒီးကွဲစီတပလီတက့ၢ်. ကၢလံာ်လုာ်အီၤတဖျါဖိတဖျါဖိထဲစုဆဉ်ခိဉ်ဒီးထၢန့ၢ်လီၤအီၤလၢပလီအခိဉ်ဟံလံာ်တဖျါအပူၤသိးပထုးထီဉ်အီၤကညီအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျါအကျဲ

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်အိဉ်အီၤဂီၢ်တဖျါပၤတဖျါထီဘိဒီးအိဉ်အီၤအစ့ကတၢ်ခံန့ၢ်သၢန့ၢ်အတီၢ်ပုၤနတၢ်အိဉ်ဆုဉ်အိဉ်ချၢကဂုၤဝဲထီဘိ နသးသမူကၢကယံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဃ်တခါအံၤန့ၢ်မ့ၢ်ဝဲကသံဃ်ဂံၢ်ဘါဖးဒိဉ်တခိဉ် လၢတၢ်အိဉ်ဆုဉ်အိဉ်ချၢအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၢ်အပိပုၤတဂၤလၢလၢအမ့ၢ်မၤအိဉ်ကသံဃ်ဝဲအံၤဒီးအိဉ်အီၤထီဘိန့ၢ်အသးသမူကထီထီဉ်ဝဲ အနီဉ်ကစၢ်မ့ၢ်ကြးအိဉ်မူထဲအနံဉ် ၉၀ သနက့ၢ်ကအိဉ်မူဘဉ်ဝဲတုၤလၢအနံဉ် ၁၀၀ ဘျဲဉ်သ့ဝဲသပုၤကတၢ်န့ၢ်လီၤ.

တၢ်နီၢ်

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်တမ့ၢ်လၢဖိသဉ်အဂီၢ်ဘဉ်, ပုၤလၢအသးနံဉ်ပျဲထီဉ်အနံဉ်ခံဆံဆုအဖီခိဉ်မးအိဉ်ကသံဃ်အဝဲအံၤသ့န့ၢ်လီၤ.

၃၂. ကသံဃ် ဃံဆါကွဲဆါအကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံဃ်စုကမဲာ်ဆါခိဉ်ကမဲာ်ဆါ (မၤအိအကမူဉ်)

၁. သုဉ်တၢ်ကွဲၤ

၂. တဲၤဖးဒိဉ်

၃. စမူဉ်ယံာ်ကလုာ် (စမုန်မိူးငါးပါး) (မ့တအိဉ်ဘဉ်အလီၢ်န့ဉ်မၤန့ဉ်ဖိဘုလုာ်အတံာ်သ့)

၄. အံသဉ်ဟီ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲၤ

မၤန့ဉ်သုဉ်တၢ်ကွဲၤအဂံၢ်ဒီးတဲၤဖးဒိဉ်အတံာ် အစီၤလီၤတခါတပီၢ်စုာ်စုာ် ကျိဘျးအိးဒီးလိယု အိတက့ၢ်. တုၤအလုၤန့ဉ်တီၢ်ဘျးအိးဒီးဂုၤကမူဉ်အိၤဝံၤဒီးယီဉ်ကွဲၤအိၤလၢတၢ်န့ဉ်ထံအတခါတ ဘျးကျိကျိလီၤယုာ်အိးဒီးစမူဉ်ယံာ်ကလုာ်အကမူဉ်တၢ်န့ဉ်ထံအတတ်, အံသဉ်ဟီနီတၢ်ဖိ ယံာ်ဘျးတက့ၢ်. ဝဲစမူဉ်ယံာ်ကလုာ်တအိဉ်ဘဉ်အခါန့ဉ်မၤန့ဉ်ဖိဘုလုာ်တၢ်အကမူဉ်ဒီးကျဲယုာ် အိၤသ့စုာ်ကိးဝဲန့ဉ်လီၤ. ကျဲကျိယုာ်အိၤဘဉ်လီာ်ဘဉ်လီာ်ဝံၤဟံာ်အိၤလၢပလီၤပူၤလၢအလုာ် ကလံာ်ဂုၤဂုၤဒီးထုးထီဉ်သ့အိၤဖဲန့ဉ်ဘဉ်အိၤတဘျီလၢလၢသ့ဝဲန့ဉ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲၤ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ဉ် အိၤအိၤတဘျီပုၤနီတၢ်ဖိတဘျဉ် တနံၤခံဘျီ တုၤအပုၤထီဉ်သးသီဒီးတၢ် ဆါကလီၤမၢ်ဝဲန့ဉ်လီၤ. မ့ၢ်တလီၤမၢ်ဖဲဘဉ်န့ဉ်ဆဲးအိၤအိၤတုၤလၢအပုၤထီဉ်န့ဉ်သီကလီၤမၢ်ဝဲန့ဉ် လီၤ. နအိၤလၢအကမူဉ်မ့ၢ်တမုာ်ဘဉ်န့ဉ်ကျဲအိၤဒီးထံသ့စုာ်ကိးဝဲန့ဉ်လီၤ.

ဘဉ်လီာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအစုကမဲာ်ဆါ ခိဉ်ကမဲာ်ဆါ ဒီးညိးထီဉ်မ့ၢ်ဂုၤ ယီာ်ဒုဆါ, ဆံဉ်ဂီၤ သုဉ်တဖဉ်န့ဉ်မၤ အိၤက့ၤကသံဃ်အဝဲအံၤဒီးတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ဉ်လီၤ.

(ခ) ကသံဃ်စုကမဲာ်ဆါခိဉ်ကမဲာ်ဆါ (ချီအိအထံ)

၁. သုဉ်တၢ်ကွဲၤ

၂. တဲၤဖးဒိဉ်

၃. စမူဉ်ယံာ်ကလုာ် (စမုန်မိူးငါးပါး) (မ့တအိဉ်ဘဉ်အလီၢ်န့ဉ်မၤန့ဉ်ဖိဘုလုာ်အတံာ်သ့)

၄. အံသဉ်ဟီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်သ့ၣ်တၢ်ကွၢ်အတၢ်တပီၤ, တၢ်ဖးဒိၣ်အတၢ်တပီၤ, စမူၢ်ယဲၢ်ကလုာ်အစီၤလီၤတၢ်ရှ့ၤ, အံၤသ့ၣ်ဟီၣ်နီၤတၢ်ဖိယဲၢ်ဘျဲၣ်တက့ၢ်. ဖဲစမူၢ်ယဲၢ်ကလုာ်တအိၣ်ဘၣ်အခါန့ၢ်မၤန့ၢ်ဖိဘုၤလၢၣ်အထူၣ်အလၢၣ်အစီၤလီၤယဲၢ်ရှ့ၤသ့ၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲန့ၣ်လီၤ. ချီထီၣ်အီၤလၢသပၤဖးဒိၣ်တဖျၢၣ်အပူၤဖၤန့ၣ်လီၤထံ ၁၅ ပလီ, ယ့ၣ်အီၤတုၤလၢထံလီၤသံးအိၣ်တ့ၢ် ၅ ပလီတက့ၢ်. ဟံၣ်ခုၣ်လီၤအီၤဒီးပျဲၣ်ဟံးန့ၣ်က့ၤထဲအထံဆံ့ဆံ့ဝံၤဟံၣ်ဃာ်အီၤလၢပလီပူၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ် အီၤအီၤတဘျီလၢဖးထံခွးတခွး တနံၤခံဘျီ တုၤအပျဲၤထီၣ်သၢသီဒီးတၢ်ဆါကလီၤမၤဝဲလီၤ. မ့ၢ်တလီၤမၤဒ်ဘၣ်န့ၣ်ဆဲးအီၤအီၤတုၤလၢအပျဲၤထီၣ်နွံသီကလီၤမၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအစုကမဲၣ်ဆါ ခိၣ်ကမဲၣ်ဆါ ဒီးညိးထီၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ ယီၢ်ဒုဆါ, ဆံၣ်ဂီၤ သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်မၤအီၤက့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးတၢ်ဆါကဘျီက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကသံၣ်စုကမဲၣ်ဆါခိၣ်ကမဲၣ်ဆါ (စံၢ်ဘိၣ်အီၤ)

- ၁. ဖျံသိ
- ၂. ထီၣ်ကိးသိ
- ၃. တၢ်ဖးအလံကံၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ဖျံသိ, ထီၣ်ကိးသိ ဒီးတၢ်ဖးအလံကံၢ် ဖဲအကအိၣ်ဝဲ ဘၣ်ဆၣ်မၤအီၤအစီၤပျဲၤသိးသိးတက့ၢ်. ယီၤဃုာ်အီၤမူၢ်မူၢ်နီၢ်နီၢ်ဟံၣ်အီၤလၢပလီအခိၣ်ဖးလဲၢ်တဖျၢၣ်အပူၤဖၤသိးနထူးထီၣ်သူအီၤကညီအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပူၤလီၤအီၤဖဲစုကမဲၣ်ဆါခိၣ်ကမဲၣ်ဆါအဖီခိၣ် စံၢ်အီၤတတီးဒိၣ်ဒိၣ်ဝံၤဘိၣ်ဃာ်အီၤလၢတၢ်ကံးညၢၣ်ဖဲဟါခိၣ်တချးမံအဆၢကတီၢ်ကိးဟါဒီးတုၤအပျဲၤထီၣ်တနွံဒီးတၢ်ဆါကလီၤမၤဝဲန့ၣ်လီၤ. စံၢ်အီၤဘိၣ်အီၤဒ်အံၤတုၤလၢတၢ်ဆါဘျီဂ့ၤဒီးဆိကတီၢ်အီၤတက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂၢ်

ပှၤသ့ၣ်က့ၤသးပှၤတနီၤလၢအစုကမၢ်ခါခိၣ်ကမၢ်ခါတုၤအကစၢ်ကအုကစ့ၤဒီးဟးဝဲတကဲဘဉ်တဖၣ်န့ၣ်သူကသံၣ်အဝဲအံၤတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤသးစၢ်တနီၤဟးထီၣ်ဟးလီၤမ့တမ့ၢ်ဂဲၤလိာ်ကွဲဒီးစုကမၢ်ခါခိၣ်ကမၢ်ခါ, ယီၤဒုဆါဒုလဲၣ်န့ၣ်စၢ်အီၤလၢကသံၣ်အဝဲအံၤသ့စ့ၢ်ကီၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ကသံၣ်စုကမၢ်ခါခိၣ်ကမၢ်ခါ (ဆးအီၤလၢစူး)

- ၁. ဖျံသိ
- ၂. ထီၣ်ကိးသိ
- ၃. တၢ်ဖးအလံာ်
- ၄. ပနီၤကျဲထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ဖျံသိ, ထီၣ်ကိးသိ ဒီးတၢ်ဖးအလံာ် ဝဲအကအိၣ်ဝဲ ဘဉ်ဆဉ်မၤအီၤအစီၤပျဲသိးသိးတက့ၢ်. ကျဲကျိၤဃုာ်အီၤဒီးပနီၤကျဲထံကွၢ်လၢအထံဆံၣ်ဆံၣ်ဖိတဟးကွၢ်လၢ စူးထးဟံးဃာ်အီၤကျဲဝဲစ့ၢ်ကိးန့ၣ်တက့ၢ်. ပာ်ဃာ်အီၤဂုၤဂုၤတက့ၢ်. ထးဆးဘိ (စူး) န့ၣ်ဂုၤကတၢ်မၤန့ၢ်လၢတီၢ်ဘီ, မၤန့ၢ်အခိၣ်စုစုဖိ ဒီးမၤဖးဒုအခိၣ်လွံာ်ဘိတက့ၢ်. မၤန့ၢ်လီၤဆီအီၤလၢပိာ်မုာ်အဂီၢ်တဘိဒီးပိာ်ခါအဂီၢ်တဘိတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဆးအီၤလၢစူးဝဲတၢ်ဆါအလီၢ်တဟါတဘျီကိးဟါဒီးတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီဒီးတၢ်ဆါကလီၤမၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တဘျီဂုၤဒ်ဘဉ်န့ၣ်ဆးအီၤတုၤအပျဲထီၣ်တနွံဒီးတၢ်ဆါကလီၤမၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂၢ်

ပှၤသ့ၣ်က့ၤသးပှၤတနီၤလၢအစုကမၢ်ခါခိၣ်ကမၢ်ခါတုၤအကစၢ်ကအုကစ့ၤဒီးဟးဝဲတကဲဘဉ်တဖၣ်န့ၣ်သူကသံၣ်အဝဲအံၤတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤသးစၢ်တနီၤဟးထီၣ်ဟးလီၤမ့တမ့ၢ်ဂဲၤလိာ်ကွဲဒီးစုကမၢ်ခါခိၣ်ကမၢ်ခါ, ယီၤဒုဆါဒုလဲၣ်န့ၣ်ဆးအီၤလၢကသံၣ်အဝဲအံၤသ့စ့ၢ်ကီၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်နီၣ်

ဒ်သိးတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအယၢ်သုတဘၣ်ကူဘၣ်ကၢ်တၢ်ညီညီတဂ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်ကျဲအဂ့ၢ်ကတၢၢ် မ့ၢ်ဝဲတၢ်မၤလီၤဆီစူးထးလၢပုၤတက့ၢ်တက့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. စူးထးအံၤန့ၣ် ဟၢအီၤလၢထံၣ်ချီသဝံ မ့တမ့ၢ်ဘၣ်ဒီးချီအီၤလၢထံၣ်ချီကလၢ်အပူၤ ၁၅ မံးနံးထီၣ်တၢ်တချူးနဆဲးကသံၣ်တဘျီလၢ်လၢ်ဒီး နဆဲးကသံၣ်ဝံအလီၢ်ခံကိးဘျီဒဲးတက့ၢ်. ထူးအီၤလၢစပံးရံးဖဲနကသုအီၤတဘျီလၢ်လၢ်တက့ၢ်.

(င) ခိၣ်လုၣ်ခိၣ်ဆါဒီးညိး (စံးဘိၣ်အီၤ)

- ၁. တမၢ်လၢၣ်
- ၂. နီၣ်ဝီတပီၢ်
- ၃. နံၣ်သိထံ

တၢ်ဒူးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်နီၣ်ဝီတပီၢ်ဒီးတမၢ်လၢၣ်တခါအစီၤလီၤတပီၢ်စုၣ်စုၣ်ဝံ ကျီဘျးလိယုအီၤတုၤအယု ဂ့ၢ်တက့ၢ်. တၢ်ကမူၣ်အီၤမူၣ်နီၣ်နီၣ်ဝံ ကျဲကျီလုၣ်ဒီးနံၣ်သိထံတယးကွၢ်ဖဲအစီၣ်ဘၣ်လီၢ် ဒီးထၢန့ၣ်ယၢ်အီၤလၢကီၣ်အပူၤတက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးမၤန့ၢ်ကသံၣ်အဝဲအံၤတဘျီအဂီၢ်န့ၣ် မၤန့ၢ် ကသံၣ်သၢကလုၣ်အံၤအသံသိပျဲသိးသိးဒီးတၢ်ဘျးအီၤ, ဟံးန့ၢ်အထံမ့ၢ်ဂ့ၢ်အသံးမ့ၢ်ဂ့ၢ်သုဝဲခဲ လၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဖဲမ့ၢ်ဟါလီၤဘျးထီၣ်ကမံအဆၢကတီၢ်န့ၣ် ဖူလီၤကသံၣ်အံၤလၢစုကမံဆါခိၣ်ကမံဆါ အဖီခိၣ်ဒီးစံၣ်အီၤဖဲန့ၣ်တတီၤဒိၣ်ဒိၣ်ဝံဘိၣ်တၢ်ယၢ်အီၤလၢတၢ်ကံးညၢ်ကိးဟါဒဲးတုၤအဘျီတစု တက့ၢ်.

ဘၣ်လီၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢစုကမံခိၣ်ကမံဆါ, ခိၣ်လုၣ်ခိၣ်ဆါဒီးခိၣ်စၢ်လၢ်ညိးလီၤကံးအဖံအိၣ်တဖၣ်န့ၣ်က သံၣ်အဝဲအံၤကမၤဘၣ်လီၢ်က့ၢ်ကလံးဒီးမၤဆိၣ်ထီၣ်ထူၣ်ပျၢ်န့ၣ်လီၤ. သူကသံၣ်အံၤဒဲးတၢ်န့ၣ် ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲလီၤ.

(စ) ခိန်လှိုင်ခိန်ဆါဒီးညိး (မၤန့ၢ်ကသံၣ်တဘျီဂီၢ်)

- ၁. တမၢ်လၢၣ်
- ၂. နီၣ်ဝီၤတပီၢ်
- ၃. ဖီပျၢ်လၢၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်နီၣ်ဝီၤတပီၢ်, ဖီပျၢ်လၢၣ်ဒီးတမၢ်အလၢၣ်တခါတဖဲးပျဲးသိးသိးက့ၢ်. သ့တဆီအိၣ်ဒီးတီၢ်ဘျးအိၣ်ကပုၣ်လုးဖိတက့ၢ်. မၤန့ၢ်က့ၤထဲအထံလၢနကဖူအိၣ်ဒီးနကဘိၣ်အိၣ်အဂီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဖဲမၢ်ဟါလီၤဘျးထီၣ်ကမံဆၢကတီၢ် ဖူလီၤကသံၣ်အံၤလၢစုကမဲၣ်ဆါခိန်ကမဲၣ်ဆါအဖီခိန်ဒီးစံၢ်အိၣ်ဖဲန့ၣ်တတီၤဒိၣ်ဒိၣ်ဝံၤဘိၣ်တံၢ်ဃၢ်အိၣ်လၢတၢ်ကံးညၢ်ကိးဟါဒီးတုၤအဘျီတစုတက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပျၢ်လၢစုကမဲၣ်ခိန်ကမဲၣ်ဆါ, ခိန်လှိုင်ခိန်ဆါဒီးခိန်စၢ်လၢၣ်ညိးလီၤကၢ်အဖံအိၣ်တဖၣ်န့ၣ်သူကသံၣ်အဝဲအံၤဖဲတၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးတၢ်ဆါကဟါမၢ်ဝဲလီၤ.

(ဆ) သးပျၢ်စုကမဲၣ်ဆါခိန်ကမဲၣ်ဆါ

- ၁. သဘၣ်မိၣ်ညး (သဘၣ်ယဲၤ)
- ၂. ဟီၣ်ထးအဘျၣ်
- ၃. တအ့ဆ့
- ၄. သၣ်ကတ်အတံၢ်
- ၅. ဆူအတံၢ်
- ၆. ပျဲးအတံၢ်
- ၇. သယီတံၢ်
- ၈. လီၤလူးမုၢ်
- ၉. နါပီၢ်စီၤအဘျၣ်
- ၁၀. ဖိဂံၢ်အလၢၣ်
- ၁၁. ဖီပျၢ်လၢၣ်
- ၁၂. ထီၣ်ကိးသိ, ဒီးတဖးဃံကံၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံၣ်အကလုာ်လုာ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤကျိၤဘျးအိၤဒီးလိယုတီၢ်ကမူၣ်အိၤတက့ၢ်. ပံးန့ၢ်အကမူၣ်တခါအစီၤပျဲသိးသိးကျဲၣ်ကျိၤယုၣ်အိၤတပူၤယီၤတက့ၢ်. လီၤဆီၣ်တၢ်တဖၣ်အလံာ်ကံၢ်ဒီးထီၣ်ကိးအသံခံခါန့ၣ်မ့ၢ်လၢတၢ်ယုန့ၢ်အိၤကိၤအယိၤကွၢ်တယးယီၤယုၣ်အိၤဒီးတၢ်အိၣ်သးအသိးတက့ၢ်. ကျဲၣ်ကျိၤယုၣ်အိၤခဲလၢကံၢ်ဘၣ်လိာ်ဘၣ်လိာ်ဝံၤထၢန့ၣ်အိၤလၢပလီၤအခိၣ်ဟံၤလိာ်တဖျၢၣ်အပူၤဒီးသိးနထုးထီၣ်က့ၤအိၤကညီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဒုၣ်ထဲလၢပုၤသးပျၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. စံၢ်လီၤအိၤဖဲတၢ်ဆါအလီၢ်ဂီၤတဘျီၤဟါတဘျီၤဒီးဘိၣ်တၢ်ယၢ်အိၤလၢတၢ်ကံးညၢ်တက့ၢ်. အစ့ၤကတၢ်န့ၣ်စံၢ်ဒီးဘိၣ်အိၤပျဲထီၣ်သၢသီမ့တဘျီၤဂ့ၤဂ့ၤဘၣ်ဒီးစံၢ်အိၤတုၤအပျဲထီၣ်တနွံန့ၣ်သ့ၣ်ဒုၣ်န့ၣ်လီၤ. အဂတခါနမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးဆဲးအိၤလၢထးဆဲး (စူး) န့ၣ်ကွၢ်တယးကျဲၣ်ကျိၤက့ၤကသံၣ်အံၤဒီးပနီၤကျဲၣ်အထံဝံၤဒီးဆဲးအိၤဖဲတၢ်ဆါအလီၢ်ဂီၤတဘျီၤဟါတဘျီၤတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီဒီးကကိၤညၢ်လီၤဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တဘျီၤဂ့ၤဂ့ၤဘၣ်န့ၣ်ဆဲးအိၤတုၤလၢအပျဲထီၣ်တနွံဒီးဆဲးအိၤတုၤလၢအဘျီၤဂ့ၤဂ့ၤတစုန့ၣ်တက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအသးပျၢ်ဒီးစုကမဲၣ်ဆါ, ခိၣ်ကမဲၣ်ဆါ ဒီးယိၢ်ဒုဆါ ကအုကစ့ၢ်ဝဲ, တနီၤစံးဝဲသးပျၢ်အယိၤစုကမဲၣ်ခိၣ်ကမဲၣ်အသိအချါတအိၣ်လၢဘၣ်တဖၣ်န့ၣ်သူက့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒီးကဘၣ်လိာ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(၅) သးနါပျၢ်ဆါ

- ၁. ကပူၤ (ပုၤတနီၤကိးလၢဖံးစုညါ)
- ၂. ကွဲစီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကျိၤန့ၢ်ကပူၤအဂံၢ်အစီၤလီၤတပီၢ်, ကျိၤဘျးအိၤခဲလၢကံၢ်ဒီးချီထီၣ်အိၤလၢသပၤဖးဒိၣ်အပူၤလူထီၣ်ထံခွံပလီၤတက့ၢ်. ယုၣ်အိၤတုၤလၢထံလီၤသံးအိၣ်တုၢ်သၢပလီၤဒီးစိာ်လီၤအိၤပျဲန့ၢ်က့ၤထဲအထံဝံၤလူလီၤကွဲစီတပလီၤဝဲဆိကလၢထီၣ်ကဒါက့ၤအိၤတုၤအကျဲကျိၤလိာ်အသးဘၣ်လိာ်ဝံၤစိာ်ပာ်ခုၣ်လီၤက့ၤအိၤတက့ၢ်. ထၢန့ၣ်ပာ်ယၢ်က့ၤအိၤလၢပလီၤပူၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၣ်အိတနံၤသၢၤဘျီလၢဂီၤလုန့ၣ်ရံၣ်, မုၢ်ထူၣ်တဆံခံန့ၣ်ရံၣ်, ဒီးဟါခိယုန့ၣ်ရံၣ် တုၤအပွဲၤထီၣ်တနွံဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ယၢကၢ်ဆိးန့ၣ်လိာ်ဘၣ်ကသံဃ်အါအယိနကဘၣ်ကျဲးစးအိကသံဃ်အဝဲအံၤယံာ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အညီကတၢ်န့ၣ်အိအိတနံၤသၢၤဘျီတုၤလၢတၢ်ဆါဘျီဒီးပတုာ်ကွံာ်အိသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၣ်ဘၣ်လိာ်ဝဲသးနါပျၢ်ဆါ, တၢ်ဆါလၢကအိပူၤ, တၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဒီးတၢ်ဆါအိၣ်ထီၣ်ယာ်လၢကအိပူၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အိကသံဃ်ဒ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဘၣ်ဆါဘၣ်ကတီၢ်ဒီးတၢ်ဆါကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ည) ယီၢ်ဒုဆါ

၁. ဘီထာ (ဒိတထူၣ်စးထီၣ်လၢအဂံၢ်တုၤလၢအသၣ်)

၂. ပယိးနီၣ်ဖျါ (နီၣ်ဂ့ၢ်ထုာ်)

၃. ကသံဃ်ချံး (သ့ၣ်ကာ်စု)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသံဃ်သၢၤခါအံၤ တခါအစီၤလီၤ ၂၀ ဘးစုာ်စုာ်ကျိာ်ဒုးအိၣ်ဝဲၤခါထီၣ်ယုာ်ဒီးထံခွံပလီၤ, ယုာ်အိတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တုာ်ထံသၢပလီၤ, ဟ်ခုၣ်လီၤအိၣ်ဝဲၤထၢန့ၣ်ယာ်လၢပလီပူၤတက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤလၢအယီၢ်ဒုဆါခိဖျါဆုၣ်နီၤယံာ်, မ့တမ့ၢ်မၤတၢ်ဒီးဒုကူလီၤသးယံာ်အယိန့ၣ်အိကသံဃ်အံၤတဘျီလၢာ်ဖးထံခွးတဖျါဒီးအိအိလံာ်န့ၣ်ရံၣ်တဘျီတုၤကသံဃ်သၢပလီၤအံၤလၢကတစုန့ၣ်တက့ၢ်. အိကသံဃ်အံၤထီၣ်ဘိသနက့ကမၢ်အလီၢ်တအိၣ်ဘၣ်, ကသံဃ်ကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါဝဲထူၣ်ပျါဒီးထူၣ်မိာ်ပျါသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်သိးယီၢ်ဒုသုတဆါတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

အိကသံဃ်အံၤဒ်ကသံဃ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီး ယီၢ်ဒုဆါကဘျီဝဲလီၤ. ယီၢ်ဒုဆါမ့ၢ်ဘၣ်ဖးလၢဆံဃ်ယာ်န့ၣ် ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တၢ်ဆါတဘျီဘၣ်အယိ မၤကွၢ်ဆံဃ်ယာ်မ့ၢ်အိၣ်ဒီးအိက့ၤလၢဆံဃ်ယာ်အကသံဃ်တက့ၢ်. မ့တမ့ၢ်လၢဆံဃ်ယာ်တၢ်ဆါအိၣ်ဘၣ်န့ၣ် နယီၢ်ဒုဆါဘျီဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ.

၃၃. ကသံဃ် တၢ်စုၣ်တၢ်ပျၢ်အကလုာ်ကလုာ်

(က) တၢ်အုၣ်တၢ်စီၣ်အလီၤ (ဂုၢ်, ဒးဘီ, ပုၤတဲၤခဲး, အဂၤ...)

၁. တက့ၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်အထူး

၂. ဘဲဆံၣ်ဒီး, ဘဲဆံၣ်သ့ၣ် (ဘဲဆံၣ်ဒီးတအိၣ်အလီၤနသ့ပနီၣ်ကျဲၤထံ (မ့) သးဟီဆံၣ်ထံ)

၃. ဟုထံ

၄. အံသ့ၣ်ဆါ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်

မၤန့ၢ်တက့ၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်အထူးပျဲနီၣ်တၢ်ဖိတဘျၣ်, အံသ့ၣ်ဆါထံပျဲနီၣ်တၢ်ဖိတဘျၣ် ကျဲၣ်ကျီၣ် ယုာ်အီၤတုၤအဘၣ်လီၤဂ့ၤတက့ၢ်. ဟံးန့ၢ်ဘဲဆံၣ်ဒီးတခိၣ်ညါ အတံၢ်ဂ့ၤ, အသၣ်ဂ့ၤ, အဒီးဂ့ၤ တီၢ်ဘျးအီၤဒီးဟံးန့ၢ်အထံစုၣ်အီၤလၢဟုထံအကျါတက့ၢ်. ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၣ်တလီၣ်တၢ်မၤဟ်ဃာ်အီၤယံာ်ထံထံတဘျၣ် မၤန့ၢ်အီၤသ့ညီညီဖဲနလီၣ်ဘၣ်အီၤတဘျီလၢလၢန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျါအကျဲ

ဖဲတၢ်အုၣ်နၢတမံၤမံၤန့ၣ် ဖူလီၤတၢ်ပူၤလီၤလၢတက့ၢ်သ့ၣ်အထူးဒီးအံသ့ၣ်ဆါအကျဲတနံၤသၢဘျီလွံၢ်ဘျီတက့ၢ်. အီၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးဘဲဆံၣ်ထံဒီးဟုထံတနံၤသၢဘျီတက့ၢ်. တက့ၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်အထူးန့ၣ်နမၤဟ်ဃာ်အီၤသ့ဝဲမ့ၢ်ဘဲဆံၣ်ထံန့ၣ်ဂ့ၤတက့ၢ်လၢနမၤအီၤတဘျီအဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်စုၣ်တၢ်ပျၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤကဟးထီၣ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. နသးမ့ၢ်တနၢလၢတၢ်စုၣ်ဟးထီၣ်တလၢကဘၣ်န့ၣ်မၤအီၤန့ၣ်တုၤအပျဲထီၣ်သၢသီဒီးကမ့ၢ်တၢ်သူၣ်မံသးမ့ၢ်လၢနဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လီၤတၢ်ဆါအဂ့ၢ်

တၢ်ဖိတၢ်လံၤဒ်အမ့ၢ် ဂုၢ်, ပုၤတဲၤခဲး (ပတံၤခဲး), ဒးဘီ ဒီးတၢ်အဂုၢ်အဂၤလၢအိၣ်ဒီးအစုၣ်အပျၢ်တမံၤလၢလၢမ့ၢ်အုၣ်ဘၣ်ဖုးနၢန့ၣ်ဖူလီၤကသံဃ်အဝဲအံၤလၢတၢ်ပူၤလီၤအဖိခိၣ်ဒီးအီၤလီၤဘဲဆံၣ်ထံအံၤတဘျီဃီဒ်ကသံဃ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးန့ၣ်တၢ်စုၣ်တၢ်ပျၢ်ကဟးထီၣ်ဝဲလၢကန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ဂုၢ်အုၣ်တၢ်, ဒးဘီအုၣ်တၢ်

၁. ဝီာ်ဆံၣ်

ဖဲတၢ်အုၣ်ဘၣ်နၢတမံၤလၢလၢန့ၣ် တဘျီဃီထဲးန့ၢ်ဝီာ်ဆံၣ်ဒီးတခိၣ်ညါသ့ကဆီအီၤဒီးဘံးန့ၢ်အထံဝဲဖူလီၤအီၤလၢတၢ်ပူၤလီၤအပူၤတက့ၢ်. မၤန့ၢ်ကဒီးအသီတခွဲးဒီးအီၤလီၤခဲလၢကတက့ၢ်.

၃၄. ကသံဃ် ခိဉ်သူဒီးခိဉ်ဘုဉ်အဂံၢ်ဘါအကလုာ်ကလုာ်

(က) ကသံဃ်ခိဉ်သူလီၤထဲး

- ၁. သုဉ်ယီဉ် ၁ ပီၤ
- ၂. ပသာဂီၤ ၅ ရွဲၤ
- ၃. ကွဲစီ တဲ (ပလီတတ်)
- ၄. ထံချီမံခဉ် ၁၀ ပလီ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲၤ

မၤန့ၢ်သုဉ်ယီဉ်အဘုဉ်အစီၤလီၤတပီၤ, ကျိဘျးအီၤဝံလိယုတီၢ်ကမူဉ်အီၤတက့ၢ်. မၤန့ၢ်ကဒီးပသာဂီၤစီၤလီၤ (ယဲၢ်ရွဲၤ) ဆိုလီၤအီၤဘူဘူဖိလိယုတီၢ်ကမူဉ်အီၤတက့ၢ်. စုဉ်လီၤအီၤလၢထံချီမံခဉ်အပလီတဆံအကျိၤဒီးလူလီၤကွဲစီလၢအပူၤတဲဝံဟံဉ်အီၤသၢသီ, ထုးထီဉ်ပျဲၤန့ၢ်က့ၢ်ထဲအထံဆံလၢတၢ်ကံးညဉ်ဂ့ၤတက့ၢ်. ဟံဉ်က့ၢ်အီၤလၢပလီပူၤလၢအလုဉ်ကလံးဒ်သီးအဟးဂီၤသုတညီအဂီၢ်န့ၢ်တက့ၢ်. နမ့ၢ်အဲဉ်ဒီးလၢအန့ၢ်မူန့ၢ်ဖၢန့ၢ်လီၤထံန့ၢ်မူလၢအပူၤဖဲအန့ၢ်မူထီဉ်ဘးသုစ့ၢ်ကီးဝဲန့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲၤ

ဖဲနကပံးနခိဉ်အခါန့ၢ်ဘိလီၤအီၤလၢထံခွဲးဖိတဘုဉ်အပူၤပံးနခိဉ်တုၤအဘဉ်စီဉ်ကရဲဒဲးဒီးဟံဉ်က့ၢ်အီၤန့ၢ် ၆ န့ၢ်ရံဉ်အတီၢ်ပူၤဝံပံးကွံာ်အီၤလၢထံစီစီတက့ၢ်. ပံးအီၤတနွံတဘျီမ့တမ့ၢ်တနွံခံဘျီ တုၤအပူၤထီဉ်တလါမ့ၢ်ဂုၤခံလါမ့ၢ်ဂုၤသ့ဝဲန့ၢ်လီၤ. နမ့ၢ်ပံးအီၤထီဘိန့ၢ်နခိဉ်သူကဂုၤဝဲထီဘိဒီးခိဉ်သဘံစ့ၢ်ကီးတထီဉ်ဘဉ်န့ၢ်လီၤ. နပံးအီၤယံာ်သနာ်က့တကဲထီဉ်တၢ်ကီတၢ်ခဲဘဉ်ကမၤဂုၤထီဉ်နခိဉ်ဘုဉ်ဒီးနခိဉ်သူန့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအခိဉ်ဆူဉ်ဂံၢ်ဘါစၢ်န့ၢ်အခိဉ်သူတဂ့ၤဘဉ်အခိဉ်သူဘိဉ်, မၤအသးဘီဟ့ဘီဟ့ ဒီးလီၤထဲးအါမးန့ၢ်လီၤ. ပုၤလၢအခိဉ်သူမၤအသးဒ်အံၤသ့ဉ်တဖဉ်မ့ၢ်ပံးအခိဉ်လၢကသံဃ်အဝဲအံၤဒ်ကသံဃ်တၢ်န့ၢ်ကျဲအသီးဒီးအခိဉ်ဖဲးဘုဉ်ကဂုၤထီဉ်ဝဲဒီးအခိဉ်သူကအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချ့ဝဲဒီးအခိဉ်သူကဂုၤထီဉ်က့ၢ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. ပုၤလၢအခိဉ်သဘံအိဉ်ဒီးအခိဉ်သုဉ်ယီဉ်သံသးဂံၢ်သးကွဲတဖဉ်စ့ၢ်ကီးမ့ၢ်ပံးကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်အခိဉ်သဘံကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ.

(ခ) ခိဉ်သူလီထဲး

- ၁. ကဆီအုဉ်
- ၂. ဃီထီ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကဆီအုဉ်တလိဉ် လိယုအီတုၤအယုဒီးကုၢ်အုအီ၊ ဟံးန့ၢ်ထဲအချါကမုဉ်ဒီးကျဲ
ယုဉ်အီလၢဃီထီအကျါဆံ့ဖိတက့ၢ်. ပၢ်ဃာ်အီလၢပလိဖိအပူၤဂ့ၤဒီးသူအီသ့ဝဲန့ဉ်လီၤ.
မ့ၢ်သးလီအနၢမုန့ဉ်ထၢန့ဉ်လီထံနၢမုတဖဲးဖိတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ပူၤအီတနံတဘျီလၢဂီၤခိထီဘိတက့ၢ်. ကသံဉ်အဝဲအံၤ မ့ၢ်စ့ၢ်ကီးသိပံၤခိဉ်တခါန့ဉ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအခိဉ်သူဂံၢ်ဘါတအိဉ်ဘဉ်ဒီးခိဉ်သူလီထဲးမ့ၢ်ဂ့ၢ်ခိဉ်သဘံအိဉ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ဉ်ပံၤကသံဉ်
အဝဲအံၤထီဘိဒီးခိဉ်သူကဂ့ၤထီဉ်ကဒါက့ၤဘဉ်လိာ်ဘဉ်စးန့ဉ်လီၤ. ဒ်န့ဉ်သိးနခိဉ်သူကဘျဲဝဲ
ထီဘိန့ဉ်လီၤ.

(ဂ) ခိဉ်ဆူဉ်လီထဲး

- ၁. နိဉ်တၢ်သူ
- ၂. ကဘျုးသံသိ
- ၃. ဃီထီ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်နိဉ်တၢ်သူတကညဲ, သဘျုးသံသိတကညဲ (တကဲၢ်), သုကဆီအီဝံၤမၤလီၤဘျဲး
အီဒီးဘံးန့ၢ်ထဲအထံခံခါလၢဂီၤကဆီဖိဖိ, ကျဲကျိယုဉ်အီ လၢဃီထီဖဲန့ဉ်ခိဉ်မုဉ်န့ဉ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ပံၤခိဉ်တနံတဘျီလၢဂီၤခိထီဘိတက့ၢ်. ကသံဉ်အဝဲအံၤန့ဉ်မ့ၢ်စ့ၢ်ကီးသိပံၤခိဉ်တခါလီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပှၤလၢအခိၣ်သူၣ်ဂံၢ်ဘါတအိၣ်ဘဉ်ဒီးခိၣ်သူၣ်လီၤထဲးမ့ၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်သဘံအိၣ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်ပံၤကသံၣ်အဝဲအံၤထီၣ်ဒီးခိၣ်သူၣ်ကဂ့ၢ်ထီၣ်ကဒါက့ၢ်ဘဉ်လိာ်ဘဉ်စးန့ၣ်လီၤ. ခိၣ်သူၣ်ကဘျဲဝဲထီၣ်ဘိၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) ခိၣ်ဆူၣ်လီၤထဲးခိၣ်သဘံထီၣ်

- ၁. တကီၤဟီၣ်သဉ်အမံၤဘီ
- ၂. ထံချီမံၣ်ခုၣ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပှၤလၢခိၣ်သဘံအိၣ်န့ၣ်ခိၣ်သဉ်ကသးဝဲထီၣ်ဘိၣ်, ခိၣ်သူၣ်ကလီၤထဲးစ့ၢ်ကိးလီၤ. ယုၣ်တကီၤဟီၣ်သဉ်လၢအသဉ်မံၤဘီ, မ့ၢ်တအိၣ်န့ၣ်မၤလၢအသဉ်ပှၤဘူးထီၣ်ကမံ ၃-၄ ဖျၢၣ်ဒီးတီၢ်ကဘူးအီၤဝံၤကီၤသဉ်ဖးအီၤတက့ၢ်. ဟံးန့ၣ်ထံချီမံၣ်ခုၣ်တခူးဒီးဘံးလီၤတကီၤဟီၣ်သဉ်အချံ, အညဉ်လၢထံကျါခဲလၢာ်တက့ၢ်. ပှၤကွံာ်အက့ၢ်အခီအချံအကမံၤခဲလၢာ်ဝံၤဒီးပံၤန့ၣ်ခိၣ်တက့ၢ်. ပံၤအီၤတုၤလၢခိၣ်သူၣ်ခိၣ်ဘုၣ်ဘဉ်စီၣ်ဒီးတဖျၢၣ်ညါဝံၤဒီးဘိၣ်ဘၢယၢာ်အီၤလၢခိၣ်ဖျၢၣ် ၆ န့ၣ်ရံၣ်အတီၢ်ပှၤဝံၤဒီးပံၤကွံာ်န့ၣ်လၢထံကဆဲးကဆီတက့ၢ်. ဝဲန့ၣ်ပံၤခိၣ်လၢကသံၣ်ဝဲအံၤအခါန့ၣ်ဘုၣ်ကသးဝဲမ့ၢ်လၢန့ၣ်ဘုၣ်အယၢာ်အိၣ်အယီၤလီၤ. မၤအီၤန့ၣ်သၢသီတဘျီထီၣ်ဘးသၢဘျီလွံာ်ဘျီဒီးတုၤမ့ၢ်န့ၣ်ဘုၣ်အယၢာ်သံခဲလၢာ်လံးဒီးန့ၣ်တသးလၢဘဉ်, ခိၣ်သူၣ်တလီၤထဲးလၢဘဉ်န့ၣ်လီၤ.

၃၅. ကသံဃ် နာတအာ

(က) နာတအာယိယိ

၁. မိၣ်ဟဲသၣ်ဖးဒိၣ်အမိရါတဖျၢၣ် (ဘူးကမံ)

၂. နံၣ်သိထံ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်မိၣ်ဟဲသၣ်ဖးဒိၣ်အမိရါ (မိယါ) တဖျၢၣ် မၤဟီၣ်အပူၤလၢအခိၣ်မ့တကပၤဒီးခွဲးထုး ထီၣ်ကွၢ်အချံကယိကယိတုၤအချံပားထီၣ်ကွၢ်ခဲလၢာ်တက့ၢ်. ထၢန့ၢ်လီၤနံၣ်သိထံလၢအပူၤပျဲ ပျဲၤဝံၤမၤတၢ်ယၢ်အခံလၢတၢ်တမံၤမံၤမုၢ်မုၢ်နီၢ်နီၢ်ဒီးသၣ်အီၤလၢမ့ၣ်အူကဖီကဖီတုၤမိၣ်ဟဲသၣ်တဖျၢၣ်အံၤကီၢ်ဘၣ်လိာ်ဒီးလီၤဘဲကွၢ်တဖဲးဖိန့ၣ်လီၤ. ဟံၣ်ခုၣ်လီၤအီၤဖဲအခုၣ်လီၤကီၢ်ဒီးကလၢလၢလၢနကသုအီၤအဂီၢ်တက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

လူလီၤနံၣ်သိထံအဝဲအံၤဆူပျဲလၢအနာတအာတကအနာပူၤလၢအတအာတကပၤခဲလၢာ်တက့ၢ်. အိၣ်ခိးအီၤတစီၢ်ဖိဒီးလူလီၤကွၢ်အီၤဆူတၢ်ချၢခဲလၢာ်ဝံၤဒီးပလံာ်ကွၢ်အီၤလၢဘဲစီစီတက့ၢ်. မၤအီၤဖဲအံၤတုၤအပျဲထီၣ်သၢဘျီဒီးနာတအာကဟံထီၣ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပျဲလၢအနာတအာ တန့ၢ်ဟူတၢ်အါအါဘၣ်တဖၣ်ခိဖျိလၢကလံၤထီၣ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်နာကလ့ၢ်ဘၣ်ဒိ တဖဲးတဖဲးမ့ၢ်ဂ့ၢ်ဝဲအသီသီန့ၣ်မၤအီၤဖဲန့ၣ်ဒီးနာကလ့ၢ်ကဂ့ၢ်ထီၣ်ကဒါက့ၤဒီးကနာဟူက့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ပျဲလၢအနာတအာခိဖျိ နာကလ့ၢ်သဲၣ်ဖး, နာတအာလၢအိၣ်ဖျၢၣ်န့ၣ်ဝဲ, နာတအာလၢအယံာ်အထာတဖၣ် အဂီၢ်န့ၣ်နမ့ၢ်မၤအီၤဖဲန့ၣ်သနာက့ၤဘျီဝဲတန့ၢ်ဘၣ်လီၤ.

တၢ်ဒုးပလီၢ်

နံၣ်သိထံလၢမိၣ်ဟဲသၣ်ဖးဒိၣ်က့ၢ်ဘဲအပူၤမ့ၢ်ကီၢ်ဒိၣ်တလၢန့ၢ်န့ၢ်ပူၤလီၤသဘျုးသ့ဝဲအပယိ ပလီၢ်သးထီၣ်ဘိးသိးနံၣ်သိထံသုတကီၢ်တလၢတဂ့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

(ခ) နှိတ်အာကလံသီဉ်နာပူ

၁. ဩဉ်ထံဖါ

တံဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မးန့ဉ်ဩဉ်ထံဖါတဘဉ် တဘဉ်မးသံအီဘဉ်, ပံဉ်ဃာ်အီလဲထံကျိဂုးဂုးသီးအသုတ သံတဂုးအဂီဉ်န့ဉ်တက့ဉ်. ဖဲနလိဉ်သူအီအဆာကတီဉ်န့ဉ်လဲထုးထီဉ်သူအီသ့ဝဲန့ဉ်လီ. ထုး ထီဉ်အီဒီးပလီဉ်သးဒ်သီးသုတအ့ဉ်ဘဉ်န့တဂုးန့ဉ်လီ. ဩဉ်ထံဖါန့ဉ်အ့ဉ်တံဆါဒိဉ်မးစ့ဉ် ကီးလီ.

တံသူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ပံးန့ဉ်ဩဉ်ထံဖါတဘဉ်အံးကွဲဖဲအခံထုး ပံဉ်ထီဉ်တဲာ်ကွဲအီဖဲအခံထုး တာကွဲအမိဉ် ပျာ်ဒီးဆံးလီအခံထုးတကပးအထံဆူပုလဲအနာတအာတဂုးန့ဉ်အနာပူလဲအတအာတကပး န့ဉ်တက့ဉ်. မးအမံလီအိဉ်ယီတတီဒိဉ်ဒိဉ်ဒီးဘိလီကွဲဩဉ်ထံဖါအခံထုးအထံအံဆူတံချာ တက့ဉ်. မးကဆိကဒါက့န့ဉ်ပူ, ပလံဉ်ကွဲအီလဲဘဲစီစီတက့ဉ်. မးအီဒ်အံခံသီတဘျီတုး အပျဲထီဉ်သာဘျီဒီးနှိတ်အာကလံသီဉ်ကလီမာ်ကွဲဝဲဒုးန့ဉ်လီ.

ဘဉ်လိဉ်တံဆါအဂ့ဉ်

ပျာ်နှိတ်အာလဲလဲသီဉ်လဲအနာပူတဂုးမ့ဉ်ယံဉ်ခံနံဉ်သာနံဉ်သနာ်က့မ့ဉ်မးကွဲဝဲဒ်အံ တုးအပျဲထီဉ်သာဘျီဒီးကနာ်ဟူက့တံဘဉ်လီဉ်ဘဉ်စးန့ဉ်လီ. တံလဲဩဉ်ထံဖါအမဲာ်တခါ အံန့ဉ်အိဉ်ဒီးအထံတဖဲဖဲဒီးနာဟ့နာဟးဝဲဒိဉ်မးန့ဉ်လီ. ထံနာဟ့နာဟးအဝဲအံန့ဉ်မ့ဉ်ဝဲက သံဉ်ဖးဒိဉ်တခိဉ်လဲပျာ်နှိတ်အာအဂီဉ်န့ဉ်လီ.

၃၆. ကသံဃ် သွံဉ်ဆိဉ်ဂံ (သွေးတိုး) တာ်ဆါ (Hypertension)

(က) သွံဉ်ဆိဉ်ဂံ “သွေတိ” (သွေးတိုး)

- ၁. သးဟီသဉ်
- ၂. လီလူးမုာ်အကမူဉ်
- ၃. ထီတညး

တာ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျါအကျဲ

မးန့ၢ်သးဟီသဉ်တဖျဉ် ဘံးန့ၢ်ထဲအထံးဒီးပျဲာ်ဟံးန့ၢ်ထဲအထံဆံ့န့ၢ်တက့ၢ်. မးန့ၢ်လီလူးမုာ်အကမူဉ် အစီလီခံဘး, ထီတညးအစီလီယဲာ်ဘး, ကျဉ်ကျီဃုာ်အီတပူယီဒီးသးဟီသဉ်အထံအံးန့ၢ်တက့ၢ်. ဖးန့ၢ်လီအီလောပလီအခိဉ်ဟီလဲာ်တဖျဉ်အပူဒီးလိလီအီလောမုာ်ကီာ်ကျါပျဲထီဉ်န့ၢ်သီတက့ၢ်. ဖဲန့ၢ်လိအီလောမုာ်ကီာ်ကျါအကတီာ်န့ၢ်ဘိဉ်ထီဉ်ကွံာ်အခိဉ် (အိးဟီအခိဉ်) ဒီးလောမုာ်ဟါန့ၢ်ကးဘာတံာ်အခိဉ်ယံးယံးတက့ၢ်. လိအီလောမုာ်ကီာ်ကျါတန့ၢ်ဝံးဒီးန့ၢ်သုအီသုဝဲန့ၢ်လီ.

တာ်သူကသံဃ်အကျါအကျဲ

သးပျဲာ်အဂီၢ်န့ၢ်အီအီထဲစုဆဉ်ခိဉ်တလိဉ်, အီအီဂီတဘျီဟါတဘျီကိးနံးဒဲးတုအပျဲထီဉ်တလါတုလောခံလါတက့ၢ်. ဖဲန့ၢ်အီအီအကတီာ်န့ၢ်တာ်ဆါမုာ်တလီမာ်တဘျီယီသန့က့ကလီမာ်ဝဲကယီကယီဒီးကဘျါဝဲန့ၢ်လီ.

ဘဉ်လိာ်တာ်ဆါအဂ့ၢ်

ပျဲလောအအိဉ်ဒီးသွံဉ်ဆိဉ်ဂံ (သွေးတိုး) တာ်ဆါသုဉ်တဖဉ်န့ၢ် ထီဘိကအိဉ်ဒီးတာ်ခိဉ်မူမဲာ်ခံးသူ ကိာ်ထီဉ်န့ၢ်ထီဉ်န့ၢ်လီ. တဘျီတခိဉ်ဖဲအဘဉ်သဂါဒီးတာ်သူဉ်ပိာ်သးဝးသတူာ်ကလံာ်အမုာ်တာ်သူဉ်ခုသးခုမုာ်ဂုး, တာ်သူဉ်အုးသးအုးမုာ်ဂုး, တာ်ပျဲာ်တုာ်ဖုးမုာ်ဂုးန့ၢ် ပာဆုာ်လီအသးတန့ၢ်ဘဉ်ဒီးတာ်ဆါကထီဉ်အီန့ၢ်လီ. ပျဲာ်အံးသုဉ်တဖဉ်မုာ်မးအီက့ၢ်ကသံဃ်အဝဲအံးဒီးအီအီဒီးကသံဃ်တာ်န့ၢ်ကျဲအသိးန့ၢ်အတာ်ဆုးတာ်ဆါအံးကဘျါက့ၢ်ဝဲန့ၢ်လီ.

(ခ) သွန်ဆိုက်ဂံ “သူတိ” (သွေးတိုး)

- ၁. လှိုင်ခင်သင်
- ၂. ထိတညး
- ၃. ဖီဘုလင်အတံ
- ၄. ထုင်

တံးဒူးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၣ်လှိုင်ခင်သင်လၢအစီလီၤတပီၢ်တဖျၢၣ်, သွန်ကွံၣ်အဘၣ် ကိတံၢ်ဖးလီၤအီၤ သွန်ကွံၣ် အသး ဒီးသွန်လီၤအီၤတကဘျဲးတကဘျဲးတက့ၢ်. မၤန့ၣ်ထုင်ထဲသိးခိၣ်မုၢ်ခိၣ်တလိၣ်ကျဲလီၤ အီၤဒီးထံလၢသပၤပူတယးကွၢ်လၢထံကဘၢလှိုင်ခင်သင်အခိၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. စုၣ်လီၤလှိုင်ခင်သင်အကဘျဲးလၢထုၣ်ထံအကျိ ၁၂:၀၀ နၣ်ရံၣ်အတီၢ်ပူပျဲးဒီးထုးထီၣ်သ့ကဆီၣ်ကွံၣ်အီၤလၢထံအကျိတက့ၢ်. သုဃၢအီၤဝံးဒီးဖီထီၣ်အီၤ, ဖၢန့ၣ်လီၤထီတညးအစီလီၤယံၣ်ရှ့, ဖီဘုလင်တံၢ်သံသိအတီၢ်ဘျဲးအစီလီၤယံၣ်ဘး ဒီးလူထီၣ်ထံဘၢအခိၣ်ကယီၤဒီးတက့ၢ်. ဃုၣ်အီၤတုၤအလီၤကလဲလီၤသကးဒီးစိၣ်လီၤအီၤ, ဟံၣ်ခုၣ်လီၤအီၤတုၤအခုၣ်လီၤဂ့ၤဒီးထၢန့ၣ်ဟံၣ်ဃာ်အီၤလၢ ကီၣ်ဖျၢမ့တမ့ၢ်ပလါပူလၢအလုၣ်ကလံၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တံးသူကသံၣ်အကျိအကျဲ

ပုၤသးပုၤအဂီၢ်န့ၣ်အိကသံၣ်အဝဲအံၤတဘျီနီတၢ်ဖိတဘျၣ်, အီၤအီၤတန့ၣ်သၢဘျီအမ့ၢ် ဂီၤခီ ၆ နယရံၣ်, မုၢ်ထုၣ် ၁၂ နၣ်ရံၣ်, မုၢ်ဟါ ၆ နၣ်ရံၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. အီၤအီၤတုၤအပျဲတလါအတီၢ်ပူဒီးသူတိတံၢ်ဆါကဘျါက့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တံၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအိၣ်ဒီး သွန်ဆိုက်ဂံ (သွေးတိုး) တံၢ်ဆါန့ၣ်မုၢ်လၢသွန်ကျိပူကလံၤထီၣ်အါတလၢဒီး ဘၣ်ဖံၣ် (BP) ထီၣ်တလၢကွံၣ်တံၢ်ဟံၣ်ပနီၢ်သွန်ထံဘၣ်လိာ်ဘၣ်စးဒီးအိၣ်မုၢ်အလီၤန့ၣ်လီၤ. လၢတံၢ်န့ၣ်အယိကတုၢ်ဘၣ်ဝဲတံၢ်ဆါထီၣ်ဘိးအမ့ၢ် ခိၣ်မူ, ဗဲၣ်ခံးသူ, ကိာ်ဘိထီၣ်သ့တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. သူဒီးမၤကွၢ်ကသံၣ်အဝဲအံၤကသံၣ်တံၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးဒီးနတံၢ်ဆါသွန်ဆိုက်ဂံ အံၤကလီၤမၤကွံၣ်ဝဲကယီၤကယီၤတုၤအလၢန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) သွံ့ဆိပ်ဂံ “သူတိ” (သွေးတိုး)

- ၁. တံတူ
- ၂. တာ်သုင်

တံဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်တံတူတဘိသဘျူးကွံၣ်အထူးဘျီၣ်ဘျဲ တဖၣ်လၢဖၣ်ဆါဝံသုကဆီကွံၣ်အီၤဒီး တံၣ်ထီၣ်ဃာ်အီၤလၢနီၣ်တံၣ်မုၢ်မုၢ်နီၣ်နီၣ်ဒီးလဲၤထၢန့ၢ်အီၤဆူတၢ်သုၣ်အအကိပူၤဒီးတၢ်သုၣ်မိၢ်ပှၢ် ကဟဲထီၣ်အုၣ်တံတူတဘိန့ၢ်လီၤ. ဟ်ဃာ်အီၤဖဲန့ၢ်အမံးနံးတဆံတူလၢတဆံယဲၢ်မံးနံး (၁၀-၁၅ မံးနံး) ဒီးထူးထီၣ်ကွံၣ်အီၤတက့ၢ်. ထူးထီၣ်ကဒါက့ၢ်တံတူလၢတၢ်သုၣ်အအပူၤဒီး မၤလီၤတံၣ်ကွံၣ်တၢ်သုၣ်ခဲလၢဝံကၣ်မံအီၤလၢမ့ၢ်အူတူအမံမုၢ်မုၢ်နီၣ်နီၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သုကသံၣ်အကျိအကျဲ

ပုၤလၢအိၣ်ဒီးသွံ့ဆိပ်ဂံ (သွေးတိုး) တၢ်ဆါတဂၤလၢလၢန့ၢ် မၤဒုးအိၣ်အီၤတံတူအ ကၣ်ဒ်အံးဒုးအိၣ်အီၤတဂၤတဘျီဃီခဲလၢတက့ၢ်. မၤဒုးအိၣ်အီၤတံတူအကၣ်ဒ်အံးတနံတ ဘိတနံတဘိတူအပျဲထီၣ်တနွံဒီးတၢ်ဆါသွံ့ဆိပ်ဂံ (သွေးတိုး) တၢ်ဆါကဘျဲန့ၢ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂံၢ်

ပုၤလၢအိၣ်ဒီးသူတိတဂၤန့ၢ်အခိပညီသွံ့ဆိပ်ဂံဆူၣ်တလၢဒီးအနီၣ်ကစၢ်အဂံၢ်အဘါစၢ်, ခိၣ် ခံးမံၣ်မူထီၣ်ဘိန့ၢ်လီၤ. မၤဒုးအိၣ်အီၤတံတူအကၣ်ဒ်ကသံၣ်တၢ်န့ၢ်ကျဲအသိးဒီးအတၢ်ဆါက လီၤမၢ်ဝဲလီၤ.

၃၇. ကသံဉ် တၢ်ဆါယုၢ်အ့ၣ်

(က) ကသံဉ်တၢ်ဆါယုၢ်အ့ၣ်

၁. သၢ်လုၢ်ဒုသၢ်အကပိ (မ့ၢ်တသၢ်ဘၣ်အခါန့ၣ်မၤန့ၢ်အဂံၢ်)

၂. ဃီၤသိ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်သၢ်လုၢ်ဒုအသၢ် အကပိမ့ၢ်တမ့ၢ်အဂံၢ် လိယုၢ်အိၤဒီးတၢ်ဘျးမၤကမ့ၢ်အိၤမ့ၢ်နီၢ်နီၢ်ဝံၤဟံၣ်ဃၢ်အိၤလၢပလီၤပုၤဂ့ၤဂ့ၤသိးအသုတဟးဂီၤညီညီတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. ကျဲအကတဘိန့ၣ်သၢ်ဃုအဂံၢ်ဒီးကျဲ ဖူလီၤယုၢ်အ့ၣ်အဖူလီၤသုဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိၤအကျဲ

ဖဲနကသူအိၤအခါန့ၣ်ကျဲယုၢ်အိၤဒီးဃီၤသိတစဲးဖိဒီးဖူလီၤအိၤလၢတၢ်ပူၤလီၢ်အဖီခိၣ်တက့ၢ်. ဖူလီၤတၢ်ပူၤလီၢ်တနံၤခံၣ်တၢ်ပူၤလီၢ်အတီၢ်ပူၤန့ၣ်တၢ်ပူၤလီၢ်ကယုၢ်ထီဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲဃီၤသိတအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်ကျဲအိၤဒီးထံၣ်ခိၣ်မံၣ်တစဲးဖိဒီးဖူလီၤတၢ်ပူၤလီၢ်သုစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဘၣ်ယုၢ်အ့ၣ်န့ၣ်တၢ်ပနီၣ်ကအိၣ်ဖျါထီၣ်ဝဲဒ်အမ့ၢ် ဘၣ်ဖျိၣ်ထီၣ်, ကဖိထီၣ်, အပူၤလီၢ်ထီၣ်ဂီၤဒီးကျဲး ဒီးအထံၣ်ယုၢ်ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲနသ့ၣ်ညါလၢအမ့ၢ်တၢ်ဆါယုၢ်အ့ၣ်န့ၣ်နသူကသံဉ်အဝဲအံၤဒီးကဘျါက့ၤဝဲဂ့ၤန့ၣ်လီၤ.

(ခ) ကသံဉ်ယုၢ်အ့ၣ်

၁. သဝံာ်ထုး (သိဝံာ်ထုး)

နမ့ၢ်သ့ၣ်ညါလီၤတၢ်လၢယုၢ်အ့ၣ်တၢ်ဆါန့ၣ် မၤန့ၢ်သဝံာ်အထုးဒီးဖူလီၤအိၤလၢတၢ်ပူၤလီၢ်အဖီခိၣ်တနံၤသၢ်ဘျိသၢ်အတီၢ်ပူၤဒီး နတၢ်ဆါမ့ၢ်ဘၣ်လိာ်ကသံဉ်အဝဲအံၤန့ၣ် တၢ်ပူၤလီၢ်ကယုၢ်ထီဝဲကယိကယိဒီးကဘျါဝဲန့ၣ်လီၤ.

၃၈. ကသံဃ် တာ်ဆါပျုာ်ထိး (ဝက်ယူး)

(က) တာ်ဆါပျုာ်ထိး (ကသံဃ်အဆဲး)

- ၁. ကဆိကမ္ပိအစိးခံ
- ၂. ပနာ်အနာ်ဒုစိးခံ
- ၃. ကျိာ်အနာ်ဒုစိးခံ
- ၄. ကဆုအနာ်ဒုစိးခံ
- ၅. ယိဟီာ်အနာ်ဒုစိးခံ
- ၆. ယဲအနာ်ဒုစိးခံ
- ၇. ထိးမဲာ်အသဉ် (ကပံာ်ကာကိာ်လိာ်အသးလာထိးမဲာ်အစိးခံလိာ်ကံာ်ဒ်တာ်သဉ်လိာ်စဲ)
- ၈. ဟုသးလာပုယိာ်ဘုအဖျိးထီာ်လါဆါချာနွံဖျာ်
- ၉. ပနီကျဲထံ

တာ်ဒုးကဲထီာ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ဟံာ်ဆဉ်ဖိကီာ်ဖိဃုကလုာ်အံၤထဲအနာ်ဒုစိးခံဒီးလိယုဟံာ်အိၤ ဟံာ်ယုာ်အိၤဂုၤဂုၤတက့ၢ်. ထၢန့ၢ်ဟုသးလာအခးလိာ်တဲာ် (ဖျိးလိာ်တဲာ်) လါဆါချာနွံဖျာ်ဖဲပုယိာ်ဘုအခါ, ထၢန့ၢ်ချာအိၤလါနုၤတက့ၢ်ပၤ ထၢန့ၢ်သ့ၣ်စ့ၢ်ကိးအိၤဖဲသိးပုၤသုတထံာ်ချုးတဂုၤန့ၢ်တက့ၢ်. ထၢန့ၢ်စ့ၢ်ကိးထိးမဲာ်အသဉ်လါအယုထီာ်လိာ်တဲာ်ကဒါတဖျာ်, ပုၤန့ၢ်ပနီကျဲထံဖဲကလိာ်ဝဲတက့ၢ်. မၤလိာ်ကမ့ၢ်တာ်လါနုၤထၢဟံာ်ဖျိာ်အိၤသ့ၣ်တဖျာ်ခဲလါကံၤကျဲာ်ကျိာ်လုာ်အိၤတပုၤဟီၤ တဘဉ်ပံာ်ကံာ်ဆိးဆဲာ်ကံာ်ဆိးဘဉ်ဒီးဟံာ်ယုာ်အိၤလါပုၤဂုၤဂုၤတက့ၢ်. ဖဲနကဆဲးအိၤအခါန့ၢ်မၤန့ၢ်ကဟံာ်အယိာ်လါအခိာ်စူစုသဘိဒီးဘံထီာ်အိၤဖဲထးဆဲး (စူး) အသိးန့ၢ်တက့ၢ်.

တာ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ပုၤလါတာ်ဆါပျုာ်ထိးအိၣ်လါအပူၤတဂုၤန့ၢ်လဲၤကိးအိၤလါပုၤပူၤ ဒီးဆဲးန့ၢ်အိၤကသံဃ်အဝဲအံၤပျဲထီာ်သၢသိတက့ၢ်. ဖဲအအိၣ်တာ်အလီၢ်န့ၢ်ပုၤတဘဉ်ထံာ်နီတက့ၢ်. အခိာ်ထံးတသီန့ၢ်ဆဲးလိာ်အခိာ်ဒီးဝးတရံးနွံထံာ်, ဖဲန့ၢ်အခါအခိာ်သုဆုာ်ဆိာ်ဆိာ်လိာ်ဆိန့ၢ်ခိာ်သုအဆုာ် ဖဲညီန့ၢ်အသိးကဟဲထီာ်ဝဲသဘိ, ထဲးကွံာ်အိၤတဘိဝံးဒီးမၤအလဲမဲလါကဟံာ်ကျိတက့ၢ်. မုၢ်ဆုာ်ထီာ်တနံၤ ဆဲးန့ၢ်အိၤကသံဃ်အသိတဘိဒီးခိာ်သုအဆုာ်ဆိာ်ဆိာ်အိၣ်တုာ်ခံဘိန့ၢ်ထဲးကွံာ်ကဒီးအိၤတဘိဝံးမၤအက့ၤမဲကဒီးလါကဟံာ်ကျိတက့ၢ်. မုၢ်ဆုာ်ထီာ်ကဒီးအသိတဂီၤန့ၢ်ဆဲးန့ၢ်ကဒီးအိၤကသံဃ်အကတာ်တဘိဝံးထဲးကွံာ်ခိာ်သုဆုာ်အလိာ်ဆိကတာ်လါခံကတာ်တဘိန့ၢ်တ

ကွာ်. ဖဲနဆဲးကသံဃ်အကတီၢ် နဘဉ်မပုလုအအိၣ်ဒီးတၢ်ဆါပျုၣ်ထိးတကလဲၤအိၣ်လၢကဟံ ကျါ, မဲဖဲန့ၣ်အိၣ်ဖဲန့ၣ်တုၤအပုၤထီၣ်သၢနံၤသၢန့ၤ, ပုလုအယါဘျါအီၤတကန့ၣ်ကဘဉ်ခိးအီၤ လၢတၢ်ချ့ အကစၢ်တဘဉ်သ့ၣ်ညါဝဲဘဉ်ဒီးကွၢ်ထွဲအိၣ်ဒီးအိၣ်အီၤတၢ်ဒ်အညီၣ်န့ၣ်အသိးန့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်ဟ့ၣ်ပလီၢ်

☉ ပုလုအဆဲးန့ၣ်ပုဆါပျုၣ်ထိးအကသံဃ်တကန့ၣ်ဖဲအဆဲးကသံဃ်အခါကဘဉ်အိၣ်လၢကလံၤ ထံးတကပု, ပုဆါပျုၣ်ထိးတကန့ၣ်မ့ၢ်အိၣ်လၢကလံၤထံးတကပုန့ၣ်တၢ်ဆါကူသရၣ်သ့ဝဲလီၤ.

☉ ပုလုအအိၣ်ဒီးတၢ်ဆါပျုၣ်ထိးတကန့ၣ်ဖဲအဆဲးကသံဃ်အကတီၢ်ကဘဉ်အိၣ်လၢကဟံကျါ သၢနံၤသၢန့ၤ, ဆဲးကသံဃ်န့ၣ်တဘဉ်မထးဆဲးလၢတၢ်အကဘဉ်. မၤန့ၢ်လၢကဟံအယိၣ်သၢဘိ ဒီးဘံဃာ်အီၤတပူၤယိၣ်ဒ်သိးထးဆဲးအသိးတက့ၢ်.

(ခ) တၢ်ဆါပျုၣ်ထိး

၁. ထီၣ်လွံၢ်ကနံၤဒီးအဂံၢ်

၂. လုၢ်ခဉ်သၣ်အချံ

၃. ကွဲစီ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ထီၣ်လွံၢ်ကနံၤအဂံၢ်, လုၢ်ခဉ်သၣ်အချံ လိယုအီၤဒီးတီၢ်ကမူၣ်အီၤ, ဂုၤန့ၣ်ထဲအက မူၣ်ကပုၣ်လုးတက့ၢ်. ပံးန့ၢ်ထီၣ်လွံၢ်ကနံၤဒီးအဂံၢ်အကမူၣ်အစီၤလီၤ ၃၀ ဘး, လုၢ်ခဉ်သၣ်အ ချံအကမူၣ်အစီၤလီၤ ၃၀ ဘး ဒီးပံးန့ၢ်ကွဲစီအစီၤလီၤ ၃၀ ဘးယီၤဃုာ်အီၤတုၤလၢအဘဉ်လိာ်ဖိး လိာ်ဂုၤဒီးပံးန့ၢ်အီၤလၢပလီၤလၢအခိၣ်ပိာ်လဲၤဒီးလုၣ်ကလံၤဂုၤတဖျါအပူၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ဒုးအီၤပုလုအအိၣ်ဒီးတၢ်ဆါပျုၣ်ထိးတကန့ၣ်တဘျီအစီၤလီၤတဘးဒီးဒုးအိၣ်အီၤတနံၤသၢ ဘျီ တုၤအပုၤထီၣ်သီတဆံဒီးကဘျါဝဲလီၤ. တၢ်ဆါမ့ၢ်ယၢဒီးဒုးအီၤအသီတဆံမ့ၢ်တဘျါဘဉ် န့ၣ်ဆဲးဒုးအီၤကဒီးအီၤဆူညါတုၤလၢအဘျါတစုတက့ၢ်.

(ဂ) တာ်ဆါပျါ်ထိး

- ၁. ထိးဝါအသိအညဉ်
- ၂. ပနီကွဲသဉ်

တာ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ထိးဝါလၢအဝါဒီဖုလၢအသုတအိၣ်နီတကိဘဉ်တဖုအညဉ်အသိဘဉ်ဘဉ်တပီၢ်ဒီးမၤန့ၢ်ပနီကွဲသဉ်အဖျါၣ် ၃၀ ဆံတက့ၢ်. ကျိလီၤဘျးထိးညဉ်ဒီးသွၣ်လီၤပနီၣ်ကွဲသဉ်တကဘျးတကဘျးဘူဘူတက့ၢ်. ဗုၣ်ထီၣ်အိၣ်တုၤအလီၤကလဲကဲထီၣ်တာ်ကပိာ်ဒီးအထံဗုထီကဲထီၣ်ပံာ်ညဉ်ကလၢ်လီၤကံာ်ပုၤမၤအိၣ်တာ်အသိာ်တက့ၢ်. ဟ်ခုၣ်လီၤအိၣ်ဒီးဟ်ဃာ်က့ၤအိၣ်လၢပလီအခိၣ်ဟီလဲာ်တဖျါၣ်အပူၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တာ်သုကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဒုးအိၣ်ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးတာ်ဆါပျါ်ထိးတကန့ၣ်လၢကသံၣ်အဝဲအံၤတဘျီပုၤနီတၢ်လၢ်ဖးထံတဘျီဒီးဒုးအိၣ်အိၣ်တနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်အသိတဆံတက့ၢ်. ပုၤလၢအိၣ်ဒီးတာ်ဆါပျါ်ထိးတကအံၤအတာ်ဆါကဘျါဝဲလီၤ. တာ်ဆါမ့ၢ်ဃၢန့ၣ်ဆဲးဒုးအိၣ်ကဒီးအိၣ်ကသံၣ်အံၤတုၤလၢအပျဲထီၣ်တလါဒီးတုၤလၢအတာ်ဆါဘျါတစုတက့ၢ်.

၃၉. ကသံဉ် တၢ်ဆါအါ (Leprosy) နူနၢ

(က) ကသံဉ်တၢ်ဆါအါ

- ၁. ကသုဉ်ခိဉ်မ့ဉ်ဒီး
- ၂. ဆူတၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသုဉ်ခိဉ်မ့ဉ်ဒီးအသံသိအစီလီၤ ၁ ပီၤဒီးဆူတၢ်အစီလီၤ ၁၀ ဘး ဝံလိယုတီၢ် ကမူဉ်အိၤမူဉ်မုဉ်နီၢ်နီၢ်ဒီးဟံဉ်ဃာ်အိၤလၢကီဉ်အပူၤတက့ၢ်. အဂၤတၢ်မံနမ့ၢ်အဲဉ်ဒီးမၤအိၤလၢအသံ သိတၢ်အိၤဂီၢ်သ့စ့ၢ်ကိးလီၤ. မၤအိၤတၢ်အိၤဂီၢ်န့ဉ် ဟံးန့ၢ်ကသုဉ်ခိဉ်မ့ဉ်ဒီးအသံသိ ၁၀ ဘး, ဆူတၢ်အသံသိ ၁ ဘး တီၢ်ဘျးအိၤတပူၤဃီဝံနသုအိၤသ့စ့ၢ်ကိးလီၤ.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

အိၤအိၤတၢ်တၢ်နီတၢ်တနံၤသၢ်ဘျီပျဲထီဉ်တလါဒီးမ့ၢ်တဟါမၢ်ဒ်ဘဉ်န့ဉ်အိၤအိၤတုၤအပျဲ ထီဉ်သၢလါသ့စ့ၢ်လီၤ. ဝဲလီၤစ့ၢ်ကိးကသံဉ်ကမူဉ်တခါအံၤ လၢတၢ်ဆါပူၤလီၤအလိထီဉ်ဘိ တုၤလၢတၢ်ပူၤလီၤဘျီတစုတက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပုၤလၢအဒီးန့ဉ်တၢ်ဆါအါ (န့ဉ်တၢ်ဆါ) အပူၤလီၤအထံထီဉ်ယုၤလီၤဒီးအုဉ်သံထီဉ်တဲဉ် ကွံဉ်တကဒါတကဒါတကဒါဘဉ်တၢ်ဆါတခါအံၤန့ဉ်အိၤကလိတၢ်ဃံကံဉ်လီၤဖျဲးတစးတစးသ နနီၤက့အကစၢ်တသုဉ်ညါဝဲအဆါအါဘဉ်. ပုၤတဖဉ်အံၤကဘဉ်ကျဲးစးအိၤက့ကသံဉ်တခါ အံၤန့ဉ်လီၤ.

(ခ) တၢ်ဆါအါ

- ၁. သုဉ်အုးအလဲ
- ၂. တမၢ်အလဲ
- ၃. ပနၢ်ဘုဉ်သံသိ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

ကျိန့ၢ်တမၢ်အလဲအစီလီၤသၢပီၤ, သုဉ်အုးအလဲအစီလီၤသၢပီၤ ကျိဘျးလီၤအိၤခဲလၢကိးဒီး

ချိုထိပ်အီးလါသဟးဒီးတဖျာၣ်အပူလူထီၣ်ထံဖဲနအိၣ်ဒီးချိုဒီးယုၣ်အီးတူအိၣ်တၢ်သၢပူတပူ (သၢခူးတခူး) ဒီးပျဲၣ်န့ၣ်အထံလၢနကလုၢ်အီးအဂီၢ်တက့ၢ်. နအိၣ်အီးသ့စ့ၢ်ကီးလီး. မၤသံပနၢ် တၢ်ဖုးသံၣ်ဖးလီးလၢအဟၢဖတကပၤဒီးထူးထီၣ်ကွၢ်အသ့ၣ်အပျံၣ်ခဲလၢၣ်တက့ၢ်. ကူးအိၣ် ကွၢ်အညၣ်ဖဲနသးလီအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးဟံတၢ်ကွၢ်အပံၣ်ဒီးအဘျီၣ်န့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သုကသံၣ်အကျိၣ်အကျဲ

ချိုန့ၣ်တၢ်ပူလၢအလဲၣ်အိၣ်ဝဲသၢပျၢ်ကဝီၤကျိၤဒီးအယိၣ်အိၣ်ဝဲန့ၣ်ပျၢ်တပူတက့ၢ်. တၢ်လီၤ ပနၢ်တၢ်ဖုးန့ၣ်အဘျီၣ်အပံၣ်ဒီးမၤလီၤပျၢ်ဘၣ်တၢ်ဆါအာတဂၤန့ၣ်ဘျီၣ်လီၤကွၢ်အကူအကၤခဲလၢၣ်ဝံၤ လဲၤန့ၣ်လီၤဆုတၢ်ပူဒီးန့ၣ်လီၤအိၣ်လၢပနၢ်အပူတက့ၢ်. မၤအအိၣ်ဖဲန့ၣ်ဒီးမၤအကၤထီၣ်ပနၢ်အ ဘျီၣ်န့ၣ်ဒီးဆုကၤအသိးတက့ၢ်. ကးဘၢစ့ၢ်ကီးတၢ်ပူအခိၣ်လၢချီၣ်ယုၣ်မ့တမ့ၢ်ဖုၤတက့ၢ်. ဖဲန့ၣ် ဆၢကတီၢ်တၢ်ဆါအါအယၢ်ကဟးထီၣ်အိၣ်ဝဲပနၢ်အသ့ၣ်အညၣ်ဒီးဟူးဘၣ်ပျၢ်ဘၣ်တၢ်ဆါတဂၤ န့ၣ်ငါ်ဟ့ၢ်ငါ်ငါ်လဲၤလိးန့ၣ်လီၤ.

မၤပျၢ်ဘၣ်တၢ်ဆါအါတဂၤန့ၣ်အိၣ်တူၤလၢတၢ်ဟူးဘၣ်အိၣ်တအိၣ်နီတမံၤလၢဘၣ်ဒီးအနီၢ် ကစၢ်ဆိမိၣ်လီၤအသးလၢတၢ်ဆါအါအယၢ်ဟးထီၣ်လၢၣ်လံၤန့ၣ်မၤအဟဲက့ၤထီၣ်ဆုတၢ်ချၢတဘျီ ယီၤဒီးမၤအအိၣ်လီၤကသံၣ်လၢတၢ်ချီၣ်အိၣ်တခူးကးကးဒီးမၤအလုၢ်ထံအဝဲန့ၣ် ထူးကွၢ်တၢ်ပူလီၢ် ဒီးတၢ်ပံၣ်တၢ်ယုးသ့ၣ်တဖၣ်မုၢ်မုၢ်နီၢ်နီၢ်ဝံၤကူထီၣ်ကၤထီၣ်က့ၤတက့ၢ်. မ့မ့ၢ်တၢ်ပူတဆုန့ၣ် လုၢ်ဘၢလီၤကွၢ်အိၣ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ဘၢကညိၣ်တက့ၢ်, တဘၣ်လဲၤမၤဘူးအိၣ်လၢတဂ့ၤ.

ဘၣ်လိၢ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ဖဲနလဲၤန့ၣ်အိၣ်လၢပနၢ်အပူအဆၢကတီၢ်န့ၣ်တၢ်ဆါအါအယၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဟးထီၣ်ဒီး လူၤအိၣ်ဝဲပနၢ်အသ့ၣ်အညၣ်, မ့မ့ၢ်ကသံၣ်လၢဘၣ်တၢ်ချီၣ်အိၣ်န့ၣ် ကမၤဘျီၣ်က့ၤဝဲတၢ်ပူလီၢ်ပူ ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်, ဒီးတၢ်ဆါယၢ်အိၣ်တၢ်တဖၣ်စ့ၢ်ကီး ကသံၣ်အံၤကမၤသံကွၢ်အိၣ်ခဲလၢၣ်လီၤ. ဆဲးချီၣ်အိၣ်က့ၤကသံၣ်အဝဲအံၤလၢအသိးဒီးအိၣ်အိၣ်တနံၤတပလီၤတူၤတၢ်ဆါဘျီၣ်တစုန့ၣ်တက့ၢ်.

၄၀. ကသံဉ် တၢ်သါသကုးဖးထီ

(က) တၢ်သါသကုးဖးထီ

- ၁. ထိးကလဲာ်အအံ့ဝံ
- ၂. ကွဲစီ
- ၃. ပနီကွဲထံ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ထိးကလဲာ်အအံ့ဝံတစါ, ကျဲလီၤအီၤလၢထံချီမံ့ခုဉ်အပူၤဒီးပျဲၢ်ပံးန့ၢ်ထဲအထံဆံ့ဆံ့တက့ၢ်. ပံးန့ၢ်ထံလၢန့ၢ်ပျဲၢ်အီၤဝံတခွးဒီးဖၢန့ၢ်လီၤကွဲစီတနီတၢၤ, ပနီကွဲထံတနီတၢၤ ဝံဒီးကျဲကျိယုာ်အီၤတက့ၢ်. ကသံဉ်တခါအံၤန့ၢ်ပသုအီၤသ့ထဲဒုဉ်လၢပမၤအီၤအီၤတဘျီအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. ပမ့ၢ်အဲဉ်ဒီးပာ်ဃာ်အီၤယံာ်အဂီၢ်န့ၢ်ချီမံ့ထိးကလဲာ်အအံ့ဝံဒီးပနီကွဲထံ, ကျဲကျိယုာ်အီၤဒီးကွဲစီဒ်တၢ်ပာ်ပနီဉ်အသိးဒီးပာ်ဃာ်အီၤလၢပလီပုၤဂ့ၤသ့စ့ၢ်ကီးန့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ပုၤလၢအသါသကုးယံာ်ထၢတက့ၢ်န့ၢ်ဒုးအီၤလီၤအီၤတခွးဖိ ဝံအိဉ်ခိးတစါဖိမ့ၢ်တဘျီဘဉ်န့ၢ်ဆဲးအီၤကဒီးတုၤလၢအပျဲထီဉ်သဘျီဒီးကဘျီက့ၤဝဲကယီကယီန့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

တဘျီတခိဉ်တၢ်ကဲထီဉ်အသးလၢပုၤတနီၤ အကလံာ်ဟဲထီဉ်ဆိဉ်သဖျိထီဉ်ဆူကိာ်ယုာ်ပုၤသါသကုးချးလိာ်အခံးဒီးပုၤတနီၤသါသကုးဝဲယံာ်ယံာ်ထၢထၢတုၤလၢအသံအိဉ်ဝဲလီၤ. ပုၤလၢကသါသကုးယံာ်ထၢတဖဉ် မၤဒုးအီၤက့ၤအီၤကသံဉ်အဝဲအံၤဒီးတၢ်သါသကုးကလီၤမၢ်ကွဲာ်လီၤ.

(ခ) ကသံဉ်တၢ်သါသကုးဖးထီ

- ၁. ထံ
- ၂. တၢ်ဆါ
- ၃. ကီဉ်ထၢဉ်အါ
- ၄. ကထံ
- ၅. လုဉ်ထိး
- ၆. အံသဉ်

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

(၁) ဖဲတၢ်သၢတကုးဖးထီၣ်ဘၣ်န့ၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ကျဲးစးအီၣ်လီၤထံတခူးခံးခူးဒီးကီၤပအုးတဘၣ်ကသၢတဂုတစီၢ်ဖိ ကလံၤကျိကဘၣ်လိာ်ဘၣ်စးက့ၤဖဲဒီးတၢ်သၢကုးကဘျဲၣ်န့ၣ်လီၤ.

(၂) ကျဲးအီၣ်တၢ်ဆၢထံတမံၤမံၤ, အီၣ်ထံဒီးအီၣ်တၢ်ဆၢတမံၤမံၤ တစီၢ်ဖိဒီးတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(၃) ဖဲတၢ်သၢကုးဖးထီၣ်ဘၣ်န့ၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ကျဲးစးအီၣ်ကထံဒီးဖဲနဂုၣ်အီၣ်ကထံယုၢ်လီၤထံအဆၢကတီၢ်န့ၣ်နကသၢပုၤနီၣ်ကွံာ်တၢ်သၢကုးဒီးတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(၄) မၤန့ၣ်ကီၣ်ထၢၣ်အလၢအလုၣ်ကလံၤတဖျၢၣ်ဒီးကးဘၢထီၣ်နကီၣ်ပူၤနးဒုခဲလၢာ်တဘၣ်ပျဲကလံၤအကျဲဒီးကသၢလၢတၢ်ချၢတဂုၤ, ဘံးတံၢ်ယာ်ကီၣ်ထၢၣ်အလၢတံၢ်တံၢ်ဒီးကသၢလၢအပူၤတက့ၢ်. ကီၣ်ထၢၣ်အကဟဲကဖိထီၣ်ဒီးလီၤဘဲဝဲဖဲနဂုၣ်ကျဲးစးကသၢအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. မၤန့ၣ်တတီၤဒိၣ်ဒိၣ်ဒီးတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(၅) မၤန့ၣ်လုၣ်ထိးတဘိဗျူတကံၢ်အီၣ်ဆိၣ်ဆိၣ်ဒ်သိးနဖီၣ်အီၣ်ကကျၢၤဂုၤတက့ၢ်. ဖိၣ်ယာ်အမဲၢ်ခံတကပၤဒီးပလံာ်န့ၣ်ဆူနန့ၣ်ပူၤဒ်သိးတၢ်ကဆဲကဟဲထီၣ်ဝဲအဂီၢ်တက့ၢ်. ဂီၢ်ကဆဲနသးဒ်အံၤခံဘျီသၢဘျီဒီးတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ဝဲလီၤ.

(၆) ဖိသၢအဂီၢ်န့ၣ် ပံးန့ၣ်အံသၢဖိတပံာ်ဒီးထၢန့ၣ်လီၤဆူအကီၣ်ပူၤ မၤအယုၢ်လီၤန့ၣ်ဆူဝဲတက့ၢ်. ဖဲန့ၣ်ဆၢကတီၢ် အမဲၢ်ကကံးနါကကံးဒီးကဂုၣ်ကသၢဝဲဒ်သိးအံသၢဟီကလီၤမၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ဆၢကတီၢ်တၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(၇) မ့ၢ်ဖိသၢန့ၣ်ဂူအီၤ, မၤသးဒိၣ်ထီၣ်အီၤ မၤဟီၣ်အီၤဒ်သိးကသးဒိၣ်တၢ်ဒီးဟီၣ်ဝဲတဘျီအဂီၢ်တက့ၢ်. ဖဲအသးဒိၣ်တၢ်ဒီးဟီၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်အတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(၈) မ့ၢ်ပုၤသးစၢ်ဖိန့ၣ်တပျံာ်ထီၣ်အသး, တဲဆဲးခွဲးအီၤဒီးဖဲအသးဒိၣ်တၢ်အါန့ၣ်အတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(၉) ပုၤသးပျၢ်သနက့ဖဲအသးပုၤနီၣ်သးအကတီၢ်ကးန့ၣ်အကီၣ်, တဲဆါအီၤလၢကျဲတဘိဘိမ့တမ့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်တခါခါလၢအတသ့ၣ်ညါဝဲတက့ၢ်. ဖဲန့ၣ်ဆၢကတီၢ်ကသးဒိၣ်ထီၣ်တၢ်ဒီးဖဲအသးဒိၣ်ထီၣ်တၢ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်အတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. အနီၣ်ကစၢ်မ့ၢ်တသးဒိၣ်တၢ်ဘၣ်န့ၣ်အတၢ်သၢကုးကလီၤမၢ်ဘၣ်, မ့ၢ်လၢတသးပုၤနီၣ်ကွံာ်အတၢ်သးသကုးဘၣ်အပီၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သးဒိၣ်တၢ်ဒီးအတၢ်သၢကုးမ့ၢ်လီၤမၢ်လံန့ၣ်တဲဘၣ်က့ၤအီၤတၢ်ဂ့ၢ်ဒ်သိးအသုတသးဒိၣ်န့ၣ်လီၤစိတဂုၤအဂီၢ်တက့ၢ်.

၄၁. ကသံဉ် ကိတ်ဒိဉ်

၁. ထိးသဒံ, ၂. ထွံဉ်မိာ်ပျာ်အနုဉ်ထံ, ၃. ပနီကျဲထံ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ထိးတဒံတဖျာ်, မၤန့ၢ်စ့ၢ်ကိးထွံဉ်မိာ်ပျာ်အနုဉ်ထံပျဲသိးထိးသဒံအဝဲန့ၢ်အထံဝံကျဲဉ် ကျိယုာ်အိတပူဃီတုအဘဉ်လိာ်ဒီးထၢန့ၢ်ဟ်ဃာ်အိဆူပလီတဖျာ်ဖျာ်အပူတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ကသံဉ်တခိဉ်အံၤန့ၢ်မ့ၢ်ဝဲဒဉ်လၢပျဲဆဲးအိလၢစူးအဂီၢ်လီၤ. မၤန့ၢ်ထးဆဲးစူးလၢတိာ်ဘိတဘိဒီးမၤစဲအခိဉ်လၢကသံဉ်ထံဝံဆဲးအိဝးတရံးပျဲကိတ်ဒိဉ်ဟဲကဖိထီဉ်အလီၢ်အစ့ကတၢ်သၢဘျီတက့ၢ်.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်.

ပျဲကိတ်ဒိဉ်လၢအဟဲကဖိထီဉ်အသးလၢပျဲကိတ်ဘိအခဉ်လၢဒီးယံဉ်ယံဉ်ဟဲကဖိဒိဉ်ထီဉ်ဒိဉ်ထီဉ်ဝဲဒဉ်န့ၢ်မ့ၢ်ဆဲးဆိကသံဉ်အံၤကကိညဉ်လီၤဝဲဒဉ်န့ၢ်လီၤ.

၄၂. ကသံဉ် သးပုးနီဉ်တၢ်ဆူဉ်

၁. ကသုဉ်ခိဉ်မ့ၢ်ဒီး (ဂုးဒိဉ်လၢအဂီၢ်တကလုာ်), ၂. ကျိၢ်န့ၢ်ထံ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ကသုဉ်ခိဉ်မ့ၢ်ဒီး (အဂီၢ်တကလုာ်) အစီၤလီၤတပီၢ်ဂုး ခံပီၢ်ဂုးလိယုတိာ်ကမူဉ်ဟ်ဃာ်အိလၢပလီအပူဂုးသိးနသုအိကိးဆၢကတိာ်ကသုအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ.

တၢ်သူကသံဉ်အကျိအကျဲ

ကျဲအိကသုဉ်ခိဉ်မ့ၢ်ဒီးအကမူဉ်ယုာ်ဒီးတၢ်န့ၢ်ထံလၢထံချီကိာ်ကိာ်ကိးဂီၤဒဲးတက့ၢ်. ထံချီတခွးန့ၢ်ထၢန့ၢ်လီၤကသုဉ်ခိဉ်မ့ၢ်ဒီးကမူဉ်နီတၢ်လၢဟ်ဖးထံ ၁ ဘျဉ်, အိကိးမုာ်နံၤတုအပျဲထီဉ်ယုလၢဒီးနသ့ဉ်ထံကဘဉ်ဂီၢ်ထီဉ်ကုးဒီးနသးပုးနီဉ်တၢ်ကစ့လီၤဝဲန့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပျဲလၢအသးပုးနီဉ်တၢ်ဆူဉ်ဖဲအဟ်တၢ်တပူပူမ့ၢ်ဂုးဝဲတၢ်ဝံမၤနီဉ်ဃာ်ဝဲတန့ၢ်လၢမ့ၢ်ဂုး

နှုတ်မှီလာခိုင်းနှင့်အနာကျိဖိသွတ်တဖန်တဖန်တဖန်အလတ်ဘက်အယိနှင့်လီ။ ကသံအဲအဲအဲနှင့် ကမာဂုထီတဲကွဲဝဲသွင်ထံဒီးခိုင်းခိုင်းနှင့်အနာကျိဖိသွတ်တဖန်အယိအီကွဲကသံအဲအဲအဲနသးပု နိုတ်တဲကမာဂုထီဝဲကွဲကွဲနှင့်လီ။

၄၃. ကသံ ခံခံချံလီ (ကသံဆဲးစူးထးအဂီ)

- ၁. လီဂုအခါ (အိတ်လာအထွတ်)
- ၂. လီဂုအမုတ် (အိတ်လာအထွတ်)
- ၃. ညှိတ်တိတ်အတံ (အိတ်လာအမုတ်)
- ၄. စီးဘံအံအံ
- ၅. ပနီကျဲထံ

တဲဒုးကဲထီတဲကသံအကျိအကျဲ

မာနု လီဂုခါ၊ လီဂုမုတ်ဒီးညှိတ်တိတ်အတံဝဲ လိယုအီဒီးမာကမုတ်အီကီးခါဒီးတ ကွဲ။ ဟံးနု စီးဘံအံအံဖးဒီးတဖျာခံလီကရဲအီ ဟံးနုကသံကမုတ်ပုသီးဒီးစီးဘံ အံအံခဲလက်စုတ်စုတ် မာနုစုတ်ကီးပနီကျဲထံတဖျာ ကျဲကျိယုတ်အီခဲလက်ဝဲဒီးဟံးဟံးအီလာပလီ ဖိတဖျာအပူဂုဂုတကွဲ။ ကသံအဲအဲအဲသုဒုထဲလဲတဲကဆဲးအီလဲစူးထးနှင့်လီ။

တဲသုကသံအကျိအကျဲ

ပုလဲအံအံခံချံလီတဲကလဲလဲ ဆဲးကသံအဲအဲတဲဂီတဲဘျိပုထီတဲသဲဂီတဲကွဲ။ က လဲကလီပြဲကွဲဝဲဒီးခံခံချံကမာထီတဲကအါဝဲနှင့်လီ။ ဝဲနဆဲးအီအခါနှင့်ဆဲးဝဲတရဲဒီးအီတီ တီခံခံချံညိးထီတဲအလီပုထီတဲသဲဂီဒီးတဝီနှင့်ဆဲးအီနွံထံတဲကွဲ။ ဆဲးအီဒီးအဲတဲလဲတဲ ဆါဘျိတဲစုတဲကွဲ။

ဘဲလိတ်တဲဆါအဂု

ပုလဲအံအံခံခံချံလီတဲဆါ အံအံခံခံချံလီဒီးညိးထီတဲတဖန်နှင့်တနီအဲကီပုအံအံခံခံထံ၊ တနီနှင့်ကလဲ ဒီးတနီနှင့်ကလဲဆီတဲလီအပုဖိဆူခံခံချံအပူအယိနှင့်လီ။ ဆဲးကွဲကသံ အဲအဲအဲဒီးကဘျိကွဲဝဲနှင့်လီ။

တဲဒုးသုညါ - တဲလဲအံခံခံချံလီတဲဆါနှင့်တဲကူစါအီတဲဘျိညီညီဘဲ၊ လဲတဲနှင့်အယိဆဲး ကသံအဲအဲတဲလဲနနဲလဲတဲဆါအဲကဘျိဝဲဂုလဲဒီးပတုတ်ကွဲအီတဲကွဲ။

၄၄. ပျာကတိတော်အုးထူး (ကတိတော်ဘုးတော်)

၁. ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်မီး

ပျာလအကတိတော်ဘုးတော် ကတိတော်အုးထူးတဂနုဉ်မုဉ်အိဉ်မုဉ်မီးကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်မီးထီ ဘိနုဉ်ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်မီးကမဘဉ်လိဉ်ကုအသ့ဉ်ထံကယီကယီမီးယံဉ်ယံဉ်နုဉ်ကတိတော်ကဘျ ထီဉ်ကုဝဲသပျာကတိတော်နုဉ်လီ.

၄၅. ပိဉ်မုဉ်တော်ဆါအကလုဉ်ကလုဉ်

(က) ပိဉ်မုဉ်သ့ဉ်ဟဲတဘဉ်ဆါဘဉ်ကတိ

- ၁. ပုလံးမီး
- ၂. ကသုဉ်ခိဉ်မဲဉ်မီး
- ၃. ထံချီမံဉ်

တော်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဉ်အကျါအကျဲ

မနုဉ်ပုလံးမီးအမီးမုဉ်ဂုအသုဉ်မုဉ်ဂုအစီလီခံဘး, ကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်မီးအစီလီခံဘး တီ ဘျးအိဉ်မီးကျဲကျီလီအီလီထံချီမံဉ်တခူးအပူ, ကသံဉ်အံမအီအီတဘျီဂီသုဝဲထီဘိလီ. ဖဲပုလံးမီးမုဉ်ဂုကသုဉ်ခိဉ်မုဉ်မီးမုဉ်ဂုတအိဉ်ညီထီဘိဘဉ်အလီနုဉ် မနုဉ်အီအစီလီခံပီသါ ပီမီးလိယုအီတုအယုဂုလံးမီးတီဘျးကမုဉ်အီဂုမီးဟံဉ်အီလါပလီပုဂုတက့.

တော်သူကသံဉ်အကျါအကျဲ

ပိဉ်မုဉ်လါသ့ဉ်ဟဲတဘဉ်လီဘဉ်စးသ့ဉ်တဖဉ်နုဉ် ဖဲသ့ဉ်ဟဲဘျးထီဉ်အဆါကတိ မအီ ကသံဉ်အဝဲအံ ဖဲတံနုဉ်ကျဲအသိးတနု ၃ ဘျီတုအပျဲထီဉ် ၃ သီတက့. မအီအသံသိတ ဘျီတခူးအဂီ မုတမုဉ်မနုဉ်အကမုဉ် ကျဲကျီအီမီးထံချီမံဉ်တခူးအဂီသုစုဉ်ကီးလီ.

ဘဉ်လိဉ်တော်ဆါအဂု

ပိဉ်မုဉ်လါအသ့ဉ်ဟဲတဘဉ်ဆါဘဉ်ကတိ ဖဲအမုဉ်တော်ဆါကတိတဘဉ်လါသ့ဉ်ကဟဲဖဲ ဘဉ်သနုဉ်ကုဟဲလံးမီးတနုနုဉ်တော်ဆါကတိဘဉ်လါသ့ဉ်ကဘဉ်ဟဲလံသနုဉ်ကုတဟဲဘဉ်သ့ဉ် တဖဉ်အဂီနုဉ် ကဲထီဉ်သးလါသ့ဉ်ဂံဘါတလါတပျဲဘဉ်, မကမဉ်ဝဲခိဉ်ဖျီအိဉ်ကမဉ်တော်မုဉ်ဂု လုဉ်ကမဉ်ထံမုဉ်ဂုသုဝဲနုဉ်လီ. မအီကုကသံဉ်အဝဲအံဖဲကသံဉ်တံနုဉ်ကျဲအသိးမီးသ့ဉ်ထံ ကဘဉ်လီဘဉ်စးကုဝဲနုဉ်လီ.

(ခ) ပိတ်မုတ်အသွင်ဟဲတဘဉ်ဆါဘဉ်ကတီၢ်

- ၁. တီၤပျါခွါအဂံၢ်
- ၂. နီၣ်တၢ်သူဇိတခိၣ်
- ၃. လၢၢ်သွံၣ်
- ၄. တၢ်ဒိၣ်သွံၣ် (လၢၢ်သွံၣ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်သွံၣ်တအိၣ်ဘဉ်အလီၢ်ထၢန့ၣ်လီၤလျုၣ်ပှၣ်တီၣ်သ့)
- ၅. ထီတညး

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်တီၤပျါခွါအတၢ်ယဲၢ်ရွံၤ, နီၣ်တၢ်သူဇိတယဲၢ်ရွံၤ ကျိဘျးအိၤဒီးချီထီၣ်အိၤဒီးထံ ၁၅ ပလီ, ယုၣ်အိၤတုၤထံလီၤသံးအိၣ်တ့ၢ် ၅ ပလီတက့ၢ်. စိၣ်လီၤအိၤ ပျဲၢ်ကွံၣ်အသံးခဲလၢၢ်ဝံၤထၢန့ၣ်လီၤ ထီတညးယဲၢ်ရွံၤ, လၢၢ်သွံၣ် ဒီးတၢ်ဒိၣ်သွံၣ်ထဲသိးသဉ်မိကျိၤချံ့သၢဖျါၣ်စ့ၣ်စ့ၣ် ချီထီၣ်ကဒါအိၤ တုၤလၢထီတညးလီၤကရဲလၢၢ်ဒီးစိၣ်လီၤဟံၣ်ခုၣ်လီၤအိၤဝံၤ, ဟံၣ်ဃာ်အိၤလၢပလီပူၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကသံၣ်အဲၤအံၤအိၤတဘျီလၢၢ်ဖးထံခွးတဖျါ, အိၤတနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲၤထီၣ်ခံၣ်တက့ၢ်. မ့ၢ်တဘဉ်လီၢ်ဘဉ်စးဘဉ်န့ၣ်အိၤအိၤတုၤအပျဲၤထီၣ်သၢန့ၣ်တုၤလၢတလၢ န့ၣ်နကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချု ထီၣ်က့ၤဒီးနသ့ၣ်ထံကဂ့ၤထီၣ်ဖဲညဉ်ကဂ့ၤထီၣ်က့ၤဘဉ်လီၢ်ဘဉ်စးန့ၣ်လီၤ.

ဘဉ်လိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပိတ်မုတ်လၢအလီၢ်တီၤဝါဒီးထးခိၣ်ဘုၣ်လီၤဝါ, အမဲၣ်ချံ့အဘုၣ်ကပိတ်ကပလီဝါဒီးမဲၣ်ချံ့ အဘုၣ်အသွံၣ်ကျိၤတဂီၤဘဉ်တဖၣ်န့ၣ်အဂံၢ်ဘါတလၢပျဲဘဉ်ဒီးတနီၤန့ၣ်သွံၣ်ထံတဟဲ (လုၢ်လၢ တဟဲ) တဘဉ်လီၢ်ဘဉ်စးဘဉ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. အမဲၣ်သဉ်စ့ၢ်ကိးဟံၣ်ကဖးအသး, ဝဲအဆၢကတီၢ် ဘဉ်လၢဆူၣ်အသး တလၢတဘျီသန့ၣ်ကတဆူၣ်အသးဘဉ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် အတၢ်သူၣ်ဖံသးညီ တအိၣ်ဘဉ်. ပိတ်မုတ်အံၤတဖၣ်တနီၤဟဲကဲထီၣ်အသးလၢအလုၢ်အလၢဟဲဆၢကတီၢ်လုၢ်ထံဒီး ပျဲၤအခိၣ်လၢထံခုၣ်, မၤဘဉ်စိၣ်အသးလၢထံယဲအယီလီၤ. ပိတ်မုတ်လၢဘဉ်န့ၢ်တၢ်ဆါအံၤတ ဖၣ်န့ၣ် မ့ၢ်အိၤက့ၤကသံၣ်အဲၤအံၤအိၤတဘျီက့ၤန့ၣ်လီၤ. ပိတ်မုတ်လၢသွံၣ်ဟဲအါတလၢ မ့ၢ်တမ့ၢ်စ့ၢ်တလၢ, သွံၣ်ဝါဟဲတဖၣ်န့ၣ်အိၤက့ၤကသံၣ်အဲၤအံၤအိၤကဘဉ်လီၢ်ဘဉ်စးက့ၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ပလီၢ် - ပိတ်မုတ်တဂၤလၢလၢဖဲသွံၣ်ဟဲအခါန့ၣ်တဘဉ်အိၣ်တၢ်နၢယီဘဉ်. တဘဉ်ပျဲအခိၣ် လၢထံခုၣ်ဘဉ်, မ့ၢ်ပျဲအခိၣ်န့ၣ်ကဘဉ်ပျဲလၢထံချီ, တဘဉ်မၤဘဉ်စိၣ်အလီၤလၢထံဘဉ်.

(ဂ) ပိတ်မုတ်အသွင်ကမာန်, သွင်ကိပ်လိပ်အိတ်တုာ်လၢအၤလီၤပူၤ

- ၁. ပိတ်ခတ်တံာ်
- ၂. ကုလီတံာ်
- ၃. ခွံင်ဒိစိးအတံာ်

တံာ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ပိတ်ခတ်တံာ်အစီၤလီၤယံၣ်ရွံၤ, ကုလီတံာ်ယံၣ်ရွံၤဒီးခွံင်ဒိစိးယံၣ်ရွံၤ ကျိၤဘျးအီၤလံၤချီထီၣ်လၢသပၤအပူၤဒီးလူထီၣ်ထံတဆဲယံၣ်ပလီၤ, ဗျုးအီၤတုၤလၢထံအိတ်တုာ်ထဲယံၣ်ပလီတက့ၢ်. ပျံၢ်န့ၢ်ကုၤအီၤဒီးဟံဃာ်ကုၤအီၤလၢပလီပူၤဂုၤတက့ၢ်. ကသံၣ်အံၤန့ၢ်မ့ၢ်ဒုတ်တုာ်ကဘၣ်ချီအီၤသၢခွးတခွးအယံၣ်ကသံၣ်မ့ၢ်အီၤဒီးမၤအါထီၣ်ထံ, ကသံၣ်မ့ၢ်စ့ဒီးမၤစ့လီၤထံသုဝဲန့ၢ်လီၤ. ဖဲလဲၣ်ဂုၤချီအီၤသၢခွးတခွးလၢနကအီၤအီၤအဂီၢ်တက့ၢ်.

တံာ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

အီၤအီၤတဘျီလၢဖးထံခွးတဖျၢၣ်, အီၤတနံၤသၢဘျီတုၤလၢသွံၣ်ကိပ်လိပ်လၢအၤလီၤပူၤလီၤလၢကွံာ်ဒီးဆိကတီၢ်ကွံာ်အီၤတက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တံာ်ဆါအဂ့ၢ်

ပိတ်မုတ်လၢအသွံၣ်ကိပ်လိပ်အိတ်တုာ်လၢအၤလီၤပူၤဒီးလုာ်လၢဟဲတဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးလၢဘၣ်တဖၣ်န့ၢ်ဂုၤလၢကဘၣ်မၤအီၤကုၤကသံၣ်အဝဲအံၤဒဲးအတံာ်ဆုးတံာ်ဆါကဘျီကုၤအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ.

(ဃ) ပိတ်မုတ်အသွံၣ်ဟဲအါတလၢကဲာ်ဆိး

- ၁. တယၤသေၣ်
- ၂. တယၤလၢၣ်

တံာ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်တယၤသေၣ်အဖျၢၣ်တကယၤခဲကယၤ, လိဗုတီၢ်ကမ့ၢ်အီၤဂုၤဒီးဟံဃာ်အီၤလၢပလီမ့ၢ်မ့ၢ်ကိပ်အလုၣ်ကလံၤအပူၤတက့ၢ်. တယၤသေၣ်မ့ၢ်တအိတ်ဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၢ် မၤန့ၢ်တယၤလၢၣ်အသံသိဒီးမံဒါအီၤသုစ့ၢ်ကီးဝဲလီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ဖဲသွံၣ်ဟဲအါတလၢကဲၣ်ဆိးအဆၢကတီၢ်န့ၣ် ကျဲအိတယၤသၣ်အကမူၣ်ဒီးထံၣ်ခါမံၣ်တၢ် ဘျီနီတၢ်ဖိတဘျီ, တနံၤသၢဘျီပျဲထီၣ်သၢသီန့ၣ်တက့ၢ်. မၤအိအိၤန့ၣ်ခံၣ်လၢသၢလါဖဲသွံၣ်ဟဲ အဆၢကတီၢ်ဒီးကွၢ်ကဒါက့ၤသွံၣ်ဟဲမ့ၢ်ဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးထီၣ်က့ၤလဲန့ၣ်ပတုၣ်ကွံၣ်အိၤသ့ဝဲလီၤ. ဆၢကတီၢ်မ့ၢ်ဘၣ်လၢတယၤသၣ်အိၣ်အါအခါအိၣ်န့ၣ်တယၤသၣ်သံသီတဘျီခံၣ်ဖျၢၣ်တနံၤခံၣ်ဘျီသ့ ဝှံၣ်ကိးဝဲဒၣ်လီၤ. ဖဲတယၤသၣ်တအိၣ်ဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လဲၤမၤန့ၣ်တယၤလၢၣ် ဟဲက့ၤဒါလီၤ အိၤလၢချီၣ်မံၣ်အဖိလၢဒီးမံၣ်တၢ်အိၤဖဲသွံၣ်ဟဲဒီးကတီၢ်ညါတလၢတဘျီတုၤအပျဲထီၣ် သၢလါန့ၣ် သွံၣ်ဟဲကဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးက့ၤဝဲဒၣ်ပုၤဂၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပိာ်မုၢ်လၢအလုၢ်လၢဟဲအါတလၢကဲၣ်ဆိး လီၤကဲၣ်ဒ်မိာ်ဖိဆံးသွံၣ်ပာ်အသိးတဖၣ်န့ၣ်မ့ၢ် တၢ်ဆုးတၢ်ဆါလၢအဂီၢ်လီၤ. ပိာ်မုၢ်တနီၤန့ၣ် တလၢအတီၢ်ပုၤလုၢ်လၢကြားဟဲသၢသီ ဘၣ်ဆၣ် အလုၢ်လၢဟဲဝဲလွံၣ်သီယဲာ်သီအယိကဲထီၣ်တၢ်ဂံၢ်စၢ်ဘါစၢ်လၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိ အဝဲသ့ၣ်ကြားသူက့ၤဝဲတယၤသၣ်ဖဲအကြားဒီးအတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ အဂီၢ်ဒ်သိးအလုၢ်လၢဟဲက ဘၣ်လိာ်ဘၣ်စးက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

တီၢ်နီၣ် - တယၤသၣ်န့ၣ်နအိအထံမ့ၢ်ဂ့ၤ, နအိၣ်သံသီအိၤမ့ၢ်ဂ့ၤ မ့ၢ်အါတလၢကွံၣ်အခါန့ၣ်ကဲ ထီၣ်သွံၣ်ပတုၣ်ဖုးသ့ဝဲ ဒီးသွံၣ်က့ၤထီၣ်ကဒါဆူခိၣ်အယိကဲထီၣ်ခိၣ်မူၤမဲာ်ခံးသ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိပိာ်မုၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်ပလီၢ်အသးဒ်သိးသ့တအိၣ်တယၤသၣ်အါကဲၣ်ဆိးတ ဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. အိ, အိၣ်အိၤကသံၣ်တၢ်န့ၣ်ကျဲအသိးန့ၣ်ကမၣ်အလီၢ်တအိၣ်ဘၣ်.

(c) ပိာ်မုၢ်သွံၣ်ထံတဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စး

- (၁) ခွံၣ်ဒိမုၢ်အဂံၢ် ၁ ရွဲ (ခွံၣ်ဒိစိ)
- (၂) ကတိာ်ဂီၤအဂံၢ် ၁ ရွဲ
- (၃) ဟီၣ်တၢ်သူ ၁ ရွဲ
- (၄) ဆုပလဲအဂံၢ် ၁ ရွဲ
- (၅) ထီတညး ၅ ရွဲ
- (၆) သံးခိၣ်ထံ ၁ ပလီ - ကဘၣ်မ့ၢ်အယုထီခဲလၢန့ၣ်လီၤ.

ဒုကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ခွံၣ်ဒိမ့ၤအဂံၢ် ၁ ရွဲၤ, ထီတညး ၅ ရွဲၤ, ဟီၣ်တၢ်သူ ၁ ရွဲၤ, ဆုပလဲအဂံၢ် ၁ ရွဲၤ, ကတံၢ်ဂီၤအဂံၢ် ၁ ရွဲၤ ချီထီၣ်ဃုာ်အိၣ်ဒီးထံ ၃၀ ပလီၤလၢသပၤဖးဒိၣ်တဖျၢၣ်အပူၤတက့ၢ်. ဃုာ်အိၣ်တုၤလၢထံလီၤသံးအိၣ်တုၢ်ထဲ ၁၀ ပလီၤဒီးစိာ်လီၤကွံာ်အိၣ်ဟံၣ်ဃုာ်အိၣ်ဒီးပျံၣ်န့ၢ်က့ၤထဲအထံဆံၣ်ဆံၣ်ဂ့ၤဂ့ၤဝံၤဖၢန့ၣ်လီၤထီတညး ၅ ရွဲၤဝံၤဃုာ်ထီၣ်ကဒီးအိၣ်တုၤလၢထံတညးလီၤဘျၢၣ်ခဲလၢာ်ဝံၤစိာ်ဟံၣ်ဃုာ်လီၤအိၣ်တုၤအန့ၣ်လီၤလဲန့ၣ်ဖၢန့ၣ်လီၤကဒီးသံးခိၣ်ထံတပလီၤဝံၤကျဲကျိၤဘၣ်လိာ်အိၣ်ဒီးထၢန့ၣ်ဟံၣ်ဃုာ်အိၣ်တုၤလၢပလီၤပူၤကးတံၢ်ဃုာ်အိၣ်ဃံးဃံးဟံၣ်ဃုာ်အိၣ်တုၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ကသံၣ်အဝဲအံၤမ့ၢ်ဒုၣ်လၢပိာ်မုၢ်သ့ၣ်တဘၣ်လိာ်ဘၣ်စး လုာ်လၢပာ်ထီၣ်တဘၣ်ဆၢဘၣ်ကတီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ကဘၣ်အိၣ်တဘျီ ပျဲလၢာ်ဖးထံခွဲးတဘျီဒီးအိၣ်တန့ၣ်ခဲဘျီဂီၤခိၣ်ဟါခိၣ်ကိးန့ၣ်ဒီးတုၤအထီၣ်ဘးတလါအတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.

(စ) ပိာ်မုၢ်သ့ၣ်ဝါအါဒီးသ့ၣ်ဂီၤစ့ၤ

- (၁) ကဟံအဂံၢ်
- (၂) ကပိာ်အဂံၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ကဟံအဂံၢ်ဒီးတပိာ်အဂံၢ် တခါတပိာ်စုာ်စုာ်ဒီးချီထီၣ်အိၣ်လၢထံ ၃၀ ပလီၤတက့ၢ်. ဃုာ်အိၣ်တုၤလၢထံလီၤသံးအိၣ်တုၢ် ၁၀ ပလီၤဒီးစိာ်လီၤအိၣ်တက့ၢ်. ကသံၣ်ခဲကလုာ်အံၤတၢ်မ့ၢ်ချီအိၣ်အိၣ်လၢအသံသိသ့ၣ်ဒီးအယုစုာ်ကိးသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်မ့ၢ်အသံသိန့ၣ်ကဘၣ်မ့ၢ်အသံသိခဲကလုာ်လၢာ်ဒီးမ့ၢ်အယုစုာ်ကဘၣ်မ့ၢ်အယုစုာ်ခဲကလုာ်လၢာ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

အိၣ်တဘျီတခွဲး တန့ၣ်ခဲဘျီလၢဂီၤခိၣ်ဟါခိၣ်တုၤအပျဲထီၣ်တလါအတီၢ်ပူၤတက့ၢ်. ဟၢဖၢမ့ၢ်ကျဲန့ၣ်အိၣ်ဃုာ်အိၣ်ဒီးအံၤသုာ်သံသိ (အံၤသုာ်လၢပုၤဖိအိၣ်တၢ်) ဟၢဖၢမ့ၢ်ပျံၣ်ကဲာ်ဆိးန့ၣ်အိၣ်ဃုာ်အိၣ်ဒီးအံၤသုာ်ဃိအူတက့ၢ်.

၄၆. ကသံဃ် မိဖိဆံးအကလုာ်ကလုာ်

(က) မိဖိဆံးသွံဉ်ဃီာ်

၁. ဘဲသုဉ်အလုာ်

၂. အံသုဉ်ဆါ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ၢ်ဘဲသုဉ်အလုာ်သံသိတစံာ်ဒိဉ်ဒိဉ်, သုကဆီအီၤဝံးဒုးလီၤကလဲအီၤဒီးဘံးန့ၢ်ထဲအထံတက့ၢ်. ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်အိဉ်ဒုးတၢ်ကဘဉ်မၤအီၤအီၤတဘျီအဂီၢ်တဘျီအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. ဖ်သိးနအီၤကဘဲအဂီၢ်န့ၢ်ကျဲအီၤက့ၤအီၤဒီးအံသုဉ်ဆါဖဲအဆါထီဉ်ဘးဒီးအီၤအီၤသုဝဲန့ၢ်ဘီၤ.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိအကျဲ

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်အီၤတဘျီပုၤနီတၢ်ဖိတဘုဉ်, မၤအီၤအီၤတနံၤသၢဘျီ, အီတုၤအပုၤထီဉ်သၢသီဖဲသွံဉ်ဟဲအါတလၢမ့တမ့ၢ်မိဖိဆံးသွံဉ်ဃီာ်အဆါကတီၢ်ဒီးသွံဉ်ကပတုာ်ကွံာ်ဝဲန့ၢ်လီၤ. အီၤအီၤသၢသီမ့ၢ်တတုာ်ဘဉ်ဖုးန့ၢ်ဆဲးအီၤဆူညါသုဖဲဝဲန့ၢ်လီၤ. ပလီၢ်သး အီၤဖုးအီၤတဘျီဃီအါအါတဂ့ၤ, အီၤအါတလၢန့ၢ်သွံဉ်ကပတုာ်ဖုးဒီးသွံဉ်ကထီဉ်ဘဉ်ဖုးကဒီးဆူခိဉ်တကပန့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂီၢ်

ပိာ်မုဉ်လၢဆံးစၢ်အဖိဒီးအသွံဉ်ဃီာ် မ့တမ့ၢ်မုဉ်ကနီၤလၢအလုာ်လုာ်ဟဲအါကဲာ်ဆိးန့ၢ်မၤအီၤက့ၤကသံဃ်အဝဲအံၤဒီးသွံဉ်ကဘဉ်လိာ်ဘဉ်စးက့ၤဝဲန့ၢ်လီၤ. မၤအီၤက့ၢ်ကသံဃ်အဝဲအံၤညီညီဖိဒီးတၢ်ဆါစ့ၢ်ကီးဘျီဝဲညီညီဖိလီၤ.

(ခ) မိလားဆံးစာအဖိဒီးသွံင်ထီၣ်လါအခိၣ်

- ၁. တၢ်သုၣ်မိၢ်ပှၢ်
- ၂. ပနီၤကျဲထံ
- ၃. လုၢ်ပှၢ်တီၣ်
- ၄. ဖီပှၢ်လၢ

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်တၢ်သုၣ်မိၢ်ပှၢ်အသံသိအဘျဵု ၃၀-၄၀ ဒီးဒီးဒူးလီၤကရဲအီၤထဲစုမုၢ်ခိၣ်တလိၣ်, ပနီၤကျဲသုၣ်အဘျဵုမုၢ်ဂုၤအထံမုၢ်ဂုၤတစဲး, လုၢ်ပှၢ်တီၣ်ဘၣ်တပံၤဒိၣ် (ထဲပှၢ်တဖျၢၣ်), ကျဲကျိၤဃုၣ်အီၤတပူၤဃီဝံဒုးန့ၢ်ပုၤလါအသွံင်ထီၣ်လါအခိၣ်တဂၤန့ၣ်တက့ၢ်.

တၢ်သုၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

ပုၤလါဆံးစာအဖိဒီးသွံင်ထီၣ်ခိၣ်တဂၤန့ၣ်ဒုးဆုၣ်နီၤအီၤဒီးဒူးန့ၢ်အီၤကသံၣ်အဝဲအံၤန့ၣ်တက့ၢ်. ဟံးန့ၢ်ဖီပှၢ်လၢကုၢ်ဘဲအီၤဒီးမ့ၣ်အူကလၢကလၢဝံဒီးဒူးလီၤကပုၣ်အီၤဒီးစံၢ်ထိးန့ၢ်ပုၤလါအသွံင်ထီၣ်ခိၣ်တဂၤန့ၣ်အခိၣ်သၣ်, ကျးလီၤအီၤလါအခိၣ်လိၤဒီးအူသွံအီၤခံဘျီသၢဘျီတက့ၢ်.

ဘၣ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ပိၣ်မုၢ်လါဆံးစာအဖိဝံ သွံင်ထီၣ်လါအခိၣ်န့ၣ် တနီၤကသးပုၤနီၣ်အသး, တနီၤန့ၣ်မုၢ်တသးပုၤနီၣ်အသးဘၣ်သနၢ်က့ အမဲၣ်ချံကထီၣ်ဂီၤ, အခိၣ်ကမူၤဒီးကွၢ်တၢ်တဘျုးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒုးန့ၢ်အီၤကသံၣ်အဝဲအံၤတစါဖိဒီးအသးကဂ့ၤထီၣ်က့သွံင်ထံကကါထီၣ်က့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) မိလားဆံးစာအဖိဒီးသွံင်ထီၣ်လါအခိၣ်

- ၁. ထိးတၢ်အသး
- ၂. မိၢ်ကံၣ်ဖိ (၂၄၀ကေၣ်)

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ဒီးတၢ်သုၣ်ကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မၤန့ၢ်ထိးတၢ်အသးထဲဘုတဖျၢၣ်ဒီးမၤန့ၢ်မိၢ်ကံၣ်ဖိသၢဖျၢၣ် တီၢ်ဘျးအီၤဂုၤဝံပၤယါကျၢၣ်ကျိၤအီၤဒီးထိးတၢ်အသးအံၤဘၣ်လိာ်ဘၣ်လိာ်တက့ၢ်. ဘၣ်ထီၣ်အီၤလါတၢ်ကံးညၢၣ်ဘုဘုဖိတဘျုးဒီးဒုးန့ၢ်မိၢ်ဖိဆံးလါအသွံင်ထီၣ်အခိၣ်တဂၤ, တစါဖိဒီးသွံင်ကက့ၤလီၤကဒါဝဲကယီၤဖိန့ၣ်လီၤ.

(ဃ) မိဖိဆံးအနာဂုထီၣ်ကထီၣ်ဒီးညးဆါ

၁. သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါ ဒီး ကုလၢဂံၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ဒီးတၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မိလၢဆံးစၢ်အဖိဝံးဒီးအနာဆါမ့တမ့ၢ်ညးထီၣ်ဝဲန့ၣ်ကျၢ ဖူလီသ့ၣ်ဂံၢ်ဝါဒီးကုလၢဂံၢ်တနံၤခံၤ ဘျီသၢဘျီလၢတၢ်ဆါအဖိခိၣ် ဒီးကဘျါက့ၤဝဲသပှၢ်ကတၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိဝံးသီသီအဆၢကတီၢ်အ နာ်ချံထီၣ်ညးထီၣ်မ့တမ့ၢ်နာ်ဆါတခါခါန့ၣ်ကျၢ ဖူလီသ့ၣ်ဂံၢ်ဝါလၢအနာဆါအဖိခိၣ်တ နံၤခံၤဘျီတုၤလၢသၢဘျီကိးနံၤဖဲဒီးနာ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(င) မိဖိဆံးအနာဂုထီၣ်ကထီၣ်ဒီးညးဆါ

၁. စျီဘူသ့ၣ်

၂. ကုလၢဂံၢ်

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ဒီးတၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မိဖိဆံးအနာဆါမ့တမ့ၢ်ညးထီၣ်ဝဲန့ၣ်ကျၢ ဖူလီစျီဘူသ့ၣ်အကုဒီးကုလၢဂံၢ်လၢတၢ်ဆါအဖိ ခိၣ် တနံၤခံၤဘျီသၢဘျီဒီးကဘျါက့ၤဝဲသပှၢ်ကတၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိဝံးသီသီအဆၢကတီၢ်အ နာ်ချံထီၣ်ညးထီၣ်မ့တမ့ၢ်နာ်ဆါတခါခါန့ၣ်ကျၢ ဖူလီစျီဘူသ့ၣ်အကုလၢအနာဆါအဖိခိၣ်တနံၤခံၤ ဘျီတုၤလၢသၢဘျီကိးနံၤဖဲဒီးနာ်ဆါကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

(စ) တၢ်မၤစၢၤမိၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဖိလၢဖိအဒုလၢတဟးထီၣ်ဘၣ်

၁. မိၣ်ခိၣ်သ့

တၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်ဒီးတၢ်သူကသံၣ်အကျိၤအကျဲ

မိၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဖိ အဖိဒုလၢတဟးထီၣ်ဘၣ်န့ၣ်ပုၤလၢအဒုးအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိတကၤဘံထီၣ်မိၣ်အခိၣ် သုလၢစုနၢလိၤဒီးတူန့ၣ်လီၤလၢမိၣ်အကိၣ်ပူၤကယီၤဒီးတဖိဖိမိၣ်ကဘျီတအိၣ်ထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲမိၣ်ဘျီတအိၣ်ထီၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ဖိသ့ၣ်အဒုကဖျိးထီၣ်ကွံၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲန့ၣ်လီၤ.

၄၇. တၢ်ဒုးအိၣ်ဖျၢၣ်မိၢ်ဒၢ, တၢ်ကွၢ်ထွဲမိၢ်ဖိဆံးဒီးတၢ်ကဟုကယၢ်ဖိသၣ်

တၢ်ကွၢ်အိၣ်ဖျၢၣ်မိၢ်ဒၢတၢ်အၢၣ်အကျိၤ

မိၢ်ဒၢတၢ်ကဟုမ့ၢ်အဟၢဖါဆါထီၣ်လံလၢကအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိအဂီၢ်န့ၣ်ပလၢၢ်ကွၢ်ဆိဖိသၣ်အခိၣ်သၣ်အိၣ်မ့ၢ်တလိဘၣ်န့ၣ်တၢ်ကဘၣ်ယၢ်လိန့ၣ်ဖိသၣ်အခိၣ်လိလိမိၢ်အခံကွီၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. တဘၣ်ဆိၣ်နါစိဖိသၣ် တဘၣ်ဆိၣ်န့ၢ်ဆူၣ်ဖိသၣ်ဒ်သိးကအိၣ်ဖျၢၣ်ချူချူ အဂီၢ်တဂ့ၤ. လၢတၢ်ဆိၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဖိသၣ်အလီၢ်န့ၣ် ဖျိညၢ်န့ၢ်တၢ်ကံညၢ်ဖးထီတဘျီဒီးစၢတၢ်ယၢ်မိၢ်ဒၢတၢ်အၢၣ်အသးလီၤဖဲတီတီတက့ၢ်. ဖဲမိၢ်ဒၢတၢ်အၢၣ်အသးဆူၣ်ထီၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်တၢ်ကံညၢ်လၢတၢ်စၢယၢ်အီၤအံၤကမၤစၢမိၢ်ဒၢတၢ်အၢၣ်အသးဆူၣ်ဒ်သိးအိၣ်ဖျၢၣ်ကန့ၢ်ချူချူ အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လီၤကံဝဲဒ်တၢ်ဆိၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဖိသၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဖိၣ်ကွၢ်မိၢ်ဒၢလီၢ်အိးထီၣ်သးအၢၣ်အကျိၤ

မိၢ်ဒၢတၢ်ကဟုမ့ၢ်အဟၢဖါဆါထီၣ်လံလၢကအိၣ်ဖျၢၣ်အဂီၢ်န့ၣ် ဒ်သိးနကသ့ၣ်ညါအၢၣ်လီၢ်ခိၣ်ထိးအိးထီၣ်သး တအိးထီၣ်သးန့ၣ် ဖိၣ်ကွၢ်အစုန့ၢ်ပျၢ်လၢအထွဲတကယၤ အသ့ၣ်မ့ၢ်ဖျိး (သ့ၣ်စံၣ်ဟူး) တကမဲၣ်န့ၣ်နသ့ၣ်ညါသ့ၣ်လၢအလီၢ်ခိၣ်ထိးကအိးထီၣ်သးတဖဲဖိလံဒီးအသ့ၣ်မ့ၢ်ဖျိးစုန့ၢ်ပျၢ်ခံကမဲၣ်တကမဲၣ်န့ၣ်အလီၢ်အိးထီၣ်အသးဒ်ထီၣ်လံဒီးတုမ့ၢ်အသ့ၣ်မ့ၢ်ဖျိးသၢကမဲၣ်လိၣ်လံန့ၣ်နသ့ၣ်ညါအီၤသ့ၣ်လၢအလီၢ်ခိၣ်ထိးအိးထီၣ်အသးခဲလၢကံလံန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ဆၢကတီၢ်အိၣ်ခိးကွၢ်တစိၣ်ဖိဒီးထံချီကပိၢ် (ထံချီထၢၣ်) ကသဲၣ်ဖးထီၣ်ကွံၣ်ဒီးအိၣ်ခိးကဒီးတစိၣ်ဖိန့ၣ်ဖိသၣ်ကဟဲအိၣ်ဖျၢၣ်ထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.

ထံချီဒၢ (ထံချီထၢၣ်) သဲၣ်ဖးဒီးဖိသၣ်တဖျိးထီၣ်ဘၣ်အၢၣ်အကျိၤ

တုမ့ၢ်ဖိသၣ်အထံချီထၢၣ်သဲၣ်ဖးထီၣ်ကွံၣ်လံန့ၣ်တစိၣ်ဖိဒီးဖိသၣ်ကဟဲဖျိးထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖိသၣ်မ့ၢ်တဖျိးထီၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်ကမ့ၢ်ဝဲလၢဖိသၣ်အခိၣ်လီၤဖဲ (အခိၣ်လီၤဆိး) ဆူမိၢ်အခံပူၤတကယၤအယိမိၢ်ကဘၣ်ကိကဖိထီၣ်အခံကိၢ်မ့တမ့ၢ်တၢ်ကဘၣ်တီတရူထီၣ်န့ၣ်မိၢ်အခံကိၢ်လၢတၢ်ကံညၢ်မ့တမ့ၢ်တၢ်တီတရူတမံၤမံၤဒ်သိးဖိသၣ်အခိၣ်ကဝံၣ်ထီၣ်ကဒါက့ၤအသးဒီးကအိၣ်ဖျၢၣ်ချူချူ အဂီၢ်လီၤ. ဖိသၣ်တနီၤန့ၣ် ထံချီဒၢသဲၣ်ဖးဆိသန့က့ၤ အလီၢ်ခိၣ်ထိးမ့ၢ်တအိးထီၣ်သးဒီးဘၣ်ဒီးဖိသၣ်ဟဲဖျိးထီၣ်တသ့စ့ၢ်ကီးဘၣ်. ဖိသၣ်တနီၤအခိၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ထီၣ်လံဘၣ်ဆၣ်ထံချီဒၢတသ့ၣ်ဖးဒီးဘၣ်အိၣ်စ့ၢ်ကီးလီၤ. ဖိသၣ်လၢအခိၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ထီၣ်ဒီတဖျၢၣ်လံဒီးထံချီဒၢတသ့ၣ်ဖးဒီးဘၣ်န့ၣ် နမၤသ့ၣ်ဖးကွံၣ်အီၤသ့ဝဲလီၤ. မ့မ့ၢ်ထံချီဒၢဟဲဖျၢၣ်ထီၣ်သန့က့ၤဖိသၣ်အခိၣ်တအိၣ်ဖျၢၣ်ထီၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်တဘၣ်မၤသဲၣ်ဖးအီၤတဂ့ၤနမ့ၢ်မၤသဲၣ်ဖးအီၤန့ၣ်ဖိသၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်တသ့လၢဘၣ်.

ဖိသပ်ဟဲဖျိးထီၣ်အဂၢ်အကျိၤ

ဖိသပ်အိၣ်ဖျၢၣ်န့ၣ်အအါကတၢ်ကဟဲဖျိးထီၣ်ဆိဝဲလၢအခိၣ်တကယၤန့ၣ်လီၤ. ဖိသပ်တနီၤန့ၣ်ဟဲဖျိးထီၣ်ဆိလၢအခံကီၢ်, တနီၤဟဲဖျိးထီၣ်ဆိဝဲလၢအခိၣ်အိၣ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ဖိသပ်လၢအဟဲဖျိးထီၣ်ဆိလၢအခံကီၢ်ဒီးအခိၣ်န့ၣ်အိၣ်ဖျိးဒၣ်ပူၤဂုၤဂုၤန့ၣ်လီၤ. ဝဲဖိသပ်အခိၣ်ဟဲဖျိးထီၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်တနီၤကဟဲဖျိးထီၣ်လၢအိၣ်ကူလၢ (ကျၢၢ်လီၤ) ဝံးဒီးကယၣ်ကယ (ယၣ်တရံး) အသး, တနီၤန့ၣ်ကဟဲဖျိးထီၣ်လၢအိၣ်ထီၣ်ဝံးဒီးကယၣ်ကယၤက့ၤအသးန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဖိသပ်လၢအဟဲဖျိးထီၣ်လၢယၣ်ကယၤစၢအသးလံန့ၣ်ကဖျိးထီၣ်ဝဲတဆိဘၣ်တဆိ တယၣ်တရံးအသးလၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်ဖိသပ်အခိၣ်ဖျိးထီၣ်ဆူတၢ်ချၢလံန့ၣ်တဘၣ်ထုးန့ၢ်ဆူၣ်ဖိသပ်တဂ့ၤ, ဖိၣ်ယၢ်ဖိသပ်အခိၣ်ကယီၤဖိဒီးဖိသပ်ကယၣ်တရံးအသးဝံးကဟဲဖျိးထီၣ်ဒၣ်အတၢ်ကယီၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်စၢဖိသပ်အဒုဒီးတၢ်ကူးတၢ်ဖိသပ်အဒုအဂၢ်အကျိၤ

ဝဲတၢ်ဆါဟံၣ်တၢ်ပီးတၢ်လီၤလၢတၢ်ကဖိၣ်ဖိသပ်အဒုတအိၣ်နိတမံၤဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်ဟၢမံၤန့ၢ်လုၣ်ခံဘိလၢနကစၢယၢ်ဖိသပ်အဒုအဂီၢ်တက့ၢ်. လုၣ်အခိၣ်ထံးတဘိန့ၣ်စၢယၢ်တၢ်ဖိသပ်အဒုဖဲဒုစ့ၤကီၢ် (ဒုအခိၣ်ထံး) ဝံးဒီး ထီၣ်အိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ခံဘိဆူတၢ်ဖိခိၣ်တကယၤဒီးစၢယၢ်ကဒီးတတီးတက့ၢ်. စၢယၢ်အိၣ်ယံးယံးဝံးကူးတၢ်ကွံၣ်ဖိသပ်အဒုဖဲလၢနစၢပျံၤအချၢတကယၤတက့ၢ်. တၢ်ကူးတၢ်ဖိသပ်အဒုန့ၣ် သူဘျံးကနၣ်လၢအသိထီၣ်ဘိဒီးဟၢမံၤအိၣ် မ့တမ့ၢ်ချီအိၣ်လၢထံချီဒီးသယီတက့ၢ်. ဖိသပ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဝံးမ့ၢ်တကသါ, မ့ၢ်တဟီၣ်ဘၣ်န့ၣ် တဘၣ်စၢအဒုဒီးကူးတၢ်အိၣ်တဘျီယီဘၣ်, မၤဟူးမၤဂဲၤအိၣ်ဒီးဂုၢ်ကျဲးစးဒုးသါထီၣ်အိၣ်, အိၣ်ခိးတုၤလၢဖိသပ်ကသါဒီးဟီၣ်တစုတက့ၢ်.

ဖိသပ်အိၣ်ဖျၢၣ်သအူး (ဖိသပ်လီၤအူး) (တကသါ, တဟီၣ်) အဂၢ်အကျိၤ

ဖိသပ်အိၣ်ဖျၢၣ်သအူးန့ၣ်ကဲထီၣ်အသးသ့ဝဲခိဖျိဖိသပ်အခိၣ်ထီၣ်အယိအိၣ်ဖျၢၣ်တံၢ်တံၢ်ယံၣ်ဒီးလီၤသအူး (လီၤအူး) သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဝဲဖိသပ်လီၤသအူးလံန့ၣ်တဘၣ်မၤတံၢ်ဖိသပ်အဒုတဘျီယီတဂ့ၤ နကဘၣ်လုၢ်န့ၢ်ဖိသပ်အဒု (စံၢ်ဖျၢၣ်) ဟံးန့ၢ်ကလံၤလၢမိၢ်အအိၣ်ဒီးစိၣ်ခိအိၣ်ဆူဖိသပ်အအိၣ်ခိဖျိဖိသပ်အဒုပျံးဒီးဖျၢၣ်န့ၣ်လီၤကလံၤလၢဖိသပ်အဟၢဖျၢၣ်သိးဖိသပ်ကန့ၣ်ဘၣ်ကလံၤဒီးကသါထီၣ်က့ၤဝဲကန့ၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲန့ၣ်လုၢ်ဖိသပ်အဒုတံၢ်တံၢ် ၅ မံးနံးဒီးယံၣ်ကတၢ် ၁၀ မံးနံးန့ၣ်ဖိသပ်ကကသါထီၣ်ဒီးဟီၣ်ထီၣ်ဝဲတဘျီယီန့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤစၢၤဖိသၢ်အဒုလၢ်တလီၤကွၢ်ဘၣ်အဂီၢ်အကျိၤ

ဖိသၢ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဝံၤအလီၢ်ခံအဒုလၢ်ကဘၣ်ဖျိးထီၣ်ကွၢ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ. ဖိသၢ်အဒုလၢ်မ့ၢ်တဟဲဖျိးထီၣ်ဘၣ်န့ၣ် ပလၢ်ကွၢ်ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကမ့ၢ်လၢအဒုလၢ်တလီၤလၢအလီၢ်ခိၣ်ထိးဘၣ်အယိဒုလၢ်အံၤဖျိးထီၣ်ကွၢ်ဝဲတသ့ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်နကဘၣ်စံၢ်ကဖိထီၣ် (ယီၢ်ကဖိထီၣ်) န့ၣ်အအလီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တန့ၢ်ဒ်ဘၣ်န့ၣ်နကဘၣ်စံၢ်ပၢ်သံး (စံၢ်သဘံး) ကွၢ်အိၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤန့ၣ်ကဲထီၣ်အသးလၢအဒုလၢ်လီၤကျးလၢအလီၢ်အလီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်စံၢ်ပၢ်သံးဒုလၢ်န့ၣ် ပလၢ်ကွၢ်မိၢ်အအလီၢ်ပူၤဒီးဖိၣ်ယၢ်ဒုလၢ်အပပူၤလၢနစုခံခီလိၣ်ဒီးစံၢ်တၢ်အိၣ်ဒ်သိးကသဘံးအဂီၢ်, တမ့ၢ်မၤတၢ်အိၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်စံၢ်ပၢ်သံးကွၢ်ဒုလၢ်လၢအလီၢ်ပူၤအဆၢကတီၢ်န့ၣ်ဒုလၢ်ကဟဲဖျိးထီၣ်ကွၢ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဒုလၢ်မ့ၢ်တဖျိးထီၣ်ဘၣ်သန့ကတဘၣ်ဘုးထုးထီၣ်အိၣ်တဂ့ၤ, နမ့ၢ်ဘုးထုးထီၣ်အိၣ်န့ၣ်ကဲထီၣ်မိၢ်အသ့ၣ်ယီၢ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကဟ့ၤကယၢ်ဖိသၢ်အဂီၢ်အကျိၤ

ဖိသၢ်တဂ့ၤအိၣ်ဖျၢၣ်ဝံၤန့ၣ်တၢ်ကဘၣ်စၢၤအဒုဝံၤဒီးတၢ်ကဘၣ်မၤကဆိအိၣ် (ဒုးလၢ်အိၣ်ထံ) လၢထံချီၣ်မံကလၢကလၢန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဖိသၢ်လၢအလီၤသအူး (လီၤအူး) န့ၣ်တဘၣ်ဒုးလၢ်အိၣ်ထံတဘျီယီတဂ့ၤ, ထွါကွၢ်အလီၤလၢတၢ်ကံးညၢ်ကပုၤအဆဲးကဆိဝံၤဒီး မၤကဆိအကိၣ်ပူၤ, နၢ်ပူၤ, နါဒုပူၤဂ့ၤဂ့ၤတက့ၢ်. မၤန့ၢ်ဘဲယုထီဒီးပလံၣ်န့ၢ်ဖိသၢ်အနၢ်ပူၤလၢနီၣ်က့ဆံးဆံးဖိ ဒ်သိးသ့ၣ်ဃးမ့ၢ်ဂ့ၤ ထံမ့ၢ်ဂ့ၤ သုတဝဲထီလၢဖိသၢ်အနၢ်ပူၤဒီးကဲထီၣ်ဖိသၢ်အနၢ်အတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဖိသၢ်လၢအိၣ်ဖျၢၣ်ဝံၤတန့ၢ်အလီၢ်ခံ အနၢ်အန့ၣ်ကဲထီၣ်သးလၢ (အမိၢ်အထံ) အိၣ်ဖျၢၣ်ဝံၤဟံးလုၢ်အါအယိ ထံန့ၣ်လီၤအူဖိသၢ်အနၢ်ပူၤသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဒ်သိးဖိသၢ်အမဲၣ်ချံသုတဆါန့ၣ် ဖိသၢ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဝံၤဖဲတၢ်မၤကဆိအိၣ်အဆၢကတီၢ် ထီၣ်လိၤစိၤထံချီကလၢတပၤသၢလီၤစိၤလၢဖိသၢ်အမဲၣ်ချံပူၤ, ခိးတစီၢ်ဖိဒီးထွါကွၢ်န့ၢ်အိၣ်လၢတၢ်ကံးညၢ်ကပုၤဒီးကဆဲးကဆိမ့တမ့ၢ်ဘဲကဆိစိစိတက့ၢ်.

ဒ်သိးဖိသၢ်အ ဟံၣ်လီၢ် (အ့ၣ်စိးဝၣ်) ကလီၤကွၢ် (ဟးထီၣ်ကွၢ်) ချ ချ ဒီးဟၢဖၢသုတဆါတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဝံၤတယံၣ်တမိၢ်ဘၣ်ဒီးထီၣ်လီၤစိၤကသံၣ်သိလၢဖိသၢ်အကိၣ်ပူၤသၢလီၤစိၤတက့ၢ်, တသီယီအတီၢ်ပူၤဖိသၢ်အအ့ၣ်စိးဝၣ်ကဟးထီၣ်ကွၢ်ဝဲခဲလၢန့ၣ်လီၤ. ဒ်သိးဖိသၢ်သုတဘၣ်တၢ်ခုၣ်ညီညီတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ် အိၣ်ဖျၢၣ်ဝံၤဒုးအိၣ်သဘျုၣ်လၢသံသိအထံလုၢ်ဒီးထံချီကလၢ တနံၤခံဘျီ (ဂီၤခိ, ဟါခိ) သၢသီအတီၢ်ပူၤတက့ၢ်. သဘျုၣ်လၢသံသိအထံန့ၣ်ကမၤကိၢ်မၤကလၢဖိသၢ်အသးနါပုၤဒီးဒိသဖိသၢ်လၢတၢ်ခုၣ်တၢ်ကဘးန့ၣ်လီၤ. ဒ်သိးတၢ်ဃုးတၢ်ယၢ်သုတန့ၣ်လီၤအူဖိသၢ်အဒုပူၤတဂ့ၤဒီးဖိသၢ်အဒုကတဲာ်ချ ချ ချ အဂီၢ်န့ၣ် ပူၤအဒုထိးနါ

လာ စပံးရံးတနံးခံ့ဘျီဖဲလုာ်ထံဝံးအလီာ်ခံသးသီအတီာ်ပူတက့ာ်. စပံးရံးတအိဉ်ဘဉ်အလီာ် န့ဉ် ဖူအီလးဆုတီးပး, သယီနံဉ်သိထံ မ့ာ်တၢ်ဂုးကတၢ်န့ဉ်လီၤ. န်သိးဖိသဉ်ကအိဉ်ဆူဉ် အိဉ်ချ့အဂီၢ်န့ဉ်ကွၢ်ထွဲဖိသဉ်ဂုးဖီးမးအီၤကဆဲကဆီတက့ာ်.

ဖိသဉ်အိဉ်ဖျဉ်လီၤဝံးန့ဉ်တဘဉ်ဟ်စီၤစုးအီၤဖီးမိာ်ယံာ်ယံာ်တဂုး, ငးအီၤန့ဉ်အီၤလးမိာ်န့ဉ်ထံ တဘျီယီၤဖီး ငးအီၤန့ဉ်အီၤခံန့ဉ်ရံဉ်တဘျီအစုးကတၢ်တက့ာ်. ယုလၢအတီာ်ပူန့ဉ်တဘဉ်ငးအီၤ အီၤတၢ်အိဉ်အဂၤဘဉ်, ငးအီၤအီၤထဲမိာ်န့ဉ်ထံထီဘိတက့ာ်.

တၢ်ငးလုာ်ဖိသဉ်အထံ

ထံချီန့ဉ်မ့ာ်ဒုဉ်ဖိသဉ်အကသံဉ်န့ဉ်လီၤ. ငးလုာ်ဖိသဉ်အထံလၢထံချီကလးဖီးခုဉ်ကဉ် ဆိးန့ဉ်ဖိသဉ်အယံတပျာ်ထီဉ်ချ့ချ့ဖီးဟးတသ့ချ့ချ့ဘဉ်, ငးလုာ်အီၤလးထံချီကီာ်ကလး န့ဉ်အ ဘ့ဉ်ပျာ်ချ့အယံဆိဉ်ချ့အယံဟးသ့ချ့ဝဲန့ဉ်လီၤ. ဖဲနကငးလုာ်ဖိသဉ်အထံတဘျီလၢလၢန့ဉ်မး ကွၢ်ထံချီအကီာ်အခုဉ်လၢနစုညါခိဉ်မ့တမ့ာ်စုန့ဉ်ခံးသိးထံချီသုတကီာ်ကဉ်ဆိးဖီးကထီဉ်တၢ်ကီ တၢ်ခဲလၢဖိသဉ်အဂီၢ်တဂုးန့ဉ်လီၤ. ထံချီမ့ာ်ကီာ်ကဉ်ဆိးန့ဉ်ဖိသဉ်အဘ့ဉ်လီၤဘျီသ့ဝဲန့ဉ်လီၤ. ဖဲနပျာ်န့ဉ်ဖိသဉ်အခိဉ်န့ဉ်ငးမံလီၤအီၤထီဖိသဉ်လၢနစုဉ်လီၤဖီးဟ်လီၤဖိသဉ်အခိဉ်လၢနစုညါ သးဝံး တၢ်ထီဉ်အနီၢ်ခိဉ်ထံးလၢနစုမ့ာ်တကပးဖီးစုန့အကတဘိန့ဉ် တၢ်ထီဉ်အနီၢ်ခိဉ်ထံးလၢအ ဂၤတကပတက့ာ်. ဆီာ်တၢ်ယာ်အနီၢ်ကုကဖီလီခံကပလၢာ်တုၤအကးဘၢအနီၢ်ပူဂုးဂုးဝံးပျံးန့ဉ် အခိဉ်တက့ာ်. ဖဲနငးလုာ်ဖိသဉ်အထံတဘျီလၢလၢန့ဉ်ပလီၤသးထီဘိခံးသိးထံသုတလဲၤန့ဉ်လၢ ဖိသဉ်အနီၢ်ပူတဂုးအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

ထံချီကလး

နမ့ာ်လိဉ်ဘဉ်ထံချီကလးန့ဉ်တဘဉ်ကျဲဉ်ကျီယုာ်ထံသံသိးထံချီကီာ်တဂုး, ထံသံသိးထံ န့ဉ်ထံချီကီာ်န့ဉ်နမ့ာ်ကျဲဉ်ကျီအီၤဖီးကထီဉ်ထံသံလုးအယံမ့ာ်တၢ်လီၤဘဉ်ယိဉ်လၢမိာ်ဖိဆံးဖိသဉ် အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. ဂုးတက့ာ်နဟ်ခုဉ်လီၤထံချီတုၤအခုဉ်လီၤမ့တမ့ာ်ကျဲဉ်ကျီယုာ်ထံချီကီာ်ဖီးထံချီမံ ခုဉ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်ကွၢ်ထွဲမိာ်ဖိဆံးဖဲအအိဉ်ဖဉ်ကပူဆၢကတီာ်

မိာ်ဖိဆံးဖဲအိဉ်ဖဉ်ကပူဆၢကတီာ်န့ဉ်ကဘဉ်လုာ်ထံချီကလးတနံးခံ့ဘျီ (ဂီၤခီ, ဟါခီ) တုၤအပျဲထီဉ်သးသိးလုာ်ကဒါကွၢ်ထံချီကလးတနံးတဘျီတုၤအပျဲထီဉ်တလါတခီအစုးက တၢ်န့ဉ်လီၤ. မးစီဉ်တၢ်ကံးညာ်လၢထံချီကီာ်ဖဲတချုးလုာ်ထံဒဲဘဉ်အဆၢကတီာ်ဖီးဆုဉ်နီၤလၢအ ဖိခိဉ် (မးဖဲကီၤတၢ်ကီၢ်န့ဉ်) န်သိးကမးန့ဉ်ဘဉ်ထံချီသဝံ နီၤထံချီအသဝံကမးမံကွၢ်တၢ်ပူလီၤဖီး

တၢ်ပူၤလိာ်ကထိၣ်ပှၢ်ချၢ အဂီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. န်သိးသွံၣ်စယၢသုတယဲ (သွံၣ်ဃးသုတဆါ) အဂီၢ်န့ၣ် အီၣ်ငါစု (ငါးဆေး) ကျၢလိာ်ဃုာ်ဒီးခွံၣ်ဒိမ့ၤအဂံၢ် (ခွံၣ်ဒိစိ) ဃုာ်ဒီးထံၣ်ခိၣ်ကိၢ်ကိၢ်ဖဲအီၣ်ဘူၣ်ဒီးအီၣ်အိၣ်တနံၤသၢဘျီသၢသိတီၢ်ပူၤတက့ၢ်. သၢသိဝံၤအလိာ်ခံအိၣ်ကဒါက့ၤ ငါစုဒီးသဘျုၣ်လၢၣ်သံသိအထံထီၣ်ဘးတလါအတီၢ်ပူၤတက့ၢ်. ငါစု မ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်အိမိးစိကီၣ်, သယံကမ့ၢ်သ့စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. ဟၢဖၢမ့ၢ်ကျၢန့ၣ်အီၣ်ဃုာ် ငါစုဒီးသဘျုၣ်လၢၣ်သံသိအထံဖၢန့ၣ်ဃုာ်ဒီးအံၣ်သ့တဘျီတပံၢ် (ပံၢ်စုသၢဘိခိၣ်) န်သိးဟၢဖၢကပဲၣ်ထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကွၢ်ထွဲမိၢ်ဖိဆံးလၢအသွံၣ်ဃီၢ်အဂ့ၢ်အကျိၤ

မိၢ်ဖိဆံးလၢအသွံၣ်ဃီၢ်န့ၣ်ကထိၣ်သးသ့အါတက့ၢ်လၢပှၢ်ဘုးထုးထီၣ်န့ၣ်ဆူၣ်ဒုလၢလၢမိၢ်အလိာ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. တဘျီဘျီကထိၣ်အသးသ့စ့ၢ်ကိးလၢအလိာ်ပူၤကိၢ်သ့းအယိသွံၣ်ဃီၢ်န့ၣ်လီၤ. န်သိးမိၢ်ဖိဆံးအသွံၣ်သုတဃီၢ်တဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်ဒုးအီၣ်နီၣ်ဖိသၢလၢမိၢ်နီၣ်ထံၣ်ချၢ, တဘၣ်ပာ်စီၤဖုယံဖိသၢဒီးအမိၢ်ယံၣ်ယံၣ်တဂ့ၤ, မ့ၢ်န်သိးကကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢလၢမိၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သွံၣ်လီၤမ့ၢ်အါကဲၣ်ဆိးန့ၣ်ကျၢဒုးအီၣ်အိၣ်လၢပံၤသၢဒီးဟုထံ, ဖူလီၤစ့ၢ်ကိးမိၢ်အဟၢဖၢတက့ၢ်. တဘျီဃီၢ်မ့ၢ်တဘျီန့ၣ်ဒုးအီၣ်တခီၣ်န့ၣ်ရံၣ်တဘျီအအါတတၢ်သၢဘျီဒီးသွံၣ်ကပတုၣ်ကွံၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၢ်တနီၤအိၣ်ထဲတဘျီမိၢ်ဒီးကဘျီဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဃံးသၢ်အခိပညီ

ဃံးသၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ ဃံး (တၢ်သုၣ်အအ့ၣ်) အိၣ်လၢသ့ၣ်ဒုလီၤ, ဝၣ်ဒုလီၤ, သ့ၣ်ကပၤ, အသံသိခါန့ၣ်မၤအသးပံၢ်ပံၢ် အလွဲၢ်ဂီၤသ့ဒီးန့ၣ်မ့ၢ်, ထဲစုမ့ၢ်ကျၢၢ်တလိၣ်ဒီးအဒိၣ်ကတၢ်နီၣ်စုညါတခီၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျၢလၢဟုထံအကျိၤန့ၣ်ထီၣ်ဂီၤလီၤကဲၣ်တၢ်သွံၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

၄၈. ကသံဃ် ဖိသဉ်တၢ်ဆါ (သုဠယနာ)

၁. ဘိဉ်သိဉ်ဖးဒိဉ်အယံ (မၢ်တအိဉ်ဘဉ်မၢ်န့ၢ်လၢအသိ)

၂. ဖီဘုလဉ်အတၢ်

၃. သုဉ်နာအုဉ်အလဲ

၄. ကယဲၤဝါအလဲ

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

မၢ်န့ၢ်ဘိဉ်သိဉ်ဖးဒိဉ်အယံ, ဖီဘုလဉ်အတၢ်, သုဉ်နာအုဉ်အလဲ ဒီးကယဲၤဝါအစီၤလီၤပျဲၤ သိးသိး လိယုတၢ်ကမုဉ်အီၤဝံၤကျဲဉ်ကျိၤအီၤတပူၤယီၤဒီးတၢ်န့ၢ်ယၢ်အီၤလၢပလီၤပူၤလၢအလုဉ်က လံၤတက့ၢ်. ကျဲအကတဘိန့ၢ်မၢ်န့ၢ်ကသံဃ်လွံၢ်ကလုဉ်အံၤလိယုပာ်ယၢ်အီၤလၢအက့ၢ်အခီဒီးပာ် ယၢ်အီၤဂ့ၤတက့ၢ်.

တၢ်သုကသံဃ်အကျိၤအကျဲ

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်မ့ၢ်ဝဲလၢဖိသဉ်အဂီၢ်လီၤ. ကျဲဒုးအီၤဖိသဉ်လၢကသံဃ်အဝဲအံၤတဘျီနီ တၢ်ကသံဃ်တဘျီ ဒုးအီၤအီၤတနံၤခံဘျီမ့ၢ်တမ့ၢ်သၢဘျီစးထီဉ်လၢအအိဉ်ဖျဉ်ထီဉ်တုၤလၢအသး အိဉ်တနံၤဘျီန့ၢ်တက့ၢ်. မ့ၢ်တမ့ၢ်ကျဲဒုးအီၤဖိသဉ်လၢလၢကျဲခိဉ် (ကွီးပွဉ်) တဘျီအဂီၢ်ထီ ဘိသုစုၢ်ကီးဝဲန့ၢ်လီၤ. ဖိသဉ်ဆံးလၢအအီၤနီတၢ်သုဒ်ဘဉ်တက့ၢ်န့ၢ်ပူၤဖဲန့ၢ်အီၤလၢမိၢ်အန့ၢ်ခိဉ် ဝံၤဒုးအီၤဖိသဉ်လၢအမိၢ်အန့ၢ်သုစုၢ်ကီးန့ၢ်လီၤ. ဒုးအီၤဖိသဉ်လၢကသံဃ်အဝဲအံၤတသီခံသီတဘျီ ထီဘိတုၤလၢအဝဲတလဲတစုဒီးတၢ်ဘဉ်ယိာ်လၢဖိသဉ်အံၤအလိၤကကိာ်ဒီးကဆိးအဂီၢ်နီတဘျီ ဘဉ်န့ၢ်လီၤ.

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်

ကသံဃ်အဝဲအံၤန့ၢ်မ့ၢ်ဝဲကသံဃ်ဒီသဖိသဉ်တၢ်ဆါအကလုဉ်ကလုဉ်အမ့ၢ် တၢ်လိၤကိာ်, ဆိးဒီးသးပုၤနီဉ်အသး ဒီးဖိသဉ်ကလံၤအကလုဉ်ကလုဉ် အဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. မ့ၢ်ဒုးအီၤဖိသဉ်လၢက သံဃ်အဝဲအံၤထီဘိန့ၢ်ဖိသဉ်ကဒိဉ်ထီဉ်ဝဲပုၤဒီးတၢ်ပုၤတၢ်ဆါ အိဉ်ဆုဉ်အိဉ်ချ့ဒီးခိဉ်န့ၢ်ကဂ့ၤစုၢ် ကီးဝဲန့ၢ်လီၤ.

၄၉. ကသံဃ် ဖိသဉ်လိကိာ်ဒီးဆိုး

၁. မိာ်မုတမာ်ပါအစုနာသွံဉ် (ဖိမုဉ်န့ဉ်မိာ်အသွံဉ်, ဖိခွါန့ဉ်ပါအသွံဉ်)

၂. ကယုပျာ်အသဒံထဲသိးမိာ်ကံဉ်ဖိတဖျာဉ်

၃. မိာ်ကံဉ်ဖိနွံဖျာဉ်

၄. ဃီနွံဘုဉ် (ဃီလောဖုဒါလဉ်)

တၢ်ဒုးကဲထီဉ်ကသံဃ်အကျိအကျဲ

မၤန့ဉ်ဃီနွံဘုဉ် (အိဉ်လၢဟံဉ်ပူမုာ်ဂၤ, ဆီသုးအလိမုာ်ဂၤ) တီာ်ဘျးအိတက့ာ်. မၤန့ဉ်ကဒီးမိာ်ကံဉ်ဖိနွံဖျာဉ်တီာ်ဘျးကမုဉ်စ့ကိးအိတက့ာ်. ကျဲဉ်ကျီယုဉ်ဃီအကမုဉ်, မိာ်ကံဉ်ဖိအကမုဉ်, တယုပျာ်အသဒံတပူဃီတုအဘဉ်လိာ်ဂၤတက့ာ်.

တၢ်သူကသံဃ်အကျိအကျဲ

ဖိသဉ်လၢအဆိးကုဒီးဆိုးတဂၤန့ဉ်မုမုာ်အပိာ်မုဉ်ဒီးကဲပုာ်ကိန့ဉ် ဟံးန့ဉ်မိာ်အစုမုာ်ကျါအသွံဉ်လၢစုထွဲတကပၤ နွံလိစိ. ကျဲဉ်ယုဉ်အိဒီးကသံဃ်အကမုဉ်ထဲပုာ်တဖျာဉ်ယုဉ်ဒီးထံချီမံဉ်တစဲးဖိဝံဒီးဒုးအိလိဖိသဉ်လၢအဆိးကုဒီးဆိုးတဂၤန့ဉ်တက့ာ်. ဖိသဉ်လၢအဆိးကုဒီးဆိုးတဂၤမုမုာ်ဖိပိာ်ခါဒီးကဲဖိသၢဂၤတဂၤန့ဉ် ဟံးန့ဉ်ပါအစုပျာ်အသွံဉ်နွံလိစိ. ကျဲဉ်ယုဉ်အိဒီးကသံဃ်အကမုဉ်ထဲပုာ်တဖျာဉ်ယုဉ်ဒီးထံချီမံဉ်တစဲးဖိဒီးဒုးအိလိဖိသဉ်လၢအဆိးကုဒီးဆိုးတဂၤန့ဉ်တက့ာ်. ဂံာ်ခိပတၢ်အိဒ် ဖိအဒိပုာ်ဝဲအသိး ဒီးမိာ်ပါအစုမုာ်စုနာဘဉ်ဘဉ်တက့ာ်. (အဒိ- ဖိဝဲကိပိာ်ခါန့ဉ်ကဘဉ်မုာ်ပါအစုမုာ်ဒီးဆူညါတဂၤမုမုာ်ပိာ်မုဉ်န့ဉ်ကဘဉ်မုာ်မိာ်အစုနာန့ဉ်လိ. မုမုာ်ဖိသၢဂၤတဂၤမုမုာ်ဖိမုဉ်ကဒီးန့ဉ်ကဘဉ်မုာ်အမိာ်အစုပျာ်န့ဉ်လိ. ဂံာ်ကပာ်အိဒ်န့ဉ်တဆီဘဉ်တဆီတက့ာ်.)

ဘဉ်လိာ်တၢ်ဆါအဂုာ်

ဖိသဉ်လၢအတၢ်ကိာ်ထီဉ်ကိာ်သွးဒီးဆိုးတုလၢသးပုးနီဉ်အသးဒုဉ်လဲဉ်တဖဉ်, တကးဘဉ်တနီန့ဉ်အစုဆိဉ်ခိဉ်ဆိဉ်ဒီးတနီန့ဉ်အစုစါခိဉ်စါဝဲဒုဉ်န့ဉ်လိ. ဖိသဉ်လၢအဆိုးဆူဉ်တဂၤလၢလၢမုာ်အိဘဉ်ကသံဃ်အဝဲအံးန့ဉ်တုလၢအသးပုးဒုဉ်လဲဉ်တဆိုးလၢနီတဘျီဘဉ်န့ဉ်လိ.

၅၀. ကသံဉ်ဖိပြဲအကလုာ်ကလုာ်

(က) ဇိးကဉ် (Indian Trumpet Flower)

ဇိးကဉ်တထုာ်န့ဉ်ဘဉ်လိာ်ဝဲတၢ်ဆါအကလုာ်ကလုာ်အမ့ၢ်ဝဲ ကဖုဂံၢ်ဘါစၢ်, သးနါပှၢ်ဆါ, သးဖျၢဉ်တၢ်ဆါ, ကလံၤတၢ်ဆါလီၤဘျၢ, တၢ်ပူၤလီၢ်ဘဉ်တၢ်နၢယိ, ကလံၤတၢ်ဆါလီၤဘျၢ, ယဲသဲတၢ်ဆါ သ့ဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီၤ. တၢ်ဆါတနီၤန့ဉ်ဘဉ်လိာ်ဝဲလၢဇိးကဉ်အဘုဉ်, တနီၤန့ဉ်ဘဉ်လိာ်ဝဲလၢအသၢဉ်, တနီၤန့ဉ်ဘဉ်လိာ်ဝဲလၢအဖိဇိးတနီၤန့ဉ်ဘဉ်လိာ်ဝဲလၢအတၢ်န့ဉ်လီၤ. ဇိးန့ဉ်အသိးတၢ်ကုစါယါဘျၢအကျိၤအကျဲစ့ၢ်ကိးလီၤဆီလိာ်အသးန့ဉ်လီၤ. ဇိးကဉ်သၢဉ်ဂ့ၢ်ကသံဉ်ဝဲလဲဉ်န့ဉ် မၤဘျၢတၢ်ဆုးတၢ်ဆါအါကလုာ်သ့ဝဲန့ဉ်လီၤ.

ကဖုဂံၢ်ဘါစၢ်

မၤန့ဉ်ဇိးကဉ်သၢဉ်အဘုဉ်သံသိ တၢ်ဘျးအီၤဝံၤစုဉ်လီၤအီၤလၢထံခွးပူၤဖၢ်အီၤတုၤအပျဲထီဉ်ခံန့ဉ်ရံဉ်ဇိးပှၢ်အီၤတနံၤခံဘျီတုၤအပျဲထီဉ် ၂-၃ နွံဇိးကဖုအဂံၢ်ဘါကတဲဂ့ၢ်ထီဉ်က့ၤဝဲလီၤ.

သးနါပှၢ်ဆါ

ဖိအိဉ်ဇိးကဉ်သၢဉ်ဇိးဆီညဉ်ခံဘျီသၢဘျီန့ဉ်သးနါပှၢ် ဆါကဘျါက့ၤဝဲန့ဉ်လီၤ.

သးဖျၢဉ်တၢ်ဆါ

ဖိအိဉ်ဇိးကဉ်သၢဉ်ဇိးသဒိဉ်ဖိတုၤအပျဲထီဉ်သၢဘျီဇိးသးဖျၢဉ်တၢ်ဆါကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲလီၤ. ဇိးကဉ်သၢဉ်တအိဉ်ဘဉ်အလီၢ်န့ဉ်မၤအီၤလၢဇိးကဉ်အဘုဉ်သ့ဝဲန့ဉ်လီၤ.

တၢ်ပူၤလီၢ်ဘဉ်တၢ်နၢယိ

ကျဲ ဖူလီၤတၢ်ပူၤလီၢ်လၢဇိးကဉ်အဂံၢ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်အဘုဉ်မ့ၢ်ဂ့ၢ်သၢဘျီဇိးတၢ်ပူၤလီၢ်မ့ၢ်ညိးန့ဉ်ကလီၤသးဝဲန့ဉ်လီၤ.

ကလံၤတၢ်ဆါ (လီၤဘျၢ, သံတခီပၤ)

ကျဲ ဖူဇိးကဉ်အဂံၢ်ဝဲတၢ်ဆါအဖိခိဉ်ဇိးဘိဉ်အီၤတနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီဉ်တနွံခံနွံတက့ၢ်.

ယဲသဲတၢ်ဆါ

ဖိအိဉ်ဇိးကဉ်သၢဉ်ဇိးညဉ်လံာ်တုၤအပျဲထီဉ်ခံဘျီသၢဘျီန့ဉ်ယဲသဲတၢ်ဆါကဘျါဝဲလီၤ.

(ခ) သီခါဒီးသီခါသဉ် (Monordica charantia bitter gourd)

သီခါဒီးတမုာ်န့ၣ်မၤဘျါက့ၤတၢ်ဆါသ့ၣ်အကလုာ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ. သီခါဒီးသီခါသဉ်န့ၣ်မၤဘျါတၢ်ညဉ်ဂီၢ်, သ့ၣ်ညိးတၢ်ဆါ, တၢ်ခွဲးခံ, တၢ်ကဘုထံ, တၢ်ခုၣ်ဘဉ်ကိာ်ယုာ်ဆါဒီးညိးဒီးမၤဟးထီၣ်ကွံာ်ထွံၣ်ပျါအုၣ်တၢ်အမဲလီၢ်အစုၣ်သ့ၣ်တဖၣ် သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. သီခါဒီးသီခါသဉ် ဂ့ၤကသံၣ်ထဲလဲၣ်န့ၣ် မၤဘျါတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအါကလုာ်သ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ညဉ်ဂီၢ် (သီခါဒီး)

မၤန့ၢ်သီခါဒီးအမုာ်မုာ်ဂ့ၤအလုၢ်မုာ်ဂ့ၤဘဉ်တကစီၣ် သ့ၣ်ကဆိအိးဒီးချီထီၣ်အိးယုာ်ဒီးထံသာပလီတက့ၢ်. ယုာ်အိးတုၤအထံလီၤသံးအိၣ်တၢ်ထဲတပလီ ဒီးထာနုာ်လီၤထီတညးတယးကွၢ်လၢအဆၢထီၣ်ဘးဝံထၢနုာ်လီၤကဒီးအံၣ်သဉ်ဟီၣ်နီတၢ်ဖိတဘုၣ်တက့ၢ်. ကသံၣ်အဝဲအံၣ်န့ၣ်အိအိးတဘျီတခွး (၂၀၀ စံၣ်စံၣ်) တနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်တနွံဒီးတၢ်ညဉ်ဂီၢ်ကဘျါဝဲသပျါကတၢ်န့ၢ်လီၤ.

သ့ၣ်ညိးတၢ်ဆါ (သီခါဒီး, မးနးသဉ်)

မၤန့ၢ်သီခါလုာ်တညးဖိဒီးစံာ်ဘျးန့ၢ်အထံဝံ, တၢ်ဘျးန့ၢ်မးနးသဉ်အထံကျဲကျီယုာ်တပူၤယီ လၢတခွးအဂီၢ်, အိအိးတဘျီတခွးတနံၤသၢဘျီတုၤအပျဲထီၣ်တနွံဒီးတၢ်ဆါကဘျါဝဲလီၤ.

ထွံၣ်ပျါအုၣ်တၢ်အလီၢ် (သီခါဒီး)

မၤန့ၢ်သီခါလုာ်တဖဲဖိဘးလီၤအထံလၢထွံၣ်အုၣ်တၢ်အမဲလီၢ်ဝံကျးဘၢယာ်အိးလၢတၢ်ကံးညဉ်, ဒီးမၤန့ၢ်ကဒီးသီခါအလုာ်တကညးဖိ ဘးန့ၢ်အထံဒီးဒုးအိပုၤလၢထွံၣ်ပျါအုၣ်အိးတကန့ၣ်တက့ၢ်. မၤန့ၢ်တနံၤခံဘျီတုၤအပျဲထီၣ်သၢသီဒီးထွံၣ်ပျါအစုၣ်ကဟးထီၣ်ကွံာ်ဝဲလဲလၢလီၤ.

ကိာ်ယုာ်ဘိညိး (သီခါသဉ်အချံ)

မၤန့ၢ်သီခါသဉ်အချံကျူ ဖူလီၤအိးဖဲကိာ်ယုာ်ညိးဒီးဆါအလီၢ်တနံၤတဘျီဒီးဘိၣ်တၢ်ယာ်အိးလၢတၢ်ကံးညဉ်တက့ၢ်. မၤအိးအိးအံၣ်တုၤအဘျါတစုတက့ၢ်.

တၢ်ကဘုထံဟၢဖၢကဖိ (သီခါဒီး)

မၤန့ၢ်သီခါလုာ်တကစီၣ် ဒီးဒုးဟံးန့ၢ်ထဲအထံပျဲခွးအိထံတတ်, မၤန့ၢ်လီၤကွဲစီပျဲနီတၢ်ဖိသၢဘျီဒီးကျဲကျီယုာ်အိး ဝံအိအိးတဘျီလီတက့ၢ်. မၤအိးအိးအံၣ်ဂီၢ်တဘျီ ဟါတဘျီတုၤအပျဲထီၣ်ခံနွံတက့ၢ်. တၢ်ဆါမုာ်တဘျါဂ့ၤဂ့ၤဘဉ်ဒီးဆဲးအိကဒီးအိးဆူညါတနွံသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

တိန်နီ(ဘဉ်ထွဲနီဂံ - ၅)

တုမုာ်နအိကသံဉ်အဝဲအံနနဆံဉ်ကအါ, နဟာဖကလူစုာ်ကီးဝဲဖဲအကြားနနလီ. နသးဒုဒိအလီတအိဉ်ဘဉ်မုာ်လတကဘုအထံသုဉ်တဖဉ်အံဟးထီဉ်ကွံဉ်ဝဲအယိနနလီ.

(ဂ) နီဉ်တဂါသူ (Eclipta Alba Hassk)

နီဉ်တဂါသူနနမုာ်ကသံဉ်ဖးဒိဉ်တခိဉ်လအမကျါတါဆါအကလုာ်ကလုာ်နနလီ. မဂုထီဉ်ကုးဒီးဟ့ဉ်ဂံဟ့ဉ်ဘါဝဲ သွံဉ်ဂီ, သွံဉ်ဝါ, သဒဲအထံ လကဆိတလဲကွံဉ်အသးလအသီဏှါဏှါအဂီနနလီ. ဂုဝဲလဖိသဉ်အိဉ်ဖျဉ်သီတါခုဉ်ဘဉ်အဂီ, သုဉ်ညိးကမိညိး, ခိဉ်သဉ်ဆါ, စုကမဲဉ်ခိဉ်ကမဲဉ်ဆါ, မဲဉ်ကဒု, ကတိတါအုးထုး, နါယါ, မဲဉ်ယုဉ်, မဲဆါ ဒဲနနအသိးမကျါစုာ်ကီးတါဆါမဲဉ်ကဖုး, ဖဲးဘုဉ်ကဖုးအကလုာ်ကလုာ်, ဟ့ဉ်ထီဉ်ကုးနီဉ်ခိတါဂံတါဘါဒီးကထီဉ်စုာ်ကီးကသံဉ်ဂံဘါလသးသမူထီအဂီနနလီ. နီဉ်တဂါသူ ဂုကသံဉ်ထဲလဲဉ်နနမကျါတါဆုးတါဆါအါကလုာ်သုဝဲနနလီ.

ဖိသဉ်အိဉ်ဖျဉ်သီဘဉ်တါခုဉ် (နီဉ်တဂါသူအလဉ်)

မနုာ်နီဉ်တဂါသူအလဉ်တဖဲးဖိ ဒဲးဒုးလီဘျးအိဒီးဘံးနုာ်ထဲအထံခံလီစါသလီစါဝံကျဲကျိဉ်ယုဉ်အိဒီးကွစိတဖဲးဖိတကုာ်. ဖိသဉ်လအိဉ်ဖျဉ်သီသီဒီးဘဉ်တါခုဉ်, ကုးဒီးနါအုဉ်ထံယုးနနဒုးအိလီအါကသံဉ်အဝဲအံဒီးကအိဉ်ဆုဉ်အိဉ်ချ ထီဉ်ကုာ်လီ.

သုဉ်ညိး, ကမိဒိဉ် (နီဉ်တဂါသူအဒီး)

ဟံးနုာ်နီဉ်တဂါသူအဒီးတကညဲဖိ (တကဒိဉ်ဖိ), ဒဲးဒုးလီဘျးအိဒီးဟံးနုာ်ထဲအထံပုးထံအိခူးတဖျဉ်ဒီးအိအါတကုာ်. မအိအါတနံခံခူးတုလသုဉ်ညိးမုာ်ဂု, ကမိဒိဉ်မုာ်ဂု ဘျါကုတစုဒီးဆိကတီကွံဉ်အါတကုာ်. နမုာ်မအိနီဉ်တဂါသူအထံအါအါနနနခိဉ်ဆုဉ်တဝါနီတဘျိဘဉ်နနလီ.

ခိဉ်ဆါ, စုကမဲဉ်ခိဉ်ကမဲဉ်ဆါဒီးညိး (နီဉ်တဂါသူအဒီး)

ဟံးနုာ်နီဉ်တဂါသူအဒီးဒီးဒဲးဒုးလီကပုဉ်အါတဖဲးဖိဝဲစံာ်ထိးဘိဉ်လီအါလတါဆါအဖိခိဉ်ဒီးဘိဉ်ဘါအါလတါကံးညဉ်ဟ်ယုဉ်အါဖဲနနတတါဒိဉ်ဒိဉ်ဒီးဘုဉ်လီကွံဉ်အါသုဝဲနနလီ. မအိဒဲးအံတဘျိခံဘျိဒီး စုကမဲဉ်ခိဉ်ကမဲဉ်ဆါမုာ်ဂုခိဉ်ဆါမုာ်ဂုကဘျါကုာ်နနလီ.

မိတ်ကဒု, ပုလကတိတိအုးထုး, နာတအာ, နာယာ, မဲဟူး, မဲဆါ (နိဉ်တၢာ်သုအဒိး)

မၤန့ၢ်နိဉ်တၢာ်သု ဖဲနမၤန့ၢ်အါမ့ၢ်ဂ့ၤမ့ၢ်ဂ့ၤ သုကဆိအိးလိယုအိတက့ၢ်. တၢ်ကိၢ်ခါ အဆၢကတိၢ်န့ၢ် လိယုအိလၢတၢ်ကဒုလၢဖဲမ့ၢ်ကိၢ်အလီၢ် မ့ၢ်လၢမ့ၢ်အတၢ်ကိၢ်န့ၢ် ကအိၣ်ကွံာ် ကသံၣ်အသဟီၣ်အယိပဘၣ်ဒိသအိးသိးမ့ၢ်အယဲသ့ၣ်တဖၣ်သုတဟဲဘၣ်အိလိလိတဂ့ၤ အဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၤခါအဆၢကတိၢ်န့ၢ်လိယုအိလၢမ့ၢ်အုခိၣ်သ့ၣ်န့ၢ်လီၤ. တုၤအယုဒိးတၢ် ဘျးဂ့ၤမ့ၢ်န့ၢ်အိးဟ်ဃာ်အိလၢပလါပူၤဂ့ၤဂ့ၤသိးအသုတဟးဂီၤညီညီတဂ့ၤအဂီၢ်န့ၢ်တ က့ၢ်. နိဉ်တၢာ်သုအကမ့ၢ်အံၤန့ၢ်ကွဲအိက့ၤအိးတၢ်န့ၢ်ထံအံၤသၣ်ဆၢတဘျီတခူးထီဘိန့ၢ်က မၤဘျါက့ၤဝဲ တၢ်ဆါအမ့ၢ် တၢ်မိတ်ကဒု, ပုလကတိတိအုးထုး, နာတအာ, နာယာ, မဲဟူး, မဲဆါ သ့ၣ်တဖၣ်ကယိကယိဒိးဘျါမဲဘျါပက့ၤဝဲန့ၢ်လီၤ.

တၢ်ဘၣ်ကိၢ်သွးအခိမိဉ်သုတအိၣ်တၢ်အဂီၢ် (နိဉ်တၢာ်သုအဒိး, ပုၣ်ဆုအဒိး)

မၤန့ၢ်နိဉ်တၢာ်သု အဒိး, ပုၣ်ဆုအဒိးပုၤသိးသိး ဒီးဖူးလီၤကလဲအိးဘံးန့ၢ်ထဲအထံဒိးပူ လီၤအိလၢတၢ်ဘၣ်ကိၢ်သွးအလိၣ်သိးတၢ်ပူလီၢ်အခိမိဉ်သုတအိၣ်တၢ်တဂ့ၤအဂီၢ်န့ၢ်တက့ၢ်. တၢ်ဘၣ်ကိၢ်သွးလၢထံချီမ့ၢ်ဂ့ၤ, မ့ၢ်အုမ့ၢ်ဂ့ၤအခိမိဉ်လီၢ်သုတအိၣ်တဂ့ၤအဂီၢ်န့ၢ် ပူလီၤအိးက သံၣ်အံၤဖဲတၢ်ပူလီၢ်ဘျးထီၣ်ကဘျါအဆၢကတိၢ်တနံၤခဲဘျီကိးနံၤဒီးတုၤမ့ၢ်တၢ်ဘၣ်ကိၢ်သွးအ ပူလီၢ်ဘျါတဖုန့ၢ်အခိမိဉ်လီၢ်တအိၣ်တၢ်နီတဖဲဘၣ်န့ၢ်လီၤ.

ပိာ်မုာ်လၢအသ့ၣ်ပတုာ်ဖုးခိဖျိသ့ၣ်ဂံၢ်ဘါစၢ် (နိဉ်တၢာ်သုအဒိးဒိတခိၣ်ညါ)

ပိာ်မုာ်လၢအတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချူ တဂ့ၤဘၣ်ဒီးသ့ၣ်ထံကြးဟဲသနာ်ကတဟဲလၢဘၣ် သ့ၣ်အဂံၢ်စၢ် (BP) တပုၤဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၢ်မ့ၢ်တၢ်ဆုးတၢ်ဆါလၢအဂီၢ်န့ၢ်လီၤ. ဟံးန့ၢ်နိဉ်တၢာ် သုအစိလိခဲၣ်ၤ သုကဆိအိးချီထီၣ်အိလၢသပၤဖးဒိၣ်တဖျါအပူၤ လူထီၣ်ထံယုပလီ ယုၣ် အိတုၤလၢထံလိသံးအိၣ်တုၤထဲခဲပလီတက့ၢ်. ပုၤန့ၢ်က့ၤထဲအထံဆံဆံဝံးချီထီၣ်ကဒါက့ၤအိး ဒီးဖူးလီၤထီတညးအစိလိခဲၣ်ၤယုၣ်အိတုၤလၢထံတညးလီၤကလဲကွံာ်ခဲလၢဒိးဟ်ခုၣ်လီၤ အိတက့ၢ်. တုၤအခုၣ်လီၤလံန့ၢ် ဟ်ဃာ်က့ၤအိလၢပလီလၢအခိၣ်ကၢ်လုၣ်ကလံအပုၤဖဲသိး သုတဟးဂီၤညီညီတဂ့ၤအဂီၢ်တက့ၢ်. ဒုးအိက့ၤပိာ်မုာ်လၢ အသ့ၣ်ပတုာ်ဖုးဒီးအဖဲလီၤဝါညၣ် လီၤဝါခိဖျိအတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချူဒီးအဘၣ်ဖဲတဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးသ့ၣ်တဖၣ်တနံၤသၢခူးတုၤလၢ အသ့ၣ်ဟဲကဒါက့ၤန့ၢ်တက့ၢ်. ကသံၣ်အံၤကမၤဘၣ်လီၢ်က့ၤပိာ်မုာ်အသ့ၣ်ထံဒီးလုာ်လၢသ့ၣ် တဖၣ်န့ၢ်လီၤ.

မိဖိဆံးအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိဒီးသ့ၣ်ထီၣ်ခိၣ် (နိၣ်တၢ်သူဒီတခိၣ်ညါအယု)

ဟံးန့ၢ်နိၣ်တၢ်သူအယု မ့တမ့ၢ်အကမူၣ် ဖွဲၣ်အူထီၣ်အီၤလၢမ့ၣ်အူဒီးဒုးနၢက့ၤမိၢ်လၢဆံးစၢ် အဖိဒီးသ့ၣ်ထီၣ်ခိၣ်တၢ်အံၤတစီၢ်ဖိဒီးသ့ၣ်ကက့ၤလီၤကဒါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဟၢဖၢထီၣ်တကး, ဟၢဖၢဆါ, ခိၣ်ဆါခိၣ်မူ (နိၣ်တၢ်သူအဒီး)

ဟံးန့ၢ်နိၣ်တၢ်သူဘၣ်တကညဲဒီးဖိလီၤကပိၣ် (လီၤကရဲ) အီၤထဲနိၣ်တၢ်သူဒီးထံကရဲဒဲတ က့ၢ်. အိၣ်ဘျါအိၣ်န့ၣ်ဒီးအိၣ်ဘျးတစီၢ်ဖိဝံတၢ်ဆူးတၢ်ဆါဒ်အမ့ၢ် ခိၣ်ဆါခိၣ်မူ, ဟၢဖၢထီၣ်တ ကး, ဟၢဖၢဆါသ့ၣ်တဖၣ်အံၤကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

နၢ်ဒၢဒီးအဖံယု (နိၣ်တၢ်သူအဒီးအလၢ်ဒီတခိၣ်ညါ)

မၤန့ၢ်နိၣ်တၢ်သူအဒီးအလၢ်ဒီတခိၣ်ညါသ့ကဆီၣ်အီၤဝံလီၤလ့အီၤတက့ၢ်. တုၤအယုဒီး တီၢ်ကမူၣ်အီၤဂ့ၤဝဲကျဲၣ်ကျီၤလုၢ်က့ၤအီၤဒီးပီၤသိမ့တမ့ၢ်န့ၣ်သိထံဒီးဟံးဃာ်အီၤလၢပလီၤပူၤဂ့ၤ တက့ၢ်. ဖိသၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤသးပျံၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ လၢအနၢ်ဒၢ, အနၢ်ဖံယုသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ထၢန့ၣ်န့ၢ်အီၤကသံၣ် အဝဲအံၤဒီးအနၢ်ဒၢကဘျါက့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဟ့ၣ်ပလီၢ်ဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါဘၣ်ဃးတၢ်ဆါတနီၤအပနီၣ်

(က) တၢ်ညၣ်ဂီၢ်

တၢ်တကံတကး, ခိၣ်သၣ်ဆါ, စုပံၤခိၣ်ပံၤတကံလၢအကံၢ်အလဲ, တၢ်ညၣ်ဂီၢ်ထီၣ်လၢမုၢ်နးကိးနးဖဲး, အိၣ်တၢ်ကိၣ်ပူၤဘျါမ့တမ့ၢ်ကိၣ်ပူၤခၣ်န့ၣ်တဘျီတခိၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ညၣ်ဂီၢ်အပနီၣ်လီၤ. ဖဲသိးနကသ့ၣ်ညါတၢ်ညၣ်ဂီၢ်အိၣ်နီၣ်နီၣ်လၢနပူၤန့ၣ် ဖဲနအိၣ်ဒီးတၢ်ပနီၣ်ဖဲအံၤအသိးတဖၣ်အဆၢကတီၢ် တၢ်မၤကွၢ်တၢ်ညၣ်ဂီၢ်ဃၢ်အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်ဘူးတတီးတီးန့ၣ် လဲၤမၤကွၢ်နသ့ၣ်လၢတၢ်မၤကွၢ်တၢ်ညၣ်ဂီၢ်အလီၢ်တက့ၢ်. မ့တမ့ၢ်ဘၣ်လၢတၢ်ညၣ်ဂီၢ်အဃၢ်အိၣ်နီၣ်နီၣ်ဘၣ်န့ၣ် တဘၣ်အိၣ်ကသံၣ်မၤသံတၢ်ညၣ်ဂီၢ်အဃၢ်တဂ့ၤ. တချုးနမၤကွၢ်တၢ်ညၣ်ဂီၢ်အဃၢ်ဖဲဘၣ်န့ၣ်အိၣ်နီၣ်နီၣ်မၤကသံၣ်တဂ့ၤနမ့ၢ်အိၣ်ကသံၣ်လၢအဘၣ်ဃးတၢ်ညၣ်ဂီၢ်တမံၤမံၤဒီးနမၤကွၢ်တၢ်ညၣ်ဂီၢ်အဃၢ်တဖျါဘၣ်. တၢ်ကိၣ်ထီၣ်, တၢ်တကံတကး, တၢ်ဂၢၢ်ဂံၢ်လီၤကတၢ်ညၣ်ဂီၢ်သါကထီၣ်, ခိၣ်သၣ်ဆါ, ဃီၢ်ဒုဆါ, တၢ်ကဘၣ်ထီၣ်ကိးနးဖဲးန့ၣ် တဘျီဘျီတမ့ၢ်တၢ်ညၣ်ဂီၢ်ဘၣ်. ဒီဖျိတၢ်ဘၣ်သမုၢ်တၢ်ခုၣ်ဘၣ်အဃၢ်ကထီၣ်အသးသ့ဒီးတဘျီဘျီမ့ၢ်လၢအုၣ်ဃၢ်မ့တမ့ၢ်ဆံၣ်ဃၢ်အိၣ်အဃၢ်သ့စ့ၢ်ကိးလီၤ.

(ခ) တၢ်ခွဲးခံ

တၢ်ကိၣ်ထီၣ်ကိးနးဖဲး, တၢ်တကံတကးအိၣ်တမ့ၢ်ဘၣ်, တၢ်ညၣ်ဂၢၢ်ထီၣ်တထီၣ်ဘးစ့ၢ်ကိးဘၣ်, တၢ်ကိၣ်ဟးထီၣ်တန့ၢ်ဘၣ်အဃၢ်ကထီၣ်တၢ်တကံတကးလီၤကိၢ်န့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်ကွၢ်လၢခိၣ်ကစၢ်လၢန့ၣ်နကထံၣ်တၢ်ဖျၢၣ်သူသူဟဲကဖိထီၣ်လၢဘၣ်လၢလီၤကတၢ်သ့ၣ်ဒုးန့ၣ်လီၤ. ပှၤတနီၤန့ၣ်တၢ်ခွဲးခံထီၣ်လၢအခံပူၤစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

(ဂ) ကဖုဂံၢ်ဘါစၢ်

လၢဂုၢ်ပံၤဖီလၢ်အထွဲတကဖု နမ့ၢ်ကန့ၣ်ကွၢ်လၢတၢ်ကန့ၣ်ဒီးတၢ်သီၣ်တၢ်သဲမ့ၢ်တအိၣ်နီၣ်တမံၤဘၣ်န့ၣ် နသ့ၣ်ညါသ့လၢကဖုအဂံၢ်ဘါစၢ်ဝဲလီၤ. ပှၤလၢအကဖုဂံၢ်ဘါစၢ်န့ၣ် အနီၣ်ကစၢ်တသၣ်ဝံၤအသးလၢတၢ်အိၣ်အါအါဘၣ်, အိၣ်တၢ်တလၢ်အါဘၣ်ဒီးတဘီၣ်တသိစ့ၢ်ကိးဘၣ်.

(ဃ) ကဖုတၢ်ဆါအပနီၣ်

ပှၤလၢအကဖုတၢ်ဆါအိၣ်တဂ့ၤန့ၣ်အနီၣ်ကစၢ်ဒုၣ်ဝဲအဟၢဖၢကဆါဝဲထီၣ်ဘိဝဲ အအိၣ်တၢ်အကိၢ်အမး, အိၣ်တၢ်ဟဲတၢ်ဟီ မိၣ်ဂံၢ်သၣ်အဆၢကတီၢ်, အိၣ်တၢ်ဝံၤတၢ်မိၣ်ဘျီးသးဒီးဘျီးထီၣ်ကွံၣ်ထီၣ်ဘိ, အဟၢဖၢဆါဝဲဝဲအိၣ်ဖုးတၢ်အိၣ်ဖဲတၢ်သၣ်ဝံၤသးဒိၣ်အဆၢကတီၢ်ဒီးဖဲတၢ်အိၣ်တအိၣ်လၢကဖုပူၤဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.

(င) ထီးကလဲန်

ဖိသပ်လအိန်ဒီးထီးကလဲန်လအဟပပူနန အတပနိန်ကအိန်ဖျါထီဉ်ဝဲလအမုာ် ဟပ
ဖပ (ဟပဖကဖိ) ဒီးဟပဖအိန်ကိကျဲလဲာ်, တာ်မိဉ်ဘျီးသးတဘျီတဘျီ, ဟပဖဆါတကးဆျီး
ယဲတဘျီတဘျီနနလီ. နမုာ်ကနဉ်ကွာ်အကဖုလအတပနနပူနနနကနဟူတပသိဉ်အံး
သိဉ်အူးလီကဲာ်တဘဉ်ကံာ်ဂုာ်လိာ်သးသိဉ်အသိးနနလီ. နမုာ်ဖိဉ်ကွာ်လအနစုနနနကဖိဉ်
ဘဉ်တပကိဉ်လိာ်လီကဲာ်တဆိဉ်တကးထီဉ်သးလအကဖုအပူဆူအံးတပူဆူနနတပူနနလီ.
တဘျီတဘျီထီးကလဲန်ကလီဖဉ်လဲဉ်ဖဲအုဉ်ဆါအဆါကတီာ်နနလီ.

(စ) သူဉ်ညိးတပဆါအပနိဉ် (ညဉ်ဘီ)

ပုတကလအိန်ဒီးသူဉ်ညိးတပဆါနန အကပ (ဂုာ်ယံဖိလဲာ်) လအထွဲတကပဆါဝဲ
ဒီးနဖိဉ်ကွာ်အါဘဉ်နစုမးမးနနလီ. အဖံးဘုဉ်လီဘီ, မဲဉ်သဉ်လီဘီ, မဲဉ်ချဲပူလီဘီဝဲနန
လီ. တာ်အံးဟဲကဲထီဉ်အသးခိဖျိသဖဲအထံာ်, သဖဲထံယွာ်ဒီးစ့ာ်ကွံာ်ဆူမိာ်ပုာ်ဒိတဂညါအပူ
အယိနနလီ.

(ဆ) ပိဉ်မုဉ်သ့ဉ်ပတုာ်ဖုးအတပနိဉ်

ပိဉ်မုဉ်အသ့ဉ်ပတုာ်ဖုး (သ့ဉ်ဟဲအကတီာ်ဘဉ်လံသနကုသ့ဉ်တဟဲဘဉ်) နနအနီာ်က
စာ်အတပအိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချတဂုဘဉ်ဒီးအဘဉ်ဖံဉ်စ့ာ်ကီးတဘဉ်လီာ်ဘဉ်စးဘဉ်နနလီ. အဖံး
လီဝါညဉ်လီဝါ, မဲဉ်ချဲဖံးလဲာ်သ့ဉ်ကျိဖိသ့ဉ်တဖဉ်တဂီလအဘဉ်, ထးခိဉ်ဘုဉ်လီဝါ, နာ်ကု
ခိဉ်လီဝါ (နာ်ကုအကနူလီဝါ), ပံာ်တံာ်ကွာ်အစုမုဉ်ခိဉ် စုမုဉ်ဒီးဖဲနပုာ်လီကွံာ်အါအလီာ်ခဲ
ထီဉ်ဂီကဖါကုကယိကယိနနလီ.

(ခု) ပိဉ်မုဉ်အထီဉ်သီတကအဂုာ်အကျါ

ပိဉ်မုဉ်လအအထီဉ်သီတကအတပနိဉ်လအအိဉ်ဖျါထီဉ်သ့ဉ်တဖဉ်မုဉ်ဝဲ အိဉ်မုဉ်အထီ
တဘဲဘဉ်, တာ်မိဉ်ဘျီးသးခဲအံးခဲအံး, တာ်မိဉ်အိဉ်ယုအိဉ်ယိသးတပဆူအံးဆူနု, ပိဉ်မုဉ်တနီ
အဆံဉ်သံ, အကိာ်ဘီသ့ဉ်ဖျီး (ကိာ်ဘီသ့ဉ်ကျိဖးဒိဉ်လအမဲဉ်ညါအထွဲတကပသ့ဉ်စံဉ်ဖုချဲဒီး
ဟူးဖျါလအတချါ) လအပိဉ်မုဉ်တဖဉ်အနီာ်ကစာ်အဂီာ် တပနိဉ်အိဉ်ဖျါလအနီာ်ခိဉ်ထီးနါထီဉ်သ့
ဝဲဖဉ်နနလီ.

(ည) ပုဂံဥတုဂအမိတ်ပုဂံဥတု သွံဒီးကလံ မတတ်အဆာကတီ

လာပမိတ်ပုဂံဥတုဂအမိတ်ပုဂံဥတု သွံဒ်, ကလံ, သဒံ, ကဟး ဒီးတတ်အုတ်တတ်ကျင်သုတ်တဖၣ် နီဖးလီလိတ်အသးတတ်ဖံးတတ်မအဆာကတီဒ်သိးကဖံးတတ်မတတ်လာတတ်ဆီတလဲကုမိတ်ပုဂံဥတုဂ အပုဂံဥတုဂအတုဂဘၣ်သုတ်တဖၣ်ဒ်သိးကဂုထီၣ်ကုအဝဲဒီးနီဒိတုဂအညါကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချဲဝဲ အဂီၢ်န့ၣ်လီ.

၁ မုၢ်နုၤမိ ၁၂ န့ၣ်ရံၣ်တုၤလာဂီၤမိ ၄ န့ၣ်ရံၣ် ၄၈ မံးနံး အဘၢၣ်စၢန့ၣ်မုၢ်ဝဲကဟး (ထးပျၢထံ) မတတ်အဆာကတီ.

၂ ဂီၤမိ ၄ န့ၣ်ရံၣ် ၄၈ မံးနံး တုၤလာ ဂီၤမိ ၉ န့ၣ်ရံၣ် ၃၆ မံးနံး အဘၢၣ်စၢန့ၣ်မုၢ်ဝဲသွံၣ်မတတ် အဆာကတီ.

၃ ဂီၤမိ ၉ န့ၣ်ရံၣ် ၃၆ မံးနံး တုၤလာ မုၢ်ယုၢ်လီ ၂ န့ၣ်ရံၣ် ၂၄ မံးနံး အဘၢၣ်စၢန့ၣ်မုၢ်ဝဲ သဒံ မတတ်အဆာကတီ.

၄ မုၢ်ယုၢ်လီ ၂ န့ၣ်ရံၣ် ၂၄ မံးနံး တုၤလာ ဟါလီမိ ၇ န့ၣ်ရံၣ် ၁၂ မံးနံး အဘၢၣ်စၢန့ၣ်မုၢ်ဝဲ ကလံမတတ်အဆာကတီ.

၅ ဟါလီမိ ၇ န့ၣ်ရံၣ် ၁၂ မံးနံး တုၤလာ ဖးဖီမုၢ် ၁၂ န့ၣ်ရံၣ် အဘၢၣ်စၢန့ၣ် မုၢ်ဝဲတတ်အုတ်တတ် ကျင်လာမိတ်ပုဂံဥတုဂသုတ်တဖၣ်မတတ်အဆာကတီ န့ၣ်လီ. ■

လီၤလၢတအိၣ်ဒီးခူးန့ၣ်လူဘၢအီၤလၢဖၣ်ဆါထီၣ်တိထၢန့ၣ်လီၤနီၣ်စိးဘၣ်အလၣ်လၢတၢ်ဟးလီၤအပူၤဒ်သိးသၣ်ဘုလၢသုတလဲၤန့ၣ်လီၤဟးထီၣ်တဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကြးသ့ၣ်စ့ၢ်ကိးဖိလၢဟံၣ်ကရၢၢ်ဝးတရံး, သ့ၣ်ဖိလၢအိၣ်ဒီးအဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢအးကရၢၢ်ပူၤဒ်သိးအဖိကနၢမူဒီးထူးန့ၣ်တၢ်နၢတမ့ၣ်တဂ့ၤသ့ၣ်တဖၣ်အပလုၢ်, အသဝံသဝါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဟံၣ်အိၣ်တၢ်အလီၢ်န့ၣ်ကဘၣ်မ့ၢ်တၢ်လီၤလၢ မ့ၢ်တိလါဆဲး, ထံဂ့ၤနီၣ်ဂ့ၤ, ကလံၤကဘၣ်ဟဲအူတၢ်ကဖိကဖိထီၣ်တိအလီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဣသဝီမ့ၢ်အိၣ်သ့ၣ်လီၤအသးလၢတၢ်ပျီၢ်ခိၣ်န့ၣ်ဂ့ၤန့ၣ်အိၣ်သ့ၣ်လီၤအသးလၢတၢ်တြီၤပူၤမ့ၢ်လၢကလံၤဖိကဟဲအူဘၣ်တၢ်ဒီးစိၣ်ကွံၣ်တၢ်နၢအုၣ်နၢကျၢၣ်တၢ်နၢတမ့ၣ်တဂ့ၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ပျၢကိးဂးဒီးအနီၢ်ခိကဘၣ်အိၣ်ကဆဲကဆီ, လုၢ်ထံကဆဲကဆီထီၣ်တိ, ဆူၣ်ကူဆူၣ်ကူကဖိလီထီၣ်တိဒီးလိယုအီၤဂ့ၤဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. ဖိဒဲဖိသ့ၣ်တဖၣ်လိၣ်ဘၣ်ဝဲတၢ်ကဆဲကဆီအိၣ်ကတၢ်ဒ်သိးကပူၤဖျဲးဒီးတၢ်ဆူးဆါအဂီၢ်လီၤ. ဖိဒဲဖိသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အလီၢ်အိၣ်ဒိၣ်မးလၢမိၢ်ပၢမ့တမ့ၢ်ပျၢနီၢ်ခိၣ်ကကွၢ်ထွဲအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဘၣ်ဒုးလုၢ်အီၤထံထီၣ်တိဒီးမးအီၤကဆဲကဆီန့ၣ်လီၤ. သ့စုစိစိဖဲကအိၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်တမံၤလၢလၢဒီးအိၣ်တၢ်တဘျီလၢလၢအဆၢကတီၢ်, သ့စုသ့ခိၣ်ထူးမဲကဆဲကဆီဖဲကမံအဆၢကတီၢ်လီၤ. ကျဲအဝဲအံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ဒီးသဖၢထိးကလံၣ်တၢ်ဆါဒီးတၢ်ဆါအဂ့ၢ်အဂ့ၢ်တဘျီမံၤန့ၣ်လီၤ. မဲမ့ၢ်ဝဲတၢ်အကါဒိၣ်တမံၤလၢပျၢကိးဂးဒီးအဂီၢ်လီၤ. ဒ်သိးမဲကအိၣ်ကအိၣ်ခိးအဂီၢ်န့ၣ် လိၣ်ဘၣ်ဝဲတၢ်မးကဆီအီၤဖဲအိၣ်တၢ်ဝဲတဘျီလၢလၢဒီးအဂ့ၢ်ကတၢ်န့ၣ် တၢ်ကြးဟးဆူးတၢ်အိၣ်လၢအကိးအမးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်မူကဆဲကဆီန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ ကျဲအဆိကတၢ်တဘိလၢ ပျၢကိးဂးဒီးကပူၤဖျဲးဒီးတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကိၢ်တၢ်ခုၣ်ဆိတလဲအဆၢကတီၢ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိ

တၢ်ဘၣ်ပလီၢ်သးထီၣ်တိတၢ်ဆၢကတီၢ်ဆိတလဲအသးအခါဒ်သိးတၢ်ဆူးတၢ်ဆါကပူၤပျၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လီၤဆိဒ်တၢ်လါမ့ၢ်, လါယုန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်စူလီၤသီအဆၢကတီၢ်အယိတၢ်အိၣ်လၢပအိၣ်ညီန့ၣ်အီၤတဖၣ်န့ၣ်အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်လၢပကြးဟးဆူးအီၤဒ်သိးကဒိသဖၢတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့အဂီၢ်န့ၣ်ပကဘၣ်ဟးဆူး (ဒုၣ်အိၣ်) အီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆၢကတီၢ်အဝဲအံၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ကိၢ်ဆါခုၣ်ဆိတလဲ, ထံနိဆိတလဲ, တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိမံအဆၢကတီၢ်အယိဟဲစိၣ်ဝဲတၢ်ဟၢဖၢလူ, တၢ်ဘၣ်အ့ၣ် (အ့ၣ်ယၢ), တၢ်လူဘျီးသ့ၣ်တဖၣ်သ့ဝဲလီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိပမ့ၢ်ဟးဆူးတၢ်အိၣ်လၢအိၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်ယိၣ်အလီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ကမးယံၤထီၣ်ပျၢဒီးတၢ်ဆူးတၢ်ဆါသ့ၣ်တဖၣ်အံၤသပျၢကတၢ်န့ၣ်လီၤ.

တုၤမ့ၢ်တၢ်ဆၢကတီၢ်ပူၤန့ၣ်ပအိၣ်က့ၤအီၤသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်လၢပကြးဟးဆူးအီၤတနီၤဖဲတၢ်ကိၢ်တၢ်ခုၣ်ဆိတလဲအဆၢကတီၢ်န့ၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ, တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျိလၢအမံအုၣ်သံ (မံတလၢ),

မိဂ်ဟဲသုဂ် (မိဂ်ကံဂ်သုဂ်) သံသိ၊ မိဂ်ဟဲသုဂ်လဲးအူ၊ ထီနီအူဂ်လုပုဂ်ဘိဂ်ဆံဂ်အီ၊ နံဂ်သိ အူဂ်၊ ဆဂ်ဖိကီဖိအအူဂ်ခဂ်သုဂ်တဖဂ်လုထံမုဂ်ဂုခိမုဂ်ဂု၊ သုဂ်မိကျုအကျထံဒီးအံသုဂ်ဆါ အံသုဂ်ဟီထံသံသိတဖဂ်၊ ဖိသွဲဒီးဘဂ်ဒီးတံဂူ (မုခိဂ်ထံ) ထံသိသိတဖဂ် ဒီးအဂ်အဂအိဂ် ဒီးဝဲတဘျူးမံးန့ဂ်လီ။ တံဟီထီဂ်ကဒါကူ လါနီဝုဘဂ်၊ လါဒိဂ်စဲဘဂ် အဆါကတီဂ်မုဂ်ဝဲ တံတံဂံဂ်တံချံဂ်အဆါကတီ ကလံဖိအူတံကဖိကဖိဒီးခဂ်ဒိဂ်မးအဆါကတီအံးန့ဂ် ပု သုဂ်ကုသးပုဂ်ကိးဝဲလုကလံဖိလီကူအဆါကတီန့ဂ်လီ။

တံဆါကတီအဝဲအံးန့ဂ်ပုသုဂ်ကုသးပုဂ်မုဂ်ဖိဖိသုဂ်မုဂ်ဂုဘဂ်န့ဂ်ပသိဂ်တံခုဂ်ဘဂ်၊ တံဘဂ်သမုဂ်ကျံထး၊ တံကူး၊ တံနါဒုဘဲဒီးနါအူဂ်ထံယူအါမးန့ဂ်လီ။ လုတံန့ဂ်အလီ တံဆါကတီခံလါတီပူ အဝဲအံးစုဂ်ကိးပကဘဂ်ပလီပသးလုတံအိဂ်တံအိ၊ တံနုပိ ဒီး တံမကလုပသးထီဘိဒီးသိးပကပူဒီးတံဆူးတံဆါအဂီန့ဂ်လီ။ တံဆါကတီအဝဲအံးန့ဂ် တံအိဂ်လုပကြူးပးဆူးအီလုတံအိဂ်ဆူဂ်အိဂ်ချ အဂီန့ဂ်မုဂ်ဝဲ၊ ထံသံသိ၊ မိဂ်ဟဲသုဂ်လဲး အူ၊ တံနုပိ၊ တံအိဂ်လုအပဂ်ယုဂ်ဒီးသိနုပိသုဂ်တဖဂ်န့ဂ်လီ။

တံကဘဂ်ပလီသးဒီးပးဆူးစုဂ်ကိး ပုပိဆဂ်ဖိကီဖိတံမံဂုတံမံဂုအဆူဂ်လုမုဂ် အူ၊ ဆဂ်ဖိကီဖိအအူဂ်နါအူဂ်နါကျံ၊ စဲဖိကဟဂ်အပလုဂ် သုဂ်တဖဂ်န့ဂ်လီ။ တံနုသုဂ် တဖဂ်အံပထံဂ်အီလုပမဲဂ်တသုဘဂ် မုဂ်နုဘဂ်နုတစဲးစဲးန့ဂ်နုဘဂ်သုဂ်ညါလုအသးကမုဒိဖိ ဒဲလုကလံကျါအါမးလံန့ဂ်လီ။ တံနုသုဂ်တဖဂ်အံလဲးနုပိဆူပသိဂ်အပူဒီးမးဘဂ်ဒိမး ပးဂီဝဲပသိဂ်န့ဂ်လီ။ တုမုဂ်ပသိဂ်တြီဆါကွံဂ်တံဟံသုဂ်တဖဂ်အံတန့ဂ်လုဘဂ်အဆါက တီန့ဂ်ကဲထီဂ်ဝဲတံဆူးတံဆါန့ဂ်လီ။

လုပုပုသဝီပူန့ဂ်ပကဘဂ်ဟုဂ်တံသုဂ်ညါနုပိဆူပုကိးဂးဒီးသဝီကိးဖျါဒီးန့ဂ်လီ။ တံအဝဲအံးန့ဂ်ပုအိဂ်ဝဲအါမးလုတနဂ်ဝဲဘဂ်န့ဂ်လီ။ သနဂ်ကုတံမးအသးအနီကီလုတံ လဲးခိဖိအုအိဂ်ဝဲန့ဂ်လီ။

တဘျီဝဲ ၁၉၆၀ နံဂ် လုသဝီဖျးခိဂ်ဒိဂ် (မုဂ်တြီကီဂ်ရုဂ်၊ လုသိကီဆဂ်၊ ဖျးခိဂ်က ရုဂ်) အပူန့ဂ်ဘဂ်လုလါဒိဂ်စဲဘဂ် (ကလံဖိလီကူအဆါကတီ) တံဂီဝဲန့ဂ်လီ။ သဝီဒိ ဖျါဘဂ်တံတုထီဂ်ကူအီလုအသိခဲလဂ်အလီဟံဂ်ကဲထီဂ်သိ၊ သုဂ်သံလုးဝဂ်သံဘဲ ဒီးဖုဒါ သိအလီချံဂ်၊ ကလံဟဲတံဂီအလီပုအါဂုဘဂ်တံခုဂ်၊ ဘဂ်သမုဂ်ကျံထး၊ ကူးဆဲအူဂ်နီဒိ ဟံဂ်န့ဂ်လီ။ လုသဝီပူ မုဂ်နုခိအဆါကတီန့ဂ်နုကနုပုကူးသိဂ်လုဟံဂ်ကိးဖျါဒီးန့ဂ် လီ။ ဝဲန့ဂ်အဆါကတီန့ဂ်တံဖျါဘဂ်စုဂ်ကိးဝဲတမူးအလီပုပိထိးပိဆိ လုမုဂ်အူခဲလဂ်၊ ပိအိဂ်ကုဂ်အိဂ်တံညါနုပိကလံလုသဝီပူန့ဂ်လီ။ “ပုသုခိဂ်ဖျါတံန့ဂ်ပိထိးပိဆိလု မုဂ်အူခဲလဂ်လီ၊ တထဲဝဲအဆူဂ်လုထံချီလုတကူဘဂ် ငုဂ်ဝဲန့ဂ်လီ။” ပုကိးဂးဒီးနုဘဂ် တံနုပိ၊ အိဂ်ဘဂ်တံပိတံကုဂ်၊ အိယုဂ်ဒီးသးန့ဂ်လီ။ တဘျီပိပုလုအဆိးကုတုဂ်လံ

သွတ်တဖၣ်ဆိးကုနးထီၣ်ပုဆိးကုအါထီၣ် ဒီးသံတနံတကတုလတနံခဲန့ၣ်လီၤ. ပုသဝီဖိ သွတ်တဖၣ်ပျဲတၢ်ဖုးတၢ်ဒီးတဲဝဲလၢတၢ်မ့ၢ်မၤဟဲအိၣ်အဝဲသ့ၣ်အယိဃုၢ်ထီၣ်ကွဲၣ်ဝဲဒီးသဝီဆုသဝီ အချၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်အနီၢ်နီၢ်န့ၣ်တၢ်ဆါအိၣ်တၢ်လံလၢပုသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအပူၤဒီးတုၤမ့ၢ်တၢ်နၢယိဃုၢ် လီၤဆုဘၣ်လၢတကးဘၣ်န့ၣ်လီၤလၢအပသိၣ်အပူၤအါနံၤအါသီဒီးပသိၣ်ထီၣ်လုးထီၣ်လၢ ညိး ထီၣ် ဒီးသဲၣ်ဖးအယိဃုၢ်သံဝဲညီကဒၣ်လီၤ.

တၢ်အိၣ်တၢ်အီၣ်စ့ၣ်ကီးတၢ်ကဘၣ်ပလီၢ်သးဒီးအိၣ်တၢ်ဒ်နီၢ်ခိလီၢ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်အသိးတ က့ၢ်. မူလၢကအိၣ်တၢ်အဂီၢ်ဒီးအိၣ်တၢ်လၢကမူအဂီၢ်န့ၣ်နီၤဖးအခိပညီဘၣ်ဘၣ်ဒီးဆိးကါအီၤ တက့ၢ်. တၢ်မၤအသးအနီၢ်ကီၢ်လၢကြးဒိကန့ၣ်ပံးန့ၣ်တၢ်ဒိတၢ်တၢ်အဂီၢ်မ့ၢ်ဝဲ ပုသုးဖိတက ဂသ့ဝဲ “မူလၢကအိၣ်အဂီၢ်” ဒီးအိၣ်ဝဲဒ်အမိၣ်အိၣ်ဘၣ်အသးန့ၣ်လီၤ. တဘျီလၢပရဲလိၣ်ကျိ ကျၢၣ်ခိၣ်တၢ်ဒုးဆူၣ်အယိဃုၢ်ပုသုးဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်ကဝီၤန့ၣ်အီၤလၢဒုၣ်ဒါဒီးတအိၣ်ဘၣ်မ့ၢ် ၅ သီတမ့ၢ်ထူၣ်န့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်တၢ်ဒုးစၢ်လီၤတဖၣ်ဒီးပုသုးဖိဟဲက့ၢ်တုၤလၢတၢ်လီၢ်ခဲအဆၢက တီၢ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်အမ့ၢ်တကလီၤခိတတၢ်န့ၣ်လီၤ.

မ့ၢ်ပုသုးဖိတကအံၤန့ၣ် အဝဲဟံၣ်အသးဒီးအိၣ်ဝဲဖဲအသးတဘျီလီၤဒုၣ်လဲၣ်အယိဃုၢ်တ ကိးလၢအဝံထံဒါဒီးကျိချံသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ် အိၣ်ဝဲတုၤအလၢအိၣ်ကးထးတဘျီယီၤဘၣ်လီၤဖုးအ ယိၢ်တကိးဒီးတစိၢ်ဖိစးအဟၢဖါဆါတုၤဒုၣ်လဲၣ်လီၤပံးသံဝဲန့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်သရၣ်မၤကွၢ်အီၤဒီး ထံၣ်ဝဲလၢအကဖုသဲၣ်ဖးပျံၣ်သဲၣ်ဖးဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ပုသုးဖိတကန့ၣ်တၢ်ဒီးအိၣ်ဝဲဒ်တၢ်ဟံပနီၣ်န့ၣ် အီၤတၢ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တဘၣ်တၢ်နီၣ်တမံၤနီၣ်တကဘၣ် ပုသုးဖိတဖၣ်အံၤန့ၣ်မ့ၢ်ပုသုးဖိအိၣ်တၢ် လၢကမူဝဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်န့ၣ်အယိဃုၢ် ပုတကလၢလၢကြးပဲၣ်ထံနီၤဖးတၢ်ကတီၤခံဖျၢၣ်အံၤအခိပညီသ့သ့ဘၣ် ဘၣ်ဒ်သိးအတၢ်အိၣ်မူကပျဲဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချၢ အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်ကဲထီၣ်တၢ်ဂံၢ်တၢ် ဘါလၢပဂီၢ်ဒီး တၢ်အိၣ်ကဲထီၣ်တၢ်ဆုးတၢ်ဆါလၢပဂီၢ်သ့စ့ၢ်ကီးဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကတီၤအဂၤတ ဖျၢၣ်လၢအယိဃုၢ်ယၢထီၣ်တၢ်စံးဝဲ “အိၣ်မ့ၢ်သ့ကဲဂံၢ်ကဲဘါ, အိၣ်တသ့ကဲန့ၣ်တၢ်ဆါ” န့ၣ်လီၤ. ပမ့ၢ်နီၤဖး ဆိးကါတၢ်ကတီၤအံၤအခိပညီဘၣ်ဘၣ်န့ၣ်ပကပျဲဒီးတၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ် ချၢထီၣ်ဘိန့ၣ်လီၤ. ■

တၢ်ဘျီဘၣ်မၤဂ့ၤဒီးတၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်

လုၢ်လၢ်ထူၤသနူၤကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲလံာ်စိာ်စုတဘျီအံၤကကဲထီၣ်ပံၤပံၤလၢလၢအဂီၢ် ယဲၣ်နီၣ်ဘျီဘၣ်ဘီထးလူပုၤမၤသကိးတၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်တူၢ်ခီၣ်ဟံးသးလၢ ပုၤလၢအဖးဘၣ် လံာ်တဘျီအံၤဒီးမ့ၢ်ထံၣ်ဝဲလၢတၢ်လီၤဘျီဘၣ်, မၤဂ့ၤထီၣ်အလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်န့ၣ်ကဆၢထီၣ်ဘၣ်အ တၢ်ထံၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးတကတီၢ်ယီၤဖီပုၤဝဲကိးဂၤလၢအဖးဘၣ်လံာ်အံၤမ့ၢ် ဂ့ၤပုၤလၢအိၣ်ဒီးတၢ်လဲၤခီဖျိဒ်အမ့ၢ်မိာ်ပၢ်ဖဲဖုတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ထူၤလံာ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအဘၣ်ယးဒီးက သံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအဂ့ၢ်အခါတဖၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤဒီးတံၤသကိးပုၤသ့ပုၤဘၣ်လၢအမၤတၢ်လၢဂံၢ်ခီၣ်ထံး ပုၤတၢ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ၣ်ဂီၤတဖၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤန့ၣ် ပတူၢ်လီၤကွဲၤမ့ၢ်ဘၣ်သ့ဝဲကိးဂၤလၢကဆၢလၢ ဘၣ်သ့တၢ်ကွဲးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ပတၢ်ဆၢမ့ၢ်လၢအိၣ်အအါန့ၣ်လီၤ.

ယဲၣ်နီၣ်ဘျီဘၣ်ဘီထးလူတၢ်ကွဲးအဘျီ (၂) လံာ်ခံဘျီတဘျီ တၢ်ကွဲးလၢကကျၢ်ဘၢတၢ် ဂ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ကမ့ၢ်ဝဲ “လုၢ်လၢ်ထူၤသနူၤပီၤညါတၢ်စုသ့တၢ်စံာ်တၢ်ဆီၣ်” လၢအဘၣ်ယးဒီးတၢ်စုတ လံာ်ခီၣ်တလံာ်, တၢ်ထူၣ်သံၣ်ပျီသံၣ်ဒီးတၢ်ဒုးအိၣ်ဖျၢၣ်ဖိသ့ၣ်အဂ့ၢ်အကျိၤတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်တဖၣ်ဒ်မိာ် ပၢ်ဖဲဖုစိးလၢထးတဖၣ်မၤတၢ်ဝဲအသိးဒီးတုၤလီၤလၢစိးဆၢကတီၢ်ခဲအံၤဖျၢၣ်လံာ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ပုၤကွဲးတၢ်ဖိလၢအဒီးသနူၤအတၢ်ကွဲးဒီးလံာ်လဲၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်အိၣ်န့ၣ်ကဟံၤဖျါယုာ် စ့ၢ်ကိးလံာ်အမံၤအသၣ်လၢလၢပျဲပျဲဒ်သိးတၢ်ဝဲထံၣ်နီၤဖးက့ၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလီၤတံၢ်လီၤဆဲးကသ့ အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်အသိးပုၤလၢသးအိၣ်ကွဲးတၢ်တဖၣ်ကဝံသးစူၤဆၢယုာ်အမံၤဒီးအလီၢ်အိၣ် ဆိးထံးလီၤတံၢ်လီၤဆဲးဒ်သိးအလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်ပဆဲးကျၢဘၣ်က့ၤသုကညီအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

- ဖဲသိးခိၣ်ယၢတၢ်ဘၣ်တ့အိၣ်ယၢသ့ၣ်တဖၣ်ကအိၣ်ကအိၣ်ခိးအဂီၢ်လီၤဘၣ်ဝဲတၢ်အံး ထွဲကွၢ်ထွဲဒီးတၢ်ကဟုကယာ်လၢပုၤကိးဂၤဒီးကဘၣ်ကတဲာ်ကတီၢ်အိၣ်ဒ်သိးတၢ်ကသ့အိၣ်ဘၣ် အိၣ်တဘျီယုာ်ယီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

- ဖဲသိးကသံၣ်အမ့ၢ်အဘီသ့ၣ်တဖၣ်သုတလီၤမၢ်ကွဲာ်တဂ့ၤအဂီၢ်အလီၢ်အိၣ်ဝဲလၢတၢ်က ဘၣ်ကတဲာ်ကတီၢ်အိၣ်ထီၣ်ဒီးအလီၢ်မ့ၢ်အိၣ်တၢ်ကသ့ၣ်အါထီၣ်က့ၤအိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

- ဖဲသိးပုၤလီၢ်ကဝီၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကအိၣ်ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်လၢတၢ်န့ၢ်ပၢဘၣ်က့ၤအတၢ်အိၣ် ယၢသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်အလီၢ်အိၣ်ဝဲလၢ “တၢ်မၤပျဲမၤဖုးတၢ်မၤကီၢ်မၤဂီၤဒီးတၢ်တတၢ်တနီၢ်” သ့ၣ်တဖၣ်ကသုးယံၤထီၣ်အသးဒီးအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. ■

ဝါမြဲသ့ၣ်တဖၣ်

- မိၣ်လုၣ်ပၢ်လၢ် - တၢ်လုၣ်တၢ်လၢ်ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢအယဲလီၤစၢလၢမိၣ်ပၢ်ဖံဖုလၢပျၢတဖၣ်
- ပျၢမိၣ်လုၣ်လၢဖိ - ပျၢဘၢသံခိၣ်မုၢ်လၢ, ပျၢအိၣ်ယဲ (အိၣ်ဘုး) ဖိ
- ယဲၣ်နီၣ်ဘၣ်ဘီထးလူ - ပျၢထူလံၤဖိလၢအလုၢ်အိၣ်သးသမူလၢတၢ်ဖဲးအိၣ်ခုးမၤအိၣ်ဝဲ
- ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲ - ကသံၣ်ကသီလၢဘၣ်တၢ်ထုးထီၣ်အိၣ်လၢသ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအမုၢ်အဘိတဖၣ်
- ရံၣ်ခိၣ်အူ - တၢ်ခဲလၢၣ်လၢအရူဒိၣ်တဖၣ်ဟံၣ်ဖျိၣ်ထီၣ်သးအလီၢ်
- စိၤလၢ်ထး - အခုအခါလၢပျၢ, ပျၢသးပျၢအစိၤ
- ဒီးကၣ်သၣ် - ပျၢတီၤအူဖိကိးလၢ (ကတီၤဖိးဖူးသၣ်), ပျၢထံထၣ်စူဖိကိးလၢ (က့ၤပျၢက့ၤသၣ်)
- သ့ၣ်တၢ်ကွဲ - ပျၢတနီၤကိးလၢ (ဘီခိၣ်မ့), တနီၤကိးလၢဖျိကစၢ် (မ့) ဘျီကစၢ်
- သ့ၣ်အူး - ပျၢတနီၤကိးလၢ (ပျၢမိၣ်ကစု), တနီၤကိးလၢ (သ့ၣ်နာသံ)
- နီၣ်ဂုၢ်ထွၣ် - ပျၢတနီၤကိးလၢ (ပယိမၤ)
- နးတီၢ်စု - ပျၢတနီၤကိးလၢ (နးတီၢ်ယဲ)
- တဖံၣ်တီး - ပျၢတနီၤကိးလၢ (တဖံၣ်တိလိ)
- မးပံၣ်သၣ် - ပျၢတနီၤကိးလၢ (မိၢ်တီၢ်သၣ်, မးကျိၢ်သၣ်)
- ကမၢ်ခၣ် - ပျၢတနီၤကိးလၢ (တမၢ်)
- ဆုဖိကူ - ပျၢတနီၤကိးလၢ (ဆိဖိကူ)
- ကယိၢ် - ပျၢတနီၤကိးလၢ (ပယိၢ်)
- ပျၢနးအုၣ် - ပျၢတနီၤကိးလၢ (ပျိနးအုၣ်)
- ထံသဘျဲ - ပျၢတနီၤကိးလၢ (မ့ခိၣ်ပျၢ)
- ကပျၢ - ပျၢတနီၤကိးလၢ (ဖဲးစုညါ)
- တယၤဖိ - ပျၢတနီၤကိးလၢ (သ့ၣ်ဂံၢ်ဝါ)

လံၢ်ဒီးသန့သ့ၣ်တဖၣ်

- ၁. ပိၢ်မုၢ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်ဒီးတၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်ကရၢ လၢအိးကထိဘၢ ၂၀၀၂
- ၂. The field guide to forest trees of northm Thailand
- ၃. တၢ်အါမံၤလီၤပီ

သရၣ်သ့ၣ် တၢ်လဲၤခိဖျိဒီးကသံၣ်သရၣ်အတၢ်မၤ

ယမံၤမ့ၢ် စီၤသ့ၣ်ဖဲ, ယမံၤနီၢ်ဆံးမ့ၢ်ဝဲ တူလူမူန့ၣ်လီၤ. ယမိၢ်ယပၢ်အမံၤမ့ၢ်ဝဲ နီၢ်ဖျၢ်ဂ့ၤဒီး စီၤဖါဘိၣ်စီၤန့ၣ်လီၤ. ယအိၣ်ဖျၢ်ထီၣ်ဖဲ ၁၉၄၄ နံၣ်လါမ့ၢ် ၁၅ သီ လာသဝီဖျးခိၣ်ဒိၣ်, ဖျးခိၣ် ကရူၢ်လူၤသီကီၢ်ဆၣ် မ့ၢ်တြီၤကီၢ်ရၣ်အပူၤလီၤ. ယဒီပုၢ်ဝဲၣ်အိၣ်လွံၣ်ဂၤလၢအမ့ၢ် နီၣ်သ့ၣ်လ့ၣ်, နီၣ်အါလ့ၣ်, စီၤဖဲထူဒီးယၤစီၤသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲယအိၣ်ခံၣ်လါအခါန့ၣ်ဖျၢ်ခိၣ်သ့ၣ်ဖိၣ်န့ၣ်ယပၢ်ဒီးဝဲၤ အာဝဲလၢအမၤသကိးတၢ်ဒီးကီၢ်လၢသ့ၣ်အယိ တီၢ်ကံၢ်ကွံၣ်ဝဲအစုအခိၣ်ဝဲၤစာယၢ်သံကွံၣ်ဝဲဖဲဘီၣ်ဖျၢ် ပူၤန့ၣ်လီၤ. ယမိၢ်ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ဂီၤတုၤဒၣ်လဲၣ်ယအိၣ်န့ၣ်အခါယအိၣ်ဘၣ်ဃုာ်ဒီးယ မိၢ်အမဲၣ်ထံဖဲအဝဲဟီၣ်ဒီးအမဲၣ်ထံလီၤစီၤတုၤလၢအခါလၢယအိၣ်အိၣ်အလီၤအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤယသ့ၣ်ညါက့ၤအိၣ်ဖဲယနီၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ဒီးယနီၣ်တဘၣ်က့ၤယၤန့ၣ်လီၤ.

ယမိၢ်အနီၢ်ကစၢ်ဒၣ်ဝဲ လၢတၢ်နးတၢ်ကံၢ်ဖးဒိၣ်အပူၤ ဘၣ်ကွၢ်ဖိၣ်ယဲက့ၤပုၤဒီးလုၢ်အိၣ်ပုၤ လၢတၢ်ဖဲဒီးအိၣ်ခုးမၤအိၣ်ဝဲၤအပူၤတကးဘၣ် တဘျီအံၤအိၣ်တုၢ်က့ၤဒၣ်ဒီပုၢ်ဝဲၣ်သၢကးဒီးမိၢ်တကးန့ၣ် လီၤ. တုၤယသးအိၣ် ၈ နံၣ်ယၢ်ယၢ်အခါယမိၢ်တဲယ “တူလူမူၤစၢ ကျီလိကီၢ်နီၣ်, နအိၣ်မ့ၢ်န ကဘၣ်လိးက့ၤကီၢ်မ့ၢ်အပူၤ” န့ၣ်လီၤ. ကန့ၣ်ယမိၢ်အကလုၢ်ဒီးကျီလိယသးနီၣ်ဖဲတၢ်သ့ၣ်အိၣ်ဒီး ယၤလီၤ. တနၢ်ပၤတၢ်ဖဲဒီးတၢ်မၤဒီးတနၢ်ယဲၣ်န့ၣ်ကျၢ်ဒ်ဘၣ်သနၢ်က့ၤပုၤလဲၤဖဲဒီးယဘၣ်လဲၤ ကိးနံၣ်ဒီးစ့ၢ်ကိးလီၤ. ဘၣ်လဲၤခိဖျိတၢ်ကီၢ်တၢ်စူၤ တၢ်ယၢ်အ့ၣ်ဖၢဘီအ့ၣ် ယီၤဒုဆါ တဘျီဘျီတၢ် ကၢၣ်သးဒိၣ်မး, ခိၣ်ဒုဖိကံၢ်ယုထဲဖၢဘီအမဲၣ်လီၤဖၢသ့ၣ်အနိးလီၤလီၤ.

ဘၣ်မၤအိၣ်ဝဲၤတခိခိဘၣ်စံၣ်ပယီၤတခိခိဒီးယသးအိၣ် ၁၅ နံၣ်န့ၣ် ဘၣ်လၢပုၤစံၣ်ပယီၤ အိၣ်လၢပုၤပူၤအခါယတခါစီၤတၢ်ပံနံၣ်ထံၣ်ယၤဒီးအဝဲက့ၤကိးယၤဆူကဲးလဲၤဒီးဆုၤယၤလၢကျီ န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်အဆၢကတီၢ်ကီၢ်သုလုၤ သုးက့ ၁, ၂, ၃, ၅ အပူၤကျီအိၣ်ဒၣ်တုၤန့ၣ်တီၤအယိ ယမၤလိဘၣ်တၢ်တုၤယဖျိထီၣ်န့ၣ်တီၤဝဲၤအလီၢ်ခံၣ်ပုၤမၤယသိၣ်လိက့ၤတၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၆၈ နံၣ် န့ၣ်ယသိၣ်လိတဲဖဲထံမူခံၣ်, ယမၤတၢ်ခံနံၣ်ဝဲၤအလီၢ်ခံ ဖဲ ၁၉၇၀ န့ၣ်ယက့ၤကွးအိၣ်ယဖုအ စံၣ်လၢမ့ၢ်သဲၣ်ပျီ (သုးက့ၤသၢ) န့ၣ်လီၤ. ဖုလၢၢ်မ့ၢ်လဲၤထံၣ်ယၤဒီးယုကညးယၤလၢယကန့ၣ်လီၤ တၢ်ပၢ်ဆၢဒီးဖဲ ၁၉၇၁ န့ၣ်ယန့ၣ်လီၤမၤတၢ်ပၢ်ဆၢန့ၣ်လီၤ. ယမၤတၢ်ခံနံၣ်မးပုၤထၢန့ၣ်ယမံၤလၢ လီၤရီ (Long roll) အပူၤန့ၣ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၇၃ နံၣ်ယန့ၣ်အါရံးအပူၤ ကီၢ်သုလုၤအိးထီၣ်ဝဲကသံၣ်တၢ်မၤလိ ဖဲဝါခဲဒီးယန့ၣ် ဘၣ်စ့ၢ်ကိးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကထီၣ်ဘၣ်တၢ်မၤလိအံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်သိၣ်လိမ့ၢ်ဝဲ “တၢ်သိၣ်လိ သီထီၣ်က့ၤ” (န့ၣ်သၢန့ၣ်အအမၤဃေဃညါ) သရၣ်သိၣ်လိတၢ်မ့ၢ်ဝဲ (မၤဂျုပေ)န့ၣ်လီၤ. အဝဲ သိၣ်လိကသံၣ်ကိးလၢဒီးသိၣ်လိဃုာ်ဒီးတၢ်ဖျးတၢ်ကါခဲလၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤလိယံၣ်ဝဲန့ၣ် (၇) လါ ဒီးပုၤထီၣ်တၢ်မၤလိအိၣ်ဝဲ ၄၂ ဂၤလၢကီၢ်ရၣ်န့ၣ်ဘၣ်လၢန့ၣ်အခါစးန့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၇၃ နံၣ်

လါအီးကထိဘၢ်အပူၤန့ၣ်လီၤခၢၣ်သးဒီးကီၢ်ရၣ်မ့ၢ်တြီၤဟ့ၣ်လီၤယၤမူၤဒါၣ် ဆူၣ်ချူၤဝဲၤကျိၤခိၣ်တ
ဂၤလၢ မ့ၢ်တြီၤကီၢ်ရၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ဆၢကတီၢ်ယဖီၣ်မူၤဒါၣ်ဝဲၤကျိၤခိၣ်တဂၤအသိး သန့ၣ်
က့ၤယပုၤတအိၣ်နီတကဘၣ်. ဖဲ ၁၉၇၄ နံၣ် ခိၣ်နၢ်အါဂၤအိၣ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျၢၤ, ဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲ
တၢ်မၤလိဒီးယဟ့ၣ်တၢ်သိၣ်လိဖဲကီၢ်ရၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤဒီးပုၤထီၣ်တၢ်မၤလိအိၣ်ဝဲ ၃၅ ဂၤန့ၣ်လီၤ.
တၢ်မၤလိပျၢ်ဒီးယပုၤအိၣ် ၃ ဂၤလၢကမၤသကိးတၢ်အဂီၢ်, မ့ၢ်ပုၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်က့ၤဆူအ
ကီၢ်ဆၢအပူၤဒၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၇၅ နံၣ် ပယီၤဟဲထီၣ်အိၣ်ဖဲဖုးဂီၤပူၤအခါ မူၤဒါလီၤလၢက
ဘၣ်လဲၤအိၣ်လၢသုးကျိၣ်န့ၣ်လီၤ. ယဟးဒီးသုး ဝၣ်ဆုဖိက့ၤကျိ, မံလၢကၢ်ဘံဆူကျိ, အိၣ်မ့ၢ်
ဒီးအံသၣ်လၢကတၢ်တဖၣ်တဖၣ် တနံၣ်ခံဘျီဖဲန့ၣ်ယံၣ်တလါဘျီန့ၣ်လီၤ.

ဖဲ ၁၉၇၆ နံၣ်လါမ့ၢ်အပူၤကီၢ်သုၤလုၤလီၤခၢၣ်သးအိးထီၣ် ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲတၢ်မၤလိဖဲ
သုးက့ၤန့ၣ်တၢ်လီၤ ကိးဝဲလၢ ဘ့ၤဒီကိ Herbal Trade Monal Medicines အဆၢကတီၢ်ကိးဝဲကီၢ်ရၣ်
ကိးဘျီဒုးခၢၣ်စးဒီးယဂုၢ်ကျဲးစးမၤန့ၢ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်အဝဲအံၤအယိယမၤလိဘၣ်ကဒီးကသံၣ်
သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲတနံၣ်ပျဲၤပျဲၤန့ၣ်လီၤ. သရၣ်သိၣ်လိတၢ်မ့ၢ်ဝဲ သရၣ်ဖးဒိၣ်ဖုယသး (အဘျး/မြသိး,
၇၆၄/တြီၤအဘျး/န့ၣ်၁၈၇) အိၣ်လၢဖၣ်အဂီၢ်ရၣ် လဲဘွဲကီၢ်ဆၢ, ယုဘဲသဝီဒီးသိၣ်လိဝဲ
လၢတၢ်သ့ၣ်အိၣ်သးအိၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤလိဝဲဟဲက့ၤလီၤဒီးပုၤတနီၤတဲယၤ “တၢ်မၤလိဒီး
မၤလိတဘးဘး န့ၣ်ကိၤလၢဝါကသံၣ်နမၤလိ, သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲကသံၣ်နမၤလိ နကမၤဆဲးရး
လဲၣ်”. ယတစံးဆၢတၢ်နီတမံၤဘၣ်ဒီးဟံဖျါထီၣ်ဒၣ်ယတၢ်နံၣ်ကမ့ၢ်ဖိထဲတဖျၢၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသး
ပုၤတၢ်ကတိၤဒိးစံးဝဲ “ဆီၣ်အါဘ့ၣ်ဆီၣ်ပံၤ ဆါအါဘ့ၣ်ဆါကျၢၤ, ဝၣ်အါဘိဝၣ်တံၣ်ထံ, ထဲဘု
တဖျၢၣ်ကဲထီၣ်မ့ၢ်တသ့ဘၣ်” အသိးန့ၣ် တၢ်မၤလိအိၣ်ပညီမ့ၢ်ဝဲ ပမၤလိအါဒီးပသ့ထီၣ်အါန့ၣ်
လီၤ. ဖဲကိၤလၢကသံၣ်တအိၣ်ဘၣ်အလီၤန့ၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲမ့ၢ်ကသံၣ်အကါဒိၣ်လၢပဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ယဖီၣ်မူၤဒါၣ်ဝဲၤကျိၤခိၣ်တဂၤအသိး စးထီၣ် ၁၉၇၃ နံၣ် တုၤလၢ ၂၀၀၃ နံၣ် အတီၢ်ပူၤဝဲ
ဒီးကီၢ်ရၣ်ဆူၣ်ချူၤဝဲၤကျိၤခိၣ်ဆီတလဲအယိယဖီၣ်က့ၤထဲ သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲကသံၣ်တၢ်မၤမူၤဒါၣ်န့ၣ်
လီၤ. လၢတၢ်ဖဲတၢ်မၤတၢ်အပူၤတၢ်လီၤဆီလၢကသံၣ်ကိၤလၢဒီးကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအိၣ်စ့ၢ်ကိး
ဝဲဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဆါလၢကသံၣ်ကိၤလၢတအိၣ်ဘၣ်ဒီးသ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲကသံၣ်ယါဝဲဘျီသ့အိၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်
လီၤ. ညီန့ၢ်တၢ်မၤအသးလၢ ကသံၣ်ကိၤလၢန့ၣ် ညီဝဲလၢတၢ်ကသုၤအိၣ်တဘျီယီအယိပုၤလူၤဝဲ
အါမးန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲကသံၣ်န့ၣ်တၢ်ကဘၣ်လဲၤယုန့ၢ်အိၣ်ဒီးဟဲက့ၤဖိအိၣ်လၢနီၢ်ကစၢ်
အယိအါတက့ၢ်ပုၤအါဂၤတၢ်ကၢၣ်အသးလၢကမၤအိၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသးပုၤစံးဝဲ “ဆီသုၤန့ၢ်
တူၣ်ကျဲတဘိ ဆီဝါန့ၢ်တူၣ်ကျဲတဘိ” အသိးန့ၣ် ဖဲကသံၣ်ကိၤလၢတအိၣ်ဘၣ်အဆၢကတီၢ်
သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲတၢ်မဲတၢ်မၤလိအိၣ်ဝဲတရံးပုၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ကသံၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်ကိၤလၢ
န့ၣ်မ့ၢ်ဒၣ်တၢ်ဟံဖိၣ်ထီၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအမ့ၢ်အဘိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးဒုးကဲထီၣ်အိၣ်ခိဖျိဖဲအ့ၣ်တၢ်ပိးတၢ်
လီၤဒီးစိးခါခဲအံၤဖဲအ့ၣ်တၢ်သ့တဖၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ■

သရၣ်မ့ၣ်နီၣ်အဲၣ်မ့ၣ်အတၢ်လဲၣ်ခိဖျိဒီးမိၢ်ဖိဆံးတၢ်ကဟုကယၢ်

ယမံၤနီၣ်အဲၣ်မ့ၣ် အိၣ်ဖျၢၣ်ထီၣ်ဖဲလါနိၣ်ဒုဘၢ် ၁၂ သီ, ၁၉၅၈ နံၣ်လၢဆုပလဲကူသဝီ, ထီ တထုၣ်ကီၢ်ဆၣ်, တီအူကီၢ်ရူၣ်န့ၣ်လီၤ. ယပၢ်မ့ၢ်ဝဲစိတံာ်ဟဲဒီးယမိၢ်မ့ၢ်နီၣ်တုၣ်ညးန့ၣ်လီၤ. ဖဲ ယဒိၣ်ထီၣ် ၅ နံၣ်ဖိအဆၢကတီၢ်န့ၣ်ယမိၢ်စူးကွံာ်အသး, ယအိၣ်တၢ်က့ၤဒီးယပၢ် ဒီးမ့ၢ်လၢတၢ် ကီၢ်တၢ်ခဲလၢတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူအယိယတအိၣ်ဘၣ်ကွီမၤလိဘၣ်တၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲ ၁၉၅၅ နံၣ်န့ၣ်ယဆိဟံၣ်ဆိယိဒီးဖဲန့ၣ်ဘၣ်လၢ တၢ်လွံၢ်တၢ်တၢ်ဒုးတၢ်ယၤအဆၢကတီၢ်အယိကီၢ်ပယိ သးပဒိၣ် သးကျိၤခိၣ်စိသးန့ၣ်လီၤလၢပသဝီဟီၣ်ကဝီၤပုၤဒီးဆိလီၤအသးတၢ်လီၤဖဲ ယုၣ်ရှၢသဝီ ကပၤ တအါန့ၣ်အါသီဘၣ်ဒီးဖိၣ်ဝဲယပၢ် က့ၤကိးဝဲဆူသးတၢ်လီၤ ကျိၤယၢ်ဝဲအခိၣ်လၢခိၣ်ကျိၤ, တီၢ်ယပၢ် မၤဆူးမၤဆါဝဲနးနးကလဲၣ်အယိဖဲအပျၢ်လီၤကွံာ်ယပၢ်စ့ၤလၢအလီၢ်ခံန့ၣ်ညးယပၢ်ဒီးန့ၢ် ဘၣ်တၢ်ဆူးတၢ်ဆါဒီးစူးကွံာ်အသးန့ၣ်လီၤ.

သးကျိၤခိၣ်စိသး ဟးထီၣ်လူၤလုတၢ်လၢကစၢ်ခိၣ်ကလိကျါအယိသဝီဖဲသ့တဖၣ်ဟး ယုၢ်အိၣ်လၢပုၤပုၤတၢ်လုၢ်တလုၢ်ဟံၣ်ခံဖျၢၣ်သၢဖျၢၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢပုၤပုၤလၢကကွၢ်မိၢ်ဒုးအိၣ် ဖျၢၣ်ဖိသ့တဖၣ်အိၣ်ဘၣ်အယိယစးထီၣ်ကွၢ်မိၢ်ဖိဆံးန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကွၢ်မိၢ်ဖိတဆံးတမ့ၢ်လၢယ အိၣ်ဒီးတၢ်သးဝဲအယိစ့ၢ်ကိးဘၣ်, မ့ၢ်လၢတၢ်ဒုးတၢ်ယၤဒီးဒုၣ်ဒါတၢ်ဆိၣ်သနးအယိမိၢ်ဖိဆံးသ့ၣ် တဖၣ်ပုၤကွၢ်အိၣ်တအိၣ်ဘၣ်, စးထီၣ်ဖဲန့ၣ် ယစးထီၣ်ကွၢ်လိထီၣ်ယသးလၢမိၣ်ဖိဆံးဒီးယဟ် လီၤယသးလၢ “ဖဲပုၤကွၢ်မိၢ်ဖိဆံးတအိၣ်ဘၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ် ယကမၤစၢ်အိၣ်ဖဲတၢ်သ့အိၣ်ဒီး ယၤန့ၣ်လီၤ.”

ယဒုးအိၣ်ဖျၢၣ်ဘၣ်မိၢ်ဖိဆံးအဆိကတၢ်တဂၤန့ၣ် ဖဲယသးအိၣ် (၁၉) နံၣ် အခါန့ၣ်လီၤ. တဆိဘၣ်တဆိ ပုၤသ့ၣ်ညါယၤအါထီၣ်, ယမၤစၢ်ဘၣ်အိၣ်အါထီၣ်ဒီးယမၤတၢ်လၢတၢ်ကွၢ်အိၣ် ဖျၢၣ်မိၢ်ဖိဆံးတုၤလၢခဲအံၤန့ၣ်လီၤ. စးထီၣ်လၢယကွၢ်အိၣ်ဖျၢၣ်ဘၣ်မိၢ်အဆိကတၢ်တဂၤဒီးတုၤခဲ အံၤန့ၣ်အိၣ်ဝဲ ၂၀ ဘျဲၣ် လံန့ၣ်လီၤ. လၢအကျါန့ၣ်ယတထံၣ်ဘၣ်လၢအသံအဆါနီတဂၤဘၣ် န့ၣ်လီၤ.

ယသူဒုၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲလၢအိၣ်ဒီးယၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်မၤစၢ်မိၢ်ဖိဆံးအဂီၢ်န့ၣ် လီၤ. တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢတၢ်ဒုးကဲထီၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲတနီၤဒီးတၢ်သူအိၣ်အကျဲန့ၣ်ယမၤလိ န့ၢ်အိၣ်လၢယမံၤပုၤ စိတၢ်ရူၣ်ဖိ အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါအိၣ်ဒီးသ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲကသံၣ် သရၣ်တဂၤလၢအစိၤခါဒီးအိၣ်မူဝဲ ၉၄ နံၣ်န့ၣ်လီၤ. ယမံၤပုၤသံဝဲအလီၢ်ခံယဟံးထီၣ်ဖိၣ် ထီၣ်က့ၤအကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲတၢ်မၤလၢအလီၢ်လၢတၢ်ကွၢ်ထွဲက့ၤဖိလံးဒီးတကးဘၣ်ယမၤစၢ် ဘၣ်ပုၤအဂုၢ်အဂၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးဆါဘၣ်စ့ၢ်ကိးကသံၣ်ဖိၣ်လၢယထုးထီၣ်ဘၣ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ န့ၣ်လီၤ.

ယယါဘျါဘၣ်ပှါဆါလါအနးတုၤတၢ်မ့ၢ်လၢတအိၣ်ဘၣ် အဆိကတၢ်တကမ့ၢ်ပိာ်မ့ၢ်သး ပှါလါအသးအိၣ် ၄၀ ဘျၣ်တက လါကီးတူၢ်ထီၣ်သဝီ, ထီတထူၣ်ကီၢ်ဆၣ် န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တၢ်ဆါ ကတီၢ်ဖဲၣ်ဒါ (ပယီၤသး) ဟူးဂဲၤဆူၣ်အယီၤယးဒီးယဖိယလံၤသ့ၣ်တဖၣ်ပလဲၤအိၣ်ခူသ့ၣ်လါ သးကျိးပူၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ယထံၣ်လါပိာ်မ့ၢ်သးပှါတကအံၤဆိးကုဖးနးညါ, ကသံၣ်သရၣ်ကွၢ် ထွဲတ့ၢ်လံၤအိၣ်ဘၣ်ဆၣ်တဘျါဘၣ်ဒီးတဆိကမိၣ်ဝဲလါကဘျါက့ၤလါဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ကသံၣ်သ ရၣ်လါကွၢ်အိၣ်တကဟ့ၣ်ယအခွဲးလါယကကူၤစါအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ယသံၣ်ကွၢ်အိၣ်တၢ်ဆါအဂ့ၢ်အကျိး ဒီးမ့ၢ်လါအဝဲဘၣ်တၢ်ခ့ၣ်ယံၣ်လံၤဒီးအဟါဖါကျါယံၣ်ဒီတလါလံၤအယီၤ ယဒုးဟးထီၣ်ကွၢ်အဟါ ဖါ, မါအလါထီၣ်က့ၤအိၣ်ဒုးကဟါထီၣ်က့ၤအိၣ် ဒီးလါခံၣ်သီအဝဲအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ ထီၣ်က့ၤဝဲဒၣ် န့ၣ်လီၤ.

လါခံတကမ့ၢ်ပိာ်ခွါဖိသၣ်လါအသးအိၣ် ၄ န့ၣ်တကလါဟါလိာ်သဝီ, ထီတထူၣ်ကီၢ်ဆၣ် န့ၣ်လီၤ. အပာ်လဲၤဆုၤအိၣ်ဆူၣ်သီသံၣ်ခိၣ်တၢ်ဆါဟံၣ် (တီအူၣ်ပှါ) တဘျါဘၣ်အယီၤဟဲစိာ်ဝဲဆူ ယအိၣ်ဒီးလုယတၢ်မါစါန့ၣ်လီၤ. ယယါအိၣ်တၢ်သ့အိၣ်ဒီးယါအသးဒီးလါခံအဝဲဘျါက့ၤဝဲ န့ၣ်လီၤ.

လါခံတကမ့ၢ်ဝဲ မိာ်ကွီၣ်ထိး ၃၂ န့ၣ် လါရါစံၣ်ဘိၣ်သဝီ, ထီတထူၣ်ကီၢ်ဆၣ် (ခဲအံၤအိၣ် ဝဲၤရဲၤမိာ်) န့ၣ်လီၤ. အနီၢ်ကစၢ်လဲၤကူၤစါအသးလါတီအူၣ်တၢ်ဆါဟံၣ်တဘျါဘၣ်အယီၤလဲၤကဖါ ဆူမ့ၢ်ယုာ်တၢ်ဆါဟံၣ်ဒီးတဘျါစ့ၢ်ကီးဘၣ်. ပှါအါဂါန့ၣ်လါတမူလါဘၣ်ဒီးကသံၣ်သရၣ်စ့ၢ် ကီးအတၢ်ကူၣ်လၢာ်ထီၣ်လံၤန့ၣ်လီၤ. အနီၢ်ကစၢ်ဟံၣ်လီၤအသးလါကဟဲက့ၤအိၣ်လါဟံၣ်မ့ၢ်လါ တအဲၣ်ဒီးသံလါတၢ်ဆါဟံၣ်အပူၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဟဲက့ၤအိၣ်လါအဟံၣ်ဒီးမါယကူၤစါအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ယကူၤစါအိၣ်လါတၢ်န့ၣ်ဒီးသ့ၣ်ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲလါအိၣ်ဒီးယါသ့ၣ်တဖၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ် လါတၢ်ဆိၣ်ဂ့ၤတလဲၤပူၤအိၣ်ဘၣ်အယီၤလါခံကတၢ်အဝဲအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ ထီၣ်က့ၤဝဲန့ၣ်လီၤ.

လါတၢ်ကွၢ်ထွဲမါစါဘၣ်ပှါလါအလိာ်ဘၣ်တၢ်မါစါသ့ၣ်တဖၣ်အဖီခိၣ်တမ့ၢ်လါယသ့ၣ်ဒီး အိၣ်ထီၣ်လီၤယသး ကိးလီၤယသးလါကသံၣ်သရၣ်ဘၣ်, မ့ၢ်ဒၣ်လါတၢ်ဆိၣ်ဂ့ၤဒီးတၢ်မါစါဘၣ် ပှါလါလိာ်တၢ်မါစါနီၢ်နီၢ်န့ၣ်လီၤ. ■

ဆူၣ်ချ့မၤစၢဝဲကျိၤ
ကညီဒီကလုာ်စၢဖျိၣ်ကရၢ, ကီၢ်ရှၢ်မ့ၣ်တြီၤ

လံာ်နီၣ်ဂံၢ် : မတ-ဆမ-က ၆-၁၆

မ့ၢ်န့ၣ် : ၁၇-၆-၂၀၀၇

ဆူ ယီၣ်လီၢ်မဲာ်ချံကရူၢ်ပုၤမၤသကိးတၢ်

တၢ်ဂ့ၢ် - တၢ်ထံၣ်ဒီးပတၢ်ဟံၣ်ပနီၣ်တၢ်ဟူးတၢ်ဂၤဘၣ်ဃးကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲလံာ်စီၣ်စု

ဘၣ်ထွဲတၢ်ဂ့ၢ်လၢအဖီခိၣ်ပဝဲပဝဲကီၢ်ရှၢ်ဆူၣ်ချ့ မၤစၢဝဲကျိၤပထံၣ်နတၢ်ဟူးတၢ်ဂၤဘၣ်ဃး တၢ်မၤဖျါထီၣ်က့ၤမိၢ်ပံၤဖဲပုၤလၢပုၤအတၢ်ကူၤစၢထူၤသနူၤလၢအမ့ၢ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝဲလံာ်စီၣ်စုအတၢ်ကူၤစၢတၢ်သ့တၢ် ဘၣ်အံၤဂ့ၢ်ဒီးကြးဝဲဘၣ်ဝဲဂ့ၢ်ဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဝဲာ်ထံက့ၤအီၤန့ၣ်ပထံၣ်န့ၣ်လၢမ့ၢ်ဒုၣ်တၢ်ကူ စၢဒီးတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအတၢ်ဘၣ်ထွဲလီၢ်သးန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဆါအဂ့ၢ်ခိၣ်ထံးဟဲကထီၣ်ဒဲလဲၣ်န့ၣ်တ ဟံၣ်ဃုာ်ဒဲဘၣ်ဒီးခဲခဲအံၤကမ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်သ့ၣ်ညါဃုာ်တၢ်ဆါအခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိကထီၣ်သးဒဲ လဲၣ်န့ၣ်ကတုၤဒိၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤသန့ၣ်လၢလံာ်အဝဲအံၤတုၤတၢ်သ့အီၤဒီးပကထံၣ်န့ၣ် အစၢလၢတနီၤကဘျါဝဲဒီးတနီၤကကိညါထီၣ်တဖၣ်တဆံးဒီးတနီၤတဘျါဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်လီၤ. ဒဲ လဲၣ်ဂ့ၢ်ပုၤလၢအဖးဘၣ်လံာ်အံၤထံၣ်ဝဲလၢအကဲဘျးသ့ဝဲဒုၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤပဝဲကီၢ် ရှၢ်ဆူၣ်ချ့ မၤစၢဝဲကျိၤပဟံၣ်ပနီၣ်အီၤလၢကမ့ၢ်ဝဲလံာ်တဘျါလၢအမၤစၢပုၤဖဲတၢ်ချ့ခဲနိးသးအ ခါပသ့အီၤသ့ဒီးကကဲဘျးဝဲဒုၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲတၢ်တချ့ခဲနိးသးအခါဒုၣ်လဲၣ်ပမၤကွၢ်အီၤဒီးဆုာ် ထီၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ဘၣ်က့ၤစ့ၢ်ကိးလံာ်တဘျါအံၤအဘျးအဖျိၣ်ခီဖျိပုၤသ့တၢ်ဖိအတၢ်ထံၣ်အတၢ်ပ လၢဂံၢ်ဘၣ်တၢ်ကဲဘျးသ့ၣ်တဖၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်သ့လံာ်အံၤအယီၤသးသီတီၢ်ပုၤတၢ်လီၤဆီမ့ၢ်အိၣ်န့ၣ်မိၢ်ပုၤသ့တၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဟံ ညုာ်ဟံၣ်သးဒီးဆုာ်ထီၣ်ဘၣ်ပုၤတုၤဘၣ်တၢ်တဂၤဆူတၢ်ယါဘျါသ့အလီၢ်န့ၣ်တက့ၢ်. ယန့ၣ်လၢ လံာ်အံၤဆူညါတၢ်ကမၤဂ့ၢ်ထီၣ်က့ၤအီၤကွၢ်ကွၢ်န့ၣ်လီၤ. လံာ်အံၤဆူညါမ့ၢ်ဂ့ၢ်ထီၣ်ကွၢ်ကွၢ်န့ၣ်တၢ် ကဲဘျးစ့ၢ်ကိးကတိၣ်ထီၣ်ကတုၤလီၤထီၣ်ဘးဂ့ၢ်ထီၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. ဒဲအမ့ၢ်တၢ်မၤအခိၣ်ထံးအ သိးပဝဲကီၢ်ရှၢ်ဆူၣ်ချ့ မၤစၢဝဲကျိၤခီဖျိပဖးအီၤအဖီခိၣ်ပထံၣ်ဒီးဟံၣ်ပနီၣ်လံာ်အံၤလၢ ”ဂ့ၢ်စီၢ်အူ တၢ်ကူၤစၢအပတီၢ်ဒီးတၢ်ကူၤစၢယါဘျါဖဲကသံၣ်ကီၢ်လၢတအိၣ်ဘၣ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ.” ဒဲလဲၣ်ဂ့ၢ် လံာ်အံၤ ကမ့ၢ်လၢအသ့ဘၣ်ဝဲတဖၣ်ကဖျါထီၣ်တၢ်အစၢလီၤတၢ်ဒီးတၢ်အုၣ်ကီၢ်သးလၢတၢ်မၤဂ့ၢ် ထီၣ်ဆူညါန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်ထံၣ်တၢ်ဟံၣ်သးစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

ဝဲကျိၤခိၣ်
ဆူၣ်ချ့ မၤစၢဝဲကျိၤ, ကီၢ်ရှၢ်မ့ၢ်တြီၤ

ကသံာ်သ့ာ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအမံၤလၢကညီကျိာ်ဒီးစဲအ့ာ်တၢ်ကိးသ့ာ်တဖၣ်

တၢ်ဂီၤနီၣ်ဂံၢ်	တၢ်မုၢ်တၢ်ဘိအမံၤ	အဲကလံးကျိာ် ဒီးစဲအ့ာ်တၢ်ကိးတနီၤ
နီၣ်ဂံၢ် (၁)	ကသ့ာ်ခိၣ်မ့ၢ်ဒီး	Panny wort
နီၣ်ဂံၢ် (၂)	ကုလီ	Treuesia palmata
နီၣ်ဂံၢ် (၃)	ကလံးသ့	
နီၣ်ဂံၢ် (၄)	ကသံာ်ဂံၢ်ယီ	
နီၣ်ဂံၢ် (၅)	ကျးအုာ်	Strychnos nux-blanda
	ကဟံ	
နီၣ်ဂံၢ် (၆)	ကယီၢ်	Cassia fistula
နီၣ်ဂံၢ် (၇)	ကိာ်	Duabanga grandiflora
နီၣ်ဂံၢ် (၈)	ကိာ်ကိာ်	Cassia bakeriana
နီၣ်ဂံၢ် (၉)	ကိးလုာ်	Cinnamomum iners
	ကစိ	Water Curvoivulus
နီၣ်ဂံၢ် (၁၀)	ကသံာ်ဖျိ	Senna (Cassia) alata
	ကသံာ်ခု	
	ကလီၤစိ	
နီၣ်ဂံၢ် (၁၁)	ကွီၤလီၤဒိၣ်အဲအိၤ	
	ကုၤကဆီအုာ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၁၂)	ကဆီၢ်နာ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၁၃)	ကလါပုာ်စု	
နီၣ်ဂံၢ် (၁၄)	ခွံာ်ဒီးစိး (ခွံာ်ဒီးမံၤ)	
နီၣ်ဂံၢ် (၁၅)	ခိၣ်ခိၣ်ဂုာ် (အဝါ)	Cythea gigantea
	ဂုာ်ထံ	Salix tetrasperma
နီၣ်ဂံၢ် (၁၆)	ယၢမံၤဘိ (အသွဲးဘုာ်)	
	ယီၤသ့ာ်ဘိာ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၁၇)	ယးမိၤအိ	
နီၣ်ဂံၢ် (၁၈)	ဖျိဘုာ်သ့ာ်	Bretschneidera sinensis
နီၣ်ဂံၢ် (၁၉)	စိးတၢ်ယးသ့ာ် (တဒိၤဂီၤ)	
နီၣ်ဂံၢ် (၂၀)	ဆုဖိၤကူ (ဆိဖိၤကူ)	Chrom leana odoratum L.
	ဆုတၢ်	
	ညၢာ်ဟီၤစိး-နါဟီၤစိး	
	ညၢာ်တိတိာ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၂၁)	တနုးသ့ာ်	Jiringa
နီၣ်ဂံၢ် (၂၂)	တယးသ့ာ်	Phyllanthus emblica
	တကွံာ်သ့ာ်အဖျိ	
	တကွံာ်ဝါသ့ာ်	

လံာ်ဘျးစဲသ့ၣ်တဖၣ်

နီၣ်ဂံၢ် (၂၃)	တဆၣ်သၣ်	<i>Rhus chinensis</i>
	တဲးဖးနီၣ်	
	တခိးနီၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၂၄)	တဖံၣ်တိလိ (တဖံၣ်တီး)	<i>Spondias pinnata</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၂၅)	တကိခၣ်	
	တဖု	<i>Flacourtia indica</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၂၆)	တမၢ် (ကမါခၣ်)	
နီၣ်ဂံၢ် (၂၇)	တမုးလိအမံး	Wild Amaranth
	တကွံသ့ၣ်အဖါ	Mail papaya tree
	တအါနီၣ်	<i>Ficus hispida</i> Var. <i>hispida</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၂၈)	တီၤပျီၤခါ	
	တီၤပျီၤလၢၣ်ဘီၣ်	<i>Microcos paniculata</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၂၉)	တပိၣ်ထုၣ်	
	ထံသဘ့ (မုးခိၣ်ပျီၤ)	<i>Fluggea virosa</i> (roxb. ex. Willd.) sp.
	ထံမိၤတြီၤ	
နီၣ်ဂံၢ် (၃၀)	ဒီးကၣ်	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) kurz (Wooden butterfly elder)
နီၣ်ဂံၢ် (၃၁)	နးတီၢ်စု (နးတီၢ်ယဲ)	
နီၣ်ဂံၢ် (၃၂)	နီၣ်ဝီၤသ့	
နီၣ်ဂံၢ် (၃၃)	နဲးဖျိ	
	နီၣ်သီ	<i>Seeamum indicum</i> Linn. (Sesame)
နီၣ်ဂံၢ် (၃၄)	နီၣ်မံၣ်ခ့	<i>Mimosa pudica</i> L. var. <i>unijuga</i> (Sleeping grass)
နီၣ်ဂံၢ် (၃၅)	နီၣ်စိးဘီၣ် (ဂိၤဂိၤ)	<i>Desmodium triquetrum</i> (L.) DC.ssp. <i>triquerum</i>
	နီၣ်ထံလၢၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၃၆)	နီၣ်ဖိၣ်တြီ (နီၣ်ခ့ၣ်)	<i>Scoparia dulcis</i> L.
နီၣ်ဂံၢ် (၃၇)	နီၣ်မုၣ်	<i>Alstonia scholaris</i>
	နီၣ်ခါ	<i>Alstonia rostrata</i>
	နီၣ်ဂုၢ်ထုၣ် (နီၣ်ပယိၤမၢ)	
နီၣ်ဂံၢ် (၃၈)	နီၣ်ဝီၤတပိၣ်	Lemon gras
နီၣ်ဂံၢ် (၃၉)	နီၣ်တၢ်သ့	
	နီၣ်ကဆီၤဟီၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၀)	နီၣ်တယၤဖိ	
	ပဟံၣ်နီၣ်	Teak seed
	ပိၣ်ခၣ်	
	ပျီၤနးအုၣ်-ပျီၤနးအုၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၁)	ပူလံးဒီး	<i>Piper Sarmentosum</i>

	ပသၢဝါ	Garlic
	ပသၢဂီၤ	Onion
	ပနွၢ်သၣ်	Jack fruit
	ပနီၤကျဲ	Lime
	ပိၣ်နၢ (ပိာ်ဆၣ်ဖးဒိၣ်)	
	ပံာ်တခး	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၂)	ပျဲၤဘီၣ်ခိၣ်တံာ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၃)	ပိာ်ဆၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၄)	ပတီၢ်မဲၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၅)	ပီၤဘုလၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၆)	ပီတၢယီၤနၢဘီၣ်	
	ပီသမ့ၤ (သမ့ၤ)	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၇)	ပိဆၣ်သၣ်ချံ	
	ပိဂံၢ်သူ	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၈)	ပိပုၢ်	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.
	ပိနၢဒၢ	
	ပံးစုညါ	
နီၣ်ဂံၢ် (၄၉)	ပိဆီၤပျူး	
	ဘဲဆၣ်	<i>Hibiscus sabdariffa</i> (Roselle)
နီၣ်ဂံၢ် (၅၀)	ဘဲသ့ၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၁)	ဘီထီၤတြီး	
	ပီကဲမုၢ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၂)	ပီကဲသၣ်ချံ	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၃)	မးပံၣ်သၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၄)	မးနးသၣ်	<i>Terminalia chebula</i>
	မိၢ်ဂံၢ်ဖိ-cယူးကီ	Peper
	မဲၤစုၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၅)	မးတီကၢ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၆)	လၢာ်ထးမုၢ်	
	လံၣ်လူၢ်ဘီစု	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၇)	လၢ်ဖးဒု	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၈)	လူၢ်ခၣ်သၣ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၅၉)	လီၤလူးမုၢ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၆၀)	ဝၣ်ဘီ	
	သဘၣ်မိၢ်ည	
နီၣ်ဂံၢ် (၆၁)	သအုဆ့ (တအုဆ့)	Common garnet
နီၣ်ဂံၢ် (၆၂)	သၣ်ခိၣ်ရူၣ်	

လံာ်ဘျးစဲသ့ၣ်တဖၣ်

နီၣ်ဂံၢ် (၆၃)	သၣ်ကီၢ်ကွံ	<i>Garcinia pedunculata</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၆၄)	သ့ၣ်လၢၣ်ကဲ	
နီၣ်ဂံၢ် (၆၅)	သၣ်အဲၣ်တီၣ်	
	သၣ်မၤကွါ	<i>Baccaurea ramiflora</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၆၆)	သးဟီ	<i>Citrus grandis</i> (Sour grapefruit)
	သ့ၣ်ယီၣ် (သယီၣ်)	
နီၣ်ဂံၢ် (၆၇)	သဲးဝါစီၤဝါ	
	သ့ၣ်ဝၣ်ဖိ	
	သ့ၣ်ဂံၢ်ဂီၤ	
နီၣ်ဂံၢ် (၆၈)	သ့ၣ်ကံၢ်စု (ကသံၣ်ချဲး)	<i>Sambucus javanica</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၆၉)	သ့ၣ်ဝါခိၣ်	<i>Lepisanthes tetraphylla</i> (vahl) Radlk.
	သ့ၣ်အူး (ယူၤဖိကၣ်)	<i>Cleidion spiciflorum</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၇၀)	သ့ၣ်တၢ်ကွဲၤ-ဖျိကစၢ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၇၁)	သ့ၣ်ပဲ (ငါဆ့)	
	သအူ (တအူ)	Ginger
နီၣ်ဂံၢ် (၇၂)	သၣ်ကတိၣ် (ကတိၣ်ဂီၤ, ဝါ)	
	သီခါဒီး (မးလးဒီး)	Bitter gourd
နီၣ်ဂံၢ် (၇၃)	သယီခၣ်	Better Turmeric
နီၣ်ဂံၢ် (၇၄)	သ့ၣ်ဝါလီစိးဘီၣ်	
	သဝံၣ်ထုး	Fit terr sap <i>Ficus racemosa</i> var. <i>racemosa</i>
	သဘျုၣ်လၢၣ်သံသီ	
	သၣ်မိကျၢၤ	
နီၣ်ဂံၢ် (၇၅)	ဟီၣ်ထး (နီၣ်ထး)	<i>Crateva magna</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၇၆)	အံၣ်ကံး	<i>Millingtonia hortensis</i>
နီၣ်ဂံၢ် (၇၇)	ဖျါအတအိ	
နီၣ်ဂံၢ် (၇၈)	တၢ်န့ၣ်အအါ	
နီၣ်ဂံၢ် (၇၉)	တၢ်သ့ၣ်မိၢ်ပှၢ်	
နီၣ်ဂံၢ် (၈၀)	ချီၣ်တံၢ်ကု	

၁. ကသုန်ခိန်မှန်ဒီး

၂. ကုလီ

၃. ကလံသွံ

၄. ကသံဂိုဝံဆီ

၅. ကျားအုတ်

၆. ကယိန်

၇. ကိန်

၈. ကိန်

၉. ကီးလှော်

၁၀. ကသံင်္ဂို

၁၁. ကိုလီဒံင်အာဂီ

၁၂. ကဆီဝန်

၁၃. ကလိဝှံစု

၁၄. ခွံနီမိ (ခွံနီမိ)

၁၅. ခိန်ခိန်တုံ (အဝါ)

၁၆. ဃာမံသီအသွေး

၁၇. ဃးပိးဆိ

၁၈. နှိုဘုသဉ်

၁၉. စီးဝဉ်ဃးသဉ် (တဒိရိ)

၂၀. ဆုဗိက္ခ (ဆိဗိက္ခ)

၂၁. တနုသဉ်

၂၂. တယးသဉ်

၂၃. တဆံဉ်သဉ်

၂၄. တဖံဉ်တိလိ (တဖံဉ်တီး)

၂၅. တကီခဉ်

၂၆. တမာ် (တမါခဉ်)

၂၇. တမုလီအမံ

၂၈. တီးဖျဉ်ခွါ

၂၉. တပိတုန်

၃၀. ဒီးကန်

၃၁. နားတိံစု (နားတိံစံ)

၃၂. နိပ်ဝါးသု

၃၃. နဲးသန်ဖျို

၃၄. နိန်ပံ့ခဲ

၃၅. နိန်စီးဘန် (ဝါ့ဝါ)

၃၆. နိန်မိဉ်

၃၇. နီမုန်

၃၈. နီနီပိတဖိ

၃၉. နီတိတိသု

၄၀. နီတယဖိ

၄၁. ပူလံဒီး

၄၂. ပျံ့တီခိင်တံင်

၄၃. ဝိင်ဆိင်

၄၄. ပတီင်မိင်

၄၅. ဇိဘုလင်

၄၆. ဇိတလီနာသိင်္ဂ

၄၇. ဇိဆင်္ဂသင်္ဂချံ

၄၈. ဇိပွဲ

၄၉. ဇိဆီပြူး

၅၀. ဆဲသုဉ်

၅၁. အိထိတြီး

၅၂. ဇိကဲသုဉ်ချံ

၅၃. မးပံင်သဉ်

၅၄. မးနးသဉ်

၅၅. မးတိကာ်

၅၆. လာ်ထးမုာ်

၅၇. လင်ဖးဒု

၅၈. လျှော်ခင်သင်

၅၉. လီလူးမုင်

၆၀. ဝင်ဘီ

၆၀. သအာဆု (တအာဆု)

၆၂. သင်ခံင်ရှင်

၆၃. သင်ကိင်ကွံ

၆၄. သင်လင်ကဲ

၆၅. သင်္ဃန်းသိင်္ဂ

၆၆. သားတီ

၆၇. သဲးဝါဒီဝါ

၆၈. သျှင်ကန်စု (ကသံဉ်ချဲး)

၆၉. သုန်ဝါခိဉ်

၇၀. သုန်တက်ကွဲ

၇၁. သုန်ပဲ

၇၂. သုန်ကတ်

၇၃. သယံဇာတ

၇၄. သုန်ဝါလိစီးဘိဉ်

၇၅. ဟိဉ်ထး (နိဉ်ထး)

၇၆. အိဉ်ထး

၇၇. ဖျာဒါတအိ

၇၈. တာ်နာဖဲအဒါ

၇၉. တာ်သုင်ဖိာ်ပုာ်

၈၀. ချိာ်တံာ်ကု

